ჟანრული ხალხური ზღაპრები

შეკრებილი
თეოდორ რაზიკაშვილის მიერ.

წიგნი
1

საქართველოს სსრ განათლების სამინისტრო
საბავშვო ჰ ახალგაზრდობის ლიტერატურის
საბელმწიფო გამომცემლობა
1940 თბილისი

ტექსტი დასაბეჭდად გააამზადა ანა ლვინიაშვილმა

ხალხური სიტყვიერების გამოჩენილი შემკრები
თედო რაზიკაშვილი

ქართული ხალხური სიტყვიერების მოამაგეთა შორის თედო რაზიკაშვილს ერთი უპირველესი ადგილთაგანი უჭირავს. მის სახელთან დაკავშირებული არის აღმოსავლეთ საქართველოს ბარისა და მთის ცნობილი მხარეების — ქართლის, კახეთის, თუშეთის, ფშავისა და ხევსურეთის ზეპირსიტყვიერების—შეკრებისა და გამოცემის საქმე.

ეს გარემოება გვავალებს უფრო ახლოს გავიცნოთ გამოჩენილი მოღვაწის ცხოვრება და სამშობლოს წინაშე, მისი დამსახურება.

* * *

თედო (თევდორე) პავლეს-ძე რაზიკაშვილი დაიბადა 1869 წელს, ფშავის სოფელ ჩარგალში. ეს სოფელი და კუთხე კარგადაა ცნობილი. აქ დაიბადა ქართული პოეზიის დამამშვენებელი ვაჟა-ფშაველა. დიდმა პოეტმა შორს გაუთქვა სახელი თავის მშობლიურ მხარეს და ყველას შეაყვარა იგი. ამის გამო ახლა აუცილებელი არაა ვილაპარაკოთ იმ მშვენიერი ისტორიული მხარის შესახებ, რომელმაც ძმები რაზიკაშვილები წარმოშვა.

თედო უმცროსი ძმა არის ვაჟა-ფშაველასი. მამამისი ხელმოკლედ ცხოვრობდა და საშუალება არა ჰქონდა უმაღლესი განათლება მიეცა შვილებისათვის. მიუხედავად ამისა ქართული მწერლობისა და ისტორიის კარგი მცოდნე პავლე რაზიკაშვილი თავის ძალ-ღონეს არ იშურებდა, რომ შვილები სწორ გზაზე დაეყენებია და ჯეროვანი სასკოლო განათლება მიეცა მათთვის.

თედოს ავტობიოგრაფიიდან ვგებულობთ, რა მძიმე პირობებში მიმდინარეობდა მომავალი მწერლისა და ფოლკლორისტის აღზრდა.

წერა-კითხვა პატარა თედოს მისმა უფროსმა ძმამ, მწერლობაში ბაჩანას ფსევდონიმით ცნობილმა—ნიკომ ასწავლა. პირველდაწყებით განათლებას თედო სოფელ ჩარგალში შეუდგა, მაგრამ აქ სკოლის დამთავრება ვერ მოასწრო, რადგან მესამე კლასში გადასვლისას ჩარგლის სკოლა მეფის მთავრობამ დახურა. სკოლის დახურვის მიზეზი მეფის მთავრობის მიერ შემუშავებული გარუსების პოლიტიკა იყო. ჩარგალში ქართული ენის არმცოდნე მასწავლებელი დანიშნეს. ამის გამო გლეხებმა ბოიკოტი გამოაცხადეს და შვილები სკოლაში აღარ გაგზავნეს. მაშინდელმა ბიუროკრატიულმა მთავრობამ მასწავლებლის შეცვლის მაგიერ თვითონ სკოლა დაჰკეტა და ამით განათლების საშუალება მოუსპო მრავალ ახალგაზრდას. ეს ბედი ეწია თედო რაზიკაშვილსაც. დროებით იგი სასწავლებელს მოწყდა.

პავლე რაზიკაშვილის ოჯახი ამ დროს დიდ სიღარიბეს განიცდიდა. ბავშვები ნახევრად მშივრები და ჩაუცმელ-დაუხურავნი იყვნენ. ამის ნათელსაყოფად საკმარისია ერთი ადგილი მოვიტანოთ თედოს მოგონებიდან: „ამ ხანებში საშინლად ღარიბად ვცხოვრობდით. ტანზედ ბევრი არა მეცვა რა, შარვალი სულ არა (ზაფხულში 8-9 წლამდე სულ ტიტველა კაჩებით დავდიოდი), ზამთარში კი შემიკერავდენ მსხვილი ჩითისას... იგეთივე დამატყლული ახალოხი, ფეხებზედ ღაზლის წინდები, წინდებს ძირზედ ცხვრის ან ხბოს ტყავი ჰქონდა გამოკერებული იგრეევე ბეწვით; აბა ქალამნებს კი ვინ მაღირსებდა!“

ასეთ მკაცრ პირობებში იზრდებოდა პატარა თედო. სწავლას მოწყვეტილი ფეხშიშველა ბავშვი სამწყესურში დადიოდა ცხვრისა და ძროხის მოსავლელად.

1907 წელს შედგენილ ავტობიოგრაფიაში თედო რაზიკაშვილი აგვიწერს ფშაველი ახალგაზრდობის ცხოვრების მძიმე პირობებს.

ჩაუცმელ-დაუხურავი პატარა ყმაწვილები დიდი გაჭირვებით უვლიდნენ საქონელს. „მახსოვს ისე დამეყელებოდა ხოლმე ფეხის თითები, რომ ხანჯლით დაჭრილსა ჰგვანდა. მერე რა ძნელი იყო ამისთანა ფეხებით რიყეზედ, მაყვლიან ნაკაფებში და ახალ ნამკლებში სიარული. რომ მომაგონდება, ახლაც ერუანტელი მივლის ხოლმე ტანში“. ზაფხულში თუ ფეხების დახეთქა აწუხებდა პატარა თედოს, ზამთრის სუსხში ხელები უჭირვებდა საქმეს. „ზამთარში ისე დამისქდებოდა ხოლმე ხელები, თითქო დანით დაუჭრიათო“.

თედოს მდგომარეობა ტიპიური იყო 80-იანი წლების მშრომელი ახალგაზრდობისათვის. ისინი სწავლა-განათლების მინიმალურ პირობებს მოკლებულნი იყვნენ. მცირეწლოვანი ბავშვიც კი მძიმე ფიზიკურ შრომას ეწეოდა ოჯახის დასახმარებლად. „სანამ მკასა და თიბვას შეევიძლებდი, საქონელში დავდიოდი, მერე კი ყველა გლეხურ საქმეს ვაკეთებდი, თივის დროს კი სულ ტყესა და წყალში ვიჯექი“, ასე ახასიათებს ფშავში გატარებულ წლებს თედო რაზიკაშვილი.

1882 წელს ახალგაზრდა პოეტი ვაჟა-ფშაველა პედაგოგიურ მოღვაწეობას შეუდგა. მან მაშინვე ხელი გაუწოდა სახლში დარჩენილ ძმას და თავის სკოლაში ტოლათსოფელში წაიყვანა. ვაჟასთან თედო ერთი წელი დარჩა. „ეს წელიწადი ჩემთვინ დიდი ნაყოფიერი იყო. უკვე მეცამეტე წელში ვიყავი. თბილად მეცვა, კარგადა ვჭამდი, საქმე არა მქონდა რა. მთელი ღამეები წიგნების კითხვას ვუნდებოდი“.

თედო წიგნების გარდა გაზეთებსაც ბევრს კითხულობდა. გაიჩინა საკუთარი რვეულები, რომლებშიაც იწერდა ყველა პოეტურ ნაწარმოებს, რაც კი ჟურნალ-გაზეთებში იბეჭდებოდა იმ დროს. „როგორც მწყურვალე წყალს, ისე ვეწაფებოდი წიგნებს და გაზეთებს. არ გამიშვია მას აქეთ გადაუწერავი სადაც რამ ლექსი დაბეჭდილა, ან პოემა ჩვენი პოეტებისა,“— ამბობს თედო ტოლათსოფელში ვაჟასთან გატარებულ დღეებზე.

ამ ხანში პავლე რაზიკაშვილის ოჯახს ეკონომიური გამოკეთება დაეტყო. ლუკა მასწავლებლობდა, ნიკო სახელმწიფო

ხარჯზე მიიღეს სასწავლებელში... მამას საშუალება მიეცა თედოსათვისაც ეზრუნა და, აჰა, იგი ნიკოსთან გორისაკენ გაისტუმრა სასწავლებლად. გორში თედომ გამოცდები ჩაბარა სემინარიასთან არსებულ რუსული სკოლის უკანასკნელ განყოფილებაში.

ცოდნას მოწყურებული თედო დიდი ხალისით შეუდგა მეცადინეობას. ავადმყოფობისდა მიუხედავად სემინარიის უფროს მოსამზადებელ კლასში გამოცდები დაიჭირა და ისე დაწინაურდა, რომ 1889 წელს გორის საოსტატო სემინარია ფრიადი წარმატებით დაამთავრა.

სემინარიის დამთავრების შემდეგ თ. რაზიკაშვილი უმაღლეს სასწავლებელში არ შესულა, იგი პრაქტიკულ პედაგოგიურ მოღვაწეობას შეუდგა.

ერთი წელიწადი მასწავლებლის ადგილის ძებნას დასჭირდა. სახელმწიფო სკოლაში ადგილის მიცემაზე მას უარი უთხრეს, რადგან ვაჟა-ფშაველას ძმა იყო, და ვაჟა კი სოციალისტურ მისწრაფებებში იყო შენიშნული.

1890 წელს ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ თედო რაზიკაშვილი გორის მახლობლად სოფელ ხელთუბნის სკოლის მასწავლებლად დანიშნა. აქ თედო განუწყვეტლად 15 წელიწადი მუშაობდა, სანამ 1905 წლის 11 ივნისს ეს სკოლა მთავრობის განკარგულებით არ დაიკეტა. იმ დროიდან სოფ. ხელთუბანი იქცა თედოს მუდმივ საცხოვრებელ ადგილადაც.

თედო რაზიკაშვილი რევოლუციურად მოაზროვნე იყო. პროგრესიული განწყობილება და მეფის მთავრობისადმი სიძულვილი შეუმჩნეველი არ დარჩა იმდროინდელ ხელისუფლებას. 1905 წლის 12 ენკენისთვეს თედო დაიჭირეს და რევოლუციური მუშაობისათვის სამუდამო გადასახლება მიუსაჯეს. ის კიდეც გაგზავნეს ოლონეცის გუბერნიაში, მაგრამ მალე მანიფესტმა მოუსწრო და გაათავისუფლეს.

1906 წლის იანვარში თ. რაზიკაშვილს ჟანდარმერიამ კვლავ მიაკითხა, მაგრამ ამ დროს ის უკვე იმალებოდა და ხელში ვერ ჩაიგდეს. სამაგიეროდ სასტიკად გაუსწორდნენ

რაზიკაშვილის ოჯახს, სახლ-კარს ხელთუბანში: დაანგრიეს და დაწვეს იგი.

თედო ამის გამო ავტობიოგრაფიაში წერს: „იანვრის ოცდასამში ისევ მომაკითხეს, მაგრამ რაკი ადრეეე თავი გავარიდე, სახლ-კარი დამინგრიეს ზარბაზნებით და მერე დაწვეს, ვითომ ამით ამოფხვრეს ჩემში მთავრობისადმი მრავალი წლობით გულში ჩამარხული მძულვარება და ზიზღი“.

მეფის თვითმპყრობელობამ საშინელ მდგომარეობაში ჩააგდო როგორც თვითონ თედო, ისე მისი ოჯახი. უმუშევრობა, პოლიციისგან დევნა და შიმშილი აჩრდილივით თან დასდევდა მათ.

შენახულია თედო რაზიკაშვილის კერძო წერილი, იაკობ გოგებაშვილისადმი გაგზავნილი, სადაც აღწერილია, თუ რა მდგომარეობაში იმყოფებოდა სახალხო მასწავლებელი რეაქციის პერიოდში. 1906 წელს თ. რაზიკაშვილი ი. გოგებაშვილს სხვათა შორის სწერდა: „რუსეთის ძლევამოსილმა მთავრობამ იმით ამოიყარა ჩემი ჯავრი, რომ ჯერ ზარბაზნებით დაანგრია და გაანადგურა ჩემი სახლი და კარი, ისიც არ იკმარა და მერე ცეცხლით ამოწვა და ამობუგა. ჩემი უდანაშაულო ცოლშვილი ულუკმაპუროდ ცის ქვეშ გაუშვა და ამით დასაჯა. დღეს ჩემი ცოლშვილი მთაში ვაჟასა და ბაჩანას შაეხიზნენ, თუმცა იმათ ცოლშვილისათვისაც არა ჰქონდათ რა“. ამასთან ერთად თედოს ისიც ძლიერ აწუხებდა, რომ მისი ქალიშვილები სკოლის გარეშე დარჩნენ და სწავლას მოწყდნენ.

გამოჩენილ ქართველ პედაგოგს ი. გოგებაშვილს თ. რაზიკაშვილი თხოვდა: იქნებ დამეხმაროთ და რომელიმე საქველმოქმედო ორგანიზაციამ ჩემი ქალიშვილების აღზრდა იკისროსო. „ესენი არიან უსწავლელად და იმასაც ივიწყებენ, რაც იცოდნენ. მე რომ ერთ ბინაზედ ვიყო, შეიძლებოდა თვითონ მესწავლებია იმათთვის, მაგრამ ისეთ გარემოებაში ვარ ჩაყენებული, რომ მუდამ დღე მოველი თავისუფლების (და იქნებ სიცოცხლისაც) დაკარგვას“.

მეფის მთავრობამ მოუსპო თედო რაზიკაშვილს მშვიდობიანი მუშაობის შესაძლებლობა. ამით აიხსნება ისიც, რომ

სიცოცხლის მეორე ნახევარში, როცა მეტი გამოცდილება ჰქონდა, თედო შემკრებლობით მუშაობას ვეღარ აწარმოებდა და უმთავრესად ადრე, 90-900-იან წლებში შეკრებილი მასალების სისტემატიზაციითა და გამოქვეყნებით კმაყოფილდებოდა.

8 წლის შემდეგ თ. რაზიკაშვილი დაუბრუნდა ხელთუბანს და განადგურებული კარ-მიდამო აღადგინა. მის გულში თვითმპყრობელობის სიძულვილი კვლავ შეუნელებლად ღვიოდა. საინტერესო ცნობას იძლევა ქართლში დაბრუნებულ თედოს შესახებ მისივე ქალიშვილი: „უუმბარების ნატეხები მარნის თავში ჩაატანა, ვინ იცის ეგების ჩვენი დროც დადგეს და ამ უუმბარებზე ვახლევინებ თავს ჩვენს მტრებსაო“.

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ თედო რაზიკაშვილს დიდხანს აღარ უცოცხლია, 1922 წლის 19 იანვარს ის ვერაგულად მოკლეს ყაჩაღებმა. ასე მოულოდნელად შეწყდა სიცოცხლე ნაყოფიერი საბავშვო მწერლის და ხალხური სიტყვიერების გამოჩენილი შემკრებისა.

* * *

ფშავი მდიდარია ხალხური სიტყვიერებით, ხოლო ფშავლები განსაკუთრებული სიყვარულითა და პატივისცემით ეპყრობიან თავიანთ სულიერ საუნჯეს; სწავლობენ მას, ავითარებენ და ძვირფასი მემკვიდრეობის სახით გადასცემენ თაობიდან თაობას. თედო, თავის ძმებთან ერთად, ბავშვობაში გაეცნო მშობლიური მხარის მხატვრულ შემოქმედებას, შეიყვარა და შეითვისა იგი. ნიჭიერ ბავშვზე წარუშლელ შთაბეჭდილებას ახდენდნენ ფშაველი სახალხო მელექსეები თავიანთი გონებამახვილობითა და პოეტური მეტყველებით.

პავლე რაზიკაშვილის ოჯახი იმნაირადვე ცხოვრობდა როგორც ყველა დანარჩენი ფშაველი, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ პავლე სხვებზე უფრო განათლებული ადამიანი იყო და მომავალი თაობის აღზრდაზე მეტად ზრუნავდა.

ქართულ მწერლობასთან ერთად რაზიკაშვილების ოჯახის სულიერ საზრდოს ადგილობრივი ხალხური სიტყვიერება

შეადგენდა. მშობლები შვილებს ლიტერატურული გმირების თავგადასავალთან ერთად ფშავ-ხევსურული პოეზიის გმირების ცხოვრებასაც აცნობდნენ და ამით მათში პატრიოტიზმის სათუთ გრძნობას ზრდიდნენ.

„მამაჩემი დიდი თაყვანისმცემელი იყო ჩვენი პოეტ-მწერლებისა,—იგონებს თედო,—აღმერთებდა საქართველოს, იმისი სამსახური ყველაზედ უდიდეს მოვალეობად მიაჩნდა. გვიამბობდა მთების პიროფლიანებზე (ე. ი. მთის გმირებზე), აგვიწერდა პოეტურად იმათ ღვაწლს და გვანატრებდა სამშობლოსათვის თავდადებას. „ვეფხვისტყაოსანი“, გურამიშვილის ლექსები, ი. ჭავჭავაძის „დიმიტრი თავდადებული“ ზეპირად იცოდა. ზეპირად იცოდნენ ჩვენმა ბიძა-ბიძაშვილებმაც, რომლებიც მუდამ კვირა იყრიდნენ ჩვენსას თავს, კითხულობდნენ და ზოგიც ფანდურზეც დაჰმღერდა“.

განსაკუთრებით თედოს ხალხური მუსიკალური საკრავის ხმა იზიდავდა და იმორჩილებდა. ფანდური მაღალ საოცნებო საგნებს მოაგონებდა მგძნობიერ ახალგაზრდას.

გულში ჩამწვდომი სიტყვებით აღწერს თედო ამ განცდას.

„ეს ფანდურის ხმა ჰხიბლავს კაცს. აჯადოვებს და ატყვევებს, აღვიძებს გულში გრძნობათა ცეცხლს... და როცა ისმენ დიდებული კაცის სიტყვებს ისეთი აღტაცებით და მოწიწებით ფანდურზედ დანამღერს, შენც წაგძლევს ოცნება და იმ დიდებულებთან სახელის განაწილებას განატრებს“.

ასე აღაფრთოვანებდა სამშობლოს სიყვარულით გამსჭვალული ლექსები მომავალ ფოლკლორისტს.

ვაჟა-ფშაველა და თედო რაზიკაშვილი მადლობის სიტყვებით იგონებენ იმ კეთილ გავლენას, რაც მათზე ჰქონდა საკუთარ დედას, ტიპიურ ფშაველ ქალს. დედის დარიგებანი და ხალხური ნაწარმოებების გადმოცემის თავისებური მანერა შვილებში პოეზიის დიდ სიყვარულს ნერგავდა.

კარგად აქვს ეს მოთხრობილი თედო რაზიკაშვილს.

„დედაჩემი მდიდარი ფანტაზიის პატრონი იყო. უბრალო რაიმე ამბავს ისეთი ამბით, ისეთი ფერადებით შეზავებულს გადმოგვცემდა, რომ იხიბლებოდა მსმენელი. ის რომ დევებ-

ზედ ან ეშმაკებზედ, მოჯალაფეებზე დაიწყებდა ლაპარაკს, მე სადღაც მოჯადოვებულს არა არსთა სამეფოში გადამიტაცებდა ოცნება და ჩემი თავი თვითმნახველ-გამგონედ მეჩვენებოდა".

მეტად გამრჯელ და გულკეთილ ფშაველ ქალს პოეტური მარაგი ამოუწურავი ჰქონდა. „იცოდა აუარებელი ლექსი და ზღაპარი, ცალკე კაცთა და ქალთა ცხოვრება, ლეგენდები და ამბები ჩვენს მეფეებზედ, უფრო თამარზედ და ერეკლეზედ. წაკითხულ გაგონილსაც თავის გემოვნებაზედ გადააკეთებდა და თავისი დაბალი სასიამოვნო ხმით გვიზუზუნებდა. როცა გვიამბობდა რასმე სამწუხარო ამბავს, თანა ტიროდა ხოლმე. თვითონ წერა-კითხვა არ იცოდა. იყო ბუნებით პოეტი, საშინელი მშვიდობის მოყვარე, უკიდურესობამდე გულკეთილი და უხვი; მოუღალავი მშრომელი და მოყვარული".

ვაჟა-ფშაველასაც მისაბაძ მაგალითად აქვს დასახული დედამისის — ბარბალე ფხიკელაშვილის მოქმედება. „დედა-ჩემის ქველობა, — წერდა ვაჟა, — დღესაც სამაგალითოდ არის დარჩენილი. ისე ჩავიდა საფლავში, რომ ერთს არავის ახსოვს იმას გაეჯავრებინოს. გაჯავრებულს, მლანძღველს, რაც აქაურ დედაკაცებში ხშირი მოვლენაა, სიცილით მიეგებებოდა და სამაგიეროს გადაუხდელობით შეარცხვენდა, მოარბილებდა".

ხალხური სიტყვიერებისადმი ინტერესი თედო რაზიკაშვილს გორში ჩასვლის შემდეგ უფრო გაუცხოველდა. გორში იგი ხალხსნურად მოაზროვნე მასწავლებლებისა და მე-19 საუკუნის ეროვნულ-განმანთავისუფლებელი მოძრაობის მედროშეების ილია ჭავჭავაძისა და აკაკი წერეთლის გავლენის სფეროში მოექცა. ახალმა იდეებმა და მისწრაფებებმა გაიტაცეს ახალგაზრდა თედო და ხელში კალამი ააღებინეს სამშობლოს სასამსახუროდ.

1886 წელსა და შემდეგაც თედო რაზიკაშვილი საკუთარი მხატვრული ნაწარმოებების წერასა და ხალხური სიტყვიერების შეკრებას შეუდგა. ამ საქმეში თვალსაჩინო ბიძგი მას მწერალმა ნიკო ლომოურმა მისცა.

საინტერესოა მოწაფის მოგონება მასწავლებელზე.

„თუმცა არ ვფიქრობდი მწერლობას, მაგრამ ისე მწამდა მწერლობის ღვაწლი სამშობლოს წინაშე, რომ ოჯახის გავლენას დაემატა მეტად სიმპათიური გავლენა ჩვენი ქართული ენის მასწავლებლის ნ. ლომოურისა. ამაზე მეტი საკეთილო გავლენა არა მგონია კაცმა კაცზედ იქონიოს. ჩემი ველური ბუნება ამისმა ღვთიურმა მოქცევამ დაალბო და გააპატიოსნა. სურვილი სამშობლო ლიტერატურისათვის სამსახურისა ამან გამიორკეცა. დღეს უკვე ვაჟკაცი და ჭაღარა შერთული იმავე მოწიწებას ვგრძნობ ამ ჩემთვის წმინდა კაცის მიმართ“, — ამბობდა თედო 1907 წელს.

ნიკო ლომოური და აკაკი წერეთელი ახალისებდნენ თ. რაზიკაშვილს სამწერლო ასპარეზზე. ისინი შთააგონებდნენ და ახალ-ახალ თხზულებებს აწერინებდნენ. მალე თედომ სახელი გაითქვა, როგორც საბავშვო მოთხრობების ავტორმა. მაგრამ მისი მოღვაწეობის ეს მხარე არაა დღეს ჩვენი მსჯელობის საგანი. ახლა ჩვენ მისი ფოლკლორისტული საქმიანობა გვაინტერესებს.

თედო რაზიკაშვილი როგორც ქართული სიტყვიერების ჩამწერი და შემკრები ილია ჭავჭავაძისა და აკაკი წერეთლის სკოლის წარმომადგენელია. ეროვნულ-განმანთავისუფლებელი მოძრაობის მედროშეთა შეხედულებები და პირადი მაგალითი თ. რაზიკაშვილში ხალხური პოეზიის შეკრების წყურვილს აღვიძებდა.

დიდი ხანია ილია და აკაკი მოუწოდებდნენ ხალხური პოეზიის შეკრებისაკენ. 80-იან წლებში გამოქვეყნებული აკაკის მგზნებარე საგაზეთო წერილები და ილიას თაოსნობით წერაკითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისგან პეტრე უმიკაშვილისა და იაკობ გოგებაშვილის მიერ შედგენილი ხალხური სიტყვიერების შემკრებთათვის სახელმძღვანელო პროგრამის გამოცემა 1882 წელს, მტკიცე ნიადაგს ამზადებდა შემკრებლობითი მოძრაობის გაშლისათვის. აი სწორედ ამ დროს გამოვიდა საზოგადოებრივი ცხოვრების ასპარეზზე თედო რაზიკაშვილი. ის გულმხურვალედ გამოეხმაურა მოწოდებას და

დიდი ენთუზიაზმით შეუდგა ქართლის, კახეთის, თუშეთის, ფშავისა და ხევსურეთის ზეპირისიტყვიერების შეგროვებას.

მოკლე ხანში თედო რაზიკაშვილმა დიდ წარმატებას მიაღწია. მან პირადად მოიარა დასახელებული კუთხეები, გაეცნო იქაურ საუკეთესო მთქმელებს და საკუთარი ხელით ჩაწერა რამდენიმე ათასი ხალხური ნაწარმოები. ამ მხრივ მან უკან მოიტოვა თავისი დროის გამოჩენილი შემკრებნი და სამართლიანად მოიპოვა ქართული ხალხური პოეზიის საუკეთესო მცოდნის სახელი.

თ. რაზიკაშვილმა სისტემატური შემკრებლობითი მუშაობა მოწაფეობის დროს დაიწყო, 1883 წლიდან. სემინარიის დამთავრების შემდეგ იგი მთელ თავისუფალ დროს შემკრებლობას ახმარს და მდიდარ კოლექციას ჰქმნის, რომლის დაბეჭდვისათვის იგი ჟურნალ-გაზეთების გარდა, ქართული წიგნის გამოცემის ამხანაგობასაც მიმართავდა.

იმდროინდელი საბავშვო ჟურნალები „ჯეჯილი“ და „ნაკადული“ და გაზეთი „ივერია“ ხშირად ბეჭდავდნენ თ. რაზიკაშვილის ჩაწერილ ტექსტებს.

ახალგაზრდა შემკრები ახლად მოპოვებული ძვირფასი მასალების ცალკე წიგნად გამოცემას ცდილობდა. ამის ცოტაოდენი იმედიც იყო. 1889 წელს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების თანამშრომელი პოეტი შიო მღვიმელი თ. რაზიკაშვილს ატყობინებდა: „ეხლა უნდათ გამოსცენ ზღაპრები ცალკე წიგნად და შენი ზღაპრებიც შიგ იქნებიან მოქცეულნიო“. მაგრამ ეს წამოწყება არ განხორციელდა.

1890-91 წლებში თ. რაზიკაშვილმა გამომცემლობა „ქართული ამხანაგობის“ გამგეობას მიმართა და დიდძალი მასალაც წარუდგინა დასაბეჭდად. გამგეობა დადებითად შეხვდა ამ წინადადებას და „ივერიის“ 1891 წლის 27 ნომერში შემდეგი განცხადება გამოაქვეყნა: „ქართველ ამხანაგობის გამგეობამ 2 თებერვალს მიიღო ბ-ნ თედო რაზიკაშვილისაგან ორიათასამდე ხალხური ლექსი, შვიდასამდე ანდაზა და 350 გამოცანა ქართლსა, კახეთსა, ფშავსა, ხევსურეთსა და თუშეთში გაგონილი. გამგეობა ვალად ჰრაცხს გულითადი მადლობა

გადაუხადოს ბ-ნ რაზიკაშვილს, რომელსაც დიდი შრომა გაუწევია ამ მასალის შეკრებისათვის, რისთვისაც მოუნდომებია შვიდი წელიწადი. ამასთანავე გამგეობას იმედი აქვს დანარჩენ მასალასაც მიაწოდებს ამხანაგობას“.

ამ განცხადების საშუალებით იმასაც ვგებულობთ, თუ რა მდიდარი და მრავალფეროვანი კოლექციის შეკრება მოუხერხებია თ. რაზიკაშვილს მოკლე ხანში. იმ დროისათვის ერთი პირისაგან ეს არაჩვეულებრივი მოვლენა იყო.

როგორც ჩანს ამხანაგობას, აგრეთვე წერა-კითხვის გამავრცელებელ ხაზოგადოებას თ. რაზიკაშვილი მასალებს 1891 წლამდეც აწვდიდა. ამას ადასტურებს ქართული ხალხური ზღაპრების ცნობილი გამომცემლის ლადო აღნიაშვილის წერილიც. თ. რაზიკაშვილისადმი გაგზავნილ, წერილში ვკითხულობთ: „მივიღე შენ მიერ გამოგზავნილი ხალხური ნაწარმოების რვეულები, რისთვისაც მმართველობა ჩვენის ამხანაგობისა დიდს მადლობას გიძღვნის და კვალადაც მოლოდინშია, რომ ყოველთვის ხელს მიაწვდი და მხარს მისცემ შენის შეძლებისდაგვარ ამ ჩვენს ახალ ამხანაგობას“.

მიუხედავად იმისა, რომ წიგნის გამოცემა არ მოხერხდა და გასამრჯელოს მიღების საშუალებაც არ იყო, თედო რაზიკაშვილს 90-იანი წლების შემდეგაც არ შეუწყვეტია შემკრებლობითი მუშაობა. კვლავ დღითი დღე იზრდებოდა მისი კოლექცია ახალ-ახალი პოეტური შედევრებით.

თედო რაზიკაშვილი 1907 წელს ავტობიოგრაფიაში სწერდა: „აგრეთვე მივყავ ხელი ხალხური ნაწარმოების შეკრებას. შევკრიბე 3.000-ზე მეტი ლექსი, 200-ზე მეტი ზღაპარი და ლეგენდა, მრავალი ცრუმორწმუნეობანი და შელოცვანი, ანდაზები და გამოცანები. ეს ამოდენა შრომა ჯერაც ქ. წიგ. გამომ. ამხანაგობასთან ყრია გამოუცემელი თითქმის 17 წელია“.

ორი ათეული წლის განმავლობაში მზის სინათლე არ ღირსებია თ. რაზიკაშვილის მიერ შეკრებილ საუნჯეს. მასში წარმოდგენილ ლექსებს დღესაც აღტაცებაში მოჰყავს მკითხველი საზოგადოება პოეტური სინატიფითა და ფილოსოფიური შინაარსით.

მხოლოდ 1909 წელს შეძლო „ამხანაგობამ“ თ. რაზიკაშვილის კოლექციის ნაწილობრივი გამოცემა. ეს იყო მხოლოდ პროზაული ტექსტები—ხალხური ზღაპრები ქართლში, კახეთსა და ფშავში ჩაწერილი. სულ დაიბეჭდა 194 სათაური, ორ წიგნად. ქართლური გადმოცემები ცალკე, კახური და ფშავური კიდევ ცალკე.

თ. რაზიკაშვილის მიერ ჩაწერილ და გამოცემულ „ზღაპრებს“ დღემდე არ დაუკარგავს თავისი დიდი მნიშვნელობა.

* * *

დღემდე მეცნიერებაში გარკვეული არ იყო, თუ რა თეორიული შეხედულებებით ხელმძღვანელობდა თედო რაზიკაშვილი და როგორ ჰქონდა წარმოდგენილი ხალხური ნაწარმოებების სპეციფიკა. ამ საკითხების გამორკვევას არსებითი მნიშვნელობა აქვს გამოჩენილი ქართველი მოღვაწის ფოლკლორისტული მემკვიდრეობის შეფასებისათვის.

კითხვაზე პასუხის გაცემას აძნელებს ის გარემოება, რომ თედო რაზიკაშვილს არ დაუწერია გამოკვლევა ხალხური სიტყვიერების ისტორიაზე. საერთოდ თ. რაზიკაშვილი ცოტას წერდა სამეცნიერო ხასიათის შრომებს, ის უმთავრესად შემკრებლობითი საქმიანობით იყო გატაცებული და ნაკლებად ზრუნავდა მის მიერ ფიქსირებული მასალის ისტორიულ შესწავლაზე.

მაგრამ ეს გარემოება მაინც იმის საბუთი არაა, რომ ჩვენ თ. რაზიკაშვილის ფოლკლორისტულ შეხედულებებზე არ ვილაპარაკოთ, ან ასეთ შეხედულებათა არსებობა საერთოდ უარვყოთ. არა! თ. რაზიკაშვილი გარკვეულ მეცნიერულ პრინციპებზე დგას. უპირველეს ყოვლისა ეს იქიდან ჩანს თუ როგორ ეპყრობა ის ხალხურ ნაწარმოებებს, როგორ ახდენს მათ ფიქსაციას და სისტემატიზაციას გამოცემის მიზნით. გარდა მრავალმხრივ კომენტირებული ჩანაწერებისა, თედოს კალამს ეკუთვნის რამდენიმე მცირე საგაზეთო წერილი, სადაც ნათლად გამოსჭვივის მათი ავტორის თეორიული შეხედულებები.

როგორია თ. რაზიკაშვილის მიერ ფიქსირებული ტექსტი? იგი ზუსტი და საიმედოა. შემკრები გულმოდგინედ იცავს კუთხურ მეტყველებას, ცდილობს ტექსტის მიმართ რაც შეიძლება ამომწურავი ცნობები მოგვაწოდოს, განმარტოს გაუგებარი სიტყვები და ადგილობრივი გამოთქმები, ახსნას გეოგრაფიული სახელები და ა. შ. ჩამწერი მთქმელს და ავტორ-მთქმელსაც არ ივიწყებს.

სხვადასხვა ჟანრის რამდენიმე ასეული ნიმუშის გასინჯვა გვიჩვენებს, რომ თედო რაზიკაშვილი ხალხური ნაწარმოებების ფიქსაციას ახდენს მტკიცედ შემუშავებული პრინციპების მიხედვით, რომელი პრინციპებიც გათვალისწინებულია 1882 წლის პროგრამაში.

ფოლკლორულ მასალას თ. რაზიკაშვილი მეცნიერული თვალსაზრისით განიხილავს, ტექსტებს კრიტიკულად აფასებს და გარკვეული კლასიფიკაციის მიხედვით ალაგებს. ხალხური პოეზიის ნიმუშების საკლასიფიკაციოდ ის ეთნიკურ-თემატიკურ პრინციპს იღებს.

თ. რაზიკაშვილი ყოველგვარ ფოლკლორულ მასალას არ ჰკრებს. ის პირველ ყოვლისა ნამდვილ ხალხურ შემოქმედებას ეძებს და კიდევაც ნახულობს.

ხალხური სიტყვიერების შეკრება მე-19 საუკუნეში ერთგვარ თავდადებასაც საჭიროებდა. ამ საქმის ენთუზიასტებს მრავალი დაბრკოლების გადალახვა უხდებოდათ. ეკონომიურ უსახსრობას მაშინდელი მმართველობის უსულგულობა, ხელის შეშლა და შეჰკრების პიროვნებაში დაეჭვება ემატებოდა. მეფის მთავრობის მიერ დაშინებული გლეხობა, სოფლელი მთქმელები გაურბოდნენ მათთვის უცნობ შემკრებს და მის უმწიკვლო შრომას ათვალწუნებით უყურებდნენ.

რევოლუციამდელ ფოლკლორისტებს ეს გარემოება ბევრჯერ აღუნიშნავთ. ამაზე სწერდა, მაგალითად, „კვალის“ კორესპონდენტი ფშავლიშვილიც თავის წერილში—„ხალხური ზეპირსიტყვიერების შეკრების გამო“.

„...არც ისე მსუბუქ საქმეთ მიმაჩნია ხალხური ეპოსის შე-

კრება. ამჟამად ჩვენი ხალხი ცხოვრების სხვადასხვა პირობების გამო მეტად შეშინებული და დაეჭვებულია. ვისმეს რომ უთხრა: ზღაპარ-ლექსი მიამბე, ქაღალდში უნდა ჩავწეროვო, იმავ წამს გაიფიქრებს: ამ კაცს ჩემთვის უთუოდ სახიფათო რამ სწადია, მისი ქაღალდი მე სიკეთეს არ დამაყრისო და უარს გამოგიცხადებთ, ან იმას იფიქრებს: ეს კაცი ნამდვილათ დამცინისო და გიპასუხებთ: ყმაწვილო, თქვენ ნასწავლებს უფრო კარგი ამბები გიწერიათ, იმ ამბებთან ჩვენი გლეხური ზღაპარი-ლექსი რის მაქნისი იქნებაო".

თედო რაზიკაშვილს სწორედ ასეთ გარემოში უხდებოდა მოღვაწეობა. ადვილი წარმოსადგენია, თუ რამდენად თავდადებული უნდა ყოფილიყო მაშინდელი ფოლკლორისტი, რამდენად უნდა ჰყვარებოდა მას ქართული ეროვნული კულტურა, რომ ხალხური სიტყვიერების ისეთი მდიდარი კოლექცია შეექმნა საკუთარი ხელით, როგორც ეს თედო რაზიკაშვილმა მოახერხა.

მეფის ხელისუფლების მხრივ ხელის შეშლა, პოლიტიკური დევნა და გადასახლება თედო რაზიკაშვილს საშუალებას უსპობდა მთლიანად გამოეყენებია თავისი შესაძლებლობანი. როგორც ზევითაც ითქვა, სიცოცხლის მეორე ნახევარში იგი მის საყვარელ საქმეს თითქმის ჩამოსცილდა.

შემკრებლობით საქმიანობასთან დაკავშირებულია უკვე მოგროვილი მასალის გამოცემის აუცილებლობა. თ. რაზიკაშვილი თავგამოდებით იბრძოდა, რომ ბეჭდვითი სიტყვის გზით ხალხს უკან დაჰბრუნებოდა ის, რაც მას საუკუნეთა განმავლობაში შეუქმნია და ეროვნული საუნჯის დამცველთა მიერ დიდი მეცადინეობით შეკრებილა.

ეს საქმე მე-19 საუკუნეში სავალალო მდგომარეობაში იყო. ამაზე ხმამაღლა ლაპარაკობდა მაშინდელი პრესაც.

„მრავალი ხალხური თქმულება და ზღაპარ-ლექსი ჩაწერილა და შეკრებილა დღემდე, მაგრამ ამ საქმეს სამწუხაროდ, ჯერაც წესიერი მიმართულება არ მისცემია. როგორც ვიცი, აქამდის ცალკე წიგნათ გამოცემულია მხოლოდ დ. ხიზანაშვი-

ლის ხალხურ ლექსთა კრებული და ორიოდე ბროშურა ხალ-ხური ზღაპრებისა — ეს არის და ეს. ესენი კი შეადგენენ წვეთს იმ ზეპირსიტყვაობისას, რომელიც გაბნეულია ძველსა და ახალ ჟურნალ-გაზეთებში და ან რომელიც დასაბეჭდია დღეს. (მოიგონეთ «წიგ. გამომ. ამხ.» მიღებული თ. რაზიკაშვილის შეკრებილი ხალხური ეპოსი, რომელიც აგერ ექვსიოდე წელი-წადია, რაც ხსენებული ამხანაგობის არქივში განისვენებს)".

პრესის გამოსარჩლებამაც ვერ უშველა თ. რაზიკაშვილის მიერ შეკრებილი მასალების გამოცემას. ეს საქმე ნაწილობრივ მხოლოდ XX საუკუნის პირველი ათწლედის ბოლოს მო-ბვარდა.

* * *

დასასრულ ორიოდე სიტყვა წინამდებარე გამოცემის შე-სახებ.

თითქმის ხუთი ათეული წელი გავიდა თედო რაზიკაშვი-ლის მიერ ჩაწერილი ხალხური ზღაპრების გამოქვეყნებიდან. ამ ხნის განმავლობაში მრავალი ახალი საყურადღებო ეპიკური მასალა ჩაიწერა და გამოიცა, მაგრამ თ. რაზიკაშვილის „ხალ-ხური ზღაპრები" მაინც შეუცვლელია.

ჩვენი ახალგაზრდობა დიდი ინტერესით კითხულობს ხალ-ხურ ეპოსს. ამის გამო თ. რაზიკაშვილის კრებულების ახალი გამოცემის საჭიროება ყოველმხრივ საგრძნობია.

საბლიტგამმა ითავა ამ საპატიო საქმის შესრულება.

თ. რაზიკაშვილის „ხალხური ზღაპრები" ორ წიგნად გა-მოვა, პირველი გამოცემის მსგავსად. წინამდებარე წიგნში შედის კახეთსა და ფშავში ჩაწერილი ზღაპრები, ხოლო მეორე წიგნში, რომელიც მომავალ წელს უნდა გამოიცეს, მოთავსე-ბული იქნება ქართლში ჩაწერილი ზღაპრები. ამ კრებულში, პირველი გამოცემისაგან განსხვავებით, მიზნისდა შესაბამისად რამდენიმე ცვლილებაა შეტანილი. ეს ცვლილებებია: 1. გამო-ტოვებულია 30 ზღაპარი (ძვ. გამოცემის №№ კახური 6, 11, 26, 29, 31, 34, 38, 39, 43, 44, 45, 46, 48 49 51, 53 54

55, 58, 62, ფშაური 1, 3, 10, 11, 14, 18, 20, 23, 24 და 25), 2. ასევე გამოტოვებულია ზლაპრის ტრადიციული რელიგიურ-ხოტბითი დასაწყისი და 3. შეტანილია ორთოგრაფიული ნასიათის შესწორებები (ტექსტი მოამზადა ანა ღვინიაშვილმა). მომავალ წელს გამოიცემა ქართლში შეკრებილი ზღაპრები.

მიხ. ჩიქოვანი

კახეთის შეკრებილი ზღაპრები

ცერა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ცოლი და ქმარი, ერთი ღვთის საწყლები, უქონლები, ღარიბები, მაგრამ ფეტვივით შრავალი შვილები კი ჰყავდათ. იმათ შვილები სუ ცერისოდენები ძლივს იყვნენ.

ერთხელ ქმარი სამკალს იყო, მუშები ჰყავდა, ცოლი კი პურს აცხობდა. შემოეხვივნენ შვილები დედას და დაუწყეს ყვირილი და ძახილი: „დედავ, კვერი დაგვიკარ, კვერიო". დედამ იფიქრა: ამათ რო ყველას თითო კვერი ჩაუკრა, პურად რაღა გამოვაცხოვო. მოუსვა ცოცხი და ეს ამოდენა შვილებს თონეში კი უკრა თავი... მარტო ერთი ცერა ცოცხში შემძვრალიყო და გადარჩა სიკვდილს. ტირის დედა: აქამდი ბევრი შვილები მყავდა, იმასა ვჩიოდი, ახლა ღმერთი გამიწყრა და ერთიც აღარა მყავს; ვისღა უნდა წავაღებინო პური მუშებისთვისაო.

გაიგონა ცოცხში მჯდომმა ცერამ დედის ტირილი, გამოყო თავი და დაუძახა დედას:

— დედავ, მე კიდე გადავრჩი, მუშებს სადილს მე წავუღებ, თუ კვერიას ჩამიკრავო.

— გამოდი, შვილო, კვერიას როგორ არ ჩაგიკრავ, ოღონდ შენა მყავდე ცოცხალიო,—უთხრა დედამ ცერას.

დედამ კვერია დაუკრა, დაკლა ქათამიც და მოუმზადა სადილი. ცერას სული წაუვიდა ქათმისათვის, გადაჰყლაპა საჩქაროდ, თვითონ კუპში შეძვრა და დაიმალა. ეძებს კიდე დე-

და, ჩივის და ტირის: მე ქათამი არ მაჯავრებს, ნეტავი შვილი არ დამკარგვიყოვო.

დედის სიტყვები რომ გაიგონა, ცერას გული მოეცა:

— აქა ვარ, დედი, აქაო! — დაუყვირა დედას კუჭიდან.

გამოძვრა ცერა; აუკიდა ჯორს დედამ მუშების სადილი და გაისტუმრა. ცერა ჯორზე ვერ შეჯდა, — ყურში ჩაუძვრა და მოიკალათა. მიგოგავს ჯორი გზაზედ. ცერა ჯორის ყურში თბილად ზის და იმღერის...

გზაზე ერთი კაცი მოდის, სამი ცხვარი მოჰყავს; დაინახავს აკიდებულ ჯორს, მოეწონება და იტყვის: მოდი ამ ჯორს წავიყვან, ბარგს კი მოვიხმარებ, ვინ გაიგებსო.

გაიგონა ცერამ მგზავრის სიტყვები და დაუყვირა:

— რას ამბობ, კაცო, ჩემი კვერია ხახაბი, ჩემი ქათამი ხახაბი, შენც ახახაბიო (ე.ი. ჩაგყლაპავო). ამოხტა ჯორის ყურიდან და დაუდგა გზაზე.

— ცერავ, გზიდან ჩამოგვეცალე, — დაუძახა მგზავრმა, — ცხვრებმა ფეხი არ ჩაგკრან და მოგკლანო.

გაუღო ხახა ცერამ და გადაყლაპა მგზავრიც და იმის ცხვრებიც, თვითონ ისევ ჯორის ყურში შეძვრა, მიდის და მიიმღერის.

წინ ერთი ცხენიანი კაცი მოდის, სიმღერა ესმის, იხედება ირგვლივ, არავინა ჩანს მომღერალი, ეშმაკი ეგონა; ბოლოს ჯორი დაინახა, მოეწონა და წაყვანა მოინდომა. ამოხტა ჯორის ყურიდან ცერა და დაუყვირა მგზავრს:

— ჯორს თავი დაანებე, თორემ ჩემი კვერია ხახაბი, ქათამი ხახაბი, კაცი და ცხვრები ახახაბი, შენც ახახაბიო.

— რას ამბობ, ცერავ, — უთხრა მგზავრმა, — გზიდან ჩამოგვეცალე, ცხენმა წიხლი არ ჩამოგკრასო.

გაჯავრდა ცერა, გაუღო ხახა და გადაყლაპა ცხენიანი კაცი. მიდის ცერა და მიიმღერის. ერთი მეძროხე შეხვდა. ნახა ჯორი და სთქვა: ჯორს მოვხდი, სადილს მივირთმევ და წავალო.

გაიგონა ცერამ, სისხლი აემღვრა და შეუტია მეძროხეს:

— გზიდან ჩამომეცალე, თორემ შენც ჩემ კვერიასთან, ქათამთან, ცხვრებთან და ცხენიან კაცთან ჩაგალაგებო.

— ცერავ, ძროხებს გზა უყავ, ფეხი არ დაგადგანო, — დაუძახა მეძროხემ.

— მეძროხევ, ჭკვიანად მოიქეცო,—დაუძახა ცერამ,—თორემ ინანებ. გაულო იმასაც ხახა და ჩააბრძანა თავის ძროხებით ცხვრებთან...

წამოვიდა ცერა და მიუტანა პური მამას. მამამ სახლში გაგზავნა: დედას საქმე ექნებაო. ცერამ დანა მოჰპარა მამას და წამოვიდა. სახლში ერთი ხარი ჰყავდათ, ერთი ქვევრი ღვინოც ჰქონდათ. დედას უთხრა:

— მამამ დამაბარა, ეგ ხარიც დაკალით და მაგ ქვევრსაც ახადეთო. — დაკლეს ხარი, მოჰხადეს ქვევრსაც.

ცერამ წაიღო მამასთან ერთი მუგზური, მისცა მუშებს და უთხრა:

— ვინც უფრო ბევრს დაჰწვავთ, იმას უფრო კარგ კერძს გაგიკეთებთო. — მოუკიდეს მუშებმა ყანას ცეცხლი და სულ ერთიანად გადაბუგეს.

საღამოზე დაბრუნდნენ. მშვენიერი ვახშამი დახვდათ. ერთ მუშას, რომელსაც უფრო ბევრი ყანა დაეწვა, ცუდი კერძი ერგო და დაიძახა:

— აკი იმას ამბობდით, ვინც უფრო ბევრს დასწვავს, იმას კარგ კერძს მივცემთო. — ეს სიტყვები ცერას დედამ გაიგონა; ელდა ეცა:

— ი ყანა ხო არ დაჰწვითო? — ჰკითხა ქმარსა.

— ეს ხორცი საით იშოვნეო?—ჰკითხა ქმარმა ცოლს.

გაიგეს თუ არა ცერას ეშმაკობა, მისდგნენ და მიბერტყეს, სცემეს და გამოაგდეს.

წავიდა ცერა გზას. ბევრი იარა, ცოტა იარა, ნახა ერთი ცხვარი, დაკლა და შეეპამა, ერთი ნაპერწკალი დარჩა. შიგ შეძვრა და დაიმალა. მოვიდა მგელი, გადაყლაპა ხორცი და წავიდა. დადის მგელი, მიეპარება ცხვრებს, უნდა მოტაცება, მაგრამ ცერა დაიწყებს მუცლიდან ყვირილს: მოვიდა მგელი, მოვიდა მგელიო! და გააქცევენ მგელს. დარბის მგელი შიმშილისაგან გაცოფებული, ხან სად ეხლება კლდეს და ხან სად. მგელი ხან აბოყინებდა, ხან რასა შვრებოდა და ხან რას. უნდოდა ამოეგდო და გაეგო რა ჩაყლაპა. ბოლოს მგელი შიმშილით მოკვდა. ცერა კი ამოძვრა და გაუდგა თავის გზას.

ცერა გზაზე ერთ ქურდს შეხვდა:

— გამარჯვება! ვინ ხარ? სად მიდიხარო? — ჰკითხა ქურდს ცერამ.

— გაგიმარჯოს! ქურდი ვარ, საპარავად მივდივარო! — უპასუხა ქურდმა.

— მეც დიდი ქურდი ვარ, — ეტყვის ცერა, — გამიამხანაგდი, მე მოვიპარავ, ვერავინა მნახავს, და შენ კი ზიდე მარტო, ხეირი ვნახოო.

— ძალიან კარგიო, — უთხრა ქურდმა და წავიდნენ საქურდავად.

შეიპარნენ ერთ სახლში. გამოზიდეს რასაც მოერეოდნენ. მოიკიდა ქურდმა და მოძუძგა. ცერა კიდევ ყორეში შეძვრა და დაიწყო ყვირილი: ქურდმა სახლი გაქურდა, ჩქარა დაიჭირეთო.

გამოეკიდნენ ქურდს და მოკლეს. ამნაირად ოთხი ქურდი მოაკვლევინა ცერამ. ბოლოს ერთი ხარი და ფური იშოვა და დაბრუნდა თავის დედ-მამასთან.

ეხლაც ტკბილად ცხოვრობს და ეს თავის ამბავიც იმას გამოეგზავნა ჩემთვის.

ჭირი იქ დავაგდე,
ლხინი აქ მოვიტანე.
ქატო იქ დავაგდე,
ფქვილი აქ მოვიტანე.

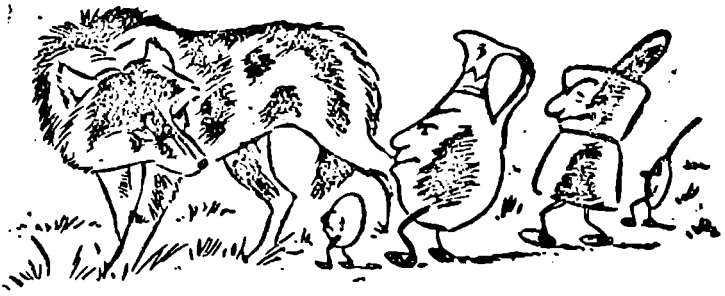

ერთი ხელადის ამბავი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ხელადა. წავიდა საქურდალად, ღვინო უნდოდა მოეპარა. ბევრი იარა, ცოტა იარა, შემოხვდა ერთი კვერცხი.

— გამარჯვება!

— გაგიმარჯოს!

— საითკე გაგიბედია?

— ღვინის მოსაპარად!

— მეც შენი ამხანაგი ვიქნები!

— ძალიან კარგიო.

გაუძმობილდა, და წავიდნენ. მიდიან. წინ ერთი მახათი შეხვდათ.

— გამარჯვებათ!

— გაგიმარჯოს!

— სად მიდიხართ?

— ღვინის მოსაპარად.

— მეც თქვენი ამხანაგი ვიქნებიო.

— კარგიო. — გაუამხანაგდა და გაუდგნენ გზას. ბევრი იარეს, ცოტა იარეს, შემოეყარათ ფილთაქვა.

— გამარჯვებათ თქვენი, — მიაძახა ხელადას, კვერცხს და მახათს.

— გაგიმარჯოს, — უპასუხეს იმათ ერთხმად.

— სად მიდიხართ?

— ღვინის მოსაპარად!

— მაშ მეც გამიამხანაგეთო.

— ძალიან კარგიო. — წავიდნენ, ოთხნი მიდიან. წინ ერთი მგელი შემოხვდათ.

— გამარჯვებათ!

— გაგიმარჯოს!

— საითკე?

— ღვინის მოსაპარად.

— მაშ მეც მიამხანაგეთო.

— ძალიან კარგიო. — გახდნენ ხუთნი და ხუთივემ გასწიეს ღვინის მოსაპარად, სადაც ეგულებოდათ. შევიდნენ სახლში. კაცს ეძინა. მგელი კარებს უკან აიტუზა; მახათი კარებში ჩაერჭო; კვერცხი ცეცხლში ჩაეცხო, და ფილთაქვა საკიდელზე შეჯდა. საღვინე ქვევრში ჩაძვრა და დაიბუყბუყა: „სახლის პატრონო! არიქა, ღვინო მოგპარესო!“ წამოფრინდა სახლის პატრონი; მივარდა ცეცხლს, — უნდა აენთო. გატყვრა კვერცხი და ცხელი ნაცარი თვალებში კი შეაყარა. ფილთაქვა ჩამოვარდა და თავში დაეცა. კაცი კარებისაკენ გაიქცა. კარებში ფეხში მახათი შეერჭო და წაიქცა. მგელმა კიდევ პირი დაავლო და გააქცუნა ტყეში! საღვინემ ღვინო ამოიღო და წავიდა სახლში. მორჩა და გათავდა თქვენი მტერი და დუშმანი!

ორი შაური ალალი, თუ ორი თუმანი არამი

ერთხელ ძველ საქართველოში საშინელი შიმშილობა ჩამოვარდა. არც პური მოვიდა, არც ვაზმა მოიბა მარცვალი და არც ხეს გამოუღია ყვავილი.

შიმშილისაგან გაცოფებული ხალხი ერთმანეთსა სჭამდა. მინდორში რომ ვაჟკაცი ვაჟკაცს შეჰხვედრიყო, ეცემოდნენ ერთმანეთს, იბრძოლებდნენ და, რომელიც დაჰრეოდა, ის შესჭამდა. ყმაწვილები და დედაკაცები ხომ სულ დაჭამეს.

ხალხი ძალიან შეთხელდა. გადარჩა მარტო ერთი ბებერი თავის შვილით. იმათ ერთი წლის სარჩო კიდევ ჰქონდათ, ისხდნენ სახლში და გარეთ თავს არა ჰყოფდნენ. ბოლოს რომ მიასუსტეს სასმელ-საჭმელი, შვილმა უთხრა დედას:

— დედავ, დრო მიდის, სასმელ-საჭმელი გვითავდება, თუ არ წაველ სადმე, ჩვენც გვეწვევა შიმშილი, და ან მე შეგჭამ შენ და ან შენ მე. წავალ მე სადმე, ვიმუშავებ, ვიშოვი ორ გროშს და დაგბრუნდები ისევ შენთანო.

გამოეთხოვა შვილი დედას და წავიდა ბედის საძებნელად. ბევრი იარა, ცოტა იარა, მოვიდა ერთ ქალაქში. დადის ქუჩებზე და ხან სად შეიხედავს და ხან სად: ეძებს სამუშაოს. ბოლოს ერთი სომეხი შეხვდა:

— რას ეძებ, შვილო, რა დაგიკარგნიაო, — ჰკითხა სომეხმა.

— ჩემ ქვეყანაში შიმშილობაა, წამოველ, მინდა მოჯამაგირედ ვისმე დავუდგეო, — უპასუხა ვაჟმა.

ვაჭარმა უთხრა: — ჩემთან წამოდი, შვილო, დამიდეგ კიდეც და ფასზედაც მომირიგდიო. — გაჰყვა ვაჟი.

ვაჭარმა ჰკითხა: — რა მოგცე, რომელს ირჩევ, ორი შაური ალალი, თუ ორი თუმანი არამი?

— ორი შაური ალალი მირჩევნიაო, — უპასუხა ვაჟმა.

დაუდგა ერთს წელს ვაჟი ვაჭარს და ისე ერთგულად მუშაობდა, რომ სამი წლის სამუშაოს ერთ წელში აკეთებდა. წელიწადი რომ გათავდა, გამოართვა ორი შაური და წავიდა ბაზარში. იქ თავის ქვეყნის ნაცნობები ნახა. მივიდა მათთან და უთხრა:

— თქვენი ჭირიმეთ, ორი შაური ვიშოვნე ერთ წელს, და დედაჩემს ვერ წაუღებთო?

— რატომო, — უთხრეს სოვდაგრებმა.

ამ დროს გვერდზე ვაშლები ჩამოუტარეს. ვაჟს ძალიან მოეწონა ვაშლები და ჰკითხა:

— რა ღირს გირვანქა ვაშლიო?

— ორი შაურიო, — უპასუხა ვაშლის პატრონმა.

ააწონინა ვაჟმა ერთი გირვანქა ვაშლი და მისცა ორი შაური. გირვანქამ ოთხი ვაშლი აიწონა. ერთი თვითონ შეჭამა და სამიც დედას გაუგზავნა. ისევ ძალიან და ძალიან შეეხვეწა სოვდაგრებს, რომ ნუ დაუკარგავთ, მიუტანეთო.

წავიდნენ სოვდაგრები. ვაჟი ისევ ვაჭარს დაუდგა იმავე ფასად. სოვდაგრები ერთ სახელმწიფოში მივიდნენ. ერთ ბებერთან დადგნენ. გამოჰკითხეს ქალაქის ამბავი და ჰკითხეს:

— რა არის ამჟამად უფრო საგულისხმო ამ ქალაქშიო?

ბებერმა უთხრა: — ჩვენ ხელმწიფეს ერთი ვაჟი ჰყავს, ისიც ავად არის, კვდება და მეშველი კი არავინ არის. ამბობენ, იმან რომ ვაშლი ჭამოს, მაშინვე მორჩებაო, ჩვენს სახელმწიფოში კი არსად არ არის ვაშლიო.

სოვდაგრებმა თქვეს: — იმ ვაჟმა რომ ვაშლები გამოგვატანა დედასთან, ვცადოთ, იქნება უშველოს, მოგვცეს რამე, იმის დედისთვის კარგიაო.

ბებერს უთხრეს: — შენ წადი, ხელმწიფეს მოახსენე, თუ რასმეს მოგვცემს, ვაშლი ჩვენა გვაქვს, ჩვენ მოვარჩენთო.

წავიდა ბებერი და მოახსენა ხელმწიფეს. ხელმწიფემ დაიბარა სოვდაგრები და ჰკითხა: მომირჩენთ შვილსაო?

სოვდაგრებმა უთხრეს: — ჩვენ კი ვცდით და მორჩენა ღმერთზეაო.

გაუჭრეს ერთი ვაშლი და შეაჭამეს ავადმყოფს. ცოტა ხანმა გაიარა და ავადმყოფმა აიწია. გაუჭრეს მეორე და ისიც შეაჭამეს. ავადმყოფი ძალაზე მოვიდა. შეაჭამეს მესამე და სრულებით გასაღდა. ხელმწიფემ იფიქრა: ახლა ამათ რომ საფასე მივცე, იქნება ითვალთმაქცეს, მორჩენა ტყუილად მომაჩვენეს და არ მოარჩინეს კიო. სოვდაგრებს უთხრა:

— ეს ორი კვირა აქ დარჩით, თუ ორი კვირის განმავლობაში ჩემი შვილი ისეთივე საღ-სალამათი იქნება, როგორც ახლა, მერე მე ვიცი, რასაც მოგცემთო.

დარჩნენ სოვდაგრები იქ ორი კვირა. რა უჭირდათ? კარგსა სვამდნენ და კარგსა სჭამდნენ. ორი კვირა გავიდა. ხელმწიფის შვილი უფრო კარგ ჯანზედაც იყო. მაშინ აუკიდა ორმოცი ჯორ-აქლემი ოქრო-ვერცხლი, თვალ-მარგალიტი და მისცა ხელმწიფემ სოვდაგრებს.

სოვდაგრებმა წამოიღეს და წამოვიდნენ. სოვდაგრებმა თავის სიტყვა არ გატეხეს. ვაჟის დედას მიუტანეს ის იმოდენა სარჩო და უთხრეს:

— ეს შვილმა გამოგიგზავნა და შემოგითვალა: ჩვენს ნასოფლარს გარს გალავანი მოავლე, დუქან-ბაზარი გააშენე, კარგი სასახლე დადგი, საყდარი ააშენე, ხალხს ლუკმაპური გაუჩინე, და მალე მეც მოვალო.

დედაკაცი დაღონდა: როგორ ავაშენოო. სოვდაგრებმა გამოართვეს ფული და ორ-სამ დღეში ისეთი ქალაქი გამართეს, რომ იმისთანა არც არაფერი კი არ იყო. ვაჟის დედას მშვენიერი სასახლე დაუდგეს და დასვეს დედოფლად. ხალხსაც ლუკმაპური გაუჩნდა და აიწია წელში...

გავიდა მეორე წელიწადი. გამოართვა აღას ვაჟმა ორი შაური და წავიდა სახლში. თქვა: ბაზარზე ჩავივლი, ორი შაურით რასმე ვივაჭრებ, დედას წავუღებ და გავახარებო. ბაზარში პატარა ბიჭებს ერთი გოშია დაჰყვანდათ გასაყიდად.

ვაჟს მოეწონა გოშია და შეევაჭრა. ორი შაური დაუფასეს. მისცა ვაჟმა. წამოიყვანა გოშია და წამოვიდა.

მინდორზე მოდის. წყალი მოსწყურდა, ერთი რცხილა დაინახა, მშვენიერი მწვანე. მივიდა და ცივი წყაროც გამოჩუხჩუხებდა. დაჯდა ვაჟი, დალია წყალი. საგძალი ედო, ამოიღო, თვითონაც ჭამა, გოშიასაც აჭამა, ადგა და წავიდა. მაგრამ გოშია აღარ გაჰყვა: ეპლატება გოშია რცხილაზე, წკმუტუნებს, ჰყეფს და არის ერთ ამბავში. ეძახის ვაჟი: წამოდი, წამოდიო, მაგრამ ტყუილად, გოშია ჰყეფს და წკმუტუნებს. ბოლოს ვაჟმა თქვა: იქნება იმ ხეზე ან ხორცი იდოს, ან საჭმელი სხვა რამ, წავალ, ჩამოვუგდებ და შევაჭმევო.

მივიდა რცხილასთან. ავიდა ზედ და რცხილაში ერთი შეხვრეტილი დაინახა. შეიხედა და შიგ ერთი თასი დგას. გაუხარდა საშინლად ვაჟს, გამოიღო თასი, ჩავიდა წყალზე და დალია. დალია და დადგა. აივსო თასი ვერცხლით. დალია კიდევ, და აივსო კიდევ თასი. ჩაიდგა უბეში ვაჟმა და წამოვიდა.

იარა, ბევრი იარა, ცოტა იარა, მოადგა ერთ ჭადარს. ძირს მშვენიერი წყარო გამოუდიოდა. გვერდზე ხელმწიფის სახლი იდგა. მივიდა ვაჟი წყალთან, ამოიღო თასი, დალია და ვერცხლი პირზე კი გადაეშალა. ფანჯარაში ხელმწიფის ქალი მჯდარიყო და ეცქირნა ვაჟისათვის. ქალს ვაჟი ძალიან მოეწონა, მაგრამ უფრო მეტად იმისი თასის შეძენა მოიწადინა. მოსამსახურე ქალი გაუგზავნა და შეუთვალა:

— არ გაჰყიდი მაგ თასს, ყმაწვილო, ან რას გამოგვართმევო?

ვაჟმა მოისმინა რა ქალის შემოთვლილი, უპასუხა:

— ფულზე მე ამას არ გავყიდი, რადგანაც ვერცხლიც ამას მოაქვს და ოქროცა, და თუ ცოლად გამომყვება, კი დავუთმობო.

წავიდა მოახლე და მოახსენა ესე ხელმწიფის ქალს. ქალი ჯერ უარზე დადგა, მაგრამ ბოლოს ისევ დათანხმდა. ვაჟი ისეთი არ იყო, რომ არ მოსწონებოდა. მოახლეს უთხრა: წადი და ვაჟს უთხარ: ამაღამ აქ ამოდი, ყარაულებს შემოეპარე ჩუმად. მე ფანჯრიდან სარტყელს ჩამოგაწვდი, იმას მოეკიდე და ისე ამოდიო.

რომ დაღამდა, ვაჟი წავიდა ქალთან. შეიპარა ფეხაკრეფით ქურდულად სასახლეში და ესროლა კენჭი ქალის ფანჯარას. ჩამოუშვეს სარტყელი და აიყვანეს ვაჟი. ხელმწიფემ გაიგო, რომ ჩემს ქალს უღალატნია ჩემთვის და გაპარვა დაუპირებიაო. მაშინვე უბრძანა, რომ იმისი ქალიც და იმის სასიძოც გაეყვანათ და დაეხოცათ მინდორზე.

წაიყვანეს ქალი და ვაჟი. გოშია მისდევს უკან და წკმუტუნებს, უდგება წინ ქალს და არ უშვებს.

— რა გინდა, გოშიავ, რაღა შენი გული გვაქვს, მოსაკლავად მივყეევართო.

გოშიამ ენა ამოიდგა და უთხრა:

— წადი, მამაშენს შესტირე, მამავ, ნებივრობას დაჩვეული ვარ, ეგ დედაჩემის ძველი ხალიჩა, რომ გაქვს, ეგ მოგვეცი, სანამ დაგვხოცავენ, მაგაზე დავსხდებით-თქო.

ქალმა მართლაც ისე ქნა, როგორც გოშიამ უთხრა. გამოსთხოვა ხალიჩა და გაჰყვნენ. ხალიჩა ისეთი იყო, კაცი რომ ზედ დამჯდარიყო და ეთქვა: აქა და აქ წამიყვანეო, აფრინდებოდა, ასწევდა და წაიყვანდა.

გავიდნენ მინდორზე და ქალმა სთხოვა ხალხს:

— უკანასკნელად მაინც დაგვსვით ერთად მე და ჩემი საქმრო სიკვდილის წინ, რომ ასე დავიხოცნეთო.

კაცები რას იფიქრებდნენ! დასხეს ერთად და გაუშალეს ხალიჩა...

— აბა, ხალიჩავ! გასწი დედაჩემთან! — უთხრა ვაჟმა ხალიჩას. ასწია ხალიჩამ და ჰერი! დარჩნენ ხახა ცარიელები ხელმწიფის კაცები.

მოფრინდა ხალიჩა ვაჟის ქალაქში და ჩამოეშო სასახლის წინ. აი აქეთ ეცნენ, იქით ეცნენ, რა ვაჟის მოსვლა შეიტყვეს შეიყვანეს დედასთან. გადაკოცნეს ერთმანეთი და დედამ ყველაფერი უამბო, ქალაქი როგორ ააშენეს. გახდა იმ ქალაქის ბატონი ვაჟი და დღესაც ტკბილად ცხოვრობენ.

ჰირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

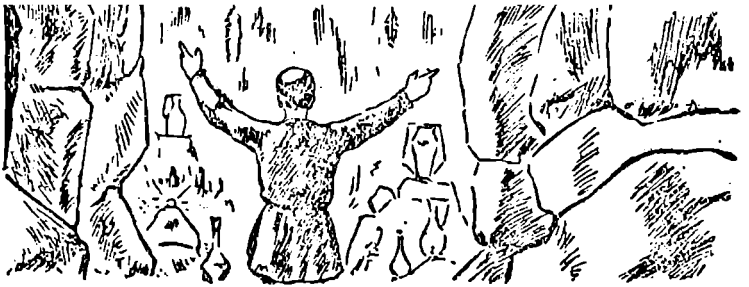

სამი ძმისა

იყო და არა იყო რა, იყო სამი ძმა, ღარიბები და საწყლები საშინლად. არაფერი არ ებადათ ღვთის განაჩენი, შიმშილით კუჭები ახმეზოდათ და სიცივით ზურგები აძრეზოდათ. ძმებმა სთქვეს: ყველანი რომ შინ ვიყვნეთ, რა უნდა ვჭამოთ, ავდგეთ, ზოგი სად წავიდეთ და ზოგი სად, ლუკმა მაინც ვიშოვნოთო.

ადგნენ მართლაც, და წავიდნენ სამუშაოდ. იშოვეს ცოტა რამ, მოიტანეს და დაიწყეს ცხოვრება. ისიც რომ გაუთავდათ, უმცროსი ძმა გამოაგდეს: წადი შენთვის, რაც გინდა ჰქენიო.

წავიდა, მართლაც, უმცროსი ძმა. ბევრი იარა, თუ ცოტა იარა, ერთ ადგილას დაისვენა; გაიხედა და დაინახა, რომ ერთ გორასქვეშ ყაჩაღები დგანან. ერთკენ ოქრო უგროვიათ, მეორე ადგილას ვერცხლი, სხვაგან თვალი და მარგალიტი და ათასი სხვა რამ უნჯი. უგდო უმცროსმა ძმამ ყური ყაჩაღებს, აბა რას იზმენო. ყაჩაღებმა მოტანილი ოქრო-ვერცხლი აწყეს, დააყარეს წინანდელს და უთხრეს გორას:

— გორავ გაიხსენო.—გორა გაიხსნა. შეიტანეს შიგ.

— დაიკეტე ისევაო,— უთხრეს. გორამ პირი შეკრა; და წავიდნენ სადაცლოდ.

ისინი რომ გაიგულა, უმცროსი ძმა მივიდა: გაიხსენიო, — უთხრა გორას. გორა გაიხსნა, ჩაიყარა გუდაში ოქრო-ვერცხლი, თვალ-მარგალიტი და წამოიღო. გამოიტანა. გორას

უთხრა: შეიკარიო. გორა ისევ შეიკრა; და გახარებულმა გასწია სახლში.

მივიდა შინ, გამოართვა ლიტრიანი ძმებს, ასწყა თვალმარგალიტი და ლიტრიანი ისევ წაუღო. სულ ხუთი ლიტრა გამოუვიდა. გამდიდრდა უმცროსი ძმა. მიდის თან და ისევ მოაქვს ცხენ-ჯორებით.

ერთხელ ძალიან ბევრი მოიტანა. ძმებს ისევ ლიტრიანი სთხოვა ასაწყავად. უფროსმა ძმამ თქვა: მოდი ერთი გავიგებ, რასა სწყავს, რა აქვს მაგდენიო. მოუსვა ლიტრიანს ძირზე ერბო, რომ ან ზედ მიეკრას, ან დააჩნდეს, რასა სწყავსო, და მისცა.

ასწყო უმცროსმა ძმამ მოტანილი სარჩო, და ის კი ვერ შენიშნა, რომ ლიტრიანს ძირზე მარგალიტები მიეკრა. დაუბრუნა ლიტრიანი უფროს ძმას და მადლობაც გადაუხადა. უფროსმა ძმამ თქვა: ჰო, ახლა კი გავიგე, რაც უზიდნია მაგას. წავალ, ვკითხავ, საიდან მოაქვს და მეც წავალო. უმცროსმა ძმამ უთხრა:

— ძმაო, იქიდან მოტანა საჭირო აღარ არის, ისინი შენ მოგასწრობენ, ჩემი მოტანილი თავსა გვდისო.

გაჯავრდა უფროსი ძმა:

— რას ამბობ, ეგ რომ მინდოდეს, არც შენთან მოვიდოდიო. უმცროსმა ძმამ უთხრა:

— კარგი, წადი, შენ, ამა და ამ ადგილას, რომ ერთი გორაა იქ მიდი, იმას უთხარი: გორავ, გაიხსენი-თქო. გორა კარს გიზამს. შედი, გამოიტანე, რამდენიც გინდოდეს და წამოდიო.

უფროსმა ძმამ წაასხა უთვალავი ჯორ-ცხენები და წავიდა მოსატანად. მიდის გზაზე და იმეორებს: გორავ გაიხსენიო, გორავ შეიკარიო. მივიდა. უყო კარი გორამ, და შევიდა. ასწყო იქ ოქრო-ვერცხლი, ჩაყარა ტომრებში, და აკი დაავიწყდა: გორავ, გაიხსენიო, დარჩა იქ.

მოვიდნენ ყაჩაღები, ნახეს ქურდი შიგ, გასჭრეს ეს უფროსი ძმა ოთხად და ყოველ მხრივ დაუყუდეს ოქრო-ვერცხლს. ელიან ძმები უფროს ძმას. აღარსადაა ის. ყაჩაღებს კიდევ ისა ჰქონდათ გულში იმ კაცს ოთხად რომ სჭრიდნენ, რომ ამის

პატრონი მოვა, ნათესავი ვინმე ეყოლება, წაიღებს, და ჩვენ გავიგებთ მერე, ოთხადგაჭრილი მკვდარი ვინ დამარხაო.

ელოდებიან ძმები უფროს ძმას, მაგრამ აბაა! ბოლოს უმცროსი ძმა ადგა, წაასხა ჯორ-აქლემები და წავიდა. მივიდა გორასთან:

— გორავ, გაიხსენიო, — მიაძახა. გორა გაიხსნა, შევიდა შიგ, ნახა მკვდარი კაცი. მაშინვე ჩააწყო საცალოში, ჩაყარა თვალ-მარგალიტიც, გამოვიდა და წამოვიდა. მოვიდა შინ და შეუდგა დასაფლავების თადარიგს. წავიდა, ერთ ხარაზს ათი თუმანი მისცა, წამოიყვანა თვალებახვეული, შეაკერინა ერთი დიდი ტყავის პერანგი, შიგ ჩაყარა გაჭრილი ძმა და ისე დამარხა.

მივიდნენ ყაჩაღები ადგილას, ნახეს: აღარც კაცი, აღარც თვალ-მარგალიტი. მაშინვე იქით ეცნენ, აქეთ ეცნენ, ერთი ძებნა, ერთი ამბავი. ბოლოს იმ ხარაზს შეხვდნენ. ხარაზმა უთხრა, რომ ერთ კაცს მე შევუკერე ოთხად გაჭრილის კაცის სუდარა, თვალები ამიხვიეს და ისე წამიყვანესო. ყაჩაღებმა უთხრეს:

— უნდა გამოგვყვე და გვაჩვენო ის სახლიო.

ხარაზმა უთხრა: — თვალახილული ვერ გავიგებ გზას, თუ თვალებს ამიხვევთ და ისე წამიყვანთ, იქნება კი გავიგოვო.

აუხვიეს ხარაზს მაშინვე თვალები და წაიყვანეს. ხარაზმა იარა ანდით, იარა და მოვიდა იმ კარებზე, სადაც ის ამბავი იყო. ეს საქმე ღამე ჰქნეს, რომ არ შეშლიყოთ სახლი, კარებზე ნიშანი დაადეს და წავიდნენ...

ძმები ძალიან ფრთხილობდნენ. ერთი მოსამსახურე ქალი ჰყავდათ, ის გამოვიდოდა ხოლმე და დაათვალიერებდა კარებსაც და სახლსაც, ხომ არაფერია ისეთი საზიანოვო. იმ დილასაც გამოვიდა ძალიან ადრე, ნახა, რომ ალაყაფის კარებზე რაღაც ნიშანია, მაშინვე გაიქცა და ყველა კარებს ის ნიშანი გაუკეთა.

მოვიდნენ ყაჩაღები იმათ დასახოცად, ნახეს, ყველა კარებს ნიშანი აქვს. მოგვიგეს საქმეო და დაბრუნდნენ სახლში. სხვანაირად მოვიქცეთო. ადგა ერთი ბებერი ყაჩაღი, იშოვა ერთი

დიდი რუმბი, ერთიც ამაზე მომცრო, ჩასხა იმ რუმბში თერთმეტი ყაჩაღი, ერთში კი ზეთი ჩაასხა და წაიღო იქ, სადაც ძმები ცხოვრობდნენ. აატარა და ჩაატარა: ზეთი გასაყიდიო. საღამოზე იმათთან დადგა. უფროსმა ყაჩაღმა უთხრა იმათ, რომლებიც რუმბში ისხდნენ: მე ჯიბეს კენჭებით ავივსებ, თქვენ ფრთხილად იყავით; როცა ამათ დახოცის დრო მოვა, კენჭებს დავაყრი რუმბს, თქვენ ამოცვივდით და დახოცეთო. კაცებიანი ურემი გარეთ დააყენეს.

ეს ამბავი მოსამსახურე ქალმა გაიგო: შეიტყო რა რომ რუმბებში ზეთი არ არისო, ადგა, რომელ რუმბშიაც ზეთი იყო, ჩამოუშო, აადუღა, წაიღო და ჩაუშო რუმბში, სადაც ყაჩაღები ისხდნენ, და სულ ერთიან კი დაახრჩო.

შუაღამე რომ მოვიდა, ადგა ყაჩაღი, დაუწყო რუმბს კენჭების სროლა, მაგრამ ყაჩაღები არ ინძრეოდნენ. მეორე დღეს ჩავიდა, შედგა წიხლებით: თქვე, ოხრებო, რად დაიძინეთ, რომ მე კენჭებს გესროდითო. მაგრამ ყაჩაღები მკვდრები ნახა. ადგა და წავიდა. ვერც ეს მოუხერხდა. ბოლოს ადგა, ჩაიცვა ვაჭრულად, წაიყვანა თავის შვილი, წაიღო სავაჭრო; ვაჭრობს და ნახევარს მუქთად ურიგებს. ბოლოს ძმებმა თქვეს:

— ეგ კაცი რამდენს აძლევს მუქთად და არავინ კი არ ეპატიჟება სახლში, ჩვენ დავიპატიჟოთო. დაიპატიჟეს. მშვენიერი ვახშამი აუმზეს. ვახშამზე სხედან. მოსამსახურე ქალი იქ არის. ულესს კბილებს ყაჩაღი ქალს, უნდა როგორმე მოიშოროს თავიდან, რომ დაატყუოს ძმები და ამოიყაროს იმათი ჯავრი, მაგრამ ქალი არა შორდება, დაჯდება და დაიწყებს ტკბილ სიმღერას. მოჰყვება ბაიათებს.

ძმები უიარაღოები სხედან, ყაჩაღი და იმის შვილი აბჯარით არიან შელესილნი.

— საჭირო არ არის ბაიათები, ჩვენ მაგდენი პატივისცემის ღირსნი არა ვართ, ქალს ნუ აწუხებთ, წავიდესო.

— არა მიშავს, — ეტყვის ქალი, — ხანჯლები მომიტანეთ, ხანჯლებზე ვითამაშებო.

მოატაინა ხანჯლები. დაუკრა დაირა და დაუარა. ატრიალებს ხანჯლებს, ივლებს ფეხებში; და უცებ გაიელვებს

ხანჯალი, და ყაჩაღების თავები გაგორდებიან იატაკზე. ეცემიან ძმები ქალს და წაუჭერენ ყელში:

— რად ჰგმე პურ-მარილი, სტუმარი რად მოგვიკალიო?

— არა უშავს, — უთხრა ქალმა, — ეგენი იმის ღირსნი იყვნენო,— და მოუყვა ყველაფერს, რასაც ძმები ხედავდნენ და ვერ იგებდნენ, ესმოდათ და ვერ არჩევდნენ...

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ელასა — მელასა,
ჭიქა მეკიდა ყელასა...
მთქმელსაც და გამგონებელსაც
ძილი გაამოს ყველასა.

ხუთკუნჭულა

იყო და არა იყო რა, იყვნენ ცხრანი ძმანი. ცხრავე ისეთი ლარიბები იყვნენ, რომ იმათას ვერც არას ცეცხლი დაწვავდა და ვერც არას წყალი წაიღებდა. ნახევარზე წშივრები იყვნენ. ბოლოს თქვეს ძმებმა: წავიდეთ, ან მოჯამაგირედ ვისმე დავუდგეთ ან კიდევ ვიმუშაოთ, დღიური ლუკმა ვიშოვოთო.

წავიდნენ. იარეს. ერთ ქვეყანაში მივიდნენ. იქ ერთი დევი შეეხვდათ. დევმა ჰკითხა:

— სად მიდიხართო?

იმათ უპასუხეს:

— სამუშაოდ, ლუკმის საშოვნელად, გვინდა მოჯამაგირედ ვისმე დავუდგეთო.

დევმა უთხრა: — მე დამიდექითო.

ძმებმა უპასუხეს: — კარგიო.

წაიყვანა დევმა და წავიდნენ. დევს ცხრა ქალი ჰყავდა, აუარებელი საქონელი, ძროხა და ცხენი ჰყავდა. იმ ღამეს დევმა კარგი ვახშამი აუმა, დააწვინა და თვითონ კი დაუწყო თვალის ჭერა, თუ როდის დაეძინებათო. რვა ძმას სძინავს, ხუთკუნჭულა კი, უმცროსი ძმა, არ იძინებს, ლოგინში წევს და დევზე აქვს თვალი.

— დაგეძინათ?—დაუძახა დევმა.

— არა!—უპასუხა ხუთკუნჭულამ.

— რა არ გაძინებს?—ჰკითხა დევმა.

— შენი ბატების ყიყინიო!—უპასუხა ხუთკუნჭულამ.

მაშინვე წავიდა დევი, გადაყლაპა ბატები და ცოტა მოიცადა.

— დაგეძინა თუ ისევ გღვიძავს?—ჰკითხა ხელახლა დევმა.

— არა!—უპასუხა ხუთკუნჭულამ.

— რა არ გაძინებს?—ჰკითხა ხელახლა დევმა.

— შენი ძროხების ფეხის ხმაო, — უპასუხა ხუთკუნჭულამ.

წავიდა დევი, გადაყლაპა ყველა ძროხა და დაბრუნდა. დაუგდო ყური, ყველას სძინავს ვითომ.

— დაგეძინა?—დაუძახა ხუთკუნჭულას.

— არა!—უპასუხა ისევ ხუთკუნჭულამ.

— რა არ გაძინებს?— დაუძახა გაცეცხლებულმა დევმა.

— შენი ცხენების ჭიხვინიო,—უპასუხა ხუთკუნჭულამ.

დევი ისევ წავიდა, ახლა ცხენების დასაჭმელად. ამ დროს ადგა ხუთკუნჭულა, აიღო დევის ქალების ტანისამოსი ძმებს დაუწყო, ძმების და თავის ხანჯლები და ტანისამოსი დევის ქალებს, და გაიტრუნა სული, თითქო დაეძინაო. მოვიდა დევი, დაუარა თავის ქალებს, ვაჟები ჰგონია, დასჭრა თავები და დაყარა. ხუთკუნჭულამ ჩააცვა ძმებს ქალების ტანისამოსი, ისინი კი გაისტუმრა, უთხრა: თქვენ წადით, ხიდს გადითო; თვითონ იქ დარჩა.

მეორე დღეს ქალად ჩაცმულმა დევს უთხრა:

— ხორცს ჩავყრი, ის ვაჟები რომ დავხოცეთ იმათას, და მეც ჩემ დებთან წავალ, საყდარში წავიდნენო.

— კარგი, წადიო,—უთხრა დევმა.

წავიდა ხუთკუნჭულა, და გავიდა ხიდს. დევმა ხორცი ამოიღო, ჭამა, და აკი ძუძუები ამოუჩნდა. მაშინვე თქვა: ეს ხუთკუნჭულამ მიყოვო. გადააგდო ხორცი და გამოუდგა ხუთკუნჭულას. კარგა გზა გაიარა და დაუძახა:

— ხუთკუნჭულავ! გამასწარ ხიდსაო?

— გაგასწარ და თვალიც მოგთხარეო! — უპასუხა ხუთკუნჭულამ.

ის ხიდი დევისა და ერთი ხელმწიფის საზღვარზე იდო. იმ ხიდს დევი ვერაროგორ ვერ გავიდოდა და ძალიანაც ეში-

ნოდა, ამიტომ, რაკი ხიდს გავიდა ხუთკუნჭულა, სამშვიდობოს იყო გასული. დაბრუნდა დევი სახლში კბილის კრაჭუნით. ძმები კი წავიდნენ და მივიდნენ ერთ ხელმწიფესთან. ახლა იმას დაუდგნენ მოჯამაგირედ. ძმები აუშურდნენ ხუთკუნჭულას, მოინდომეს იმისი მოკვლა. ხელმწიფეს უთხრეს:

— ერთ დევს ერთი თხა ჰყავს, ის თხა გულთმისანია და, რასაც ან ნახავს, ან გაიგონებს, ყველაფერს იტყვის. ის თხა რომ მოიყვანოს, კარგი იქნებაო.

ის თხა იმ დევისა იყო, ვისთანაც ძმები იყვნენ. ხელმწიფემ დაიბარა ხუთკუნჭულა და უთხრა:

— წადი და, ამა და ამ დევს რომ თხა ჰყავს, აქ მოიყვანე, თუ არ მოიყვან, შენი სიკვდილის მეტი, ვერაფერი გიხსნისო.

რას იზამდა ხუთკუნჭულა, ადგა და წავიდა თხის მოსაყვანად. მივიდა დევის სახლში და დაენახვა თხას. თხამ დაუძახა დევს:—ხუთკუნჭულა! ხუთკუნჭულა! გავიდა დევი გარეთ, ეძებს ხუთკუნჭულას. ხუთკუნჭულა კი კარის უკან არის დამალული. ეძებს დევი, მაგრამ ტყუილად. ხუთკუნჭულა კიდევ დაენახვა თხას. თხამ კიდევ დაიძახა: ხუთკუნჭულა! კიდევ ეძებს დევი, მაინც ვერა პოულობს. ბოლოს გაბრაზებული გადისერის თხას გარეთ. ხუთკუნჭულა დაავლებს ხელს, გაიქცევა და გავარდება ხიდს. დევი იფიქრებს: ბიჭო, იქნება ის ოხერი ხუთკუნჭულა მართლა სადმე იყოს, თხა მომტაცოს და წაიყვანოსო, და გამოიხედა გარეთ. სადღაა თხა! იმის კვალიც ბღარ იყო. მაშინვე გამოეკიდა დევი, ირბინა და მიუახლოვდა ხიდს.

— ხუთკუნჭულავ! გახველ ხიდს, თუ არა?

— თვალი კი არ მოგთხარე!—მოაძახა ხუთკუნჭულამ და წაიყვანა თხა. დევი შინ დაბრუნდა გაბრაზებული...

ხუთკუნჭულამ თხა ხელმწიფეს მოუყვანა, და ძმებს კი, რასაკვირველია, ვერაფრად ეპიტნავათ. ხელმწიფეს უთხრეს:

— დიდებულო ხელმწიფევ, მაგ თხის პატრონს ისეთი ხალიჩა აქვს, რომ მისი ფასი დედამიწის ზურგზე არაფერი იქნება. თუ ხუთკუნჭულამ იმისი თხა მოიყვანა, ხალიჩასაც ადრე მოიტანსო.

ხელმწიფემ ისევ დაიბარა ხუთკუნჭულა და უთხრა, რომ შენ უნდა წახვიდე და იმ დევს რომ ხალიჩა აქვს, ის მოიტანოვო.

ხუთკუნჭულას რა მეტი ღონე ჰქონდა. ადგა და წავიდა. ხელმწიფეს კი მოახსენა, რომ ერთი მუჭა ნემს-მახათი ებოძებინა. მისცეს და წაიღო.

ბევრი იარა, ცოტა იარა, მივიდა დევის სახლში. შეიპარა, სადაც ხალიჩა იყო დაგებული და დაარჭო ხალიჩაში ნემსები. მოვიდა დევი, დაჯდა ნემსებზე—შეერჭო, იქით გადაიწია, იქითაც შეერჭო, აქეთ გადმოიწია—აქეთაც შეერჭო. ბოლოს რაკი ძალიან შეწუხდა, მოავლო ხელი ხალიჩას და გადაუძახა გარეთ. დაავლო ხელი ხალიჩას ხუთკუნჭულამ, გააქცია და გავარდა ხიდს. დევმა იფიქრა: ის ეშმაკი ხუთკუნჭულა კი არ იყოს სადმე და ის ხალიჩა არ წაიღოსო! გამოიხედა, მაგრამ სადღაა ხალიჩა! დარჩა ხახაცარიელი დევი. გამოეკიდა ხუთკუნჭულას და დაუძახა:

— ხიდს გახველი, ხუთკუნჭულავ, თუ არაო?

— გაველ და თვალიც მოგთხარეო!—უპასუხა ხუთკუნჭულამ.

მოვიდა და მოუტანა ხალიჩა. ძმებს უფრო აერიათ გული. ხელმწიფეს მოახსენეს: ხუთკუნჭულამ მაგ თხისა და ხალიჩის პატრონიც რომ მოიყვანოს, ძალიან კარგი რამ სახილველი იქნებაო.

დაიბარა ისევ ხუთკუნჭულა ხელმწიფემ და უთხრა: უნდა წახვიდე და ამ ხალიჩის პატრონიც აქ მოიყვანოვო.

— კარგი,—მოახსენა ხუთკუნჭულამ,—მხოლოდ ერთი ხელი იმერული ტანისამოსი კი მიშოვეთ და ხუროს იარაღები, რაც რამ არისო.—ხელმწიფემ უშოვნა, ჩაიცვა ხუთკუნჭულამ, აიღო ხელში ხერხი, ეჩო, ხუსტარა, საწარბელა, შალაშინი და სხვა და გასწია.

ბევრი იარა, ცოტა იარა, მივიდა დევის საბრძანებელში. უცებ დევს შეხვდა ტყეში.

— ოჰ, შენ არა ხარ ხუთკუნჭულაო?—დაუძახა დევმა.

— აი, ასე და ისე მოუვიდეს ხუთკუნჭულას და ჩემი ცოდო ნუ დაულიოს ღმერთმა,—უთხრა დევს ხუთკუნჭულამ:—

იმ ვერანას ვშველოდი, იმერელი ვარ, არაფერი მომცა, გამომაგდოო. დევმა მართლა დაუჯერა.

— თუ იმერელი ხარ,— ჰკითხა,—მაშ შენ კაი ხელობა გეცოდინება, რას გააკეთებ საკვირველსო?

— მე ისეთ კიდობანს გავაკეთებ,—უთხრა ხუთკუნჭულამ,— რომ შიგ ჩაჯდე და ფიცარიც ვერ გააგდებინოო.

— აბა, გააკეთეო,—უთხრა დევმა.

საჩქაროდ გააკეთა კიდობანი ხუთკუნჭულამ და უთხრა დევს:

— აბა, ჩადი, ნახე ძირს გააგდებინებ თუ ვერაო?

ჩაჯდა დევი, ჰკრა წიხლი და გააგდებინა. გააკეთა მეორედ, ჩასვა დევი და უთხრა:

— აბა, ახლაც გააგდებინებო?

დევმა მართლაც ველარ გააგდებინა, დაულურსმა და უთხრა:

— ფეხით არ იარო, ზურგზე აგიკიდებ და შენ სახლში ისე მიგიტანო.

— კარგიო,—უთხრა დევმა.

მოიკიდა ხუთკუნჭულამ და ხუსხუს ხელმწიფისაკენ! ხიდს რომ გავიდა, დევს გულმა გაუგო.

— აი, გადამიყვანე, განა, ხიდს?!—უთხრა ხუთკუნჭულას და დაიზიდა, მაგრამ სად წავიდოდა?

წამოიღო ხუთკუნჭულამ და მოუყვანა ხელმწიფეს. შეიკრიბა მთელი ჯარი, ნაზირ-ვეზირი, ხელმწიფე და სხვა დიდებული დევის სანახავად. უნდოდათ გაეხსნათ და ენახათ. ხუთკუნჭულა კი გაიქცა, წაიღო ერთი მარილის ქვა და ავიდა ერთ მაღალ ჭადარზე. იქიდან უცქერის სეირს. ახადეს კიდობანს. ამოვარდა იქიდან გაგიჟებული დევი, დაერია ხალხს და ყველა ერთად კი გააქცია თავის ხელმწიფითა და რვა ძმით შავ მუცელში. რაკი ყველა მიყლაპ-მოყლაპა, ხუთკუნჭულას დაუწყო ძებნა და მერე ჭადარზე შეიხედა. იქ მჯდომი ხუთკუნჭულა დაინახა და დაუძახა:

— ხუთკუნჭულავ, მასწავლე, მანდ როგორ ახველო?

— ამ მარილის ქვას ხომ ხედავ?—დაუძახა ხუთკუნჭულამ

დევს,—ეს მარილის ქვა გულზე დავიდეე, ამოვფრინდი და ამოველო.

— სად ვიშოვნო მაგისთანა ქვაო?—ჰკითხა დევმა.

— გულალმა დაწექ, მე ჩამოვუშვებ, გულზე დაგეცემა და ამოხტებიო,—დაუძახა ხუთკუნჭულამ.

დაწვა დევი გულალმა. ჩამოუშვა მარილის ქვა, დაეცა დევს და ორად გახვრიტა. ხუთკუნჭულამ ამრიგად მოიშორა დევი თავიდან. ჩამოვიდა ხიდან, ის იმოდენა სარჩო იმას დარჩა. გახდა სიმდიდრისა და შეძლების პატრონი; გახდა ქვეყნის ბატონი და პატრონი. აქვს მუდამ ძველი პური და ძველი ღვინო.

ᲘᲐᲦᲝᲜᲘᲡᲐ ᲓᲐ ᲑᲣᲚᲑᲣᲚᲘᲡᲐ

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ხელმწიფე. ჰყავდა იმ ხელმწიფეს სამი ვაჟი. ხელმწიფე რომ დაბერდა, შვილები დაიბარა, უნდოდა იმათი გამოცდა, ვინ გამოდგებოდა ხელმწიფედ. ჯერ უფროს შვილს უთხრა:

— ჩემო შვილო, შეგიძლიან იმისთანა საყდარი ამიშენო, რომ შიგ წუნი ვერავინ იპოვნოსო?

შვილი დაფიქრდა და მოახსენა:

— არა, მამავ, არ შემიძლიან, ვერ ავაშენებო.

ის დაითხოვა ხელმწიფემ. დაიბარა ახლა შუალა შვილი, იმასაცა ჰკითხა:

— შეგიძლიან, შვილო ჩემო, ისეთი საყდარი დადგა, რომ შიგ წუნი ვერავინ იპოვოსო?

— არ შემიძლიან,—უპასუხა შვილმა.

ხელმწიფემ ისიც დაითხოვა. დაიბარა ბოლოს უმცროსი და ახლა იმასა ჰკითხა ისევ ისე, როგორც სხვებს.

— შვილო ჩემო, შეგიძლიან ისეთი ეკლესია ააშენო, რომ ჯარმა-ჯამაათმა წუნი ვერაფერში იპოვოსო?

უმცროსი შვილი დაფიქრდა და მერე უთხრა:

— შემიძლიაო.

უმცროსმა ვაჟმა იფიქრა: მე ხომ არ დავუწყებ შენებას, ხელოსნებს მოვკრეფავ და მე თავს დავადგებიო. მართლაც, დაუძახა ხელოსნებს, ვინც კარგი ეგულებოდა თავის სახელ-

მწიფოში და შეუდგნენ გებას. საყდარი რომ ააშენეს, დაიბარა ხელმწიფემ მთელი ჯარი-ჯამაათი და გაასინჯა საყდარი.

— შეამჩნიეთ, რა წუნი აქვსო?—უთხრა ხალხს.

ხალხმა წუნი ვერაფერში უპოვა. ის იყო, ხელმწიფე უნდა შესულიყო შიგ საყდარში და წირვა გადაეხდეინა, რომ ერთმა ბერიკაცმა ჩამოიარა.

— ოჰ, კარგი საყდარი აუშენებიათ, რომ ცოტა საძირკველში არ იყოს მრუდეო!—თქვა ბერიკაცმა.

ხელმწიფემ გაიგონა ბერიკაცის სიტყვები, დააყენა და უბრძანა.

— აბა, ბერიკაცო, რა თქვი, კიდევ გამაგონე, გაიმეორეო!

— არაფერი მითქვამს,—უპასუხა ბერიკაცმა,—ეგ ეკლესია ძალიან კარგად არის ნაშენები, რომ საძირკველში ცოტა მრუდე არ იყოსო!

გაიგონა ეს სიტყვები ხელმწიფის შვილმაც, დააყენა მუშები და ისევ დააშლეინა. ააშენეს უფრო უკეთესი საყდარი. დაუძახა ისევ ხელმწიფემ ჯარ-ჯამაათს და გაასინჯა. ხალხმა მაინც ვერა იპოვა შიგ წუნი. ხელმწიფე შიგ შესვლას აპირებდა, რომ ერთმა ბერიკაცმა ჩამოიარა. შეხედა ისევ საყდარს და თქვა:

— საყდარი მშვენიერია, რომ გუმბათი ცოტა მრუდე არა ჰქონდესო.

გაიგონა ეს სიტყვები ხელმწიფემ, დააყენა ბერიკაცი და ჰკითხა:

— რა თქვი, ბერიკაცო, მეც გამაგონეო.

ბერიკაცმა ხელმწიფესაც უთხრა, რა წუნიც უნახა საყდარს, და წავიდა. დაადგა ისევ ვაჟი, დააყენა ისევ ოსტატები, და ააშენეს მშვენიერი საყდარი. ხელმწიფემ ისევ დაუძახა ჯარ-ჯამაათს, გაასინჯა საყდარი, მაგრამ წუნი ვერავინ უპოვა. ხელმწიფე შესცლას აპირებდა საყდარში, რომ ჩამოიარა ისევ იმ მოხუცმა და თქვა:

— მშვენიერი ეკლესია არის, რომ იადონი და ბულბული არ აკლდესო.

გაიგონა ეს სიტყვები ხელმწიფემ, დააყენა მოხუცი და ჰკითხა:

— რა თქვი, ბერიკაცო, რა თქვი, კიდევ გაგვიმეორეო?!

ბერიკაცმა გაუმეორა თავის სიტყვები ხელმწიფეს და გაუდგა თავის გზას. ხელმწიფე დაბრუნდა და აღარ შევიდა საუდარში. ვაჟი დაღონდა, წასვლა დააპირა, მამამ ერთი სამფეხა ცხენი მისცა და უთხრა:

— წადი და შენ იცი და შენმა საქმემაო.

შეჯდა ვაჟი კოჭლ ცხენზე, აისხა აბჯარი და გაუდგა გზებს. მიდის, მაგრამ სად ეშმაკს მიდის, ცხენი ძლივს მიხინხილებს, სამფეხა არის. მოდის ვაჟი და მოტირის. გავიდა ერთ ტრიალ მინდორზე; ერთი ბერიკაცი დაინახა, სიმინდის მორწყვა უნდა, დაიხრება—წვერებზე ფეხს დაიდგამს, აიწევს და ადგება, სიმინდს ვერა რწყავს. დაინახავს მტირალ ვაჟს, შეჰბრალდება და ეტყვის:

— რა გატირებს, შვილო, რა გაგვირებია, რაზე ღვრი ცრემლებსო?

ვაჟმა ყველაფერი უამბო და უთხრა თავის გასაჭირიც, ან სად მიდიოდა. ბერიკაცმა უთხრა:

— შენ, შვილო, ნუ სწუხარ,—ეგ შენი სამფეხა ცხენი უბრალო ნუ გგონია. შენ უთხარ: ახლა მიჭირს შენი თავი, ჩემო კარგო, და თვითონ იცის. აქეთ გაგიტაცებს ეგ რაში,—უთხრა ბერიკაცმა ვაჟს,—და ზღვას იქით გაგიტანს, იქით კიდევ ქალთან გაგაფრენს, რომელსაც იადონი და ბულბული ჰყავს. თუ ქალი არ წამოიყვანე, იმ ფრინველებს შენ ვერ წამოიყვან. სადაც ქალია, რაში თვითონ მიგიყვანს. ეცადე, კარგად დაიმალო, არა გნახოს ქალმა, თორემ ქარა-მტვრად გაქცევს. იმან ძილი იცის, ძილის დროს ოქროს თმებს გადმოშლის, და ზევითა სართულიდან მიწაზე ჩამოწვება თმები. შენ მიდი, ის თმები ხელზე დაიხვიე, რამდენიც დაიძახოს: „დავიწვი!“ იმდენი შენ უფრო დაიხვიე. ათას რასმეს შემოგფიცავს, ცას, ხმელეთს, მთელ ქვეყანას და არ ერწმუნო, სანამ იადონისა და ბულბულისა არ დაიფიცოს, რომ შენ გამოგყვება ცოლად. ძალიან სიფრთხილე გმართებს.

ქაჩალი მეფანდურე ოთხი წელია ღრუბელზე ზის, სდარაჯობს ქალს, უნდა იმისი წაყვანა, მაგრამ ვერ მოუხერხებია.

მერე, როდესაც იადონსა და ბულბულისას შემოგფიცავს, ხელი გაუშვი და ადი იმასთანო...

გამოეთხოვა ბერიკაცს ვაჟი, უთხრა თავის ცხენს:

— აბა, ჩემო რაშო, ეხლა მეჭირვება შენი თავი.—გაფრინდა ნიავივით, გაიარა ზღვა და გავიდა ხმელზე. გაუკრა იქით და მივიდა ქალის ახლომახლოს. უდარაჯა და როდესაც ქალმა გადმოუშვა ოქროს თმები, მიეპარა, სტაცა და დაიხვია ხელზე. „ვიწვიო!“ დაიძახა ქალმა. ვაჟმა უფრო და უფრო დაიხვია ხელზე.

— რა გინდა ჩემგან?—ჰკითხა ქალმა ვაჟს.

— ცოლად უნდა გამომყვე,—უპასუხა ვაჟმა.

— გამოგყვები,—უთხრა ქალმა.

— არა, დაიფიცე,—უთხრა ვაჟმა. ქალმა დაიფიცა.

— იადონისა და ბულბულისა დაიფიცეო!—უთხრა ვაჟმა. ქალმა არ დაიფიცა. ვაჟმა უფრო და უფრო დაიხვია მკლავზე იმისი თმები. „ვიწვიო!“ დაიძახა ქალმა. ვაჟმა უფროც დაიხვია. ქვეყნისა დაიფიცა ქალმა, ცისა, მზისა,—გამოგყვებიო, მაგრამ ვაჟი არ უსმენდა და უფრო იხვევდა თმებს. ბოლოს დაიფიცა ქალმა იადონისა და ბულბულისა. ავიდა ვაჟიც. ქალმა უთხრა:

— მართალია, მე შენ ფიცი მოგეც, შეგირთავ, მაგრამ მე შენ არ შეგირთავ, სანამ ერთ რასმე არ გამოვცდი. მე ერთი რაში მყავს, იმ რაშს შენ რაშს მივუსევ, თუ იჩხუბებს, აღარ ვიქნები შენი ცოლი, და თუ არ იჩხუბებს,—შენი ვარ და შენიო.

— კარგიო,—დათანხმდა ვაჟი—და გაუშვეს რაშები. რაშებმა დაიჭიხვინეს თითო, გაექანენ ერთმანეთისაკენ, დაუწყეს ერთმანეთს კისერგადადებულებმა ფხანა. რაშები დედიდაშვილები იყვნენ და რას წაიჩხუბებდნენ!

შესხდნენ ქალ-ვაჟი, წამოიყვანეს იადონი და ბულბულიც და წამოვიდნენ. გზა რომ გამოიარეს, ქოსა მეფანდურემ დაინახა, დაეცა შორით ქალს, წაიყვანა, ჩაძვრა მიწაში, გაძვრა ძირს და ისევ ცაში ავარდა.

შეწუხდა ვაჟი. მხლებლებს უთხრა:

— წადით, იშოვეთ ძალიან გრძელი თოკები და აქ მოიტანეთო.

წავიდნენ, მოიტანეს გრძელი თოკები. მოიბა ვაჟმა და უთხრა: ჩამიშვითო! ჩაუშვეს ძირს. დაჭაქვრა მერე ხელიდან და წავიდა ძირს. იარა ბევრი, იარა და დაეცა ერთ მინდორზე. ადგა და გაიხედ-გამოიხედა. მინდორზე სამი რაში სძოვს: ერთი შავი, ერთი წითელი და ერთი თეთრი. სძოვენ, სძოვენ და მერე დაიწყებენ თამაშობას. ის რაშები ისეთები იყვნენ: შავზე რომ შემჯდარიყო კაცი, გაქან-გამოქანდებოდა, ხან იქითა ჰკრავდა კლდეს, ხან აქეთ და ისე მოჰკლავდა. ის სიკვდილის მოციქული იყო. წითელზე რომ შემჯდარიყო კაცი, უფრო ქვევით წავიდოდა, და თეთრზე რომ შემჯდარიყო—ზეცას, ამქვეყნად ის ნათლის მოციქული იყო.

ვაჟი ეცადა, უნდოდა შავი დაეჭირა, მაგრამ ვერ დაიჭირა. ვერც თეთრი დაიჭირა. ბოლოს წითელი დაიჭირა. შეჯდა ზედ და წავიდა ქვევით. იარა, იარა და ერთ სახელმწიფოში ჩავიდა. ბევრი იარა, თუ ცოტა იარა, ერთ ქალაქში შევიდა. წყალი მოსწყურდა გზაზე ძალიან. მივიდა იმ ქალაქში ერთ ბებერთან და წყალი სთხოვა. ბებერმა უთხრა.

— შვილო, წყალს დაგალევინებდი, მაგრამ არა გვაქვს, წყალი გველვეშაპს უჭერია, ყოველდღე თითო ქალსა სჭამს და ისე გვაძლევს წყალს წყვით. დღეს ჯერი ხელმწიფის ქალზე არის, ის უნდა შეჭამოსო.

ვაჟმა უთხრა:—დედი, კოკები მომეც, მე წავალ, მე მოვიტანო.

— ნუ, შვილო, გენაცვა,—უთხრა ბებერმა,—ის გველვეშაპი ჩაგყლაპავსო.

ვაჟმა არ დაუჯერა. ამოჰგლიჯა მიწიდან საწყლე ქვევრი და წავიდა. მივიდა. შავადჩაცმული ქალი გულხელდაკრეფილი დგას და ტირის, ტირის, რომ იმის ცოდვით დედამიწა იწვება.

ვაჟი მივიდა და უთხრა: – დაო, ნუ ტირი, შენ გველვეშაპის საჭმელად არ გაგხდიო.

ქალმა დაუწყო ვედრება ვაჟს:—წადი, ძმობას, თორემ ის ვეშაპი მოვა და შენც ჩაგყლაპავს და მეცაო.

— არ კი წავალ,—უთხრა ვაჟმა,—და ცოტას კი დავიძინებ, დაღლილი ვარ, და როდესაც გველვეშაპი მოდიოდეს, გამაღვიძეო.

დაიძინა ვაჟმა. ქალი თავს-ადგა. და აი, უცებ ხუილით ერთი გველვეშაპი წამოვიდა. ქალმა დაუწყო ღვიძება ვაჟს, მაგრამ ვერ გააღვიძა. ბოლოს დაეცა ქალის სამი ცრემლი ლოყაზე, ამოსწვა და გააღვიძა. წამოხტა ვაჟი. მოზიდა მშვილდს და ჰაერშივე გაგლიჯა შუაზე გველვეშაპი. მერე მიწაზე ხმლით ეცა და აკაფა. ცალ მხარეზე გველვეშაპის ლეში იყო აგებული გორებად და ცალზე ხევად მიდიოდა იმისი სისხლი.

გავარდა ხმა ქალაქში: გველვეშაპი მოკლეს, გველვეშაპი მოკლესო! მოვიდა ხალხი და საქონელი წყალზე, მოვიდა და მოვიდა. დაყმედილი საქონელი და კაცი ბევრი სმისაგან ზოგი იქვე სკდებოდა, ზოგნი გზაზე და ზოგნიც შინ მისულები.

მოუვიდა ხელმწიფესაც თავის ქალი შინ. ხელმწიფის სიხარულს ხომ ვეღარა შეედრებოდა რა! მაშინვე დაუძახა თავის სახელმწიფოს ხელმწიფემ და სურდა გაეგო, ვინ გადაარჩინა იმის ქალი სიკვდილს, რომ იმისათვის შეერთო. აუარა და ჩაუარა ქალმა შეყრილ ხალხს, მაგრამ ის ბიჭი იქ არ იყო.

მამას უთხრა:—მამავ, ის აქ არ არისო.

მაშინვე გაგზავნა ხელმწიფემ კაცები: წადით, მოიყვანეთ ყველანი, ვინც არ არის აქაო. წავიდნენ და მოიყვანეს ის ბიჭიც.

ბიჭმა გზაზე ერთი კურდღელი დაიჭირა, უბეში ჩაისვა და წამოიყვანა. ჯარში რომ ჩაჯდა, კურდღელი უბეშივე ეჯდა. აუარ-ჩამოუარა ქალმა და უნდა რომ ჩაუჯდეს ვაჟს, მაგრამ ვაჟი ამოუჩენს ყურებს კურდღელს უბიდან და აშინებს ქალს.

ბოლოს მამამ უთხრა ქალს:—შვილო, ვერ იპოვეო?

— ვიპოვე, მაგრამ უბეში რაღაც უზის, მამავ, და ის მაშინებსო.

— წადი, შვილო, თვალები დახუჭე და ისე ჩაუჯექიო,— უთხრა მამამ.

დახუჭა ქალმა თვალები და ჩაუჯდა ვაჟს კალთაში. წამო-

იყვანა სასახლეში ვაჟი ხელმწიფემ დიდის ამბით, მაგრამ ვაჟმა ქალი არ შეირთო:

— დობა ვუთხარ და ახლა როგორღა მერგება?

— მაშ რა მოგცე?—ჰკითხა ხელმწიფემ.

— შენი არაფერი მინდა,—უპასუხა ვაჟმა,—ოღონდ ჩემ სამშობლოში, ჩემ ქვეყანაში ამიყვანეთ როგორმეო.

— მე კი არ შემიძლიან და, რაც ჩემგან იქნება კი, მოგეხმარები,—უთხრა ხელმწიფემ,—ამა და ამ ადგილას ერთ ორბს ბუდე აქვს, არწივი არ უყენებს, შვილებს უპამს, და თუ იმ არწივს როგორმე მოაშორებ, ის აგიყვანსო.

მაშინვე აიღო ვაჟმა მშვილდ-ისარი და გასწია ორბის ბუდისაკენ. უცებ დაეშვა არწივი და უნდა დაეპამა ბარტყები; ამ დროს ესროლა ისარი ვაჟმა გულში და გააგდებინა. შემოეხვივნენ ბარტყები ვაჟს და დაუწყეს ალერსი. ვაჟს ბუდეში დაეძინა. მოვიდა ორბი, დაინახა ბუდეში კაცი, გაშალა ბრჭყალები იმის მოსაკლავად: მაგას უპამია კიდეც ჩემი ბარტყებიო, მაგრამ შვილები გადაეფარნენ და შეაყენეს:

— დედავ, ჩვენი კეთილისმყოფელი ეს არის, ამან მოკლა არწივი და სიკვდილს გადაგვარჩინაო.

მაშინვე დაჯდა ორბი და ხან ერთი მხარე აუფარა ვაჟს და ხან მეორე, რომ არ დასცხომოდა მზეზე. გამოეღვიძა ვაჟს. ორბმა უთხრა:

— რა მოგცე, კეთილო კაცო, რომ ეს შვილები გადამირჩინეო?

— მე სხვა არაფერი მინდა,—უთხრა ვაჟმა,—ჩემ ქვეყანაში, ზევით ამიყვანეო.

— წადი,—უთხრა ორბმა,—ოთხი კამეჩი გამოართვი ხელმწიფეს, დასჭერ, დამაწყე, ზედ შენ შემჯე და მე აგიყვანო.

წავიდა ვაჟი, გამოართვა ხელმწიფეს ოთხი კამეჩი, წამოიღო და წამოვიდა. დასჭრა ნაწილ-ნაწილად, დააწყო ორბს მხრებზე, ზედ თვითონ დაჯდა და გასწიეს. რამდენსაც შემოტრიალდება ორბი, იმდენ ნაჭერს შეაჭმევს ვაჟი. ბოლოს ერთი შემოტრიალებაღა ეკლდათ, და გაუთავდა ხორციც ვაჟს. რომ აღარ შეაჭამოს, იქვე ჩავარდებიან. აიღო ვაჟმა, გამოიჭ-

რა ნაკუთალი და ის შეაჭამა. მოტრიალდა ორბი და ავიდნენ მაღლა. გადმოხტა ვაჟი და კოჭლობა დაიწყო.

— ის ბოლო დროს რა შემაჭამეო?—ჰკითხა ვაჟს ორბმა.

— ის ჩემი ხორცი იყო,—უპასუხა ვაჟმა,—აი აქედან გამოვიჭერიო.

— წინათვე მცოდნიყო, შეგჭამდი,—უთხრა ორბმა. მოუსვა ფთე და ისევ გაუმთელა.

ადგა ვაჟი და წავიდა თავის საცოლისა და იადონ-ბულბულის საძებნელად. ბევრი იარა, თუ ცოტა იარა, მივიდა იქ, სადაც ქოსა მეფანდურეს იმისი ცოლი ჰყავდა, მივიდა და მოეხვია თავის ცოლს...

— ქოსა მეფანდურე სადღა არის?—ჰკითხა ვაჟმა ქალს.

— ეს სამი წელია სძინავს,—უთხრა ქალმა ტირილით.— შენ რომ წაგართვა ჩემი თავი, მაშინვე დაეძინა და სამი დღე კიდევ აქვს ძილის ვადა...

— როგორ უნდა მოვკლაო?—ჰკითხა ქმარმა.

— ცხრაკლიტულში ერთი გალია აქვს, იქ სამი ჩიტი ჰყავს, ის ჩიტები მაგის სული, ჯანი და გონება არიან, და ვისაც მოკვლა უნდა, ისინი უნდა დახოცოს,—უთხრა ცოლმა.

შევიდა მაშინვე ვაჟი ოთახებში, მილეწ-მოლეწა ცხრაკლიტული, შევარდა იქ, სადაც ჩიტები ისხდნენ, დაჰგლიჯა სამივეს უცებ თავები და გადაყარა. ჩიტების თავების დაგლეჯა და ქოსა მეფანდურეს სიკვდილი ერთი იყო.

წამოიყვანა ვაჟმა ქალი, იადონ-ბულბულიც და მოვიდა მამასთან. მამამ ძალიან გაიხარა, დალოცა თავის შვილი, დაადგა მეფობის გვირგვინი, დაიწერა ქალზედაც ჯვარი ვაჟმა. ქნეს ერთი დიდი ქორწილი. გაიხარეს და გაგვახარეს. გათავდა თქვენი მტრის დღე.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ხელმწიფისა და მისი ცხრა ვაჟის არაკი

თქმა იყოს და გაგონება,
გორგოლაჭის გაგორება.

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი დიდი და დიდებული ხელმწიფე. იმ ხელმწიფეს ცხრა ვაჟი ჰყავდა. ამდენ შვილებს იქნება სხვა კი გაეხარა, მაგრამ ხელმწიფე კი სულ სხვა თვალით უცქეროდა ამას. ის ერთი თვალითა ტიროდა და ერთი თვალით იცინოდა; რომ ვისმე ეკითხა ხელმწიფისათვის: დიდებულო ხელმწიფევ, რა გახარებს, ერთი თვალით რომ იცინით და ერთი თვალით ტირითო. ის ეტყოდა: ერთი თვალით იმიტომ ვიცინი, შვილო, რომ ცხრა ვაჟი მყავს და ერთი თვალით იმიტომ ვტირი, რომ ამ ცხრა ვაჟში ისეთი არავინ გამოერია, რომ ჩემი ნაქნარი ექნა, ჩემი ჩანადენი ჩაედინაო.

ერთხელ უფროსმა შვილმა გაიგონა მამის სიტყვები, მივიდა და უთხრა:—მამავ, რა გაწუხებს, რაზე ტირი, შვილები ამდენი გყევართ, რამ დაგაღონაო?

— იმან, შვილო,—უპასუხა ხელმწიფემ,—რომ ცხრა ვაჟში ერთი არ გამოხვედით იმისთანა, რომ ჩემი საქმენი თქვენც გეთავათო.

— იქნებ ჩვენც შეეიძლოთ, მამავ, წინათვე რად იტეხთ გულსო,—უთხრა შვილმა.

ჯერ არ ეუბნებოდა მამა და, რაკი შვილმა მოაბეზრა თავი, უთხრა:

— მაშ შეგიძლია, სანამ ხოხობი მოიხრაკებოდეს, წახვიდე და უკვდავების წყალი მოიტანო?

— ვერაო,—უპასუხა შვილმა.

მერე მერვე ვაჟი წამოდგა, იმასაც შეუკვეთა ხელმწიფემ. ასე ზოგი უარს ამბობდა წასვლაზე, ზოგიც წავიდოდა, მაგრამ ხოხობი დანაცრდებოდა კიდეც იმათ მოსვლამდე.

ბოლოს უმცროსი ვაჟი მივიდა მამასთან და უთხრა:

— მამავ, მე წავალ და მოვიტან, თუ შენ რაშს მომცემო.

მამამ ძალიან უარი უთხრა. მაშინ ადგა ვაჟი, მოჰპარა მამას რაში, გადაჯდა ზედა, და გაფრინდა რაში ჰაერში. მამამ რომ გაიგო შვილის გაპარვა, დასწყევლა: ასემც წასულხარ, არამც მოსულხარო.

მიფრინდა უკვდავების წყაროსთან და მიაწოდა თევზ-ქალს ჩარექა წყლის ამოსაკრებად. ის ქალი უკვდავების წყალში იყო, წელზევით ქალი იყო და წელქვევით თევზი. ქალმა უთხრა კაცს:

— დაბრუნდი, უკან ნულარ წახვალ, მჯმისგან დაწყეულიხარ; შენ მაინცდამაინც სიკეთე არ დაგეყრება, გზაზე მოჰკვდებიო.

ვაჟმა არ დაიშალა, გამოართვა უკვდავების წყალი, შემოჰკრა თავის რაშს მათრახი და გააშურა სახლისაკენ. მაგრამ მთაზე ლეკები დახვდნენ, მოჰკლეს, დასჭრეს და გადაჰკიდეს რაშს. რაში დაბრუნდა უკან და ჭიხვინით მოვიდა ქალთან. ქალმა დააწყო ვაჟის ლეში ასო-ასოზე, გადაასხა უკვდავების წყალი და გააცოცხლა.

— ოჰ, რა ბევრი მძინებიაო!—თქვა ვაჟმა და მოიფშვნიტა თვალები.

— აკი გითხარი,—უთხრა ქალმა,—რომ მამის წყევლას კაცი ვერსად წაუვა; მე რომ არ დაგსწრებოდი და ან შენი რაში, შენი ლეშიც აღარსად იქნებოდა ახლა. შინ ნულარ წახვალ,—უთხრა ქალმა,—და სადაც გინდოდეს, სხვაგან წადიო.

გამოეთხოვა ქალს ვაჟი. შემოჰკრა რაშს დეზი და გაუდგა გზებს. ბევრი იარა თუ ცოტა იარა, ბოლოს გამოვიდა ერთ-დუზ მინდორზე; გაიხედა და დაინახა, რომ მინდორში რაღა-

ცა ბრეკვიალებს: ისეთი საკვირველია, ისეთი ჭრელი რამ არის, რომ იმისთანა არაფერი არ იქნება ქვეყანაზე. მიუახლოვდა ვაჟი და ნახა რომ ბუმბულია. რაშსა ჰკითხა:

— რას მირჩევ, ავიღო თუ არაო?

— აიღებ—ინანებ,—უპასუხა რაშმა,—არ აიღებ—მაინც ინანებო.

— რაც უნდა მომივიდეს, წავიღებო,—თქვა ვაჟმა. აიღო ფთე, ჩაიდვა უბეში და გაუდგა გზას. ბევრი სიარულის შემდეგ ვაჟი ერთ ხელმწიფესთან მივიდა და დაუდგა მეჯინიბედ. მეორე დღეს გაიყოლა თავის რაში, ორი ბიჭიც სხვა გაიყოლა, წაასხეს ცხენები და გარეკეს მინდორში. ამოიღო ვაჟმა ის ბუმბული, დაიპირა ხელში და მთელი დღე იმას შესცქეროდა. ცხენებიც დაავიწყდა და წუთისოფელიც.

ორი დღე კი უთმინეს ამხანაგებმა და მერე კი დაასმინეს ხელმწიფესთან:

— ჩვენ ახალ მეჯინიბეს, დიდებულო ხელმწიფევ, ერთი რაღაცა აქვს, ამოიღებს იმას და მთელი დღე შესცქერის, არც არას თვითონ სჭამს, და არც არას ცხენებს აპმევს. საწყლებს მთელი დღე ფერდი-ფერდზე აქვთ მიკრულიო.

მაშინვე დაიბარა ხელმწიფემ ვაჟი და ჰკითხა:

— რა გაქვს ისეთი, რომ მთელი დღე იმას შესცქერიო?

— რა უნდა მქონდეს?—უპასუხა ვაჟმა,—რომ რამე მქონიყო, ხომ არც თქვენ დაგიდგებოდით მოჯამაგირედო!

— არა,—უთხრა ხელმწიფემ,—აუცილებლად უნდა მომცეო.

ამოიღო ვაჟმაც ჭრელი ბუმბული და გადასცა ხელმწიფეს. ხელმწიფე ფთის საკვირველებიდან იყო გამოსული; გაეღო ხახა და შესცქეროდა ბუმბულს. სხვა ვეღარაფერი გაეგო იმის ცქერით, არც სასმელი, და არც საპმელი.

— რა ხახა დაგიღრენია და შემომცქერი,—უთხრა ბუმბულმა ხელმწიფეს,—მე კი არა ვარ საკვირველი, საკვირველი ის არის, ვისაც მე გავვარდიო!

— ვინ მოიყვანს იმასო?—ჰკითხა ხელმწიფემ.

— ვინც მე მომიტანაო,—უპასუხა ბუმბულმა.

მაშინვე დაიბარა ხელმწიფემ ვაჟი და უთხრა:

— უნდა წახვიდე და, სადაც იქნება და სადაც არა, ის ფრინველი მოიყვანო, რომელსაც ის ბუმბული გავარდაო.

ვაჟი ძალიან შეწუხდა. წავიდა და შესჩივლა რაშს:

— ესე, ესეა საქმე, ხელმწიფემ შემიკვეთა, უნდა ის ფრინველი მოვიყვანო, რომელსაც ის ფთე გაჰვარდაო.

— რა მეტი ღონეა,—უპასუხა რაშმა,—უნდა წავიდეთ და მოვიყვანოთ. შენ კი წადი და ხელმწიფეს ერთი ჯორი გამოართვი, ერთი კვერი (ჩაქუჩი) და ცხრა მოსართავიო.

წავიდა ვაჟი, გამოართვა ყველაფერი და მოიტანა რაშთან.

— შემჯექ და წავიდეთო!—უთხრა რაშმა. შეჯდა ვაჟი და წავიდა იმ ფრინველის საძებნელად.

ერთ მთაზე მივიდნენ; რაშმა უთხრა ვაჟს:

— იმ ფრინველებმა აქ იციან ჩამოსხდომა. ეგ ჯორი დაკალ, გამოაცალე წელები, ერთი დიდი რკინის პალო ძალიან მაგრა დაარჭე მიწაში, ზედ ჯორი დააბი, რომ ვერ წაიღოს იმ ფრინველმა, შენ ჯორის გვამში დაჯექი. ის ფრინველი მოვა, ჯერ ერთხელ დაუქროლებს, ჩაუყრის ბრჭყალებს წასაღებად, მაგრამ რადგანაც დაბმული იქნება, ვერ წაიღებს. მერე მეორედ. რაკი ვერა და ვერ წაიღებს, იმას ძალიან უყვარს ჯორის ხორცი, დააჯდება და დაუწყებს ჭამას. შენ მაშინ ხელი სტაცე, დაიჭირე, მოგეშველები მეც; ჯერ დავასუსტოთ, მერე მე დამაკარ, ზედ ცხრა მოსართავი გადააკარ, მერე შენც ზედ შეჯექ; რამდენიც აიწიოს იმან, შენ კიდევ კვერი უკაკუნე თავშიო.

ვაჟმა ყველაფერი ისე ქნა, როგორც რაშმა უთხრა. მოვიდა ის ფრინველიც. ისეთი ტურფა რამ იყო, რომ იმაზე კარგს კაცის თვალი ვერაფერს ნახავდა. ჯერ ერთხელ დაუტია ლეშს, ჩაუყარა ბრჭყალები, მაგრამ ვერ წაიღო, ახლა მეორედ, მაგრამ ვერც მაშინ წაიღო. მერე კი დაჯდა და დაუწყო გლეჯა ჯორის ხორცს.

ვაჟი იქვე ოჯდა. გამოაპარა ჩუმად ხელი, სტაცა ფეხში ამ ფრინველს და დაიჭირა. დაიზიდა ფრინველმა, მაგრამ ამოუხტა კაცი, შესდგა ზედ წიხლით, გაუარა და გამოუარა. მოეშველა რაშიც და როგორც იყო დაიმორჩილეს.

დასუსტებული ფრინველი დააკრეს რაშს და გადაუჭირეს

ცხრა მოსართავი. ზედ თვითონ შეჯდა ვაჟი და გასწიეს. გზაზე თანდათან ცოცხლდება ფრინველი, აიწევს ზეით და გაჰგლეჯს თითო მოსართავს. უბრახუნებს ვაჟიც თავში კვერს, რაც ძალი და ღონე აქვს, მაგრამ იმდენს ვერაფერს აკლებს. რვა მოსართავი გაგლიჯა, ერთითღაა დაკრული და ის არის მივიდნენ ხელმწიფესთანაც.

ყვირის ვაჟი:—მომეშველენითო!

მიეშველნენ მაშინვე და შეიყვანეს ფრინველი ცალკე ოთახში. ხელმწიფე მისჩერებოდა ამ ფრინველს და ვეღარ აშორებდა თვალს.

— რა ხახა დაგიღრენია და შემცქერი,—უთხრა ხელმწიფეს ფრინველმა,—მე რა ვარ, საკვირველი ის არის, ვინც მე გამზარდაო.

— ვინ მოიყვანს იმასაო?—ჰკითხა ხელმწიფემ ფრინველს.

— ვინც მე მომიყვანა. ჩემს მომყვანს არც იმის მოყვანა გაუჭირდებაო.

მაშინვე დაიბარა ხელმწიფემ ვაჟი და უთხრა:

— უნდა წახვიდე და, სადაც იქნება და სადაც არა, ამ ფრინველის გამზრდელი ქალი უნდა მოიყვანოო!

— მე საიდან მოვიყვანო, ბატონო!—უთხრა ვაჟმა,—მე რა ვიცი, სად არის ის ქალიო!

— ეგ ჩემი საქმე არ არის,—უთხრა ხელმწიფემ,—თავში ქვა უნდა იხალო და მოიყვანოო!

რაღას იზამდა საწყალი ვაჟი? დაღონებული დაბრუნდა რაშთან.

— რამ დაგაღონა, ჩემო პატრონო?—ჰკითხა რაშმა,—რას დაუფიქრებიხარ? ჯავრს ნუ მიუშვებ გულადა, გულს ჟანგი მოეკიდებაო!

— ესე, ესეა ჩემი საქმე,—უთხრა ვაჟმა,—და არ ვიცი რა ვქნა? როგორ მოვიქცნეთო?

— მაგისა ნუ გეფიქრება,—უთხრა რაშმა,—წადი შენ, ორი ქილა ერბო და ორი ცხვარი გამოართვი და წავიდეთო.

წავიდა ვაჟი ხელმწიფესთან, გამოართვა ორი ქილა ერბო, ორიც ცხვარი, შეჯდა და გასწიეს.

ბევრი იარეს თუ ცოტა, მივიდნენ იმ ადგილას, სადაც ქალის სახლი იყო. რაშმა უთხრა:

— კარებზე ორი ლომია, ისინი შეგვეპამენ, თუ ცხვრები არ გადაუგდე. მერე ორი ძაღლია, იმათ ის ერბოიანი ჭილები გადაუყარე და გაგვიშვებენ. ქალის სახლში რომ შეხვიდე, რაც გაშლილი დაგხვდეს, შეკეცე და რაც შეკეცილი—გაშალე. იქ ათასი აბრეშუმეული და ფარჩეული ოქროქსოვილი ჰფენია, ქალი დამალულია და უიმისოდ არ გამოჩნდება.

ადგა ვაჟი და წავიდა ქალის სახლისაკენ. წინ ლომები შეხვდნენ, გადუყარა ცხვრები, გასცდა იმათ, ძაღლებს ერბოიანი ჭილები მიუყარა და შევიდა ქალის ოთახში. რაც შეკეცილი და შეკრული ნახა,—გახსნა და გაშალა, რაც გაშლილი ნახა—შეკეცა. გამოჩნდა კიდევაც ქალი, ისეთი მშვენიერი, რომ სანახავად სანატრელი იყო. შეისვა რაშზე ქალი ვაჟმა და გააფრინა ხელმწიფისაკენ.

— მიშველეთ, ჩემო ლომებო!—დაიძახა ქალმა,—მტერმა მომიტაცაო!

— არა გვცალიან, ცხვრებისა კიდევ გვიკლია ცოტა რამ შესაჭმელიო! —უპასუხეს ლომებმა.

— მაშ თქვენ მაინც მომეშველენითო,—დაუძახა ქალმა ძაღლებს, მაგრამ აღარც ძაღლებმა უგდეს ყური:

— არა გვცალიან, ერბოიანი ჭილები მოსალოკი გვაქვსო!

წაიყვანა, წაიყვანა! მოუყვანა ხელმწიფეს და უთხრა:—აი, ესეც თქვენი ქალიო.

ხელმწიფე სიხარულით ფეხზე აღარ იდგა, მაგრამ მალე კი გაუცვდა სიხარული. ქალმა უთხრა:

— სანამ ჩემი ნების რაშების რძეს არ მომიტანთ და არ ვეებანები, არ დავიწერ შენზე ჯვარსო.

— ვინ მოიტანს შენი რაშების რძესო?—ჰკითხა ხელმწიფემ.

— ვინც მე მომიყვანაო,—უპასუხა ქალმა.

ხელმწიფემ მაშინვე დაიბარა ვაჟი და უთხრა:

— უნდა წახვიდე და ქალის რაშების რძე მოიტანოო!

დაბრუნდა რაშთან დაღონებული ვაჟი.

— რამ დაგაღონაო?—ჰკითხა რაშმა ვაჟს.

— რამ არ დამაღონა, ახლა რაშების რძისათვის მგზავნისო,—უპასუხა ვაჟმა.

— შენ ნუ იდარდებ!—უთხრა რაშმა,—წადი, ხელმწიფეს ცხრა კამეჩის ტყავი გამოართვი, ცხრა მოსართავი და ერთი ბოთლი ზეთიო!

წავიდა ვაჟი, რაც ნათქვამი იყო, ყველაფერი გამოართვა, წამოიღო და წამოვიდა...

ბევრი იარა, ცოტა იარა, მივიდა იმ ზღვასთან, რომელშიაც ქალის რაშები იყვნენ. ჩამოხტა და დაისვენეს. რაშმა უთხრა:

— მომაკარ ცხრა კამეჩის ტყავი, ცხრა მოსართავი, ჩავალ ზღვაში, ეგ ერთი ბოთლი ზეთიც თანდათანობით ჩამოასხი; თუ თეთრი ქაფი ამოვიდა, ცოცხალი მიგულე; ამოვალ მეც, თუ არა და—მკვდარი ვარ; ჩემი იმედი ნულარ გექნებაო.

ჩავიდა რაში ზღვაში; დაირეკა ეს ქალის რაშები; ზოგს სწიხლავს, ზოგს ჭკბენს, ერეკება ზევით, მაგრამ არც ისინი აყრიან სიკეთეს: ჭკბენენ, აგლეჯენ კამეჩის ტყავს, და რაშს კი ვერაფერს აკლებენ. ბოლოს ერთი კამეჩის ტყავიღა შერჩა. ჩაასხამს ვაჟიც ზეთს, და ამოვა თეთრი ქაფი. იმედი მიეცა, რაში ისევ ამოვაო. ამოვიდა რაში და ამოირეკა ქალის რაშებიც.

პირობა ჰქონდათ: ვაჟი ხეზე უნდა მჯდარიყო და უცებ უნდა გადამჯდარიყო თავის რაშზე. გაურბინა ქვეშ რაშმა, შეხტა ზედ ვაჟი და მოქუსლეს. გაირეკეს რაშები და მაალებინეს გრიალი ხელმწიფის კარზე.

შევიდა ვაჟიც ხელმწიფესთან და მოახსენა რაშების მოყვანა. ხელმწიფეს ძალიან გაუხარდა. დაწველეს რაშები და უნდა იბანაონ. ისეთია რაშების რძე, რომ სულ ზევით ისვრის ქაფს: დუღს, დუღს და იქანცება.

— ჩადი, ხელმწიფევ, ჯერ შენო!—უთხრა ქალმა.

— აბა, მე გაბანილიცა ვარ და სუფთაც,—უპასუხა ხელმწიფემ,—მე გაბანა აღარ მინდაო.

რაშმა უთხრა ვაჟს:—მე დავბერავ, გაცივდება, წადი შენ ებანე, ქალიც ჩამოვა, ისიც ებანება, მერე ისევ დავბერავ—რძე

ადუღდება, ხელმწიფე ჩავა და რაც მოუვა-მოუვაო.—დაჰბერა რაშმა და ჩავარდა ქვაბში ვაჟი; ებანა მშვენივრად და ამოვიდა ისევ. ჩაჰყვა ქალი, ებანა და ამოვიდა. ხელმწიფემაცა თქვა: ბიჭოს, თუ ესენი ებანებიან, და არაფერს უშვრება, მე რაღა უნდა მიყოსო. ჩავიდა თვითონაც. დაჰბერა რაშმა, ადუღდა რძე და ეს ხელმწიფე გაშეშებული კი ამოიღეს ქვაბიდან.

დაიწერეს ჯვარი ქალმა და ვაჟმა. სახელმწიფოც იმათ დარჩათ და მთელი იმათი საცხოვრებელიც. მერე დედ-მამასთან წავიდა, წაიყვანა თავისი ცოლიც და გაახარა თავის დედ-მამაც. დალოცა მამამ ისევ თავის შვილი და დღესაც ტკბილად ცხოვრობენ, თეთრ პურსა სჭამენ და წითელ ღვინოსა სმენ.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ელასა—მელასა,
ჭიქა მეკიდა ყელასა,
მთქმელსაც და გამგონებელსაც
ძილი გაამოს ყველასა!

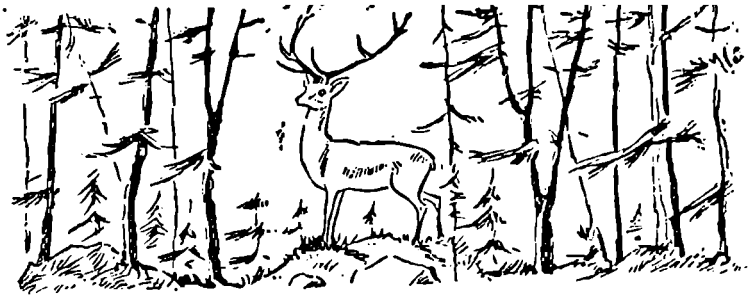

მონადირის შვილი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი გამოჩენილი მონადირე მონადირე ნადირს მუდამ დღე ხოცდა და მოჰქონდა სახლში.

ერთხელ მონადირე ერთ ტრიალ მინდორზე გავიდა. უცებ წინ ერთი თეთრი ირემი ამოუხტა; გადაუდგა წინ და უთხრა:

— მესროლე: თუ დამკარ, ნეტავი შენ, და თუ ვერ დამკარ— ვაი შენაო!

ესროლა მონადირემ და გააცდინა. ირემი გაქრა. დაბრუნდა შინ მონადირე და ცოლს უთხრა:

— დღეს თეთრ ირემს თოფი ვესროლე, ვერ დავკარ, მოვკვდები, სუდარა გამიმზადეო!

მართლაც, იმ ღამეს მოკვდა მონადირე. მონადირის ცოლი ორსულად დარჩა. გაუჩნდა ვაჟიშვილი. ისეთი ლონიერი და ყოჩაღი რამ იყო, რომ იმის დარი იმ ქვეყანაში არავინ არ იყო.

ერთხელ ჩამოიღო თოფი შვილმა, გატენა, შევიდა დედასთან და ჰკითხა:

— მამაჩემი, დედავ, რამ მოჰკლა?

— წერამ, შვილო,—უპასუხა დედამ.

— არა, უნდა მითხრა,—გადაეკიდა შვილი.

ბოლოს დედამ უამბო ყველაფერი. მონადირის შვილი ადგა, მოთალა ერთ ხეს, ესროლა სამი და ნატყვიარი ნატყვიარში გააატარა. გადაიკიდა მერე მხარზე თოფი და გასწია იმ ირმის საძებნელად.

გაიარა ტყეები, ხეები და იმ მინდორზე გამოვიდა, სადაც იმის მამას ესროლა ირმისათვის თოფი და დაეცდინა. უცებ გამოუხტა იმასაც თეთრი ირემი, დაუდგა წინ და უთხრა:

— მესროლე: თუ დამკარ, ნეტავი შენ, და თუ დამაცდინე— ვაი შენაო!

დაუმიზნა ვაჟმა და შიგ გულში გაიხედა. წაიქცა ირემი და მოკვდა. მივიდა ვაჟი, ხორცი ამოაჭრა, გადაყარა, ტყავი თავის კუდით, ფეხებითა და თავით წამოიღო შინ და მოვიდა დედასთან; დადო ტყავი და დაისვენა.

შევხედოთ, გაცოცხლებულა ირემი, ბეწვზე თვალ-მარგალიტი ასხმია, დადის და დააჟღარუნებს. მონადირის შვილი გაკვირვებულია. შეიყვანეს მაშინვე ირემი სახლში და თავს დასტრიალებდნენ. შეიბერტყება ირემი, სულ მარგალიტი და თვალი სცვივა: ერთ კვირაში ერთ სახლს ავსებს. გამდიდრდა ძალიან მონადირის შვილი; ისეთი სახლები დაიდგა, რომ ხელმწიფეს ეკადრება.

ბოლოს შვილმა უთხრა დედას:

— დედავ, რად გვინდა ამდენი სარჩო და ქონება, თუ ან ხალხში არ გამოვალთ და ან ქვეყანაში არ გამოვჩნდებით; დავიპატიჟოთ ხელმწიფე და ერთი ჩვენი სიმდიდრე ვაჩვენოთო!

— არ გინდა ხელმწიფე,—უთხრა დედამ შვილს,—ის ჩვენ აქ სიკეთეს არ მოგვიტანსო...

არა ქნა შვილმა: უთუოდ უნდა დავპატიჟოვო.

დედამ უთხრა: როგორც გინდოდესო.

მაშინვე მოამზადებინა მშვენიერი სადილი ვაჟმა. ჩაიცვა მდიდრულად და წავიდა ხელმწიფესთან საპატიჟოდ. ხელმწიფე როგორც იყო წამოიყვანა. აჟამა კარგი სადილი და მერე თავის ირემი უჩვენა. ხელმწიფეს თვალები დაებრიცა ირმის ცქერით.

— ეგ ირემი მე უნდა წავიყვანო,—უთხრა ხელმწიფემ ვაჟს. ვაჟი უარზე შედგა, მაგრამ რა გაეწყობოდა? წაართვეს და წაიყვანეს. დარჩა ხახაცარიელი მონადირის შვილი.

გავიდა რამდენიმე ხანი. და აი, ერთ დღეს ეძახის ხელმწიფე ვაჟს თავისთან. ვაჟი წავა. ხელმწიფემ უთხრა:

— აი ეს ოთახები სავსეა თვალ-მარგალიტით,—ოთხი ოთახი სავსე იყო და მეხუთე ნახევარზე,—ისეთი სახლები უნდა ამიშენო, რომ კაცს არ ენახოსო.

ვაჟი შეწუხდა. ხელმწიფეს უთხრა:

— დიდებულო ხელმწიფევ, მე არც ხურო ვარ, არც კალატოზი, არც სხვა რამ ხელოსანი და საიდან აგიშენოთ სახლიო?

— როგორც გინდა, ისე ააშენეო,—უთხრა ხელმწიფემ.

ვაჟმა იფიქრა და უთხრა:

— კარგი, ორასი ურემი კირი მომიტანე, ორასი ურემი ლამი, და მე ვიციო. მოუტანეს ყველაფერი.

ვაჟმა ერთი ალების ტბა იცოდა. იმ ტბაზე სასმელად მთელი ალის ჯარი მოდიოდა. წაიღო ის იმოდენა კირი და ლამი, ჩაყარა შიგ და ამოლესა ტბის ძირი და გვერდები. მერე მიუშვა შიგ ბანგი. მოვიდნენ ალები, დალიეს ეს ბანგი, დაითვრნენ და დაეყარნენ იქვე. მიუსია კაცები მონადირის შვილმა ამ მთვრალ ალებს და ყველასათვის კბილები კი დაახერხინა. მერე წამოიღო ის კბილები, მოიწვია ხელოსნები და ურმებზევე ისეთი სახლი დადგეს ალების კბილებისაგან, რომ იმაზე საკვირველი აღარა იქნებოდა რა. გამოვიდა ხელმწიფე, ნახა ეს სახლი და იქვე წაიქცა. ძლივძლივობით მოაგონეს გულწასული ხელმწიფე და შეაბრძანეს შინ.

ერთი ბებერი იყო ამ ხელმწიფის მოსამსახურეებში. ის ადგა და ხელმწიფეს მოახსენა:

— დიდებულო ხელმწიფევ! დროს ნუ ჰკარგავ, ეგ ბიჭი ყოჩაღი ყოფილა, მაგას შეუკვეთე, რომ აღმოსავლეთის ხელმწიფის ქალი მოგიყვანოსო.

დაიბარა ხელმწიფემ მონადირის შვილი და უთხრა:

— შენ უნდა წახვიდე და აღმოსავლეთის ხელმწიფის ქალი მომიყვანოო.

მონადირის შვილმა უთხრა:

— დიდებულო ხელმწიფევ! თუ აღმოსავლეთის ხელმწიფის ქალი გინდა მოგიყვანო, ათასნაირი ფარჩა მომეცი და ერთი ხომალდიც გამიკეთეო.

უშოვა ხელმწიფემ მაშინვე ათასნაირი ფარჩა, ისეთი ჟრელი

რომ კაცს თვალს აუჭრელებდა. ჩააწყო ხომალდში და გასწია ზღვით. კარგა გზა რომ გაიარა, უცებ ერთი ხუილი და ჭექა მოესმა. შეხედა და ნახა: ერთ თეთრ ქორს გამოუგდია წინ მტრედი და მოსდევს. დაიხარა მტრედი და შევარდა ხომალდში.

— ნუ მიმცემო, — ეხვეწება მტრედი ვაჟს.

— მომეცი, — ეტყვის თეთრი ქორი მონადირის შვილს, — და გამოგადგებიო. მისცა ვაჟმა მტრედი და გასწევს ქორიც.

გაივლის კიდევ, და უცებ ერთი საშინელი შხაპუნი და წყლის ხევა მოისმის; მოიხედავს ვაჟი და დაინახავს, რომ ერთ თეთრ თევზს გამოუგდია წინ ერთი წითელი თევზი და მოსდევს. ამოხტა თევზი და შევარდა ხომალდში. თეთრი თევზი შეეხვეწა მონადირის შვილს: ეგ თევზი მომეც და, თუ დაგჭირდეს ჩემი თავი, გამოგადგებიო. მისცა თევზი თეთრ თევზს და გასწია თავის გზაზე.

ბევრი იარა, თუ ცოტა იარა, მივიდა ქალის სახლთან. ამოალაგა, რაც ფარჩა ჰქონდა და გაფინა ქალის კარებზე. გამოვიდა ქალი და შლის გაკვირვებით ფარჩას.

ვაჟმა უთხრა:

— ქალბატონო, ეგ რა არის, საქმე იქ არის, მე რომ გემი მაქვს. თუ გნებავსთ, წამობრძანდით და ნახეთო.

ჩაიტყუილა ამრიგად ვაჟმა ქალი, ჩაისვა ხომალდში და გააქანა. გზაზე ქალმა უთხრა:

— რა არის, რომ ერთი სანათურიც არ გიქნია, რომ ცა დაინახოს კაცმაო.

ვაჟმა მაშინვე ამოსჭრა ზევით ხომალდს. იქცა ქალი მტრედად და გაფრინდა. დარჩა ცარიელი მონადირის შვილი. გააღარა ხომალდი და ერთიც ვნახოთ, დაუჭერია თეთრ ქორს ეს მტრედი და მოუყვანა ვაჟსა. ამრიგად გაიარეს ქალმა და ვაჟმა კარგა გზა.

ბოლოს ქალმა უთხრა: ამ ცის ლაჟვარდს ხომ აღარ მაჩვენებ, და ეს ზღვის ტალღები მაინც მაჩვენეო.

ამოსჭრა ვაჟმა ხომალდი; ქალი ადგა და უცქერის ვითომ ზღვას; უცებ იქცევა თევზად და დაიკარგება.

დაიწყებს მონადირის შვილი თავ-პირში ცემას, მაგრამ

რაღას გააწყობს! წავა დაღონებული. უცებ შხლარტუნი მოესშა. გაიხედა და დაინახა, რომ თეთრ თევზს დაუჭერია ეს თევზი და მოჰყავს. მოუყვანა თევზმა და შეუგდო ხომალდში.

ქალმა ჰკითხა მონადირის შვილს:

— ვისთვის გინდივარო?

— ხელმწიფისათვისო,—უპასუხა ვაჟმა.

— არა, მე ხელმწიფის ცოლად არ გამოგყვები,—უთხრა ქალმა,—შენ ქმარი და მე ცოლიო.

— ეგ როგორ მოხერხდება, ხელმწიფე წამართმევს შენ თავსაო.

— ეგ მე ვიცი,—უპასუხა ქალმა,—შენ მარტო ის წაუღე ხელმწიფეს, რაც მე გაგატანო, უთხარი, საჩუქარია ქალის გამოგზავნილი, თქვენ და თქვენმა ნაზირ-ვეზირმა გახსენით-თქო.

წაიღო ვაჟმა, რაც ქალმა გაატანა და წავიდა. მიუტანა ხელმწიფეს და უთხრა:

— თქვენ და თქვენმა კაცებმა გახსენით, ქალმა მოგართვათო,—თვითონ კი გაარიდა.

ხელმწიფემ და იმის ნაზირ-ვეზირმა დაუწყეს ხსნა ქალის საჩუქარს. უცებ გატყვრა და იქვე მიაწვინა ყველანი. ქალიც მონადირის შვილს დარჩა და სახელმწიფოც.

ჭირი იქ დავაგდე,
ლხინი აქ მოვიტანე;
ქატო იქ დავაგდე,
ფქვილი აქ მოვიტანე.

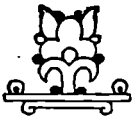

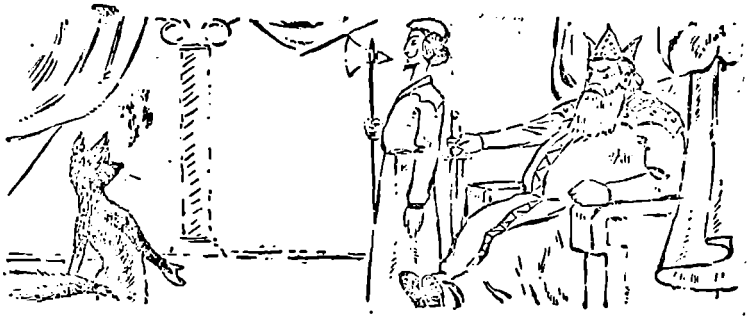

მელია და მეწისქვილე

ერთი წუწკი მელია შეიპარა მეწისქვილის საქათმეში. დაა-ჭრა ყელები ნასუქ დედლებს, მოუარა ყვერულ მამლებს, ბატ-ბიც მიაყოლა და ზედ იხვებიც. დედლები გადაალაგა თავის სოროში მელიამ, ახლა ბატების გადათრევას ლამობდა, მაგ-რამ ამ დროს, საუბედუროდ, მოასწრო მეწისქვილემ და დაი-ჭირა. მელია ჩამოჰკიდა კუდით და უნდა გააძროს ტყავი.

მელიამ უთხრა:—კაცო, ჩემი ტყავი ხუთშაურად რომ გაჰ-ყიდო, მეტად ვერ გაყიდი, და რომ გამიშვა კი, ბედსა გწევო.

— რა ბედსა მწევო?—ჰკითხა მეწისქვილემ.

— თუ საქათმეში დამმარხავ როცა მოვკვდები, ხელმწიფის ქალს შეგრთავ ცოლადო.

— როგორო?!—ჰკითხა გახარებულმა მეწისქვილემ.

— ერთი დედალი დამიკალ ვახშმად და ამაღამვე შევუდ-გები მაგ საქმესო.

• მაშინვე წამოხტა მეწისქვილე, ჩამოიყვანა ერთი ნასუქი დედალი, მოგლიჯა კისერი, მოუხრაკა მელიას და მიართვა. მელია რომ გაძღა, ადგა, მეწისქვილეს უთხრა:

— შენ ორი საცალო აიღე, წამოდი, შარაზე მექუდეებს ურემი მოაქვთ, ქუდები უძევთ; მე გზაზე დავძაბავ სულ-ტყავს, წავწვები, ისინი ამიღებენ, დამდებენ ურემზე, მე ქუდებს გად-მოვყრი, გადმოვყრი, და შენ კი კრიფე; მერე მეც გადმოვხტები და წავიდეთო.

წავიდნენ. წაწვა მელია გზაზე. დაინახა მეურმემ მელია და დაუძახა ბიჭს:

— ბიჭო, აქ ერთი მელია მომკვდარა, აიღე, ურემზე შეაგდე. ხვალ ტყავი გავაძროთ, მანეთად მაინც გავყიდითო.

აიღეს მელია და გადისროლეს ქუდებში. ჰყრის მელია ქუდებს, მეწისქვილე კი ჰკრეფს და ჰყრის საცალოებში. ორი საცალო რომ აავსო მეწისქვილემ ქუდებით, მელიაც გადმოხტა. მოიკიდეს ქუდები და გადაალაგეს წისქვილში.

მეორე დღეს წაიყვანა მელიამ მეწისქვილე ხელმწიფის ქალზე დასანიშნად, თან ქუდებიც წაიღეს. ბევრი იარეს, თუ ცოტა, მივიდნენ ერთ ზღვასთან. გაიხედეს და ზღვის გაღმა ხელმწიფის სასახლე დაინახეს. მელიამ უთხრა მეწისქვილეს:

— შენ აქ დარჩი, მე წავალ და საქმეს დავიწყებო.

წავიდა მელია, მივიდა ხელმწიფესთან და უთხრა:

— აქ ზღვას გაღმა ჩვენი ხელმწიფეა ჩამომხტარი, ქალსა გთხოვთ და პასუხსაც ელის. ზღვაში გამოვიდეთ, თუ ხიდს გაგვიკეთებთ ზღვაზედო.

— გამოტოპეთო,—უთხრა ხელმწიფემ.

წავიდა მელია, მოხვეტა რაც ქუდები ჰქონდა და ჩაყარა ზღვაში. მოიდო ზეეით ზღვამ ქუდები და მოაქვს. გაიქცა მელია და გულგახეთქილმა უთხრა ხელმწიფეს:

— დიდებულო ხელმწიფევ, შემოვედით ზღვაში, შემოვიდა ჩვენი ხელმწიფეც. მხლებლები სულ წყალმა დაუხრჩო და მარტოდმარტონი დავრჩით. აგე! აგე! როგორ მოაქვს და მოალივლივებს ზღვა ჩვენ ქუდებსო.

მაშინვე აი მცურავი, აი ნავები! ზოგ ქუდს სად იჭერენ, ზოგს სიდ, მაგრამ სადღაა მხლებლები? ზღვამ დაძირაო.

მივიდა მელია ხელმწიფესთან და უთხრა:—დიდებულო ხელმწიფევ, რაც ან ტანისამოსი გვქონდა წამოღებული, ან სხვა რამე, სულ ზღვამ წამართვა. ბატონი ტიტველი დაგვრჩა, მეწისქვილის ტანისამოსი ვუშოვეთ და ის ჩავაცვით; ერთი ხელი ტანისამოსი მოგვეცით, რომ ჩავაცვათ და მოვიყვანოთ თქვენთანო.

მისცა ხელმწიფემ მელიას ერთი ხელი ტანისამოსი და თანაც დაუმატა:—რაც გენებოს, სხვა რამე, მოიკითხეო.

წავიდა მელია მეწისქვილესთან, ჩააცვა ტანისამოსი და უთხრა:—აბა, ჰა, ყოჩაღად მოიქეცი, არ შემარცხვინო! ან შენი პირობა არ დაივიწყოო.

მიიყვანეს მეწისქვილე. ხან ერთ გვერდზე გადიხედავს მეწისქვილე და სინჯავს იმ ტანისამოსს, ხან მეორეზე. ხელმწიფე ჩუმად ყურში ეტყვის მელიას:

— რასა შვრება ჩემი სიძე, რად იყურება ტანისამოსზეო?

— მაგის ტანისამოსი კარგი იყო, დიდებულო ხელმწიფევ, და იუკადრისა, როგორ თუ უკეთესი ტანისამოსი არ ჩამაცვესო.

ჩააცვეს მეწისქვილეს უკეთესი ტანისამოსი. იმან უფრო დაიწყო ცქერა. როგორც იყვნენ მორჩნენ ამ ტანთცმევას და შეუდგნენ ნიშნობას. დაინიშნა მეწისქვილე. გატეხეს შაქარი და გამართეს ლხინი და წვეულება. მოიმკვდარუნა თავი მელიამ. მეწისქვილემ უთხრა: გაიტანეთ, გადააგდეთო.

წამოხტა უცებ მელია, მიადგა მეწისქვილეს და დაუწყო:

— აი, შე, ხრილიჭამიავ, შე მეწისქვილევ, შენაო!

— სუ, მელიავ, სუ და დაგმარხავო,—დაჰპირდა მეწისქვილე.

— რაო, მელიავ რა სთქვი?—ჰკითხა ხელმწიფემ.

— არაფერი, შენი ჭირიმე, სიზმარში მეზმანა, კინაღამ გავგიჟდი, ის იყო, სხვა არაფერიო!

იმ ღამეს ისევ თავი მოიმკვდარუნა მელიამ. შეიტანეს და საქათმეში დამარხეს. წამოდგა მელია, დააჭრა თავები დედლებს, ჩაალაგა შავ მუცელში და მეორე დღეს შეურიგდა ისევ მეწისქვილეს.

ახლა წამოიყვანეს ქალი, წამოვიდნენ. მელიამ დააყენა მეწისქვილე და უთხრა:

— არა, შე უბედურო, ეს ამოდენა ჯარი რომ მიგიდის, სად მიგიდის? წისქვილში უნდა შერეკოო?!

— მაშ რა ვქნა, მელავ, მიშველე რამეო!—ხვეწნით უთხრა მეწისქვილემ მელიას.

მელიამ უთხრა:

— ეს ამალა აქ შეაჩერე ცოტა ხან, და მე ვიცი, რასაც ვიზამო.

გაიქცა მაშინვე მელია, ერთ მინდორში უზარმაზარი თივის ძირები იდგა. მიუკიდა ცეცხლი, რომ სულ ალი ცაში აადინა, მოირბინა გულგახეთქილივით ჯართან და დაიწყო ყვირილი:

— ხელმწიფის სახლი დაიწვა! ხელმწიფის სახლი დაიწვაო!

ჯარი დაბრუნდა, შინ წავიდა; ქალი კიდევ წაიყვანეს, გაა-კეთეს კარგი სახლი, და ახლაც ტკბილადა და მეგობრულად ცხოვრობენ. რასაკვირველია, მელია საქათმის ზედამხედველად ჯრის!

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ობოლი და ქოსამატყუარა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი საბრალო ობოლი უქონელი და უყოლელი.

ერთხელ ობოლმა ერთი გუდა საფქვავი იშოვა სადმე. წაიღო წისქვილში და დაფქვა. ამ დროს მოიტანა წისქვილში ქოსამატყუარამაც თავის ერთი გუდა მარცვალი და დაფქვა. წასვლის დროს ობოლს უთხრა:

— ერთად ვიაროთო.

— ძალიან კარგიო,—დათანხმდა ობოლი.

წავიდნენ, მიდიან გზას. ქოსამ უთხრა:

— იცი, რა ვქნათო?

— რაო?—ჰკითხა ობოლმა.

— ისა ვქნათ,—უთხრა ქოსამატყუარამ,—რომ ჩემი ფქვილი მოვზილოთ, შენი შევუგოთ საფანლად და შენი მოვზილოთ—ჩემიო.

— ძალიან კარგიო,—უპასუხა ობოლმა.

მოზილეს ქოსასი და შეუგეს ობლის ფქვილი. ჩააკრეს კეცში და წითელ-წითელი შოთები ამოალაგეს.

ეს შოთები რომ ნახა ქოსამატყუარამ, უთხრა:

— მოდი, ვცადოთ, და ვინც უკეთესი ტყუილი თქვას, შოთები იმის დარჩესო.

— ძალიან კარგიო,—უპასუხა ობოლმა.

ქოსამატყუარამ დაიწყო:

— ერთი ბატი მყავდა, პაპაჩემის გაზრდილი იყო; ის ოხერი და ტიალი ისეთი კარგი რამ იყო, რომ მთელ სახლს ის გვინახავდა: სახნავი იყო, სათიბი იყო, თუ მგზავრობა, — სულ ის დაგვყვანდა; მე ვჯდებოდი ზედ და ხან მინდვრებზე დავაჭენებდი და ხან მთებზე. ერთხელ, საუბედუროდ, ტყეზე მოვაჭენებდი, უცებ ვნახოთ ერთი მშიერი ტურა გადმომიხტა, ეცა ჩემ ბატს და გამოაგლიჯა გვერდი. წაიქცა ბატი და სულს ლევს, მე მაშინვე აზრს მოველ: მოვჭერ ხე, მოვგრიხე წნელი, გავუკერე იმით გვერდი, წამოვახტუნე და გავაჭენე სახლში... ახლა შენი ჯერია, ობოლავ!

ობოლამ დაიწყო: მამაჩემს ასი თვალი ფუტკარი ედგა. მუდამ-დღე ჩამოუვლიდა და თვლიდა. ერთხელ, ერთიც ვნახოთ, დათვალა ფუტკრები, ჩამოიკითხა და ერთი არ დააკლდა სათვალავში?! მაშინვე აი იქით, აი აქეთ ვეძებთ... თურმე ფეხი არ მოსტეხია და დარჩენილა ზღვის გაღმა; მოუსწვრია ვიღაც ავაზაკ ხალხს, დაუჭერია, წაუყვანია, შეუბია გუთანში და ახვნევინებენ.

ნახა მამაჩემმა, ძალიან გაჯავრდა: ვინ მოგცათო? ჰკითხა. ისინი უარზე შედგნენ. აი იქით, აი აქეთ, გახდა ერთი ხათაბალა. ბოლოს მოავლო მამაჩემმა ყურზე ხელი და დაეზიდა წასაყვანად. ამ დროს მოსწყდა კისერი ფუტკარს და თავი ხელში კი შერჩა! მაშინვე ამოიღო მამაჩემმა ჯიბიდან ნიგოზი, მოუსვა კისერზე ფუტკარს და მოებმება. ნანიგვზარზე აკი ხე ამოვიდა; გაიზარდა ერთი საშინელი, დაისხა კაკალი; მუდამ ვბერტყავთ და ვყიდით კაკალს.

ერთხელ კაკალს ყვავი შემოეჭვია და სულ გააძევა. ესროლა შამაჩემმა ბელტო, და ზედ არ დარჩა! გაიზარდა ის ბელტო, გადიდდა, გაკეთდა სახნავ-სათიბი მიწები, გავაშენეთ ზედ ვენახი, დავრგეთ ვაზი, ისე გავაჩიხრიხეთ, რომ, ერთი სიტყვით, მტერსაც კი ეამებოდა. დაისხა ყურძენი, დამწიფდა მშვენივრად; ვაზებზე მტევნები სულ წითლად ღვიოდა. ჩვენ ველით, რომ ან ახლა მოვკრეფთ და ან ახლა.

უცებ ერთი მელა-ტურა არ შემოსჩვეევია! გაგვიოხრა, გაგვიტიალა ერთიან; სულ ხელი აგვაღებინა; ერთი სიტყვით,

წყალი გადაგვიწურა, გამოჭამა ვენახი. ბოლოს ვთქვი: მოდი, ერთი წავალ, დავუჯდები, ვუყარაულებ და ღმერთს გავუნაწ-ყრომებ, დავიჭერ და სულ კუდით ქვას ვასროლინებ-მეთქი. თქმა და ქნა ერთი იყო; ვიპოვე საიდანაც მელა-ტურა შემოძვრე-ბოდა ხოლმე: დავუჯექ და დავუწყე ლოდინი. ერთიც ვნახოთ, მოდის რაღაც და მოაფაჩუნებს; მე თან გული მისკდება შიშით, თან ჯავრით ვსკდები და თან სიხარულით მაკანკალებს: ერთი მელა-ტურა დავიჭირო-მეთქი. მართლა მელა-ტურა არ იყო!? ვტაცე კუდში ხელი და დავიჭირე. გავუს-ვი და გამოვუსვი სახრე, გავუსვი და გამოვუსვი; სიკეთე მო-გეცეს, მე ის დავზილე დაქარიანებულ კაცივითა! ვცემ და ის კიდევ სულ ბარათებსა და კურკლებს ჰყრის...

— რა ეწერა, მართლა, იმ ბარათებში?—გადუჭრა სიტყვა ქოსამატყუარამ.

— ობოლს კვერი და ქოსამატყუარას კურკლიო.

დარჩა შოთები ობოლს.

ჭირი იქ დავაგდე,
ლხინი აქ მოვიტანე;
ქატო იქ დავაგდე,
ფქვილი აქ მოვიტანე!

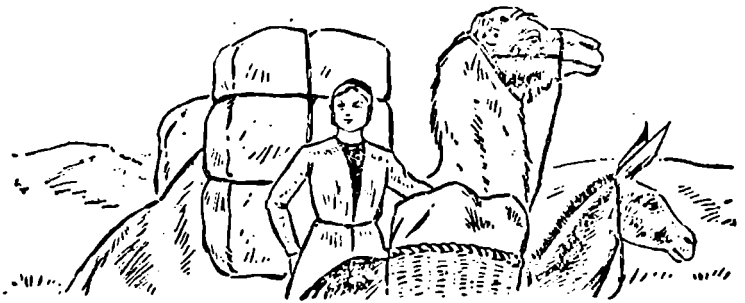

სამი ძმა და ქოსამატყუარა

იყო და არა იყო რა, იყო სამი ძმა. ის ძმები კარგა მდიდრები იყვნენ და ბლომადაცა ჰქონდათ თვალ-მარგალიტი. იმათი მამა რომ კვდებოდა, შვილებს თურმე დაუგდო ანდერძად: შვილებო, ყველგან ივაჭრეთ, ყველას ენდენით და ქოსას კი ნუ ენდობითო.

გავიდა ხანი. ძმებს არაფრისათვის არ დასჭირებიათ ქალაქს წასვლა. ბოლოს გაუთავდათ მარილი; ადგა უფროსი ძმა, შეკაზმა ჯორი, აჰკიდა თვალ-მარგალიტი და წავიდა ქალაქს, უნდა მარილი მოიტანოს.

უცებ წინ ერთი ქოსამატყუარა შეხვდა:

— გამარჯვება!

— გაგიმარჯოს!

— სად მიდიხარ?

— ქალაქს, თვალ-მარგალიტი მიმაქვს, უნდა გავყიდო, მარილი ვიყიდო და წავიღო შინაო.

— მე მომყიდე,—უთხრა ქოსამ,—მარილსაც მე მოგცემ და ყველაფერსაცო.

— არა,—უთხრა უფროსმა ძმამ,—მამაჩემმა ის დამიგდო ანდერძად, რომ ქოსებს ავადაც მოერიდენით და კარგადაცა; ნურც არას იყიდით იმათგან და ნურც არას მიჰყიდითო.

— კარგი,—უთხრა ქოსამ,—ძალით რა იქნებაო?

გაიქცა მაშინვე, აირბინა სხვა გზაზე, გადაუარა წინ და უთხრა ისევ გამარჯვება.

— სად მიდიხარო?

— მიმაქვს თვალ-მარგალიტი, უნდა გავყიდო, მარილი ვიყიდოო.

— მე მომყიდეო,—უთხრა ქოსამ.

— ვერა,—იუარა კაცმა,—მე მამის ანდერძს ვერ გავტეხო.

— მაშ სადღა უნდა გაჰყიდო, — უთხრა ქოსამ, — მთელი ქვეყანა სულ ქოსამატყუარებისაგან არის შემდგარიო.

დაიჯერა კაცმა:—კარგი, მოგყიდი, რაღა იქნებაო.

ქოსამ უთხრა:—ერთს გამოცანას გეტყვი; თუ ის გამოიცანი, ერთი აქლემი მყავს იმას დაგიტვირთავ თვალ-მარგალიტით, ეგ შენი ჯორიც წაიყვანე, მარილსაც მოგცემ და წადი. თუ ვერა და, შენი ყირი თავის თვალ-მარგალიტით მე დამრჩებაო.

— ძალიან კარგიო.—გაუხარდა ამ ჯორის პატრონს.

ქოსამ უთხრა:—ერთ კაცს ერთი ციცირი ჰყავდა, ის ციცირი დილით წავიდოდა, ტყეში კვერცხს დასდებდა და საღამოზე ციცირიც და კვერცხიც კაკანით მოვიდოდნენ შინ!

„რა უნდა იყოსო“, იფიქრა კაცმა, მაგრამ რას მოიფიქრებდა? წაიგო ჯორიც და თვალ-მარგალიტიც.

წავიდა შინ დაღონებული. ქოსამ მარტო ერთ გირვანქამდე მარილი მოუტეხა და მისცა. მოვიდა შინ უფროსი ძმა და მოიტანა ერთი გირვანქა მარილი.

ადგა ახლა შუათანა ძმა. აჰკიდა ჯორს თვალ-მარგალიტი და წავიდა ქალაქს მარილის მოსატანად. გზაზე იმასაც ისევ ის ქოსა შეხვდა.

— გამარჯვება, შენიო! — უთხრა ქოსამ შუათანა ძმას.

— სად მიხვალო?

— ქალაქს, მარილი უნდა მოვიტანოო.

— მოშეც, მე მომყიდე,—უთხრა ქოსამ,—მარილსაც მე მოგცემ და ყველაფერსაცო.

— არა,—უთხრა შუათანა ძმამ,—მამის ანდერძს ვერ გავტეხ: ქოსას არც არაფერს მივყიდი და მისგან არც არაფერს ვიყიდიო.

ქოსა გასცდება, აირბენს სოფელზე, გადაუვლის წინ და ეტყვის: მომყიდე მე, სად მიგაქვსო.

ჯორის პატრონმა დაიშორა: მე ქოსებს არაფერს არ მივყიდიო.

მაგრამ ქოსამ უთხრა: მაშ ვისლა უნდა მიჰყიდო, როდესაც ქვეყანაზე ქოსამატყუარების მეტი არავინ არისო.

დაუჯერა ჯორის პატრონმა და გაურიგდა.

ქოსამ უთხრა:—ერთ რასმეს გეტყვი, თუ გამოიცან,—ეგ ჯორიც შენი იყოს, კიდევ ერთ აქლემსაც აგიკიდებ და მარილს მოგცემ, თუ ვერ გამოიცან და შენი ჯორი თავის ბარგით მე დამრჩებაო.

— ძალიან კარგიო,—დათანხმდა ჯორის პატრონი.

ქოსამ უთხრა:—მე ერთი ციცირი მყავდა, დილით წავიდოდა, ტყეში კვერცხს დასდებდა, საღამოზე კვერცხი და ციცირი დაბრუნდებოდა შინ კაკანითო.

ვერ გამოიცნო შუათანა ძმამ. დარჩა ქოსას დატვირთული ჯორი. მოუტეხა ერთი გირვანქა მარილი და გაისტუმრა. შუათანა ძმა მივიდა შინ და მიუტანა ერთი ბეწო მარილი.

ადგა ახლა უმცროსი ძმა. აჰკიდა ჯორს თვალ-მარგალიტი, წაიყვანა და წავიდა ქალაქს. იმ ადგილას, რომ ჩაიარა, სადაც იმისი ძმები ქოსამ გაცარცვა, ქოსა გადაუდგა წინ და მიესალმა. ვაჟმაც, რასაკვირველია, უპასუხა. მერე ჰკითხა ქოსამ:

— სად მიხვალ, სად მიგაქვს ეგ თვალ-მარგალიტიო?

უმცროსმა ძმამაც ისე უპასუხა, როგორც სხვა ძმებმა, თან დიდი უარი დაატანა, რომ მე ქოსას არ მივყიდი და არ მივყიდიო.

დაანება თავი ქოსამ და გაიქცა სოფელ-სოფელ, გადაუვლის წინ და დაუხვდება გზაში:

— მე მომყიდე ეგ შენი თვალ-მარგალიტიო,—უთხრა უმცროს ძმას.

— არ მოგყიდი, ქოსა ხარ,—უპასუხა ვაჟმა.

— მაშ ვისლა მიჰყიდი, აქ სულ ქოსებიაო?—უთხრა ქოსამ.

— მაშ კარგი, მოგყიდიო,—უთხრა ვაჟმა.

ქოსამ უთხრა:—ერთ რასმეს გეტყვი, თუ გამოიცან, შენი

ჯორიც შენ დაგრჩება, შენი თვალ-მარგალიტიც, მარილსაც მოგცემ და ერთ აქლემსაც აგიკიდებო.

— კარგიო,—დათანხმდა ვაჟი.

ქოსამ უთხრა:—ერთი ციცირი მყავდა, დილით წავიდოდა, ტყეში კვერცხს დასდებდა, საღამოზე კვერცხიც და ციცირიც კაკანით დაბრუნდებოდნენო.

ვაჟმა უპასუხა:—ეგ იმასა ჰგავს: ჩვენ ერთი თვალი ფუტკარი გვედგა. ყოველდღე ჩამოვუვლიდი და ჩამოვთვლიდი. ერთიც ვნახოთ, ერთხელ დავთვალე, ერთი ფუტკარი აკლია, მაშინვე წაველ საძებნელად. ვიარე, ვიარე და ზღვას გაღმა ვიპოვე: ფეხი მოსტეხოდა, დარჩენილიყო, მომკვდარიყო და ყვავ-ყორნები სწიწკნიდნენო.—მიუგო ქოსას.

მეტი ღონე აღარ ჰქონდა, უნდა აქლემისათვის თვალ-მარგალიტი აეკიდა და მიეცა. ქოსამ უთხრა აქლემს: შენ რომ წაგიყვანს, ამა და ამ ადგილას რომ ჭაობებია და ლაფები, იქ ჩაუწექ; რაც უნდა გცემოს, არ ადგე; თუ ღმერთი გაგიწყრეს და ადგე, რომ მიგიყვანს, ბოსელში შეგიყვანს, შენ გაიბერე, კარებში ვერ შეეტევი, თავს დაგანებებს და გამოიქეც ჩემთანაო.

წაიყვანა უმცროსმა ძმამ აქლემი, წაიყვანა თავისი ჯორიც, წაიღო თვალ-მარგალიტიც და მარილიც. შუა გზაზე ერთი დიდი ტალახი ნახეს, მივიდა აქლემი და ჩაეგდო შიგ; უმცროსმა ძმამ ხმაც არ გასცა; დაჯდა ღობეზე, ამოიღო ჩიბუხი და დაუწყო წევა. ერთმა კაცმა გამოიარა:

— გამარჯვება! — უთხრა უმცროსმა ძმამ.

— გაგიმარჯოს! სადაური ხარ, სად მიხვალო? — ჰკითხა მგზავრმა.

— ოსოქოლური ვარ, ჯანაბას მივალო,—უთხრა აქლემის პატრონმა და თანაც დაუმატა: — ჩვენ სოფელზე ჩაივლი, ჩემ ცოლს ჰნახავ, ან ორსული იქნება ან არა; ეტყვი: ან გაგიჩნდება შვილი, ან არა, ან გაგიჩნდება ვაჟი ან არა, ან გაიზრდება ან არა-თქოთუ გაიზარდოს, უთხარ, შეაბას ურემი და წამოიღოს: ტალახში აქლემი დამრჩა და წავიღოთ-თქო. აქლემმა იფიქრა: სანამ ამის ცოლს ვაჟი გაუჩნდება და გაიზრდება, ან ჯანაბით აქ

მოვა, მე ხომ დაველპი ამ ტალახში და შიმშილით მომკლაო; წამოხტა და გაუდგა გზას.

გაჰყვა თან უმცროსი ძმაც. ბოლოს სახლში მოვიდნენ და მოიტანეს თვალ-მარგალიტი. გზაზე აქლემი აღარსად არ დასწოლია. ბოსელში რომ უნდა შეეყვანათ, უცებ აქლემი გაიბერა და არ შეეტია კარებში. ახედ-დახედა ვაჟმა აქლემს და დაუძახა ძმებს:

— ბიჭებო, ერთი ცული გამომიტანეთ, აქლემი განიერი მოვიდა, გვერდები უნდა ჩავათალოვო!

აქლემმა იფიქრა: ეგ ისეთი გიჟი რამ ყოფილა, რომ არც კი გაუკვირდება, მართლა გვერდებს ჩამათლისო. დაიფუკა და შეეიდა ბოსელში.

მოჰხადეს აქლემს თვალ-მარგალიტი, თუნდა ათი ჯორის საპალნე გამოვიდოდა. თავის ჯორიც თვითონ დარჩა და მარილიც მოიტანეს...

ჭირი იქ დავაგდე,
ლხინი აქ მოვიტანე,
ქატო იქ დავაგდე,
ფქვილი აქ მოვიტანე.

ელასა-მელასა,
ჭიქა მეკიდა ყელასა...
მთქმელსაც და გამგონებელსაც
ძილი გვაამოს ყველასა!

მეთევზე და სამი თევზი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთ ქალაქში ერთი მეთევზე; მუდამ დღე ის მეთევზე იჭერდა თევზს, ჰყიდდა ბაზარში და იმითი ირჩენდა თავსაც და ცოლ-შვილსაც.

ერთხელ თევზი ისე დაიაფდა, რომ აღარავინ ყიდულობდა. მეთევზესაც რაღა უნდა ექნა? ვეღარ გაყიდა თევზები. ბოლოს აიღო და, რაღაც ჭკუამ უთხრა, სამი თევზი წყალში გაუშვა: ერთს დაუძახა: ჭკუა, მეორეს — გონება, მესამეს — ფილთაქვა და გასწია სახლში.

გავიდა დრო. თევზი შეცოტავდა, მომხმარე კი ბევრი გამოჩნდა და დამჭერი კი ცოტა. ჩვენმა მეთევზემაც ცოტა სარფა ნახა.

ერთხელ მოაგონდა თავის თევზები მეთევზეს. იფიქრა: ახლა ისინი ძალიან დაიზრდებოდნენ, წავალ, დავიჭერ და გავყიდიო.

აიღო ბადე, მივიდა წყლის პირას და დაიძახა:

— ჭკუავ, ნაპირას გამოდი, უნდა დაგიჭიროო!

მოცურდა თევზი ნაპირას და დაუძახა მეთევზეს:

— შენ თუ ჭკუა გქონდა, მე აქ აღარ გამიშვებდიო.

დაღონდა მეთევზე: თევზი წაუვიდა ხელიდან.

მეთევზემ ახლა მეორეს დაუძახა: — გონებავ, გამოდიო!

— შენ რომ გონებიანი ყოფილიყავი, — უპასუხა თევზმა, — მე წყალში აღარ გამიშვებდიო, — შემოჰკრა ბოლო და გაცურდა ზვირთებში.

მეთევზემ ახლა მესამე თევზს დაუძახა: — ფილთაქვავ, სადა ხარ, გამოცურდი ნაპირას, უნდა დაგიჭიროო!

— შენ თუ ფილთაქვისოდენა ჭკუა მაინც გქონიყო, — გამოსძახა მესამე თევზმა, — აქ წყალში კი არ გამიშვებდი, სახლში წამიღებდი ცოლ-შვილთანაო.

დარჩა გაწბილებული მეთევზე.

მეორე დღეს ბაზარში ველარ გაიარა საწყალმა, რადგანაც წინადღით პირობა მისცა, რომ ხვალ თევზს მოვიტანო, და პირღია კი დარჩა. შერცხვენილი იჯდა სახლში და ჰქექავდა ნაცარს...

ასე იყო წყალში თევზის გამშვები მეთევზის საქმე!

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ფქვილი აქა, ქატო იქა.

ხელმწიფის შვილი

ერთი ხელმწიფის შვილი იყო; ერთ დღეს სანადიროდ გავიდა. მინდორზე ერთი ირემი ნახა, გამოეკიდა იმას. ირემმა გაიტყუა, გაიტყუა, გაიარა ხელმწიფის შვილმა დიდი მინდორი, სახლს დაშორდა, და ზედ დაღამდა კიდეც.

ხელმწიფის შვილი ძალიან დაღონდა; ან კი რა უნდა ექნა: აზიზობას მიჩვეული, ტყეში როგორ გასძლებდა; არც ლოგინი ჰქონდა და არც სასმელ-საჭმელი. ბოლოს რომ ვეღარა მოახერხა რა, ტყეში შევიდა, დააკვესა, ცეცხლი დაანთო ერთ ხის ქვეშ, მიუჯდა გვერდს და შესცქეროდა ღამეს. უცებ ფეხის ხმა მოესმა. შეხედა და ორი არაბი კი წამოადგა თავს. ზურგზე რაღაც ეკიდათ.

— გამარჯვება! — უთხრეს ხელმწიფის შვილს.

— თუ ჩემ სამტროდ არა ხართ მოსული, გაგიმარჯოსთო! — უპასუხა ხელმწიფის შვილმა.

— რა სამტროდ? — უთხრეს არაბებმა, — ჩვენ ვიცით, რომ თქვენ ხელმწიფის შვილი ბრძანდებით. ერთი რამ გვაქვს გასაყიდი და ვიცით, ივაჭრებთო!

— მაჩვენეთ, — უთხრა ხელმწიფის შვილმა, — ვნახო, რა არისო.

მოიხსნა არაბმა ზურგიდან რაღაცა გუდასავით და იქიდან მზეთუნახავი ქალი ამოიყვანა. ხელმწიფის შვილს ძალიან მოეწონა ქალი. არაბებს უთხრა:

— ღმერთმა იცის, აქ ერთი მანეთის მეტი არა მაქვს, ნიშანს მოგცემთ, წაიღეთ მამაჩემთან, და ის მოგცემსთ ფულსო. — მისცა ნეკის ბეჭედი და გაისტუმრა.

ხელმწიფეს ძალიან მოეწონა სარძლო, მისცა არაბებმა რაცა სთხოვეს და უყიდა შვილს ცოლი.

მოვიდა ვაჟი, უხარიან: ცოლთან შევალო. შევა ცოლთან, დაუწყებს ხვევნას, მაგრამ ქალი უარს ეტყვის, ხელსა ჰკრავს: „მე სხვისი ცოლი ვარო". ვაჟი მაინც არ მოეშვა. მაშინ გაბრაზებულმა ქალმა შემოჰკრა სილა ვაჟს და იქვე გული წაუვიდა ვაჟს. თვითონ ადგა, ჩაიცვა იმის ტანისამოსი, იმის რაშზე გადაჯდა და საჩქაროდ შეუდგა გზას.

მოაგონებენ ხელმწიფის შვილს. მოითხოვს რაშს, მოატანინებს ტანისამოსს, ჩაიცვამს, შეჯდება და გამოეკიდება.

დაეწია ქალს, გადუდგა წინ და დაუპირა ცხენს აღვირი. აღარ გაუშვა ქალი. ქალი ჯერ ტკბილად ელაპარაკა; რაკი ვაჟმა არა და არ დაიჯერა, გადმოჰკრა ყუით ხმალი და გადმოაგდო გონმიხდილი. თვითონ დეზი ჰკრა ცხენს და გააქანა.

ცოტა გზა რომ გაიარა, ქალმა დაინანა ვაჟი. იფიქრა: „ერთი რომ ვუყვარვარ, მეორე ნახევარი თავის ქონება ჩემში მისცა და მესამე — ჩემთვის ამდენი იტანჯა და იტანჯებაო".

შეებრალა, მივიდა ვაჟთან. მოაგონა, რაშს დეზი ჰკრა და გააჭენა. ხელმწიფის შვილი ადგა, მოახტა რაშს და გამოეკიდა ქალს. იარა ქალმა, იარა ვაჟმა და მივიდნენ ერთ ქალაქში. სახლებს სულ შავები აქვს გადაკრული. თურმე იმ ქალაქის ხელმწიფის ქალი იყო ის ქალი: მიეთხოვებინა მამას ერთი ხელმწიფის შვილისათვის, მიეყვანა კიდეც ჯვრისდასაწერად, მაგრამ ამ დროს არაბებს მოეპარათ ქალი და ნეფეც ცარიელი დარჩენილიყო და ხელმწიფეც ძალიან დაღონებული იყო.

ხელმწიფეს მახარობელი მოუვიდა, რომ თქვენი ქალი მოვიდაო. საშინლად გაუხარდა, მაშინვე უბრძანა: ახსენით შავები ქალაქსაო.

ქორწილი ხელახლად დაიწყეს. ხელმწიფის შვილიც სწორედ იმ დროს მივიდა იმ ქალაქში. ერთ ოჯახში ჩამოხტა. ნახა რომ აკვნიდან ბავშვი ააყენეს, გახადეს შავები, თეთრები

ჩააცვეს და ისევ დააწვინეს. ხელმწიფის შვილმა ჰკითხა, თუ რად ეცვა ბავშვს შავები. იმათ უპასუხეს, რომ ხელმწიფემ ქალი გაათხოვა, არაბებმა მოჰპარეს, იმას ვგლოვობდით, ახლა მოუვიდა, ქორწილი ისევ დაიწყო და შავები იმიტომ გავხადეთ ბავშვსა. აგე, ჩანან კიდეცაო,—უჩვენეს ხელმწიფის შვილს,— შვიდნაირ ცხენებზე სხედან მაყრიონნი, შვიდნაირი ტანისამოსი აცვიათო.

ხელმწიფის შვილი მაშინვე ადგა, იყიდა შვიდნაირი ცხენი, შვიდნაირი ტანისამოსი, შეჯდა და წავიდა. მივიდა და გაერია მაყრიონში. ვერავინ ვერ იცნო, ყველას თავისი ეგონა. წამოიყვანეს ბოლოს ის ქალი, რომელსაც ჩვენ ვიცნობთ და წამოვიდნენ მაყრიონნი ნეფის სახლისაკენ.

გზაზე დაუღამდათ, დადგნენ ერთ ადგილას. დასცეს კარავი. კარავში დედოფალი და ნეფე შებრძანდნენ, მაყრიონნი კი ყველანი გარეთ დადგნენ. ნეფემ ყველა დაითხოვა: წადით, დაიძინეთო, და ხელმწიფის შვილი კი კარავის წინ დააყენა ყარაულად.

ყველას დაეძინა. კარავში ნეფე და დედოფალი ნარდსა თამაშობდნენ, ხელმწიფის შვილი კიდევ კარვის კარებთან დგას. ითამაშეს ცოლმა და ქმარმა კარგა ხანს, და საქმე ისე წავიდა, რომ ქალმა ოჯერ-სამჯერ ზედიზედ აჯობა ქმარს. ქმარს ეს ეწყინა. გაუშალა და სტკეცა ერთი სილა. ქალი ძალიან გაჯავრდა, დაიწყო ტირილი.

— აი ეს არის, რომ უცნობლად გაათხოვებენ და არა ჰკითხავენ ქალს. რატომ იმ ხელმწიფის შვილს არ დავუჯე ცოლად, არაბებისაგან რომ გამომისყიდა, ამოდენა იტანჯა ჩემთვის, და მე კი შენზე გავცვალე. სად ხარ, ხელმწიფის შვილო, რატომ აქ არა ხარ, და ამას თავს არ მოსჭრი და მე ცოლად არ წამიყვანო!

— აქა ვარო, — სთქვა კარებში მდგომმა ხელმწიფის შვილმა, შეუვარდა, მოსჭრა თავი ნეფეს, ქალი შესვა რაშზე და მოაფრინა სახლში.

მეცხვარე და გველი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი კაცი და დედაკაცი. ჰყავდათ ერთი ვაჟიშვილი. ძალიან ღარიბად ცხოვრობდნენ.

შვილმა უთხრა დედ-მამას:

— ჩემო დედავ და მამავ, ხომ ხედავთ, არაფერი გვაქვს, წავალ სადმე, დავუდგები ვისმესო.

— ძალიან კარგიო, — გაუხარდათ დედასა და მამას. შვილი წავიდა, იარა და ერთ მდიდარ კაცს სარქლად დაუდგა. ძალიან ყოჩაღი იყო და მალეც ააშენა ცხვარი.

გავიდა ერთი წელი. აღას უთხრა:

— დამითხოვე, ცოტა ხანს, წავალ დედ-მამას ვნახავ და ისევ დავბრუნდებიო.

აღამ მოუწონა სარქალს იმის გულში ნადები, დაუკლა ცხვრები, აუკიდა ერთ ცხენს ერბო, ყველი, ერთ ცხენს ხორცი და გაისტუმრა.

ვაჟი გზაზე მიდიოდა. დაინახა უცებ, რომ გზაზე ერთი გველი გადაწოლილა, და თუ გზიდან არ მოშორდა, ცხენები გასკულეტენ. გველი გზიდან არ დაიძრა. ვაჟი მაშინვე ჩამოხტა, აიყვანა გველი ხელში, გადადო გზას იქით და უთხრა:

— შე საწყალო, რა გინდა გზაზე რომ წვები, ან ფეხით ვინმე გაგჭყლეტავს, ან კიდევ მოგკლავსო. — დაანება თავი და გაუდგა თავის გზას.

მივიდა სახლში. ერთი კვირა იქ დარჩა, მერე ისევ ადგა და იმავე გზით წამოვიდა აღასთან. გზაზე ისევ ის გველი ნახა გაწოლილი; ისევ შორიდანვე გადმოხტა, აიყვანა გველი, გადადო გზას იქით და უთხრა:

— შე საწყალო, ეს მეორედ გადაგსვი გზას იქით, გზაზე ნუ გამოდიხარ, მოგკლავენო!

გასცდა გველს და წავიდა. რომ გაიარა, გველმა დაუძახა:

— ბიჭო! ბიჭო! ცოტა მოიცაო.

ვაჟმა დაუცადა, გველი მივიდა და უთხრა:

— ჩაგბერავ, და არ შეშინდეო.

ჩაჰბერა ვაჟს და გახდა გულთმისანი მწყემსი. ყველაფრის ლაპარაკსა და ხმას გაიგებდა: ცხვრისას, ძროხისას, კამეჩისას, ბალახისას, წყლისას და სხვ.

წამოვიდა მეცხვარე აღასთან. ემსახურა კიდევ აღას ერთი წელიწადი და უთხრა ბოლოს:

— შენი ჟირიმე, აღავ, მომეც რაც მერგება, ერთი მერგება თუ ორი, და ახლა კი დედ-მამას მივეშველებიო.

— წადი, შვილო, გადააგდე შუაზე კავი და, რაც კავს აქეთ დარჩეს, წაიყვანეო.

წავიდა მწყემსი, მოუარა ცხვარს და გამორეკა. ერთი ბატკანი დარჩენილიყო. დედა გაუჯავრდა:

— რასა ჰგვიანობ და არ მოდიხარ, მანდ რა ფეხი გტყდებაო.

— შენ არ იცი, დედავ, ჩემმა პატრონმა რომ იცოდეს, მე როგორიც ვარ, რას მიზამდაო, — უპასუხა ბატკანმა.

გაიგონა ეს სიტყვები მეცხვარემ და დაისწავლა ბატკანი. გაყვეს ცხვარი და ის ბატკანი აღას ერგო. მწყემსმა უთხრა:

— აღავ, ცხვარში ერთი ხელზე შეჩვეული ბატკანი მყავდა, ის შენ გერგო და თუნდ ორ თოხლს მოგცემ, და ის კი მომეციო.

— შენი არაფერი არ მინდა, შვილო, — უპასუხა აღამ, — გამოარჩიე, რომელიც არის, და წაიყვანეო.

გამოარჩია ის ბატკანი მეცხვარემ, გამოეთხოვა აღას, გადაუხადა მადლობა, გაირეკა ფარა და გასწია სახლში. გზით ცხვარი ერთ სოფელზე გაატარა. ერთი სახლის კარებზე საფქვავი იყო, დაფენილი საფენებით. იქვე ერთი ლამაზი ქალი იჯდა. საფქვავზე ჩიტები ისხდნენ: ზოგი ჩიტი საფენებზე დაფენილ საფქვავს ჭკენკავდა: თქვე უგნურებო, მიწაზე დაბნეულს ვინ შეგვეცილება, როდესაც გვინდა, მაშინ ავკენკთ; მოდით, აქა ვკენკოთ, სანამ მოგვასწრობენ და აჰხვევენ საფქვავსაო.

ამ სიტყვებზე მეცხვარეს გაეცინა. ქალმა დაინახა, მეცხვარემაც: მოეწონათ ერთმანეთი. გასცდა მეცხვარე და წავიდა სახლში. ააშენა მშვენიერი სახლები, მშვენივრად დაიწყო ცხოვრება და ბოლოს ცოლის შერთვაც ინდომა.

იარა, იარა და იმ ქალზე დაიწერა ჯვარი, საფქვავს რომ ედგა. ახალმა ცოლმა და ქმარმა დაიწყეს ერთად ტკბილად ცხოვრება. მაგრამ ბოლოს კი ჩაუმწარდათ ეს სიტკბოება. ცოლი აუტყდა ქმარს:

— უნდა მითხრა, რად გაიცინე ჩემს კარებზე, რომ ცხვარი გამოატარეო.

კაცი არ ეუბნებოდა, რადგანაც გველისაგან ჰქონდა ნათქვამი, რომ თუ იტყოდა, მოკვდებოდა. ცოლი სანამდე აუტყდა, სანამ არ მოეშვა, სანამ პირობა არ ჩამოართვა ქმარს, რომ გეტყვიო, თუმცა კი იცოდა, რომ ის თქმა იმის ქმარს სიცოცხლეს გამოასალმებდა.

ქმარმა დაკლა ექვსი ცხვარი, გამოაცხო პური, მოამზადა ყველაფერი ქელეხისათვის და მერე უნდა ეთქვა და მომკვდარიყო. საღამოზე ცხვარი შერეკა ბაკში, კარები გაუკეთა, და უცებ იმ იღბლიანმა ბატკანმა დაუძახა სხვა ცხვრებს:

— იცით, რას გეტყვითო?

— რასო? — ჰკითხა ყველამ.

— ჩვენ პატრონს ცოლი გადაჰკიდებია ერთი რამ მითხარიო; ქმარი, თუ ცოლს გაუმხელს იმას, მოკვდება. ახლა ქელეხის სამზადისშია, ხვალ ეტყვის და მოკვდება. იმისთანა ცოლს იმის მაგიერ ის უნდა: უნდა ერთი ხორკლიანი ჯოხი გამოსჭრას, დადოს, იმდენი სცემოს, რომ დაბადების დღეც დაავიწყოს, და ქმრის საიდუმლოს შეტყობაც კი აღარ უნდოდესო.

ეს სიტყვები გაიგონა მეცხვარემ. წამოვიდა, გამოსჭრა ერთი ხორკლიანი ჯოხი, მივიდა შინ, დადო ცოლი, გაუარა და გამოუარა, ისე მოურბილა გვერდები, როგორც დამპალი ვაშლი. ერთი კვირა იწვა ლოგინში იმისი ცოლი და მერვე დღეს წაიღო თქვენიც და ჩემი პირიც!

ᲪᲝᲚ-ᲥᲛᲐᲠᲘᲡ ᲐᲛᲑᲐᲕᲘ

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ცოლ-ქმარი. ქმარი ხელმწიფესთან მსახურობდა და ყოველ თვისა და თვის თავს ჯამაგირს აიღებდა თუ არა, გაუგზავნიდა ცოლს.

გავიდა სამი თუ ოთხი თვე, ფული აღარ მოუვიდა ცოლს, ქმარი რაღაც მიზეზით აღარ უგზავნიდა. ცოლი ძალიან შეწუხდა, ადგა და წავიდა მამასახლისთან საჩივლელად:

— სამი-ოთხი თვეა ქმრიდან ჯამაგირი აღარ მიმიღია, შიმშილითა ვკვდები, რა მიზეზია, მიშველე რამეო.

მამასახლისმა აათვალიერ-ჩაათვალიერა, თვალში მოუგიდა, უთხრა: — მე ამაღამ თქვენთან წამოვალ და ხვალ გავიგებ მაგ საქმესო.

ქალმა უთხრა: — მე თქვენს საკადრის ვახშამს როგორ მოვამზადებ, ღარიბი ვარო.

მამასახლისმა ფული მისცა: — წადი, კარგი ვახშამი მოამზადეო.

ქალი მამასახლისიდან ნაჩალნიკთან წავიდა საჩივლელად:

— შენი ჭირიმე, ბატონო, სამი-ოთხი თვეა, ქმრიდან ჯამაგირი აღარ მიმიღია, და არ ვიცი, რა მიზეზია, მიშველე რამეო.

— ამაღამ თქვენთან წამოვალ და ხვალ გავიგებ მაგ საქმესო, — უთხრა ნაჩალნიკმა.

— მე თქვენს საკადრის ვახშამს ვერ მოვამზადებ, — უთხრა ქალმა, — ღარიბი ვარო.

ნაჩალნიკმა ფული მისცა: — წადი, ამა და ამ დროს ვახშამი მოამზადე, ამა და ამ დროს მოვალო.

ქალი ახლა არქიელთან წავიდა: — შენი ჭირიმე, ბატონო, სამი-ოთხი თვეა, ქმრიდან ფული აღარ მიმიღია, და არ ვიცი, რა მიზეზიაო.

არქიელმა უთხრა: — ამაღამ, შვილო, თქვენთან წამოვალ, და ხვალ ყველაფერი გარიგდებაო.

ქალმაც იგივე პასუხი მისცა: — თქვენს საკადრის ვახშამს მე როგორ მოვამზადებო?!

მისცა ფული არქიელმა და უთხრა: — წაიღე, შვილო, კარგი ვახშამი მოამზადე, და ამა და ამ დროს მეც მოვალო.

ქალი წამოვიდა სახლში. სამი შკაფი იყიდა, მოიტანა, დადგა სახლში და მოამზადა ვახშამი.

შებინდდა თუ არა, მოვიდა მამასახლისი, გაშალეს სუფრა და დასხდნენ. ვახშამს სჭამენ. ზედ ნაჩალნიკიც მოვიდა. მამასახლისი ძალიან შეშინდა, გაქცევა დააპირა.

ქალმა უთხრა: — საწყინოდ კი ნუ მიიღებ, ამ შკაფში შებრძანდი, ვინ არის, ვნახავ, გავისტუმრებ, მერე გამოდი, დავსხდეთ და ქეიფი ვწიოთო.

მამასახლისი შეჯდა შკაფში, ქალმა გარედან დაკეტა და გასაღები ჯიბეში ჩაიდო. მოვიდა ნაჩალნიკიც. გაშალეს სუფრა, დასხდნენ ვახშამზე. ამ დროს მოვიდა არქიელი, ქალმა უთხრა ნაჩალნიკს:

— თუ შეიძლება, შკაფში შებრძანდი, გავიგებ, ვინ მოვიდა, გავისტუმრებ, გამობრძანდი მერე, დავსხდეთ და ქეიფი გავწიოთო. — გაუღო მეორე შკაფი, შეჯდა შიგ ნაჩალნიკი, ქალმა გარედან დაკეტა და გასაღები ჯიბეში ჩაიდო.

შემობრძანდა არქიელი. გაშალეს სუფრა დასხდნენ და დააპირეს ვახშობა. ქალს მეზობლის ბიჭი გაზრახებული ჰყავდა, როდესაც არქიელი სუფრაზე დავსვა, მოდი და კარი დააკაკუნეო. მოვიდა მეზობლის ბიჭი და დაუკაკუნა კარი.

ქალმა უთხრა არქიელს: — საწყენად კი ნუ მიიღებთ, და

შკაფში შებრძანდით, ცოტა ხანს, გავისტუმრებ ვინ არის და მერე გამობრძანდითო.

— დიდი სიამოვნებით, — უპასუხა არქიელმა — ოღონდ კი დამმალე, და რატომ არ შევალო!

შეჯდა შკაფში არქიელი. ქალმა გარედან დაკეტა შკაფი, გასაღები ჯიბეში ჩაიდო. ქალი და მეზობლის ბიჭი დასხდნენ ვახშამზე და კარგა შეექცნენ.

მეორე დღეს ქალმა დაიჭირა სამი მუშა, აჰკიდა ზურგზე სამივე შკაფი და მთავარმმართებელს მიართვა. ქალმა სთხოვა: — თქვენს მსახურთ უბრძანეთ: შკაფები გააღოსო.

მთავარმმართებელმა ქალს უბრძანა: — თქვენ გააღეთო.

გააღო ერთი შკაფი ქალმა, და გამოძვრა მამასახლისი; გააღო მეორე — გამოვიდა ნაჩალნიკი; გააღო მესამე — გამობრძანდა არქიელი.

მამასახლისი სამსახურიდან გამოაგდეს, ნაჩალნიკი დაითხოვეს და არქიელი გაკრიჭეს და ციმბირში გაგზავნეს.

ნაჩალნიკობა ქალის ქმარს მისცეს და ნანაჩალნიკარი სალდათად გაგზავნეს...

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

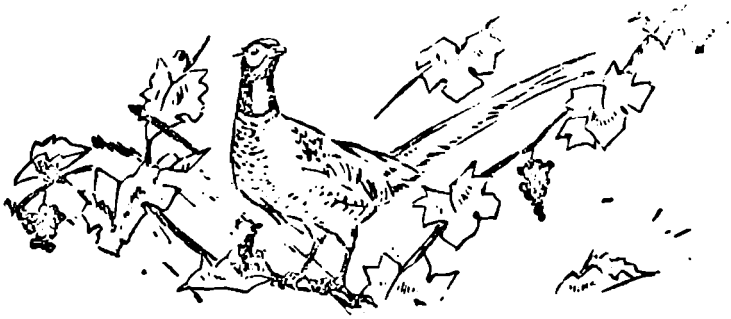

ოქროსქოჩრიანი ქალ-ვაჟის ზღაპარი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი კაცი; ჰყავდა სამი ქალი. ქალებს დედა მოჰკდომოდათ და ერთი აშარი დედინაცვალი ჰყავდათ.

დედინაცვალს თვალში ეკალივით ეხირებოდა თავისი გერები. ერთხელ მოიავადა თავი. ქმარს უთხრა: — თუ მომაშორებ ამ შენ ქალებს — მოვრჩები, და თუ არ მომაშორებ — მოვკვდებიო.

მამა დაღონდა: როგორ უნდა გავიმეტო შვილებიო.

იგონა, იგონა და მოიგონა: შვილებს უთხრა: — წამოდით, შვილო, ერთ ადგილას ერთი ვაშლი ვიცი, იმას დავბერტყავ, თქვენ კი აკრიფეთო.

წავიდნენ და თან ერთი ფარდაგი წაიღეს. ვაშლის ძირში ერთი საშინელი ორმო იყო; იმ ორმოს გადააფარა ფარდაგი მამამ, ზეღ ფოთოლი დააყარა; თვითონ ვაშლზე ავიდა და ქალებს უთხრა:

— მე ვაშლზე ავალ, დავბერტყავ, თქვენ ხელი ხელს ჩასჭიდეთ, გამოიქეცით და ისე აკრიფეთო.

ავიდა მამა ვაშლზე და დაბერტყა. ქალებმა ერთმანეთს ხელი მოსჭიდეს და გაიქცნენ, შედგნენ ფარდაგზე, ფარდაგი ჩაიკეცა და ვაშლიანად ქალები ორმოში კი ჩაცვივდნენ. დაიწყეს ქალებმა ტირილი. მამამ დაანება შვილებს თავი და წამოვიდა შინ.

როდესაც ქალებს შიმშილმა გაუჭირვა საქმე, უფროსმა სთქვა: — მოდით, დებო, მე შემჭამეთო.

— არა, მე შემჭამეთო, — სთქვა შუათანამ.

პატარა და ლოცვას მოჰყვა: — ღმერთო, ცალი ხელი ნიჩფად მიქციე და ცალი ბარადაო.

ღმერთმა უსმინა ლოცვა, ცალი ხელი ნიჩფად უქცია და ცალი ბარადა. ქალმა თხარა ბარით, ყარა მიწა ნიჩფით, თხარა, ეწვალა და გავიდა ერთ ხელმწიფის თავლაში. იქ ცხენებს ასუქებდნენ, ნუშსა და ქიშმიშს აჭმევდნენ. მივიდა ქალი ცხენებთან, აკრიფა ნუში და ქიშმიში, თვითონაც ჭამა, რამდენიც უნდოდა და დებსაც წაუღო.

ასე და ამრიგად გამოდიოდა უმცროსი ხელმწიფის თავლაში და მიჰქონდა ნუშ-ქიშმიში. საჭმლის მოკლება ცხენებს დაეჩნდა: ძალიან დახდნენ. ხელმწიფეს მოჰხსენდა, რომ ცხენებს ვაჭმევთ და ისევ დამხდრები კი არიანო. ხელმწიფემ მეჯინიბე დააყენა სადარიელად. უდარიელა მეჯინიბემ. ქალი გამოვიდა, ამოიკვალთა (შემოიკალთავა) კაბა და დაუწყო კრეფა ნუშ-ქიშმიშს. ამ დროს მისწვდა მეჯინიბე, დაიჭირა და უთხრა:

— ხელმწიფესთან უნდა წაგიყვანოო.

ქალმა უთხრა: — დებიც მყავს, იმათაც წამოვიყვან და წავიდეთო.

მეჯინიბემ გაუშვა ქალი. ქალმა დებიც მოიყვანა. მეჯინიბემ დები ხელმწიფესთან წაასხა და თანაც მოახსენა, თუ რად მოიყვანა ქალები.

ხელმწიფემ უფროს დას ჰკითხა: — რა ხელობა იციო?

— მე ისეთ ხალიჩას მოვქსოვ, რომ მთლად შენი სახელმწიფო ზედ დაჯდეს, და კიდევ მეტი იყოსო, — უპასუხა უფროსმა დამ.

— შენ რაღა შეგიძლიაო? — ჰკითხა შუათანა დას ხელმწიფემ.

— მე ისეთ საჭმელს მოვხარშავ კვერცხის ნაჭუჭში, რომ მთლად შენი სახელმწიფოს მცხოვრებნი დაძღნენ და კიდევ დარჩესო.

— შენ რაღა იციო? — ჰკითხა უმცროს დას ხელმწიფემ.

— მე ოქროსქოჩრიან ქალ-ვაჟს გავაჩენო! — უპასუხა უმცროსმა ქალმა.

ხელმწიფემ უმცროსი ქალი ცოლად დაისვა და სხვა ქალები ნაზირ-ვეზირს დაურიგა.

გავიდა რამდენიმე ხანი. ხელმწიფის ქალს ოქროსქოჩრიანი ქალ-ვაჟი ეყოლა. დედს შეჰშურდათ, უმტრეს და ბებია დაარიგეს, რომ ის ქალი და ვაჟი მოეპარა და ძაღლის ლეკვები დაესვა იმათ მაგიერ.

ოქროსქოჩრიანი ქალ-ვაჟი წისქვილის ღარში ჩაყარეს და ხელმწიფეს ახარეს, რომ თქვენ მეუღლეს ძაღლის ლეკვები ეყოლაო. ხელმწიფე განრისხდა: როგორ თუ მაგან მე მომატყუაო. მსახურებს უბრძანა:

— წაიყვანეთ და ალაყაფის კარებზე მიაკარით. ვინც აიარ-ჩამოიაროს, პირში მიაფურთხოს და ძუძუზე მური მოსცხოსო.

საცოდავი ქალი მიაკრეს ალაყაფის კარებზე. გამვლელ-გამომვლელი ყველა პირზე აფურთხებდა და ძუძუზე მურს სცხებდა...

მეწისქვილე უშვილო იყო. ტირილი შეესმა. გამოვიდა, ნახა, — ქალ-ვაჟია. ძალიან გაუხარდა, სთქვა: მაინც ღმერთს ჩემთვის შვილი არ მოუცია. ამათ ავიყვან, ვიშვილებ და გავზრდიო.

აიყვანა ქალ-ვაჟი და მოიყვანა შინ. ვინც წლით იზრდებოდა, ისინი დღით იზრდებიან. მეწისქვილემ ცალკე აუშენა სახლი ნაშვილობებს და დააყენა იქა.

ხელმწიფემ ერთხელ წვეულება გამართა, რომელზედაც ყველა ქალი და რძალი მიიწვია თავის სახელმწიფოდან. წვეულებაში ოქროსქოჩრიანი ქალი და ვაჟიც მოჰხვდნენ. ვინც ალაყაფის კარებში შევიდოდა, ყველა აფურთხებდა ქალს და ძუძუზე მურსა სცხებდა. ოქროსქოჩრიანმა ქალ-ვაჟმა კი პირზე ვარდი მოუსვეს, ძუძუ მოსწმინდეს და ზედ აკოცეს.

შევიდნენ ხელმწიფესთან. დასხდნენ სუფრაზე და დაიწყეს ლაპარაკი:—ალაყაფის კარებზე მიკრული ქალი ჩვენი დედა არისო,—უთხრა ვაჟმა,—და თქვენ ჩვენი მამა ხართო.

მაგრამ ხელმწიფე რას დაუჯერებდა!

სუფრაზე შემწვარი ხოხობი იდო, იქვე ხმელი ვაზის რქა ეგდო. აიღო ხელში ვაზის რქა ვაჟმა და სთქვა:

— თუ ის ქალი, ალაყაფის კარებზე რომ არის მიკრული, ჩემი დედაა და ხელმწიფე ჩენი მამა, გაცოცხლდეს ეს ვაზის რქა, განედლდეს, ფესვები გაიდგას და ყურძენი დაისხასო.

მერე აიღო ხოხობი და სთქვა:

— თუ ის ქალი, ჩემი დედაა და ხელმწიფე ჩემი მამა, გაცოცხლდეს ხოხობი, შეჯდეს ვაზზე და მხრები გაისწოროსო!

განედლდა ვაზი და დაისხა მშვენიერი ყურძენი. გაცოცხლდა ხოხობი, შეფრინდა ვაზზე და დაუწყო სწორება თავის ტურფა მხრებსა.

ხელმწიფე მოეხვია თავის შვილებს და დაუწყო კოცნა. შემოიყვანეს ქალი, მოჰბანეს პირი, ჩააცვეს სადედოფლო ტანისამოსი და სცეს მეფური პატივი.

იმისი დები კი მოაბეს ცხენებს კუდზე და დააგლეჯინეს.

პირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ღორის ამბავი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ღარიბი და უშვილო ცოლ-ქმარი. იმ ცოლ-ქმარს ბედად ერთი ღორი ჰყავდა. ის ღორი ისეთი იყო მოავლებდა პირს, კოკა იქნებოდა თუ ლიტრა, გაიქცეოდა წყალზე, აავსებდა და მოიტანდა შინ. წაიღებდა სარეცხს, დარეცხდა და მოიტანდა ისე. სახლსა ჰგვიდა, ჰურჰელს რეცხდა, ერთი სიტყვით, მშვენიერ დიასახლისობას ეწეოდა.

ერთხელ ამ ღორმა სარეცხი წაიღო და წავიდა ერთ ყრუ ტყეში. იქ ერთი ხელმწიფის შვილი ნადირობდა; დაინახა ღორი და დაუწყო თვალის ჰერა. მივიდა ღორი წყალთან, გაიძრო უცებ ღორის ტყავი, და ისეთი მშვენიერი ქალი გამოჩნდა, რომ შუქმა მთა გადაიარა. ხელმწიფის შვილი ვეღარ აშორებდა მშვენიერ ქალს თვალს და სულგანაბული შესცქეროდა მშვენიერ და ტურფა თვალებში.

დარეცხა სარეცხი ქალმა, გადიცვა ისევ ღორის ტყავი და მოკურცხლა სახლში. ხელმწიფის შვილიც თან გაჰყვა. მივიდა ღორი ქოხში და მიჰყვა ხელმწიფის შვილიც. ცოლ-ქმარს უთხრა:

— ამაღამ აქ, თქვენსა უნდა გავათიოო.

— არა ვართ ღირსნი თქვენი აქ დგომისა, თქვენს მუხლებს ვენაცვალე, — მოახსენა დიასახლისმა, — არც საჰმელ-სასმელი და არც ლოგინი ჩვენ თქვენი საკადრისი არა გვაქვს, გლეხები ვართ, საწყლებიო...

— ლოგინიც ჩემი მომივა და სასმელ-საქმელიც, — უპასუხა ხელმწიფის შვილმა, — თქვენ ამისთვის ნუ შესწუხდებითო.

იმ ღამეს იქ გაათია ხელმწიფის შვილმა. უნდოდა ღორი როგორმე ეგდო ხელში, მაგრამ მოხუცებულებმა ლოგინში ჩაიწვინეს. მეორე დღეს ხელმწიფის შვილმა ათი თუმანი შეაძლია მოხუცებულებს, მაგრამ იმათ უარი უთხრეს: — ჩვენი მაცხოვრებელი ეგ არის, ჩვენ რაღა ვქნათ, რომ ეგ მოვიშოროთო.

მერე ოცი თუმანი შეაძლია, ოც თუმნად კი მისცეს მოხუცებულებმა.

ჩაისვა ხელმწიფის შვილმა ხურჯინში ღორი და წაიყვანა; მიიყვანა შინ და მამას გამოუცხადა, რომ ღორზე უნდა დავიწერო ჯვარიო. მამას ძალიან ეწყინა.

— რასა შვრები, შვილო, — უთხრა შვილს, — რაზე იწერ ჯვარს, რად მარცხვენ ან მე და ან შენ თავსო.

— ჩემი ბედი ეს არის და რა ვქნა, ჩემო მამავო, — უპასუხა შვილმა. აღარც არაფერი მამამ უთხრა.

წაიყვანეს ღორი საყდარში. ისე დაიწერეს ჯვარი, რომ ღორს ერთხელაც არ ამოუღია ხმა და დაუჭყვირია, თუმცა ღორები ძალიან მყვირალები არიან. დაიწერეს ჯვარი და წავიდნენ.

ხელმწიფემ თავის შვილ-რძალს ერთი ძველი ოთახი მისცა, მაგის ღირსები ხართო. შეიყვანა ცოლი ხელმწიფის შვილმა და უთხრა:

— გაიხადე ტყავიო. — ქალმა გაიხადა ტყავი და მზეთ უკეთესი ქალი და ხელმწიფის შვილი გადაეკვნენ ერთმანეთს კისრებით.

ეს ყველაფერი ნაზირ-ვეზირმა ნახა, რადგანაც ხელმწიფემ გაგზავნა და უთხრა: წადით, უცქირეთ, რას იზამს ჩემი შვილიო... წავიდნენ ნაზირ-ვეზირნი და მოახსენეს ხელმწიფეს. შეიყვანა ხელმწიფის შვილმაც თავისი ცოლი და წარუდგინა მამას. მამას ძალიან გაუხარდა, დალოცა თავის შვილ-რძალი და დააგვირგვინა.

ვეზირს შეჰშურდა ხელმწიფის შვილისთვის ეს ცოლი, თავისთვისა სთქვა: მაგან ერთი ბეწო ღორი მოიყვანა, მაგის

მეტი მაგის პატრონს არა ჰყავდა რა, ეგეთი ქალი გამოჩნდა, მე წავალ და მთელ ფარაში ავარჩევ სულ დიდ ღორს და წამოვიყვანო.

წავიდა მართლაც, მივიდა მეღორეებთან. აარჩია სულ დიდი ღორი ფარიდან და უთხრა, რომ ეს მომყიდეთო. მიჰყიდეს, რასაკვირველია, მოურიგდნენ ფასზედაც. დააკრა ცხენზე ეს ღორი ვეზირმა. ჭუვირის ღორი რაც ძალი და ღონე აქვს, იზიდება ცხენიდან. ბოლოს დაწყვიტა, რითაც იყო დაკრული და მოფხუჭა ფარაში. მაგრამ ვეზირმა თავი არ დაანება, წავიდა ისევ მოსაყვანად. ახლა კი, როგორც იყო ერთი ჭყივილით მიიყვანა სახლში და წაიყვანა ეკლესიაში ჯვრის დასაწერად.

იზიდება ღორი, ჭყივის, რაც ძალი და ღონე აქვს, გადააქცია შანდლებიც, მღვდელიც ქვეშ გაინაგვა, ქმარიც და სტუმრებიც. მაინც როგორც იყო დაიწერეს ჯვარი და ვეზირმა თავის ახლად ჯვარდაწერილი შეაბრძანა საძილო ოთახში. ჰკოცნის ყელში ვეზირი ღორს, უსვამს ხელს: გაიხადე გენაცვალე, ქალო, რათა სჯობრობო! ქალი კი უფრო ჯავრობს, ვეზირი ჰკოცნის კიდევ ყელში ღორს. გაიზიდა ღორი, გამოუსვა ყელში კბილი ვეზირს და გამოსჭრა ყელი. ღორი ფარაში გაიქცა და ვეზირი კი საფლავს მიაბარეს... ასე გათავდა ვეზირის ღორზე ჯვრისწერა!

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

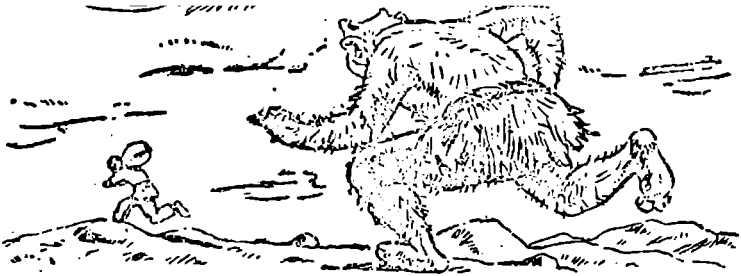

ჭინჭრახა

იყო და არა იყო რა, იყო სამი ძმა, ძალიან ღარიბები და საწყლები. უფროსი ძმების სახელები არ იცოდნენ, და უმცროსს კი ჭინჭრახა ერქვა.

ძმებმა თქვეს: — ჩვენ რომ სახლში ვისხდეთ მზეზე, არაფერი მოგვივა, წავიდეთ სადმე ან სამუშაო ვიშოვოთ, ანდა მოჯამაგირედ ვისმეს დავუდგეთო. ძალიან კარგიო, — თქმა და ქმნა ერთი იყო. ადგნენ და გასწიეს.

ბევრი იარეს, ცოტა იარეს, მივიდნენ ერთ ხელმწიფესთან.

— მოჯამაგირეები არ გინდათო?— ჰკითხეს.

— გვინდაო,—უპასუხეს.

დაუდგნენ ხელმწიფეს ძმები, ეშსახურებოდნენ და კარგ ყელშიაც იყვნენ. ჭინჭრახა ძალიან ყოჩაღი იყო, ამიტომ იმას ხელმწიფე ხელზე იმსახურებდა. ძმებს ჩაუვარდათ ჭინჭრახას შური: იმის დაღუპვა მოინდომეს. წავიდნენ და ხელმწიფეს მოახსენეს: ამა და ამ დევს ერთი ისეთი ოქროს ხელადა აქვს, რომ რაც უნდა ჩაასხა შიგ, ღვინოდ აქცევს, ჭინჭრახა გაგზავნე და ეგ მოგიტანსო.

დაიბარა ხელმწიფემ ჭინჭრახა და უთხრა:

— ღმერთმანი, ესე, ესე ამბობენ, ამა და ამ ბრმა დევს ერთი ხელადა აქვს ოქროსი, და ის უნდა მომიტანოო.

— რა მეტი ჯანი მაქვს, — უპასუხა ჭინჭრახამ, — ერთი ქარჩი და ნიჩაფი კი მომეცითო.

მისცეს ქარჩ-ნიჩაფი. წაიღო და წავიდა ჭინჭრახა ხელადის მოსატანად.

მივიდა, და რომელ გორაზედაც დევს სახლი არ ედგა, იმას დაუწყო ხვრეტა; ხვრიტა, ხვრიტა და ააჩინა დევის ტახტის ქვეშ. მოავლო ხელი ჭინჭრახამ ამ ხელადას.

დევს ერთი ფანდური ჰქონდა, ოქროსი. ის ფანდური ისეთია, რასაც დაინახავს, ან გაიგონებს, ყველაფერს იტყვის. დაინახა ამ ფანდურმა ჭინჭრახა, რომ ხელადას ეძაძგურება, და დაიძახა: მოიტაცა ჭინჭრახამ ხელადა, მოიტაცაო!

წამოხტა დევი, იცქირება იქით-აქეთ, არსად ჭინჭრახა,— ხელადა იქვე დგას. კიდევ ამოძვრა ჭინჭრახა, სტაცა ისევ ხელი ხელადას, ფანდური ისევ იმას დაიძახებს. დევი ისევ წამოხტა,— ხელადა იქვე დგას. გაჯავრდა დევი, ჰგონია ფანდური მატყუებსო და, როდესაც ჭინჭრახამ ხელი სტაცა ხელადასა და მოჰხუპა, მაშინღა სთქვა: აბა, ვნახავ, მართლა ხომ არ წაიღოვო. ნახა, სადღაა ხელადა!

წამოხტა დევი და გამოუდგა, მაგრამ ჭინჭრახას ვინ დაიჭერს?

— ჭინჭრახავ! — დაუძახა დევმა, — კიდევ მოხვალო?

— მოვალ კი არა, თვალსაც მოგთხრიო! — უპასუხა ჭინჭრახამ.

ხელადა მოუტანა ხელმწიფეს. გაუხარდა, მაგრამ ძმებს კი ეწყინათ. რამდენიმე ხანი რომ გაივლის, ძმები ადგებიან ისევ და ხელმწიფეს მოახსენებენ.

— დიდებულო ხელმწიფევ, ეგ რა მოსატანია, ჭინჭრახამ რომ მოიტანა; იმ დევს ერთი ფანდური აქვს, ის ფანდური კაცივითა ხედავს და კაცივით ესმის. რასაც გაიგონებს და დაინახავს, ყველაფერს დაიძახებს. აბა ის მოიტანოს ჭინჭრახამ, თუ კაი ბიჭიაო.

დაიბარა ისევ ხელმწიფემ ჭინჭრახა და უთხრა:

— უნდა წახვიდე და იმ დევს რომ ის ფანდური აქვს, ის უნდა მოიტანოო.

რა მეტი ღონე აქვს ჭინჭრახას! ადგა და წავიდა. მივიდა ისევ. აძვრა ხვრელში და დაჯდა დევის სკამის ქვეშ. როდესაც დევი იქით მიიბრუნებს თავს, ის ხელს წააცლებს ფანდურს.

ფანდური ყვირის: წამიყვანა ჭინჭრახამაო! ეძებს დევი ჭინ-ჭრახას, ორსად ჭინჭრახა! გაჯავრებულმა დევმა დაანება თავი ჭინჭრახას და ფანდურს წყენით უთხრა: — ჭირიმც მოგიპა-მიათ, რაც უნდა ქენით შენა და შენმა ჭინჭრახამაო.

მოავლო ხელი ჭინჭრახამ ფანდურს, ჩაძვრა ხვრელში და მოუსვა ხელმწიფისაკენ. გამოუდგა დევი, მაგრამ რას დაეწე-ოდა? მერე დაიძახა:

— ჭინჭრახავ, მოხვალ კიდევ, თუ არაო?

— მანდ რალა დამრჩენია, რისთვინლა მოვიდეო! — უპასუხა ჭინჭრახამ.

ადგა დევი და დაიწყო ტყეებში ხეტიალი!

მოუტანა ჭინჭრახამ ფანდურიც და უფრო გაახარა ხელ-მწიფე. ძმები ჯავრით იხოცებიან. ბოლოს ხელმწიფეს ეტყვი-ან: — დიდებულო ხელმწიფევ, მაგ ფანდურისა და ხელადის პატრონიც რომ აქ მოიყვანონ, რა კარგი იქნებაო?!

— ვინ მოიყვანსო? — ჰკითხა ხელმწიფემ.

— ვინც ხელადა და ფანდური მოიტანა, ჭინჭრახაო!

დაიბარა ხელმწიფემ ჭინჭრახა და უთხრა: უნდა წახვიდე და ის დევი აქ მოიყვანოვო.

რა ძალა ჰქონდა ჭინჭრახას! ასრულების მეტი იმის ხელთ არა იყო რა, ერთი ცული მოითხოვა, მისცეს ცულიც და წა-ვიდა.

წავიდა ჭინჭრახა, დადის ტყეში და ეძებს დევს. ბოლოს შეხვდა იმ დევს, დევიც ნახავს:

— ბიჭო, მინდოდი და გიპოვნე კიდეც, — უთხრა დევმა, — შენ ჭინჭრახა არა ხარო?

— რა ჭინჭრახა, რის ჭინჭრახა, — უპასუხა ჭინჭრახამ, — მე ჭინჭრახა ყურითაც არ გამიგონია. მე ერთი საწყალი დურ-გალი ვარ, ფიცრებს ვეძებ, კიდობნები უნდა დავაკეთოო.

— ერთი კიდობანი მეც გამიკეთე, — უთხრა დევმა, — იქ, ჩვენ-სა წავიდეთო. — უნდა რომ წაიყვანოს და შეეპაროს.

— იქაც წამოვალ, — უთხრა ჭინჭრახამ, — და აქაც ისეთ კიდობანს გაგიკეთებ, რომ შიგ ჩაჯდე, დაგდვა ურემზე, რომ ფეხით არ მოგინდეს სიარული და შინ ისე მიგიტანოო.

— ძალიან კარგიო, — უთხრა დევმა.

გააკეთა ერთი მაგარი კიდობანი ჭინჭრახამ, ჩასვა შიგ დევი, მოიკიდა ზურგზე და ძუგძუგ ხელმწიფისაკენ! ხელმწიფეს ძალიან გაუხარდა. ჭინჭრახამ კი იცოდა, რაც იქნებოდა. აადუღა ერთი დიდი ქვაბი ნაცარტუტა, ავიდა ერთ ჭადარზე და აიტანა ქვაბიც. თან კიდევ იმას უცქერის, თუ ხალხი რას იზამს, ან ის დევი.

გახსნეს კიდობანი. ხელმწიფეც იქ არის, ნაზირ-ვეზირნიც, ჭინჭრახას ძმებიც, დუნია ხალხიც. ამოვარდა დევი და სულ ერთიან კი გადაყლაპა ყველა. გაიქცა და შეებღოტა ჭადარზე. ჭინჭრახა დაუძახებს:

— ხომ შენი ლუკმა ვარ და შენი ლუკმა, ყბა გააღე, ჩამოვვარდები და ჩაგივარდები პირშიო.

გააღო დევმა მართლა ხახა. გადმოუშვა ეს ადუღებული ნაცარტუტა ჭინჭრახამ და ჩაასხა დევს ხახაში. დევი იქვე დაიხრჩო.

ჩამოვიდა ჭინჭრახა, გახდა ხელმწიფედ და დღესაც იქ არის...

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

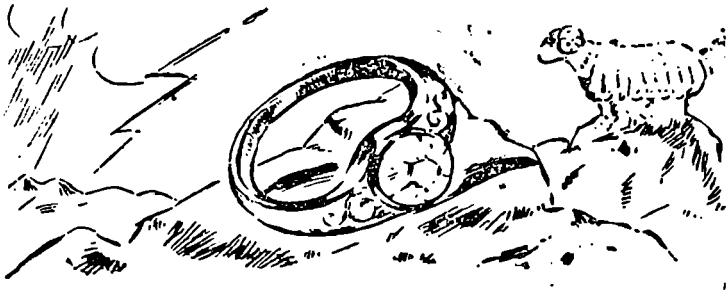

მ ზ ი ს ქ ა ლ ი

იყო და არა იყო რა, იყო სამი ძმაკაცი. მოხნეს სამი დღის მიწა და დათესეს: ერთმა იქით, ერთმა აქეთ და ერთმაც შუაზე. მოვიდა მშვენიერი ჯეჯილი. აღელდა ყანა ზღვასებრ. აღელდა პატრონის გულიც სიხარულით იმ ყანის მნახველი. მაგრამ დახე უბედურებას!

ერთ მშვენიერ დღეს მოიქურუშა ცამ პირი, დაუშვა სეტყვა და შუალა ყანა სულ მიწაში ჩაიტანა. ის ორი ნაპირისა კი გადარჩა.

მოვიდა პატრონი, დახედა ყანას და ჩასწყდა გული. მაინც აღარაფერი თქვა, აიღო ნამგალი, გადიდო მხარზე და გაუდგა გზას ბედის საძებნელად.

იარა, იარა და ერთ მდიდარ კაცთან მივიდა. ასი დღის ყანა ედგა იმ მდიდარ კაცს. მივიდა და უთხრა:

— რას მომცემ, რომ ეგ ასი დღის ყანა ერთ დღეს მოგიმკაო?

— შუაზე გაგიყოფო, — უპასუხა მდიდარმა კაცმა.

წავიდა ჩვენი ნაცნობი ვაჟი და დაუწყო ულოს გრეხა. შუადღემდის ულო გრიხა, მერე მოუდო ნამგალი და გაუსო. ის იყო ერთი ძნალა ჰქონდა შესაკრავი, რომ ჩავიდა მზეც. მოუხადა ვაჟმა ქუდი მზეს, შეევედრა: ნუ ჩახვალ ჯერ, ცოტა მოიცადეო, მაგრამ მზემ აღარ მოიცადა. შეკრა ის ძნაც და მოვიდა ყანის პატრონიც: ძალიან გაუკვირდა ასეთი იმისი მკა და უთხრა:

— გავიყოთ შუაზე ახლა, როგორც პირობა გვაქვსო, — მაგრამ მომკალმა არ უსმინა, გადაუგდო ნამგალი და უთხრა:

— მაინც ბედი არ მაძლევს და არ მაძლევს. პირობა ვერ შევასრულე დროზე, შენ შენთვის და მე ჩემთვისო... — წავიდა.

წავიდა... ბევრი იარა, ცოტა იარა, მივიდა ერთ ხელმწიფესთან და დაუდგა მეცხვარედ ოთხი წლის ვადით, იმ პირობით, რომ არც მგელს რამე შეეჭამა იმ ოთხ წელში, არც ჭირს მოეკლა, ერთი სიტყვით, ბეწვი არ უნდა დაჭკლებიყო, ბოლოს შუაზე გაიყოფდნენ: ნახევარს ერთი წაასხამდა, ნახევარს მეორე. თუ დააკლდებოდა რამე, მეცხვარე ცარიელი უნდა წასულიყო.

დადგა ვაჟი მეცხვარედ. გავიდა ოთხი წელი; ერთი თიკნის ყური არ დაჭკლებია, ისე ააშენა ცხვარი, რომ მიწას უმძიმდებოდა.

ის იყო, ბაკში ერეკებოდა მეცხვარე ცხვარს გასაყოფად, რომ უცებ ერთი მგელი გამოიქცა, ეცა ერთ ცხვარს, მოიტაცა და გააქანა ტყისკენ.

ხელმწიფე მაინც შუაზე უყოფდა ცხვარს, მაგრამ მეცხვარემ გადუგდო კაკი და წავიდა თავის გზაზე. ბევრი იარა, თუ ცოტა იარა, მივიდა ერთ მდინარესთან, დაჯდა და დაისვენა. გაიხედა და დაინახა, რომ სამი მზის ქალი ჩამოსულან და ებანებიან წყალში; ისეთი მშვენივრებია, რომ კაცის თვალი იმათზე კარგს ვეღარასა ნახავს. ადგა ეს კაცი, მოეპარა ამ ქალებს, მოიპარა ერთი და გამოიქცა.

ირბინა ბევრი, ირბინა, გაიყვანა ქალი ერთ ტრიალ მინდორზე, გაუკეთა ქოხი და დადგნენ იქ. მაგრამ არაფერი კი არ ებადათ. ქმარი აღარც სამუშაოდ წავიდა: სადაც ვიყავ, რასაც ხელი მოვკიდე, კი არ იყო ჩემი ბედი და ახლა სადღა უნდა წავიდეო.

ქალს ერთი ნატვრის ბეჭედი ჰქონდა. მისცა ის ბეჭედი ქმარს და უთხრა:

— ჩემი ქრთამი და მზითევი ეს არის, ამის მეტი მე არაფერი მაბადია და არც შენ. მიწაზე დასდებ, სუფრა გაიშლე-

ბა, სუფრაზე დასდებ სასმელ-საჭმელი ჩამთრიგდება, ჩამოიტან ქვევით, ჭურჭელი დარიგდება, აიტან და ჩამორიგდება.

დიახ, გაიხარა ქმარმა. უსაზომო შვებას მიეცა. ხელმწიფის დაპატიჟება ჩაიდვა გულში. ცოლმა უშალა:

— შენს ქერქში იყავ, მიუწვდომელს ნუ ეწვდები. ხელმწიფის სტუმრობა ადვილი ნუ გგონია. აზნაურის სტუმრობაო, ნუ გგონია ხუმრობაო. ეგ ერთი ბეჭედი გვიგდია და გაკვირვებით გინდა ეგეც თავიდან მოიშოროვო.

— არ იქნება და არ იქნება, — გაუნიჟა ქმარმა, — უნდა დავპატიჟოთ და ჩვენი გლეხური ცხოვრება ვაჩვენოთ, ნახონ, რომ ჩვენც შეგვიძლია ხელმწიფეს გავუმასპინძლდეთო.

ადგა მეორე დღეს ეს კაცი და გასწია ხელმწიფესთან დასაპატიჟებლად. მიართვა საჩუქარი და სთხოვა:

— გაგვაბედნიერეთ და მობრძანდით ჩვენსა სადილადო.

ხელმწიფეს გაეცინა: — შენ რა ხარ, შენი სადილი რა უნდა იყოს, — მაინც უთხრა, — მე კი ვერ წამოვალ და ნაზირ-ვეზირს გამოგაყოლებო.

ხელმწიფემ დაიბარა ნაზირ-ვეზირი და უბრძანა:

— წადით, ნახეთ, ეს კაცი რომ მეპატიჟება, რაზედ მეპატიჟება, აქვს რამე, თუ აბუჩად მიგდებსო.

გაუძღვა კაცი და გაჰყვნენ ნაზირ-ვეზირნიც ჯარით. გზაზე რომ მიდიოდნენ, ჯარსაც და ნაზირ-ვეზირსაც პური მოშივდათ. მოკლეს ერთი ხოხობი, მისცეს ბიჭს და გაგზავნეს შესაწველად ქოხში. სწვავს ხოხობს ბიჭი, თვალი მზის ქალზე აქვს. ისე მოხიბლა ქალმა, რომ სრულებით დაავიწყდა, თუ ხოხობსა სწვავდა. ნახევარი ხოხობი სულ ჩაებუგა. წამოუღო ნაზირ-ვეზირს დამწვარი ხოხობი. ჰკითხეს ხოხობის დაწვის მიზეზი.

— ღმერთმანი, ერთი ქალი იყო ამ კაცის ქოხში, ისე მომტაცა გონება, რომ ვეღარაფერი გავიგეო.

ნაზირ-ვეზირმა დააჩქარეს ჯარი, შეხდნენ და გასწიეს იმ ქოხისაკენ, ქალის ნახვა მოუნდათ. მივიდნენ შორიახლოს და ჩამოხტნენ.

ჩამოურიგა მზის სიძემ ბეჭედი ცხენებს, და სათითაოდ თი-

ვა დაედო და ქერიანი თოფრები ჩამოეკიდა. აატარა მერე და ცარიელი თოფრები ჩამოხსნა. დადვა ბეჭედი და გაეშალა ჯარს სუფრა. მოვიდა და მოვიდა საჭმელი და სასმელი, სულ ახალი და ახალი. ნაზირ-ვეზირი გაკვირვებულები იყვნენ: სახლი კი არსად უდგა, არაფერი უჩანს და ეს რა ამბავიაო. ნახეს ახლა იმისი ცოლი და სულ ჭკუაზე შეიშალნენ. გაუმასპინძლდა მშვენიერად მზის სიძე და გააკვირვა ნაზირ-ვეზირი.

მოვიდნენ ხელმწიფესთან ნაზირ-ვეზირი.

— როგორ გაგიმასპინძლდათ ის ჩემი ყმაო, — ჰკითხა ხელმწიფემ.

ნაზირ-ვეზირმა ძალიან უქეს: — სულ უცეცხლო საჭმელები გაგვიკეთა. მაგრამ.იმას რომ ცოლი ჰყავს, იმისთანა კი არაფერი იქნება. ის იმას კი არ უნდა ჰყავდეს, ხელმწიფეს ეკადრება. იმას ცოლი წაართვით და თქვენზე ბედნიერი აღარავინ იქნებაო.

— როგორ წავართვა? — ჰკითხა ხელმწიფემ, — უმიზეზოდ ცოცხალი არ დამანებებსო.

ნაზირ-ვეზირმა ურჩიეს: — დაიბარე ის კაცი და შეუკვეთე: მზეს რომ ოქროს ერკემალი ჰყავს, ის მომიყვანე-თქო. ის იქ წავა, იქიდან ვეღარ მოვა, და ცოლი შენ დაგრჩებაო.

მაშინვე დაიბარა ხელმწიფემ მზის სიძე და უთხრა:

— უნდა წახვიდე და, მზეს რომ ოქროს ერკემალი ჰყავს, ის მოიყვანოვო.

დაბრუნდა შინ მზის სიძე, შესჩივლა ცოლს:

— ხელმწიფე მზესთან მგზავნის, ოქროს ერკემალი უნდა მოვუყვანოო.

— ახლა რაღა ეშველება, — უთხრა ცოლმა, — ეგ წინათვე უნდა გეფიქრა, ახლა ჯავრობით ვეღარაფერს გააწყობ, ისევ ისა სჯობია, ადგე და შეუდგე გზასო. — მისცა ნიშანი და გაგზავნა.

ბევრი იარა მზის სიძემ, ბევრი ქვეყანა გაიარა, გაათავა აახმელო და სამზეოს მოება. იარა, იარა და მივიდა იქ, სადაც მზე და მთვარე იყვნენ. მზე სამგზავროს ყოფილიყო, ქვეყანაზე წასულიყო სანათობლად. მთვარემ ნახა მზის სიძე,

იცნო და ძალიან გაუხარდა, დედას ახარა, ჩვენი სიძე მოვიდაო.

გამოჰკითხა სიძეს მოსვლის მიზეზი. სიძემ უამბო ყველაფერი:

— მზე მოვა, შენ ვერ გაუძლებ იმის ნათელს და დაიწვებიო. — აქცია ნემსად და შეარჭო ბოძში.

საღამოზე მოვიდა მზეც:

— სულიერის სუნი მოდის, — დაიძახა მზემ, — ვინ მოსულა ჩემს საბრძანებელშიო?

— რას ამბობ, — გაუჯავრდა მთვარე, — ქვეყანაზე შენ დადიხარ, შენ მოგყვებოდა სულიერის სუნი. მართლა, შენი სიძე რომ იყოს აქ, ხომ არ დასწვავო?

— არა, — უფიცა მზემ, — ოღონდ თვალით კი მაჩვენეთ, როგორი კაცია ჩემი სიძეო.

აქცია მთვარემ სიძე ისევ კაცად და წამოიყვანა მზის წინ. მზე მოეალერსა სიძეს და გამოჰკითხა მისვლის მიზეზი.

— ხელმწიფე შენ ქალს მეცილება, — უთხრა სიძემ, — გაუგონია, მზეს ოქროს ვერძი ჰყავს, და გამომაგზავნა იმის წასაყვანადო.

— ფიქრი ნურაფრისა გაქვს, — გაუმაგრა გული მზემ, — წამოდი, ჩემს ბაღში დაისვენეო.

შევიდა ბაღში ვაჟი. ნახა სადაც რამ იყო, საშინლად მოეწონა. მართლაც მშვენიერი რამ იყო: ზოგი მწიფე იყო, ზოგი მაშინ ყვაოდა, ზოგი მაშინ იფოთლებოდა, ზოგს კი ჩამოსდიოდა.

მზემ უთხრა სიძეს: — აქ ბაღში იყავ, და სადილს მგელი და ელია მოგართმევენო...

მოშივდა მზის სიძეს, დაჯდა და დაუწყო მოლოდინი. მოვიდა მგელი და მოუტანა სუფრა. მოვიდა ელია და მოართვა სასმელ-საჭმელი. მზის სიძეს ერთი კომბალი ჰქონდა; გაიკითხა მგელი იქით და ჰკითხა:

— მე რომ ოთხი წელიწადი ერთი თიკნის ყურიც არ დამკლებია, ისე ვუვლიდი ცხვარს, და ყავლის გათავების დროს შენ რომ მოხველ და მომტაცე, რადა ჰქენ ეგ საქმეო? — წაუ-

დო და წაუდო მგელს, იმდენი სცემა, რამდენიც ენება. მერე გაიკითხა ელია და იმასაც ჰკითხა:

— მე რომ სამ მამულში შუა მამული მეჭირა, შენ წამოუშინე სეტყვა და სულ მიწაში ჩაატანე ჩემი ყანა, რადა ჰქენ ისეო? — დაუდო და დაუდო იმასაც. ჰკრა კომბალი თვალებში და გამოაჩიჩქნა. დაჯდა მერე და შეექცა სადილს. დაურიგდა მზის ბაღს და ამტვრია და სჭრა ხეხილი, გაატიალა და გააერანა ერთიან.

მივიდა მზე სიძესთან და ნახა, რომ ბაღიც ისე გაუერანებია, რომ მტერს აეტირება.

— რათა ჰქენ, მაგრეო? — ჰკითხა სიძეს.

— თქვენ რაღად ჰქენით ისე, რომ ერთი საწყალი მამული მეგდო, წამოუშინა ელიამ სეტყვა, გამიოხრა; ოთხი წელიწადი ხელმწიფეს ტყუილად ვემსახურე, წილი დამაკარგვინა, ან მე რომ ასი დღის ყანა ერთ დღეს მოვმკე, შევკონე, ერთი ძნალა მქონდა შესაკრავი, გთხოვე, მოიცადე, ნუ ჩახვალ-მეთქი, და შენ ყურიც არ შეიბერტყეო?

მზემ ვეღარაფერი უთხრა, მისცა ოქროს ვერძი და გაისტუმრა მშვიდობით.

მოუტანა ოქროს ვერძი ხელმწიფეს. ხელმწიფეს იმედი დაეკარგა ქალის ხელში ჩაგდებისა. ნაზირ-ვეზირს ჰკითხა:

— რაღა მეშველებაო?

ნაზირ-ვეზირმა ურჩია, რომ საიქიოს გაგზავნე, თქვენმა მშობელმა დედამ რომ ბეჭედი წაიღო, ის მოგიტანოსო.

დაიბარა ხელმწიფემ მზის სიძე და უბრძანა:

— საიქიოს წადი, ჩემმა დედამ საიქიოს ბეჭედი წაიღო, და ის მოიტანეო.

მოვიდა ცოლთან მზის სიძე და შესჩივლა:

— ხელმწიფე ახლა საიქიოსა მგზავნის, შენი თავი უნდა წამართვასო.

ცოლმა ერთი ვაშლი მისცა და უთხრა:

გააგორე ეს ვაშლი, და სადაც ის წავიდეს, გაჰყევ შენც კვალზეო.

აიღო ვაშლი მზის სიძემ, გააგორა და გაჰყვა კვალზე. მი-

გორავს ვაშლი და აი გამოვა ერთ დუზ მინდორზე. ერთი ირემი დგას, რქები ცამდისა აქვს აწვდილი:

— გამარჯვება შენიო, — უთხრა მზის სიძემ ირემს.

— გაგიმარჯოს, — უპასუხა ირემმა, — სად მიდიხარ, აქ რამ მოგიყვანაო? — ჰკითხა ირემმა.

— საიქიოს მივდივარ, ხელმწიფის დედას ბეჭედი უნდა გამოვართვა და მოვუტანოო.

— მეც რამე წამალი მომიტანე, რქებს ვეღარ ვზიდავო,— შეეხვეწა ირემი.

გასცდა ირემს მზის სიძე და მივიდა ერთ კლდესთან, შიგ ერთი ხარი აბია: არც სასმელი წყალი აქვს, არც საჭმელი ბალახი, მაგრამ ისეთი მსუქანია, რომ ხორცი ასკდება სიმსუქნით.

მზის სიძეს ძალიან გაუკვირდა, ხარსა ჰკითხა:

— არაფერს კი არა სჭამ, და რამ გაგასუქა მაგრეო?

— რომ ჩამოივლი, მაშინ გეტყვიო, — უპასუხა ხარმა.

გასცდა ამას მზის სიძე და ერთ მშვენივრად მორთულ მინდორზე გამოვიდა. ნიავის ქროლაზე ბალახი ზღვასავით ღელავს; წყაროებს ჩუხჩუხი და ღურღური მოაქვს ბალახებს შუა. მინდვრის შუა ერთი ხარი დგას, პირაკრულია, ვერც არაფერსა სჭამს და ვერც არაფერსა სვამს; ისეთი მშლეა, რომ კაჭკაჭი ვერაფერზე გამოეზიდება.

გაკვირვებული მზის სიძე იმასაც ჰკითხავს:

— რამ გაგხადა მაგრე, ასეთი სასმელი და საჭმელი წინა გაქვსო?

ხარმა არაფერი უპასუხა: ამვლელი ბევრი მინახია, გამომვლელი კი აღარც ერთიო.

მზის სიძე გასცდა მშლე ხარს და ერთ მღვდელს შეხვდა: ზურგზე საყდარი ჰკიდია, დადის და სადაც ერთ კაცს ჰნახავს, დადგამს და ულოცავს. მზის სიძე მღვდელსაც მიესალმა, მღვდელმა მგზავრობის მიზეზი ჰკითხა, და მზის სიძემ კიდევ საყდრის ზურგზე აკიდებისა. მღვდელმა სთხოვა:

— საიქიოს რაკი მიხვალ, შემიტყვე, რა ვუყო ამ საყდარს, მუდამ ზურგზე ხომ არ მეკიდება, ამბავი მომიტანეო.

გასცდა იმასაც ვაჟი და წავიდა. ბევრი იარა, ცოტა იარა, მივიდა ერთ ადგილას: ცულის ტარზე ცოლი და ქმარი წვანან; ერთმანეთს ეხვევიან, ჭკოცნიან და ცულის ტარი იქით და აქეთ კიდევ გაჭარბებულია.

მზის სიძე გაკვირვებული შესცქეროდა საკვირველ ცოლ-ქმარს:

— თუ ღმერთი გწამსთ, ეგ როგორ არის, რომ ცულის ტარზე სწეხართ ორი სული და იქით და აქეთ კიდევ ადგილია დარჩენილიო.

— ამვლელი ბევრი გვინახია და ჩამომვლელი კი აღარავინ!— უპასუხეს ცოლ-ქმარმა, — აიარე, ჩამოიარე და მაშინ ყველაფერს გიამბობთო.

გასცდა ამათაც გაკვირვებული მზის სიძე და წავიდა. ბევრი იარა, ცოტა იარა, მივიდა ერთ ცოლ-ქმართან; კამეჩის ტყავზე დაწოლილან, ერთი იქით გორავს, ერთი აქეთ და კიდევ ერთმანეთს სწიხლავენ: იქით მიწექ, მიიწიე, იქით მიწექო!

მზის სიძე მივიდა, სალამი მისცა და ჰკითხა:

— ეგ რა უბედურებაა თქვენ თავს, რომ კამეჩის ტყავზე სწეხართ და კიდევ ვიწროთ გეჩვენებათო?!

— ამვლელი ბევრი გვინახია, ჩამომვლელი კი აღარავინ!— უპასუხეს ცოლ-ქმარმა, — წადი, და თუ ჩამოივლი, მიზეზს მაშინ შეიტყობო.

გასცდა ამათაც მზის სიძე და მიდის. გზაზე ერთი დედაკაცი შეხვდა: მოუგროვებია კვერცხები და კოშკს აშენებს. აიყვანს ცოტად, ააცილებს მიწას, იგრიალებენ კვერცხები და ჩამოცვივიან დაბლა. ის ხელახლად მოჰყვება და აშენებს კოშკს. მივა იმასთან მზის სიძე და გაკვირვებით ჰკითხავს:

— რას შვრები? კვერცხების კოშკი სხვას ვის აუშენებია, რომ შენ ააშენოო?!

— ჩამოიარე და მაშინ გეტყვი მაგის მიზეზსო, — უპასუხა დედაკაცმა.

გასცდა ამ დედაკაცსაც მზის სიძე და წავიდა თავის გზაზე. გზაზე ერთ თონეს მიადგა. ერთი დედაკაცი დგას და აც-

ხობს პურს. ჩააკრავს თეთრ პურს, როგორც ბამბას, და ამოიღებს ისეთ შავს, როგორიც ნეხვია.

მზის სიძე მივა იმასთან და გაკვირვებული ჰკითხავს:

— ეგ რისგან არის, რომ თეთრ პურს ჩააკრავ და შავს, საძაგელს ამოაკრავო?!

— ჩამვლელი ბევრი მინახია, ამომვლელი აღარც ერთი,— უპასუხა პურის მცხობელმა დედაკაცმა, — ჩაიარე და, თუ ამოივლი, მაშინ გეტყვიო.

გასცდა იმასაც მზის სიძე და წავიდა. გზაზე ერთი კაცი ნახა: ხევზე ხიდად დევს, ვინც გაივლის და გამოივლის, ყველა იმაზე გახდება და გამოხდება.

— ეგ რა ამბავია შენს თავსაო? — ჰკითხა მზის სიძემ კაცხიდას.

— ჩამვლელი ბევრი მინახია, ამომვლელი აღარც ერთი, — უპასუხა კაც-ხიდამ, — ჩაიარე და, თუ კიდევ ამოივლი, მაშინ გეტყვიო.

გასცდა იმასაც მზის სიძე და მიკიდა ხელმწიფის დედასთან.

— შვილმა დაგიბარა, — უთხრა ხელმწიფის დედას, — მანდ რომ ბეჭედი წაიღე, ის გამომიგზავნეო.

მისცა ბეჭედი მზის სიძეს ხელმწიფის დედამ და უთხრა:

— წაიღე, მიეც ჩემ შვილს და უთხარ: დედამ დაგიბარა: რადგანაც აქაც არ მაძლევ მოსვენებას და მაშფოთებ, შენამც იქნები წყეული-თქო. შენი საქმე ისე მოვიდეს, რომ შენმა ვეზირებმა შეგჭამონ-თქო!

მზის სიძემ ჰკითხა:

— ესე, გზაზე ერთი ირემი ვნახე, რქები ცამდისა ჰქონდა აწვდილი, სიარული აღარ შეუძლია, წამალი დამაბარა და, თუ შეიძლება, მასწავლე? ერთი მღვდელი იყო კიდევ, ზურგზე საყდარი ეკიდა, სადაც ერთ კაცსა ნახავდა, მიიტანდა დადგამდა და იქ ულოცავდა. იმასაც დაუბარეთ, რა უყოს იმ საყდარს?

ხელმწიფის დედამ უთხრა:

— ირემმა მაისის წყალი დალიოს და გასცვივა რქები; მღვდელმა კიდევ წაიღოს ის საყდარი, დადგას შუა სოფელ-

ში, დაჰკიდოს ზარები, ლოცვაზე რომ დგებოდეს, დარეკოს ზარები, ვისაც ლოცვა უნდა, მოვა და ილოცებს, ვისაც არ უნდა, — არ მოვა, შენი ბრალი არ იქნება-თქო...

წამოიღო ბეჭედი და წამოვიდა მზის სიძე. გზაზე კაც-ხიდას შეხვდა, ჰკითხა მიზეზი ისე ტანჯვისა. კაც-ხიდამ უთხრა:

— მე ხიდი მებარა, ზედ არავის გავატარებდი უფასოდ, საწყალი და გაჭირვებული არ ვიცოდი, ყველას ერთიანად ვაძრობდი ტყავს, და აი, ახლა ხომ ჰხედავ, როგორა ვარო...

გასცდა ამას მზის სიძე და წამოვიდა თავის გზაზე... პურისმცხობელმა დედაკაცმა უთხრა:

— მე იმქვეყნად ისეთი წუწკი ვიყავ, რომ პური რომ ჩამეკრა და იმ დროს ან მშიერ მგზავრს გამოეევლო, ან გლახას, თვალებს ჩავიწვავდი თონეში, რომ არ დამენახა ისინი და პურის მიცემა არ მომდომოდა. ახლა ესე ვარ; როგორიც უნდა თეთრი პური ჩავაკრა, მიწად მექცევისო.

კვერცხების კოშკს რომ აგებდა, იქ მოვიდა. დედაკაცმა უთხრა:

— მე იმქვეყნად კვერცხებს ვიპარავდი და აი ახლა ასე ვიტანჯებიო.

დასტოვა მზის სიძემ კოშკისმგებელი და წამოვიდა თავის გზაზე. ბევრი იარა, ცოტა იარა, მოვიდა კამეჩის ტყავზე მწოლელ ცოლ-ქმართან. იმათ უთხრეს.

— იმქვეყნად ჩვენ ერთმანეთი გვძულდა; ქვეყანა ჩვენთვის ვიწრო იყო, ვერ ვთავსდებოდით და აი ახლაც კამეჩის ტყავზე ვერ ვეტევით. რამდენიც უნდა გვძულდეს ერთმანეთი, ველარ მოვშორდებითო...

მზის სიძე ცულის ტარზე მწოლელ ცოლ-ქმართან მივიდა. იმათ უთხრეს:

— იმქვეყნად ერთმანეთი გვიყვარდა და აქაც გვიყვარს. მოყვარულ ცოლ-ქმარს ცულის ტარიც არ ეპატარავება საცხოვრებლად, ოღონდ ერთმანეთი ჰყავდეთ ცოცხალიო...

ბევრი იარა მზის სიძემ, თუ ცოტა იარა, მოვიდა იმ მღვდელთან, ზურგზე რომ საყდარი ეკიდა, და მოუტანა ამბავი ხელმწიფის დედის დაბარებული. გასცდა მღვდელსაც

და იმ ხართან მოვიდა, მშვენიერ მდელოზე რომ ება, სასმელი და საჭმელი მრავალი ჰქონდა და მჭლე კი იყო.

ხარმა უთხრა: — მე ჩემ პატრონს არაფერში გამოვადექი, არაფერს ვუკეთებდი და აი, ახლა ესე ვარო.

მჭლე ხარს რომ გასცდა, კლდეში რომ მსუქანი ხარი ება, იმასთან მოვიდა. მსუქანმა ხარმა უთხრა:

— მე ჩემი პატრონისათვის თავდადებული ვიყავ, ხარს არა ვღალატობდი და პატრონიც კარგა მივლიდა. ახლა თუნდაც არც არაფერი ვჭამო და ვსვა, მაინც მსუქანი ვიქნები და მაინცაო.

გასცდა ამასაც მზის სიძე და წამოვიდა. ირემთან მოვიდა, მოიტანა ამბავი: მაისის წყალი დალიე და გაგცვივაო. დალია ირემმა მაისის წყალი და გასცვივდა რქები.

მოვიდა და მოიტანა მზის სიძემ ხელმწიფის დედის ბეჭედიც და წყევლაც...

იქცა ხელმწიფე კურდღლად, ნაზირ-ვეზირი მგლებად და შეჭამეს.

სახელმწიფო და ტახტი მზის სიძეს დარჩა.

ჭირი იქა და ლხინი აქა,
ქატო იქა და ფქვილი აქა.

„იამ რა უთხრა ვარდსა ვარდმა რა უთხრა იასა“

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი დიდი და დიდებული ხელმწიფე. ჰყავდა სამი ვაჟიშვილი. სამივეს ნადირობა საშინლად უყვარდათ და ყოველ ცისმარე დღეს სანადიროდ დადიოდნენ.

ერთ დღეს ძმები სანადიროდ ერთ უცხო მთაში წავიდნენ. ნადირი ბევრი იყო. ინადირეს, დახოცეს ნადირი; მოეწონათ ადგილი, გაშალეს კარავი და დადგნენ. იმ ღამეს კარავში ეძინათ, დილით ადგნენ და სანადიროდ წავიდნენ ტყეში.

იმათ წასვლაზე მოვიდა ერთი გველი და შემოეხვია კარავს. საღამოზე დაბრუნდნენ ძმები; ნახეს კარავს გველი შემოჰხვევია, დაუშინეს თოფები, მაგრამ ტყვია არ მიეკარა გველსა. რაკი ვეღარაფერი გააწყეს, ჰკითხეს გველს:

— გვითხარ, რა გინდა ჩვენგან, მოგვთხოვე და კარავი კი დაგვანებეო.

გველმა უთხრა: — მე სხვა არაფერი არ მინდა, არც არას ბევრსა გთხოვთ, ის შემიტყეთ: „იამ რა უთხრა ვარდსა, ვარდმა რა უთხრა იასაო“.

ძმები დაღონდნენ: ვინ რა იცოდა, იამ რა უთხრა ვარდსა და ან ვარდმა იასა. ბოლოს უმცროსი ძმა ადგა და სთქვა:

— მე წავალ, ერთი წლის ვადა მომეც და ეს ჩემი ძმებიც გებარებოდესო. — ილოცა ღმერთი და გაუდგა გზას.

ბევრი იარა, ცოტა იარა, გამოვიდა ერთ ტრიალ მინდორზე. სამი კაცი ნახა. სამივე ძმები ყოფილიყვნენ: უფროსი ძმა პირტიტველი იყო, მაშინლა ამოსდიოდა წვერი; შუათანა ჭალარა იყო და პატარა ძმა სულ ბატივით თეთრი იყო.

მგზავრი მივიდა, მიესალმა და, რაკი გაიგო, რომ ძმები იყვნენ, ჰკითხა:

— ვინ არის უფროსიო?

იმათ პირტიტველასი უთხრეს:

— უფროსი ის არისო.

მგზავრს ძალიან გაუკვირდა, — ჰკითხა:

— ეგ რისგან არისო?

იმათ უთხრეს:

— სად მიხვალო?

— იქ მივდივარ, სადაც „იამ რა უთხრა ვარდსა და ვარდმა რა უთხრა იასაო". გველმა გამომგზავნა. კარავს შემოეკრა და აღარ გვიშვებს, პასუხი უნდა მივუტანოო.

კაცებმა თქვეს:

— ის წყეული ისევ ცოცხალია?! ამ გზაზე ჩამვლელი ბევრი გვინახია, ამომვლელი კი აღარავინ; რომ ამოივლი, ყველაფერს მაშინ გიამბობთო. — აჩვენეს თავიანთი სასახლე, დალოცეს და წავიდა.

ბევრი იარა და ერთ ტრიალ მინდორზე გამოვიდა. ამ მინდორზე ერთი ხე იდგა. იმ ხეზე ფასკუნჯი ბუდობდა. გამოჰჩეკდა ყოველ წელიწადს ბარტყებს ფასკუნჯი, მაგრამ მოფრინდებოდა არწივი და ფასკუნჯის არყოფნის დროს დაუჭამდა ბარტყებს.

მგზავრი მივიდა და დაისვენა ხის ძირას. უცებ არწივმა მოიღო ხუილი; მომართა მგზავრმა მშვილდი, ესროლა ისარი და ჩამოაგდო. მოფრინდა ფასკუნჯი: ნახა არწივი მკვდარი, შვილები ცოცხლები, სიხარულს მიეცა.

მგზავრს ჰკითხა: — რა სულიერი ხარ, რომ შვილები გადამირჩინე და ეგეთი სიკეთე მიყავი? რა გინდა, რასა მთხოვ, რომ მოგცეო?

— მე ქვეყანაზე არაფერი არ მინდა სხვა, ის ალაგი მაჩვენე: „იამ რა უთხრა ვარდსა, ვარდმა რა უთხრა იასაო".

— იმ წყეულმა გამოგგზავნა? — ჰკითხა ფასკუნჯმა, — ეგ ალაგი ქვესკნეთს არის: ქვესკნეთის ხელმწიფე გეტყვის, მაგრამ მოგკლავს. მაგრამ, ღვთის შეწევნით, მე გადაგანარჩუნებ, რადგან შენ მე გადამინარჩუნე შვილები. — ერთი ფთე მისცა, — ეს ფთე დახრუკე, როდესაც შველა დაგჭირდეს, და მე იქ დავიბადებიო.

დაისვა მხარზე მგზავრი, დაიჭექა, გაიხსნა მიწა და ჩაიჭრა ქვესკნეთს. ფასკუნჯმა მიიყვანა და დასვა ის ვაჟი იმ ალაგას, სადაც ეს ამბავი ითქმებოდა...

ერთ ქვაზე იჯდა. მოვიდა ხელმწიფე და ჰკითხა:

— შვილო, რა გინდა, რისთვის მოსულხარო?

— მე ის მინდა: „იამ რა უთხრა ვარდსა, ვარდმა რა უთხრა იასაო", — უპასუხა ბიჭმა.

— გეტყვი შვილო და მოგკლავ, — უპასუხა ხელმწიფემ, — თუ გინდა ნუ მათქმევინებ და არ მოგკლავ; აი ასს კაცს ერთიღა მიკლია მოვკლა, და ორი ათასიც ცოცხლები მყავს და ვინახავ. თუ გინდა, აქ შეგინახავ, და თუ არა და წადი; თუ გეტყვი მოგკლავო, — გაუმეორა.

— არა, მითხარო, — უთხრა ბიჭმა.

დასხდნენ და დაიწყეს ბაასი. ხელმწიფემ უთხრა:

— მე მყავდა ისეთი ლამაზი ცოლი, რომ ბნელ ღამეს ანათებდა. იმ სილამაზისა ერთი ქალი გამეზარდა, იმაზე უკეთესი იყო. მე ერთი მათრახი მქონდა, რასაც დავკრავდი, რათაც მინდოდა, იმათ ვაქცევდი, მინდოდა ძაღლად, მინდოდა ჯორად და ცხენად. ჩემი მათრახის ძალა ჩემმა ცოლმა კი არ იცოდა. როცა შვილი გამეზარდა, იმას ვასწავლე; იმან კიდევ დედას ასწავლა.

თურმე იმ ჩემ ცოლს საყვარელი ჰყავდა, იმასთან დადიოდა; ის არაბიც მოდიოდა ჩემ ცოლთან. ერთხელ ჩემი ცოლი და ქალი საეშმაკოდ წავიდნენ; თან მოსამსახურე წაიყვანეს. წინ მე წაველ. როდესაც ისინი საყვარელთან მივიდნენ, მე იქ ვიყავი დამალული. მოვიდნენ, ისადილეს და წავიდნენ სახლში.

ისინი რომ წავიდნენ, მე გამოველი საფარიდან, შევუვარდი არაბს, მოვჭერ თავი, წამოვიღე სახლში და დავმალე. დილა რომ გათენდა, მაგიდაზე დავდე. ჩემმა ცოლმა იცნო, წამოხტა და ის მათრახი დამკრა. მაქცია ძაღლად. ისეთი დღე დამაყენა, რომ მტერსაც კი შევებრალებოდი. სამ დღეში ერთხელ მაჭმევდა, შიმშილით და წყურვილით სულს მართმევდა. ის კიდევ ჩემ თვალწინ სხვას ეხვეოდა. მუდამ დღე ამ დუხჭირში ვიყავი.

ერთხელ ჩემი ცოლი და ქალი სხვაგან წავიდნენ. ერთი მოახლე მყავდა, იმ მოახლემ ის მათრახი დამკრა და ისევ კაცად ვიქეც. მერე ის მათრახი დავიჭირე ხელში, და როცა დედა და შვილი მოვიდნენ, დავკარ მათრახი, ცოლი წყლად ვაქციე, და აი, ახლა ჩემ წინ მიდის, ნაგავი და ნეხვი შიგ ჩადის; ღორები და ძაღლები შიგ იწუმპებიან. ქალი ვერ გავიმეტე თვალით საყურებლად, დავწყევლე და ის არის ჩემი შვილი, რომელმა გგელმაც შენ გამოგგზავნა. ახლა რომ შენ წახვიდე და ყველა ეს ამბავი ჩემ ქალს უამბო, ის ქალად იქცევა, ეს ჩემი ცოლი აქ ისევ დედაკაცად იქცევა და იმავე ტანჯვაში ჩამაყენებენ, რა ტანჯვაშიაც წინათ ვიყავი. აბა, ცოცხალი რად უნდა გაგიშვა!—ეს ლაპარაკი რომ გაათავა ხელმწიფემ, ბიჭებს უბრძანა:

—აბა, ბიჭებო, მოსჭერით თავიო!

ვაჟმა უთხრა:—ყალიონს დაჩვეული ვარ, ერთი კიდევ მომაწევინეთ სიკვდილის წინ და ისე მომკალითო!

მოუტანეს ჩიბუხი და ცეცხლი. დაიწყო წევა. ამოიღო ფასკუნჯის მიცემული ბუმბული, დააღო ყალიონს და დაუწყო ტრუსვა. ამ დროს იჭექა ფასკუნჯმა, ერთ წამს დაეშვა ვაჟთან, მოიტაცა, შეისვა მხრებზე და ერთიან აიტაცა ზექვეყანას. ვაჟი გადარჩა, ხელმწიფემ ვეღარ მოკლა.

წამოვიდა ვაჟი და მოვიდა იმ სამ კაცთან, გზაზე რომ შეხვდნენ: უფროსი რომ უწვერო იყო, შუათანა ჭაღარა და უმცროსი სულ გათეთრებული.

პირველად უმცროსთან მივიდა:

— აბა, ახლა მითხარ, რათა ხარ გათეთრებული, ბოლო რამ მოგიღოო?

იმან უთხრა:—ისეთი საძაგელი ავი ცოლი მყავს, რომ ღმერ-

თიც კი რომ მივიყვანო სახლში, იმასაც კი გალანძღავს და გაათრევს. მე ხომ მლანძღავს და მკრულავს, ერთი წუთი მოსვენება არა მაქვს, ქვეყანაში თავი არ გამომეყოფა. იმისმა ჯავრმა და ვარამმა გამათეთრა და მომხარა წელშიო.

შუათანა ძმამ უთხრა:—ჩემი ცოლი ცოტა უკეთესია, მაგრამ წმინდა წყლისა არც ის არის; არც ის მაყრის ხეირსა. მეც იმან გამათეთრა და უდრო-უდროოდ დამაბერაო.

უფროსმა ძმამ უთხრა: — რაც უნდა გაჯავრებული მივიდე სახლში, რაც უნდა ჯავრი მაწვეს გულზე და პირი არ მეღებოდეს, მოვა ჩემი ცოლი, ისეთ სიტყვას მეტყვის, ისე მომექცევა, რომ სულ სიცილით დავსუსტდები და რაღა დამაბერებს იმის შემყურებელსაო.

გამოეთხოვნენ ერთმანეთს, დალოცეს ურთიერთი და განშორდნენ. ვაჟი თავის გზაზე წამოვიდა. ის ერთი წელი ისე წავიდა და გაიპარა, რომ ერთი დღეღა აკლდა მისვლას.

ვაჟმა მშვილდ-ისარი მოიხსნა, ისარი გასტყორცნა. ისარი გველთან დაერჭო. გველმა თქვა: მოდისო. სიხარულით ზეცას ეცა, მიწას დაეცა, ცხრა მთას იქით გადვიდა, ვიდრე ბიჭი კარავთან მოვიდოდა, ის გველი კიდევ მალე მოვიდა.

შევიდა უმცროსი ძმა და ძმებიც იქ დახვდნენ. დაჯდა ეს ბიჭი და დაუწყო გველს მასლაათი. ყველაფერი უამბო ხელმწიფის ნათქვამი. გაათავა თუ არა ამბობა, იქცა გველი მშვენიერ ქალად, და ქალი და ვაჟი გადაეხვივნენ ერთმანეთს. გახდნენ ცოლი და ქმარი...

მას შემდეგ ეს ამბავი დაუვიწყარია და იტყვიან ამბად.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

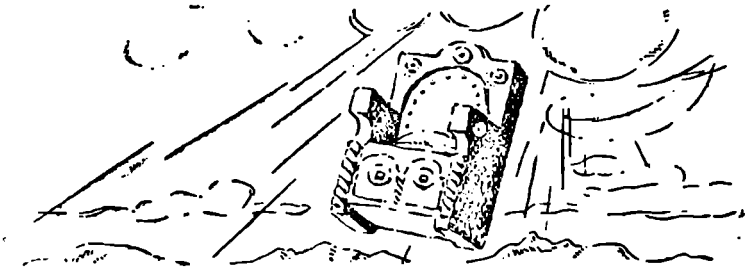

ანანა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ხელმწიფის შვილი. ჰქონდა ერთი ბაღი. ბაღში მწვანილის ორი კვალი ჰქონდა გავლებული. ერთ კვალში ეთესა პრასა და მეორეში კამა. ხელმწიფის შვილი ისე არა სჭამდა ბურსა, რომ არ ჩამოსულიყო და იმ კვლებთან არ დამჯდარიყო.

ერთხელ ხელმწიფის შვილი ჩვეულებისამებრ ბაღში დადიოდა. კვლებში ერთი ქაღალდი ეგდო; დაწერილი იყო, მაგრამ ვერ წაიკითხა კი. აიღო და სხვას მისცა. ქაღალდი ქალად იქცა. ისეთი ლამაზი იყო, რომ იმაზე მშვენიერს კაცის თვალი ვეღარაფერს ნახავდა.

ნახა ერთხელ ხელმწიფის შვილმა ეს ქალი, ძალიან მოეწონა, ცოლად შერთვა ინება. ქალსა ჰკითხა:

— რა გვარი ხარო?

ქალმა უპასუხა: — გვარი მაქვს პრასისა, კამის სარტყელი მარტყია, ერთი საწყალი ქალი ვარო.

ადგა ხელმწიფის შვილი, ანანას თავი დაანება და სხვა ცოლი შეირთო, რადგან ის ვითომ უხეირო გვარისაო.

ანანას კი უყვარს ხელმწიფის შვილი, უყვარს საშინლად.

დაიბარა მთიდან ირმები ანანამ, დაწველა, ჩაასხა ქვაბში, ჩაჯდა შიგ თვითონ, დუღს რძე და იბანება შიგ ანანა.

ხელმწიფის შვილმა დაინახა, რომ ანანა რძეში იბანება.

ცოლს უთხრა: — ჩვენი ანანა, იცი, რასა შვრება? მთიდან

ირმები დაიბარა, დაწველა, ჩაასხა ქვაბში, დუღს რძე და შიგ ანანა ებანებაო.

ცოლმა უთხრა: — განა მე ვერ ვიქ მაგასო!

ფურები დაიბარა, რადგან ირმები არა ჰყავდა, დაწველა, ჩაასხა რძე ქვაბში, აადუღა და ჩავიდა შიგ საბანებლად. ებანა და მოიხარშა შიგ. დარჩა ქვრივად ხელმწიფის შვილი. წავიდა ანანასთან ხელმწიფის შვილი და ჰკითხა:

— რა გაქვს გვარიო?

ქალმა ისევ ის უპასუხა: გვარი მაქვს პრასისა, კამის სარტყელი მარტყიაო.

დაიწუნა ისევ ის გვარი ხელმწიფის შვილმა, სხვა ცოლი შეირთო.

წავიდა ანანა, დაჯდა მაღლა სართულზე, აიტანა ტარი და დაუწყო აბრეშუმს რთვა. უცებ კვირისტავი გადმოუვარდა: მოიკრა ანანამ ცხვირი, ჩაგზავნა და ამოატანინა კვირისტავი და ცხვირიც ისევ მოიბა.

ნახა ეს ხელმწიფის შვილმა. წავიდა და ცოლს უთხრა:

— ჩვენი ანანა საკვირველი ქალია: მაღლა სართულში ავიდა, აბრეშუმს ართავდა; კვირისტავი ჩამოუვარდა ძირს, მოიკრა ცხვირი, ჩამოაგდო და ააატანინა კვირისტავი. მერე ცხვირი ისევ მოებაო.

— ეგ რას გაგკვირვებია, — უთხრა ცოლმა, — განა მე ვერა ვიქ მაგასო?

ავიდა ბანზე, აიტანა ტარი და დაუწყო აბრეშუმს რთვა. კვირისტავი ჩამოაგდო, მოიკრა ცხვირი და ჩამოაგდო. ცხვირმა კვირისტავი ვერ აუტანა, აღარც მოება. უდინა სისხლმა, უდინა და მოკვდა.

დაქვრივდა ისევ ხელმწიფის შვილი. წავიდა და ანანას ჰკითხა:

— რა გვარი გაქვსო?

— გვარი მაქვს პრასისა და კამის სარტყელი მარტყიაო, — უპასუხა ქალმა.

ხელმწიფის შვილმა კიდევ დაიწუნა გვარი და წავიდა მთაში. მეღორე ნახა, უთხრა მეღორეს:

— ერთი ღორი მომყიდე, სისხლი მე და ხორცი თქვენ.— დააკვლევინა ღორი, უბრძანა: — მაგ სისხლში მომთხუპნეთ, წამიღეთ მერე და ანანას წინ დამდეთო.

დაკლეს მეღორეებმა ღორი, სისხლი ადინეს, სისხლში მოთხუპნეს ხელმწიფის შვილი, წაიღეს და ანანას წინ დადეს.

დაინახა სისხლში მოსვრილი ხელმწიფის შვილი ანანამ და შესძახა:

მზეო — დედავ, მამავ — მთვარევ,
ვარსკვლავებო—ჩემო მზეო!
ჩამოუშვით ოქროს სკამი,
აღარ არის ხელმწიფეო!

გაათავა თუ არა ეს სიტყვები, გაიხსნა ცა, და იქიდან ჩამოეშვა ოქროს სკამი. ადგა ხელმწიფის შვილი, და მოეხვია ანანას. დაუწყეს ერთმანეთს კოცნა და სურვილება. გახდნენ ცოლი და ქმარი და დასხდნენ ოქროს სკამზე.

არაბი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ხელმწიფე. ჰყავდა ერთი ცოლი, ერთი ქალი და ერთი რაში.

როდესაც ქალს გათხოვების დრო მოუვიდა, ხელმწიფემ გასცა ბრძანება: ვინც მოვა და ჩემს რაშს შეჰკაზმავს, ჩემ ქალს ცოლად იმას შევრთავო.

დანიშნულ დღეს მოიყარეს თავი ხელმწიფის სასახლესთან, ვისაც ხელმწიფის ქალის შერთვა უნდოდა: გლეხი და თავადი, დიდებულნი და დაბალნი. ყველა რიგით მოჰყვა რაშის დამორჩილებას და შეკაზმვას, მაგრამ რაში არავის დაჰნებდა, ვერავინ ვერ შეკაზმა და ვერც ქალით გაიხარა. ბევრი კარგი ვაჟკაცი დაბრუნდა გაწბილებული.

ბოლოს გამოვარდა ერთი არაბი, სტაცა ხელი რაშს, დაიმორჩილა და შეკაზმა. ხელმწიფე რას იზამდა? თავის სიტყვას ხომ ვერ გასტეხდა? შეუკაზმა რაში, შესვა ზედ თავის მზეთუნახავი ქალი, მისცა არაბს და წააყვანინა.

მიიყვანა არაბმა ქალი და რაში. შეიყვანა კოშკში და დააბინავა. ქალი მარტოკა რომ დარჩა, დაემხო პირქვე მიწაზე და დაიწყო მდუღარის ღვრა. იტირა, ბევრი იტირა, დაიღალა.

რაშმა ჰკითხა: — რა გატირებს, ხელმწიფის ქალო, რა დაგმართვიაო?

— უშენობა!—უპასუხა ქალმა,—განა არაბს რომ არ დასჭერინებიყავ, სხვა არავინ იყოო?

— ნუ გეშინიან, — უთხრა რაშმა, — თუ შენი თავი არაბს მიეეც, განა ახლა კი აღარა მაქვს იმდენი ძალი და ღონე, რომ ისევ წავართვა შენი თავი? შემჯექ ზედ, ერთი ისეთი დამკარ, რომ ერთი საქალმე შენ აგძვრეს ხელიდან და ერთი შოლტი მე, მერე კი მე ვიცი.

ქალმა ისე ქნა, როგორც რაშმა ურჩია: გამოიპარა კოშკიდან, შეჯდა რაშზე, გადაჭკრა მათრახი და გააქანა რაში. გაფრინდა რაში ნიავივით და გაიტაცა ქალიც შემოდგომის ფოთოლივით. კარგა გზა რომ გაიარა, ქალი დაიღალა, ჯანი წაერთვა, დასუსტდა, რაშს უთხრა:

— ახლა კი დამასვენე, თუნდა ათი ათასი არაბიც მოვიდეს, მე ვეღარსად წავალ, მეტი აღარ შემიძლია.

დაისვენა რაშმაც: — იმისი დარდი ნუ გაქვს, — უთხრა რაშმა, —განა იმდენი აღარ შემიძლია, რომ ტოტით მოვკლაო.

ქალი დაწვა დასაძინებლად. მოწყვეტილი ვაშლივით მიგორდა ბალახებზე. ქალს მკვდარივით ეძინა. მზე ძალიან ცხუნებდა. რაშს ძალიან ებრალებოდა ქალი. გადილაჯა ზედ და ისე უგრილებდა მზეს.

ამ დროს იმაზე ხელმწიფის შვილმა გამოიარა ამალითა და ჯარით. სანადირო წამოსულიყო და გზამ იმაზე გამოატარა. ხელმწიფის შვილმა დაინახა მინდორზე რაში და მაშინვე იქითკენ გააშურა ცხენი. ხელმწიფის შვილი გაიტაცა ქალის სილამაზემ; თვალი ვეღარ მოაშორა ქალს. დაავიწყდა ნადირობაც და ისართ სროლაც. გააღვიძა ქალი და სთხოვა ცოლობა. ქალს მოეწონა ხელმწიფის შვილი. მოეხვივნენ ერთმანეთს, დაკოცნეს, გადიწერეს ჯვარი და გასწიეს სასახლეში.

გავიდა ხანი; ცოლსა და ქმარს ერთმანეთი გულით უყვარდათ. ბოლოს ხელმწიფის შვილს ჯარში მოუხდა წასვლა. ცოლი დედ-მამასთან დატოვა. ქალი ორსული იყო. ეყოლა ოქროს-ქოჩრიანი ვაჟი. მაშინვე გაგზავნეს ხელმწიფის შვილთან და მისწერეს მილოცვის წერილი და ერთი ამბავი.

წავიდა ვეზირი. ქალაქს რომ გასცდა, იქ ერთ დუქანში არაბი დახვდა. ის არაბი წამოსულიყო და იმ ქალაქში გაეღო დუქანი. არაბმა შეიპატიჟა ვეზირი: სთხოვა დიდი თხოვნით,

მობრძანდიო, მაგრამ ვეზირი არ შებრუნდა: მეჩქარება, ესა და ეს საქმე მაქვს, დამიგვიანდებაო...

მიართვა ვეზირმა ხელმწიფის შვილს მამის წერილი, მილოცვა და სიხარული. ხელმწიფის შვილს ძალიან გაუხარდა ვაჟის გაჩენა და ცოლის გადარჩენა. ვეზირს დიდად უწყალობა, ცოლს დიდი სიყვარულის წერილი მისწერა და გაუგზავნა, მალე მეც მოვალო.

წავიდა ვეზირი. გზაზე არაბს გამოუარა. არაბი გამოეგება, სთხოვა:—ჩავლისას არ მობრძანდით, ახლა მაინც მობრძანდითო. ვეზირმა იფიქრა: ჩავლისას არ მივბრუნდი, ახლა მაინც მივბრუნდები, რა დიდი საქმეაო!

მიბრუნდა და შეისვენა. არაბმა გამოჭკითხა ყველაფერი და ისიც შეიტყო, რომ წერილი მოაქვსო. გაუკეთა მშვენიერი სადილი, დაათრო და შეუცვალა წერილი. იმის მაგიერ დასწერა: „აიღეთ, ჩემ შვილს ყელი მოსპერით, გაუხვიეთ კალთაში, შესვით ცხენზე და გაისტუმრეთ თავის გზაზეო“.

მოუტანა ვეზირმა ეს წერილი ხელმწიფეს. დაღონდა ხელმწიფე. აღარც შვილის წყენა უნდოდა და აღარც რძალი და შვილიშვილი ემეტებოდა. უბრძანა მოკვლა ბავშვისა, მაგრამ ქალმა გადიკლა თავი; დაიწყო ტირილი:

— ჩემი შვილი რას დაგიშლისთ. მომეცით მე ჩემი შვილი, ჩემი ცხენი, და წავალ იქვე, საიდანაც მოვსულვარ. მე თქვენ არ შეგაწუხებთო.

მისცეს რაში. შეჯდა ზედ, წაიყვანა თავის ვაჟიც, და ორივ ისეთი წავიდა, როგორიც ხელმწიფის შვილმა მინდორში იპოვა.

მოვა ხელმწიფის შვილი, გაიგებს ყველაფერს, ჩავარდა ჭლექად. ვეზირს ჰკითხეს:

— ვინ მოგცა, სად იპოვე, სად დაისვენე, ვინ შეგიცვალაო?

ვეზირმა უამბო ყველაფერი.

ადგა ხელმწიფის შვილი, შეჯდა რაშზე და წავიდა ცოლის საძებნელად. ჯერ ქალის მამასთან მივიდა. ქალი მამასთან მისულიყო. მამას სახლი გაეკეთა იმისათვის ცალკე, და იქა ცხოვრობდა.

ქალმა დაინახა თავისი ქმარი. შვილს უთხრა:

— გაიქე, შვილო, კალთაში ჩაუჯექ, იქნება გული მოურბილდეს, ჩვენ დასახოცად მოდისო.

მიეგება შვილი ხელმწიფის შვილს და „მამა“, „მამას“ ძახილით მოეხვია ყელზე. მოეხვია ხელმწიფის შვილიც თავის ძეს და დაუწყო კოცნა. წავიდა ცოლთან, გააგებინა ყველაფერი, შესხდნენ და დიდის ამბით გამოსწიეს სახლში.

იპოვეს არაბი, მოაბეს ცხენს ძუაზე და დააგლეჯინეს.

ჭირი იქ დავაგდე,
ლხინი აქ მოვიტანე.
ქატო იქ დავაგდე,
ფქვილი აქ მოვიტანე.
კურდღელი წამოვაფრინე
შამბსა და ყინტორაშია,
დამისხი, დამალეინე,
თუ გიდგა ტიკჭორაშია.

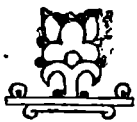

ზღაპარი ცხრა ძმაზე

იყო და არა იყო რა, იყვნენ ცხრა ძმანი. იმათი დედა შეათეზე იყო ორსულად. ცხრა ძმად ერთხელ სანადიროდ წასვლა დააპირეს, დედას უთხრეს:

— ჩვენ წავალთ, თუ ვაჟი გაგიჩნდეს, უღელი გამოდგი ბანზე, და თუ ქალი—ჯარა. თუ ვაჟი გაგიჩნდა, ჩვენ წავალთ და დავიკარგებითო.

წავიდნენ ცხრა ძმანი სანადიროდ. გაუჩნდა იმათ დედას ქალი, და გადგა ჯარა ბანზე. ერთმა წყეულმა ბებერმა უმტრო: აიღო, ჯარა დაღუპა და უღელი გამოდგა.

მოდიან ცხრანი ძმანი სახლში, დაინახეს გამოდგმული უღელი, თქვეს: დედაჩვენს მეათე ვაჟი გასჩენიაო. ეწყინათ საშინლად, წავიდნენ და გადაიკარგნენ ცხრა მთას იქით.

იმათი და კი გაიზარდა და დამშვენდა. ვინც წლით იზრდება, ის დღით იზრდება. ისეთი გაიზარდა, თითქოს დევიაო.

ერთხელ ქალი ბავშვებთან თამაშობდა, რაღაზედაც ერთი გოგონა ატირა. გოგოს დედამ დასწყევლა ქალი და დააყვედრა:

— შე გასაწყეტო, თუ ეგეთი ღონიერი ხარ, ცხრა მთას იქით რომ ცხრა ძმა გადაგეკარგა, იმათ რატომ არ იპოვი და უშველიო?

ქალს ჩაერჭო გულში დედაკაცის სიტყვები. მივიდა დედასთან და უთხრა:

— დედავ, ჟინმა მომიარა და ძუძუ მომაწოვეო.

— რაღა დროს შენი ძუძუა, შვილო,— უთხრა დედამ,—ახლა გასათხოვარი ქალი ხარო!

— დედავ,— უთხრა ქალმა კიდევ,—თუ გიყვარდე, მომაწოვეო.

დედამ აუსრულა თხოვნა. ქალმა ძუძუ რომ ჩაიდვა პირში, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, მოუჭირა კბილი და უთხრა დედას:

— მითხარ თუ მართლა მყავს ცხრა ძმაო?

— არა, შვილო, — უპასუხა დედამ, — მე იმის ღირსს ვინ გამხდის, რომ ცხრა შვილი მყავდესო!

— სწორედ მითხარ, თორემ ძუძუს მოგაგლეჯამო, — უთხრა ქალმა.

დედა რომ შეწუხდა ტკივილისაგან, მერე უთხრა:

— მართალია, შვილო, ცხრა შვილი მყავდა, შენზე ორსულად რომ ვიყავი, იხინი სანადიროდ წავიდნენ; ვაჟი გამიჩნდებოდა—უღელი უნდა გამედგა, ქალი — ჯარა. მე ჯარა გავდგი, მაგრამ ერთმა სულის მტერმა ბებერმა მილალატა, ის ჯარა აიღო და უღელი დადგა. ახლა შენი ძმები ცხრა მთას იქით არიან დაკარგულებიო.

— მაშ მე ცოცხალი ნუ ვიქნები, — თქვა ქალმა, — თუ არ წავიდე და არ მოვძებნო ჩემი ძმებიო.

ჩაიცვა ქალმა კაცური ტანისამოსი, დაიჭირა რკინის ჯოხი და გაუდგა გზას. ბევრი იარა ქალმა, თუ ცოტა იარა, მივიდა იმ მთაში, ცხრა მთას იქით, სადაც იმისი ძმები იყვნენ. ცეცხლის შუქს მიჰყვა და მივიდა ძმებთან. ჯერ მიესალმა და მერე ჰკითხა.

— დამაყენებთ, თუ არაო?

— რატომ? — უპასუხეს,—დიდი სიხარულითაცო.

იმ ღამეს დაიწყეს ლაპარაკი. ქალმა უამბო ყველაფერი თავის გარემოება, წარსულ-დავიწყებული. ძმები გადაეხვივნენ და დაუწყეს კოცნა:

— შენ ხარ ჩვენი და, ახლა ერთად ვიცხოვროთო.—იმ ღამეს სიხარულით ივახშმეს და დაიძინეს.

მეორე დღეს სანადიროდ დაემზადნენ. დას უთხრეს:

— არამც და არამც ცეცხლი არ გააქრო, თორემ ძალიან ძნელი საშოვარიაო.

წავიდნენ ძმები სანადიროდ. ქალს ცეცხლი ჩაუქრა. ბევრი იტირა, იტირა, მერე ავიდა ბანზე და გაიხედა, იქნება ცეცხლი სადმე დავინახოვო. გაიხედ-გამოიხედა ქალმა, შორს ერთ დაბურულ ტყეში დაინახა ცეცხლი. ადგა, გაჰყვა სინათლეს.

იარა, იარა და მივიდა ცეცხლთან: ცეცხლი დევის სახლში ენთო. თვით დევი კი სახლში არ იყო, სანადიროდ წასულიყო. იმისი დედა იჯდა მარტო კერის პირას. ქალი მივიდა და სარკმლიდან ჩასძახა დევის დედას:

— დედავ, დედაშვილობასა, ცოტა ცეცხლი მომაწოდეო!

— დედაშვილობა არ გეთქვა, მე ვიცოდი როგორ დღესაც დაგაყენებდი,—უპასუხა დევების დედამ,—ჩამოდი და წაიღეო.

დაუყარა დევების დედამ ნაცარი ცხრილზე, ზედ ცეცხლი დაუდო და გაისტუმრა.

მოდის ქალი, მოაქვს ცეცხლი და თან გზა-გზა ნაცარი ებნევა, თეთრი ნაცრიანი კვალი მისდევს. მიიტანა ქალმა და დაანთო ცეცხლი.

მოვიდა დევი სახლში. დედას უთხრა:

— დედავ, ადამიანის სუნი მომდისო.

— არა, შვილო, აქ ადამიანს რა უნდოდაო, — უთხრა დედამ.

— მითხარ დედავ, და არაფერს დავუშავებო,—დაუნიჟა დევმა.

— ერთი ქალი იყო, ცეცხლი წაიღო, წადი, კვალს გაჰყევ, და ის კვალი პირდაპირ იმ ქალთან მიგიყვანსო, — უთხრა დევს დედამ.

მივიდა დევი სახლთან და ქალს დაუძახა:

— ქალო, კარი გამიღეო.

ქალმა იქიდან უპასუხა:

— წადი, აქედან დაიკარგე, თორემ ჩემი ძმები მოვლენ და სულ აგკუწამენო.

დევმა უთხრა:

— თუ კარს არ გაგიღებ, ხელი მაინც გამოყავიო.

ქალმა ნეკა თითი გაუყო. დევმა წოწნა დაუწყო. დევი მუდამ დღე მიდიოდა ქალთანა. ქალი ძალიან დასუსტდა. ძმებმა შეატყვეს დას, რომ ხდება, თანდათან ბეჩავდება, ჰკითხეს:

— დაო, რატომ არ გვეტყვი რა დაგემართა, რა არის შენ თავსაო?

დამ უთხრა:

— თქვენ რომ სანადიროდ წახვედით, მე ცეცხლი გამიქრა, ავდექ, ბევრი ვიარე, ერთ ულრან ტყეში ცეცხლი დავინახე, დევის სახლი ყოფილიყო, მიველ და ჩავძახე ბანიდან: ცეცხლი მომეცი-მეთქი. დევის დედამ ცხრილში ჩამიყარა ნაცარი, ცეცხლიც ისე ჩამიდო და წამოვიღე. კვალს დევი მოჰყვა და დამიძახა: კარი გამიღეო, მე კარი არ გავუღე. მაშინ იმან დამიძახა: ხელი მაინც გამოყავიო. მე ნეკა თითი გავუყავ, იმან კიდევ წოვა დამიწყო სისხლისა. მას შემდეგ ასე მწოვს.

ძმები ძალიან შეწუხდნენ; თქვეს: ზოგი სანადიროდ წავიდეთ და ზოგნიც აქ დავიმალნეთ და, როდესაც დევი მოვა, მოვკლათო.

მართლაც, ზოგნი სანადიროდ წავიდნენ, ზოგნიც კარებს უკან დაიმალნენ. მოვიდა დევი და დაუძახა ქალს:

— ქალო, კარი გააღეო.

ქალმა გაუღო კარი, შევიდა დევი, მაგრამ კარებში გაიჭედა. გამოუხტნენ ძმები, აკუწეს და ჩაყარეს კარებს უკან ორმოში (ხაროში), თვითონ სანადიროდ წავიდნენ. დას უთხრეს:

— ახლა მაინც გაუფრთხილდი, ცეცხლი არ გააქროვო.

ქალს ცეცხლი ისევ გაუქრა. ადგა, ავიდა ბანზე და გაიხედ-გამოიხედა. შორს დაბურულ ტყეში დაინახა ბოლი, ისევ იმ დევის სახლში ენთო ცეცხლი. წავიდა ისევ იმასთან ქალი.

ბევრი იარა, ცოტა იარა, მივიდა, დევის დედას ჩასძახა ბანიდან:

— დედავ, დედაშვილობას, ცოტა ცეცხლი მომაწოდეო!

ბებერმა უთხრა:

— დედაშვილობა არ გეთქვა, ავ დღეს დაგაყენებდი. ჩამოდი, წაიღეო.

მისცა ბებერმა ცეცხლი და თან ერთი მუჭა ქინძის თესლი გაატანა:

— წაიღე, შვილო, და სახლში, კარებს უკან, რომ ხარო გაქვსთ, იმაზე დათესე. ბმოვა მშვენიერი ქინძი. საღამოზე შენი ძმები ირემს მოიტანენ. ირემს რომ მოხარშავთ, შენ ქინძი მოკრიფე, ხორცს დააჭერი, გემოს მისცემს და ძმებს ისე აჭამეო.

წამოიღო ქალმა ცეცხლი, დაანთო, ისე დათესა ის ქინძის თესლიც კარებს უკან, ხაროზე.

მოვიდნენ ძმებიც. მოიტანეს ირემი, ხაროზე მშვენიერი ქინძი ამოვიდა. ძმებმა დასჭრეს ირემი და მოხარშეს. ქალმა მოკრიფა ქინძი, დაუჭრა ძმებს ხორცზე და აჭამა. ხორცის ჭამაზე ცხრა ძმა ირმებად იქცნენ.

ტირის ქალი მათი შემხედვარი. დილით მინდორზე წაასხავს, აძოვებს ბალახს, საღამოთი მორეკავს და დააყენებს.

ერთხელ ქალს ირმები ბალახზე ჰყავდა. თვითონაც იქ ეჯდა. ამ დროს სანადიროდ გამოსულიყო ერთი ხელმწიფის შვილი. ნახა ირმები და დაუმიზნა მშვილდ-ისარი, უნდოდა მოეკლა. მაგრამ ქალმა შეასწრო თვალი და დაუძახა:

— არ მომიკლა, ჩემი ძმები არიან ეს ირმებიო.

ხელმწიფის შვილს ძალიან მოეწონა ქალი, მივიდა იმასთან და უთხრა:

— შენ ცოლი უნდა იყო ჩემი, ამას იქით, და მე ქმარიო.

— არა,—უპასუხა ქალმა,—შენ ძმა და მე დაო...

ხელმწიფის შვილმა არ დაიჯერა:

— შენ ცოლი და მე ქმარიო.

მაშინ ქალმა უთხრა:

— თუ ფიცს მომცემ, რომ ამ ირმებს არ დამიხოც (არ დამიკლავ), ნებას მოგცემ, თუ არა და არაო...

შეჰფიცა დიდი ფიცით ხელმწიფის შვილმა, რომ არც შენ გიღალატებ და ეგ ირმებიც ჩვენთან გვეყოლებიანო.

წაჰყვა ქალი ხელმწიფის შვილს და წავიდნენ. ჯვარი დაიწერეს და დაბრუნდნენ.

ჯვარწერის შემდეგ მოახლემ უთხრა ქალბატონს:

— ქალბატონო, წყლისაკენ გავისეირნოთო.

გაისეირნეს წყლისაკენ.

მოახლემ უთხრა:

— აბა, ქალბატონო, წყალში ჩავიხედოთ, რომელი უფრო ლამაზები ვართო?

ჩაიხედეს წყალში; ქალბატონი ლამაზი იყო. მოახლემ უთხრა:

— აბა, ქალბატონო, შენი ტანისამოსი მე მეცვას, თუ მე უფრო ლამაზი არ გამოვჩნდებოდიო!

გაიხადა ქალბატონმა ტანისამოსი, მოახლეს ჩააცვა თავისი და მოახლისა კიდევ თვითონ ჩაიცვა. ჩაიხედეს წყალში. კიდევ ქალბტონი გამოჩნდა ლამაზი. შეშურდა მოახლეს ქალბატონის სილამაზე. ჰკრა ხელი და ჩააგდო წყალში. თვითონ სასახლეში წამოვიდა და ხელმწიფის შვილს უთხრა, მოახლე წყალში ჩამივარდაო.

ხელმწიფემ ვერ იცნო, რადგან დედოფლის ტანისამოსი ეცვა:

— თქვენი ჭირის სანაცვლო იყოს,—უთხრა მოახლეს,—იმისათვის რას დაღონებულხარო.

მოიავადმყოფა თავი დედოფალმა. ხელმწიფის შვილს უთხრა:

— თუ დამიკლავთ უფროს ირემს, მოვრჩები, თუ არა და მოვკვდებიო.

დაღონდა ხელმწიფე:

— როგორ უნდა დავკლა, აკი ფიცი მოგეცი, და შენც ფიცი ჩამომართვი, არ დამეკლა?

შეწუხდა დედოფალი. ხელმწიფის შვილმა უბრძანა მსახურებს: დაჰკალით ირმებიო.

დაუწყეს ხანჯალს ლესა, ჩარეკეს ირმები წყალზე. ჩაჰყვნენ წყლის პირს ირმები და ტირიან. მივიდა უფროსი ირემი წყალთან და ჩასძახა:

დაო, დაო ვაშლა,
პირწითელა ვაშლა;
შენსა ძმასა ირემასა
ულესავენ ჯიყ-დანასა.

თურმე ქალი წყალში თევზად იყო ნაქცევი: ნახევარი ტანი თევზისა ჰქონდა, ნახევარი ქალისა. ქალ-სირინოზი წყალში

დაიწყებდა მღერას, ირმები ნაპირს მიუვიდოდნენ და დაიწყებ-
დნენ ერთად დარდის გართობას.

ქალ-სირინოზმა ამოსძახა:

წადი უთხარ ხელმწიფესა,
იგი ფიცსა რად გასტეხსა!

გაიგონა ეს ვეზირმა, მივიდა და ხელმწიფეს მოახსენა:

— დიდებულო ხელმწიფევ, ირმები წყალზე ჩავრეკეთ, უფ-
როსი ირემი მივიდა და წყალს ჩასძახა: „დაო, დაო, ვაშლა,
პირწითელა ვაშლა, შენსა ძმასა ირემასა ულესავენ ჯიკ-და-
ნასაო!“ ახლა წყლიდან ვიღამაც ამოსძახა: „წადი უთხარ ხელ-
მწიფესა, იგი, ფიცსა რად გასტეხსაო?!.“

გაგზავნა მაშინვე ხელმწიფის შვილმა მებადურები და
უთხრა: სადაც იქნება და სადაც არა, უნდა დაიჭიროთ ის
ცხოველი და აქ მოიყვანოთო.

წავიდნენ მებადურები. ესროლეს ბადე და გააბეს ქალ-
სირინოზი. წამოიყვანეს და მოუყვანეს ხელმწიფეს. გააკეთებინა-
აუზი ხელმწიფემ და ჩასვა შიგ თევზი. უყვარს ძალიან ხელმწი-
ფეს ეს თევზი, მუდამ იმის ალერსშია.

გახდა ისევ ავად დედოფალი:

— თუ დაჰკლავთ იმ თევზს და მაჭმევთ, მოვრჩები, თუ
არა და, მოვკვდებიო.

შეწუხდა ისევ ხელმწიფე. ბოლოს მაინც უბრძანა, დაკა-
ლითო. დაკლეს და მოხარშეს.

დედოფალმა უბრძანა:

— ისე მოხარშეთ და მომიტანეთ, რომ ერთი ფხა არსად
გადაგივარდესთო.

ერთმა მოახლემ აიღო ერთი ფხა და გარეთ გადააგდო.
თევზის ფხაზე ისეთი ალვის ხე ამოვიდა, რომ წვერი ცაში
ჰქონდა მიბჯენილი. გააკეთებინა ალვის ხის ქვეშ ტახტი ხელ-
მწიფემ და სიცხეში ჩავიდოდა, დაბრძანდებოდა იმის ქვეშ...

მოიავადმყოფა ისევ თავი დედოფალმა:

— თუ მაგის ფიცრის ტახტს შემიკრავთ, მოვრჩები, თუ
არა და, მოვკვდებიო.

დაღონდა ხელმწიფე, როგორ უნდა გავიმეტო და ეს ამის-

თანა მშვენიერი ხე მოეკრაო. რომ შეწუხდა დედოფალი, უბრძანა ხელმწიფემ: მოსჭერითო:

— ისე მოსჭერით, — უბრძანა დედოფალმა, — რომ ერთი ნაფოტი არსად არ გადავარდესო.

მოსჭრეს ალვის ხე. ბედად ერთი ნაფოტი გაფრინდა და შორს, სადღაც სოფლის ბოლოს დაეცა. ამ დროს ბებერი ლოცვიდან მოდიოდა, დაინახა ნაფოტი, მოეწონა, აიღო და წაიღო სახლში სახაშეს საფარებლად.

მეორე დღეს ბებერი ისევ ლოცვაზე წავიდა. იქცა ნაფოტი ქალად, დაუგავა სახლი, დაუწმინდა ჭურჭელი, იქცა ისევ ნაფოტად და დაეფარა ისევ სახაშეს.

მოვიდა ბებერი, ნახა დაგვილი სახლი, შეპამანდი მოხარშული, მეზობლებს ლანძღვა დაუწყო: თქვენ რა საქმე გაქვთ, რომ ჩემ სახლში შემოდიხართ, ან შეპამანდს დგამთ და ან სახლს მიგვითო. მეზობლები გაჯავრდნენ: ვისა აქვს შენი ჯავრი, უყარაულე და ვინც შემოდის, დაიჭირეო.

უყარაულა ბებერმა. ნაფოტმა რომ თქვა, ახლა კი წავიდოდა ბებერი ლოცვაზეო,—იქცა ქალად, გადმოვიდა, აიღო ცოცხი და დაუწყო სახლს გვა,—ამ დროს მისწვდა ბებერი და დაიჭირა ქალი...

— შენ რა ხარ, რა სულიერი ხარ, რომ ჩემ სახლში შემოსულხარო?

ქალმა უთხრა:

— ადამიანი ვარ და ადამიანის შვილი, შემიბრალე და მიშველეო.

ბებერს ძალიან გაუხარდა:

— მაინც შვილი არა მყავს და ჩემი შვილი იქნებიო.

დაიწყეს ქალმა და ბებერმა ერთად ტკბილად ცხოვრება.

ერთ წელიწადს უბალახობა იყო. ხელმწიფეს სულ ეხოცებოდა შიმშილისაგან ცხენ-ჯოგი. ქალმა უთხრა დედობილს:

— დედობილო, წადი, ხელმწიფესთან, ერთი რომელიც დავარდნილი ცხენი ჰყავდეს, გამოართვი, მოიყვანე და გავასუქოთო.

წავიდა ბებერი ხელმწიფესთან და უთხრა:

— დიდებულო ხელმწიფევ, ერთი რომელიც უვარგისი ცხენი გყავდეს, ის ცხენი მე მომეციო.

მისცეს ერთი ცოცხალ-მკვდარი ცხენი. წამოიყვანა ბებერმა და მოჰგვარა თავის ქალობილს.

დაიბანს ქალი ხელებს, და ისეთი ბალახი მოვა, რომ შიგ გაცურდება საქონელი. ისე გასუქდა ცხენი, ისე გათქვირდა, რომ ვეღარ იქერენ. გაგიჟებული დარბის.

ქალმა უთხრა დედობილს:

— წადი, უთხარ ხელმწიფეს, თავისი ცხენი მიიბარონ.

მივიდა ბებერი ხელმწიფესთან და უთხრა:

— დიდებულო ხელმწიფევ, ნაზირი გამოგზავნეთ და თქვენი ცხენი წამოიყვანეთო.

ქალმა დაარიგა ცხენი: რომ მიხვიდე ხელმწიფის კარებზე, დაწექ, და რამდენიც უნდა გცემონ, არ ადგე, სანამ მე არ მოვიდე და არ გითხრა: ადექი, შე პატრონივით მუხანათო, და მაშინ ადექიო.

მოვიდნენ ვეზირები ცხენის წასაყვანად. ისეთია ცხენი, სულ ვარსკვლავებს ეთამაშება. წაიყვანეს გახარებულებმა ცხენი და მიიყვანეს სასახლესთან. აქ კი ჩაწვა ცხენი და აღარა ქნა ძრა. ბევრი სცემეს, სწიეს, მაგრამ არ ადგა. მაშინ ბებერმა მოახსენა ხელმწიფეს:

— დიდებულო ხელმწიფევ, მე ერთი ნაქალარი მყავს, რომელმაც ეს ცხენი გაკვება და იმან რომ უთხრას, ადგება ეს ცხენიო.

მაშინვე უბრძანა ხელმწიფემ ბებერს:

— წადი და მოიყვანეო!

მოვიდა ქალი და უთხრა ცხენს:

— ადექ, შე პატრონივით მუხანათოო!

ადგა მაშინვე ცხენი და შეითამაშა.

ჰკითხა ხელმწიფემ ქალს:

— რად დაუძახე ჩემ ცხენს ან მე მუხანათიო?..

ხელმწიფეს ძალიან მოეწონა ქალი. ქალმა უამბო ყველაფერი, ხელმწიფემ მეორედ დაიწერა ჯვარი, მოახლე ცხენის ძუას მოაბეს და ლუკმა-ლუკმად აქცევინეს.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

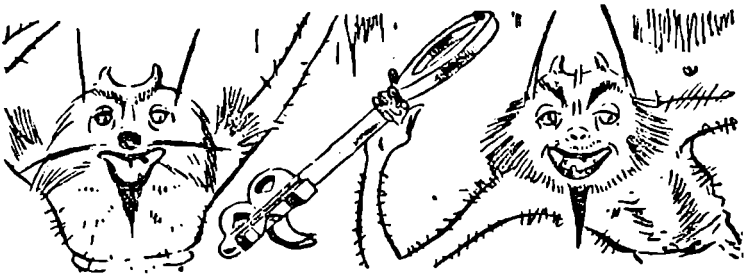

ეშმაკის გასაღები

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ღარიბი, უქონელი, უყოლელი, მშიერ-ტიტველი ცოლ-ქმარი. ცოლ-ქმრის მეზობლად ეშმაკები ცხოვრობდნენ.

ერთ მშვენიერ დღეს ეშმაკები აიყარნენ და გადაიკარგნენ. საწყალი კაცის ცოლი შევიდა ეშმაკების ნასახლარში და დაუწყო ძებნა. ერთი გასაღები იპოვა, წამოიღო და მოიტანა შინ. ამ გასაღებს ის ძალა ჰქონდა, რომ უცეცხლოდ მოუტანდა ყველანაირ საჭმელს. იმის ჯიბრზე ახლა ქმარი წავიდა, იქნება მეც ვიპოვო რამეო. ეძება კაცმა, ეძება და ერთი ძველი ხელსაფქვავი იპოვა. აიღო, გამოგვადგებაო, და წამოიღო სახლში. რამდენსაც შემოატრიალებდნენ, იმდენი ოქრო და ვერცხლი ცვივოდა. გამდიდრდა საწყალი კაცი. ხელმწიფის დაპატიჟება მოინდომა.

ცოლმა დაუშალა:

— კაცო, შენ ქერქში იჯე, ხელმწიფე შენი ტოლი არ არისო.

— არა, — დაუნიჟა კაცმა, — სარჩო მაშ რაღა ოხრად მინდა, თუ ხალხში კი ვერ გამოვჩნდებიო?

— მე კი არ გირჩევ, — უთხრა ცოლმა, — და შენ იციო. არ დაიშალა კაცმა. წავიდა და სთხოვა ხელმწიფეს:

— დიდებულო ხელმწიფევ, წყალობა მოიღეთ ჩემზე და მეწვიეთ, ჩემი გლეხური პურ-მარილიც მიირთვითო!

ხელმწიფე არ წავიდა, ნაზირ-ვეზირი გაგზავნა:

— წადი, შეიტყვე, რა აქვს, რაზე მეპატიჟებაო.

წავიდა ნაზირ-ვეზირი. მივიდა ამალით იმის სახლში: ერთი ქოხის მეტი ვერაფერი ნახა: რა მიუქარავს, რა აქვს, რა უნდა გვაჭამოსო, — იფიქრა ნაზირმა.

ჩამოატარა გასაღები გლეხმა და გაიშალა სუფრა. ათასნაირი საჭმელი დალაგდა. ახლა ცხენებს ჩამოუტარა. გაეშალა იმათაც ნამუცემელი თივა. ნაზირი გაკვირვებული იყო.

მოიტანა საწყალმა კაცმა და ახლა ხელსაფქვავი დაატრიალა, გადმოიშალა ოქრო და ვერცხლი, თვალი და მარგალიტი. ნაზირმა თვალები დააჭყიტა, შეშურდა ხელსაფქვავიც. წაართვა გასაღებიც, ხელსაფქვავიც, და წაუღო ხელმწიფეს:

— შენ უცეცხლო საჭმელებს უნდა სჭამდე და ხელმწიფე ნახარშსა და ნაწვავსო?!

მივიდა ნაზირი. ხელმწიფემ ჰკითხა:

— როგორ გაგიმასპინძლდაო?

— თქვენ, დიდებულო ხელმწიფევ, მოხარშულ საჭმელსა სჭამთ, და იმან სულ უცეცხლო საჭმელები მოგვართვა. ერთი ხელსაფქვავი ჰქონია, დაატრიალებს, სულ ოქრო და ვერცხლი სცვივა. გასაღები ჰქონიყო, რა საჭმელი გინდა, რომ იმ გასაღებმა სუფრაზე არ მოიტანოს. ის გასაღებიც წავართვი, ის ხელსაფქვავიც, და თქვენ მოგართვითო. — ხელმწიფეს ძალიან გაუხარდა.

საწყალი კაცი კი დალონებული იყო. დაკარგა თავისი ავლადიდება. ცოლს უთხრა:

— წავალ, იქნება ღმერთმა იპრიანოს და კიდევ რამე ვიპოვნოვო.

შევიდა ეშმაკების ნასახლარში. ეძება და ერთი ვირი იპოვნა. რამდენსაც ჯოხს დაჰკრავს, იმდენს ოქროსა და ვერცხლს ჰყრის. გამდიდრდა ისევ საწყალი კაცი.

ერთხელ უთხრა ცოლს:

— წავიყვან ამ ჩემ ვირს და ვაბანებ, დიდი ხანია არ მიბანებია, ცოდო არისო.

— კაცო, — უთხრა ცოლმა, — თავი დაანებე, იქ ეგ ვირი არავინ გამოგიცვალოს და არ დაღუპო თავიო.

— არა, რას ამბობ, როგორ გამომიცვლიან, კაცი არ ვარო?!— უთხრა ქმარმა და წაიყვანა ვირი საბანაოდ.

მიიყვანა და აბანა. გამოიყვანა, დააბა, ახლა თვითონ შევიდა საბანაოდ. იქ ყარაულები იყვნენ, ჯოხი დაჰკრეს ვირს, გზიდან მოგვშორდიო; ვირმა ოქრო-ვერცხლი ჰყარა. ყარაულებს ძალიან გაუხარდათ. ის ვირი ტყეში წაიყვანეს, იმის მაგიერ სხვა დააბეს.

გამოვიდა კაცი, ახსნა ეს ვირი, თავისი ვირი ჰგონია და წაიყვანა სახლში. სცემს ჯოხს, მაგრამ ვირი ჩონჩორიკის მეტს არაფერსა ჰყრის. დაღონდა კაცი.

— თავის ჭკუისა მოგვივიდა, ჭირი მომჭამეო, — უთხრა ცოლმა, როდესაც თავისი უბედურება ცოლს შესჩივლა. კაცმა კიდევ სთქვა:

— მოდი, კიდევ წავალ; იქნება კიდევ რამე ვიპოვნოო!

ეძება, ეძება და ერთი გოგრა იპოვა... გოგრამ კი ვეღარ გაახარა საწყალი კაცი.

— აი, ჩემო თავო, — თქვა საწყალმა კაცმა, — სად არის ახლა სამი ჯეელი ბიჭი, რომ არ დამიდებენ და არ დამზელავენო.

თურმე გოგრაში ორასი შეიარაღებული კაცი იჯდა. ამოუხტა სამი ბიჭი, დადეს ეს კაცი და იმდენი სცემეს, რომ სიგრძისა სიგანე მისცეს, ზურგზე სულ ტყავი ააძრეს.

წაიღო გოგრა საწყალმა კაცმა და მიიტანა სახლში.

— ეგ გოგრა, — უთხრეს კაცებმა, — ამოიჩარე იღლიის ძირში, წაიღე და ხელმწიფესთან რომ მიიტანო, სთხოვე ხელმწიფეს შენი გასაღები და შენი ხელსაფქვავიო.

წაიღო გოგრა საწყალმა კაცმა და წავიდა ხელმწიფესთან.

მივიდა და სთხოვა: — დიდებულო ხელმწიფეო, რას მემართლები, მომეც ჩემი გასაღები და ხელსაფქვავიო!

— დაიკარგე აქედან, — დაუყვირა ხელმწიფემ, — დაიჭირეთ, ბიჭო, გააგდეთო!

— აბა, ჩემო გოგრავ, მიშველეო! — დაიძახა საწყალმა კაცმა.

ამოცვივდნენ ეს კაცები, ერთი თუ ორი ყველას, ვისაც კი იქ მოახელეს. წამოიღო გოგრაც, ხელსაფქვავიც, გასაღებიც, და წამოვიდა საწყალი კაცი შინ სიხარულით.

ზღაპარი ველის ყვავილისა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი კაცი, ჰყავდა სამი ქალი: უფროსი — ია, შუათანა — ვარდი და უმცროსი — ველის ყვავილი.

წავა მამა ტყეში, მოჰკრეფს იას, მოუტანს უფროს ქალს და გაახარებს. წავა ვენახში, მოჰკრეფს ვარდს, მოუტანს შუათანა ქალს და გაახარებს. წავა ტყეში, წავა ვენახში, დაბრუნდება ისევ, მაგრამ ველის ყვავილს კი ვერ პოულობს. არის უმცროსი ქალი გულნატკენი და დაღონებული.

ერთხელ მამას უთხრა ველის ყვავილმა.

— მამავ, მე რაღა დაგიშავე, რომ ჩემ დებს ია-ვარდს უზიდავ და მე კი ერთხელაც არ მომიტანეო?

— შვილო, მეც მინდა მოვკრიფო და მოგიტანო, — უპასუხა მამამ, — მაგრამ ჩემი ცდა ტყუილად ჩამიელის ხოლმეო.

ქალი მაინც ძალიან ჯავრიანად იყო. შეატყო მამამ თავის ქალს, რომ გულით უნდა ველის ყვავილი და ჯავრად ჩასჭრია გულში. ადგა და წავიდა ყვავილის საძებნელად. იარა ბევრი, ეძება ველის ყვავილი, ვერსად შეხვდა და ბოლოს ერთ ადგილას მივიდა. იქ ძაღლისტოლა გველი ნახა. კაცი ძალიან შეშინდა.

გველმა ჰკითხა: — სად მიდიხარ, რა საქმე გაქვსო?

— ველის ყვავილს ვეძებო, — უპასუხა კაცმა.

— ველის ყვავილს მე მოგცემ, თუ შენ გულის ყვავილს მე

მომცემ, — უთხრა გველმა, — თუ არ მომცემ და მე შენ შეგჭამო.

„სული ტკბილიაო“ — ნათქვამია. თავის სიკვდილს შვილის მიცემა არჩია კაცმა და გველს თვრამეტი დღის ვადა დაუდო:

— იმ ვადაზე მოდი და წაიყვანეო.

მოუკრიფა ერთი კონა ველის ყვავილისა და მისცა კაცს.

მოუტანა მამამ ველის ყვავილს კონა ყვავილებისა და გაახარა. ქალი სიხარულისაგან ფეხზე აღარ იდგა: დარბოდა, ჰსუნავდა ველის ყვავილებს, ხან ჰკოცნიდა და ეტოლებოდა.

ქალი დგას ბაღში და ესურვილება თავის ყვავილებს. ბაღს გარეთ ცხენის ჯოგია მომდგარი. უცებ ჯოგიდან ერთმა ჯაგლაგმა ცხენმა დაიძახა:

— ველის ყვავილო, რო იცოდე, რაც არის შენს თავს, მაგრე აღარ გაიხარებდიო!

— რათაო? — ჰკითხა ველის ყვავილმა.

— იმიტომ, — უპასუხა ცხენმა, — რომ მამაშენმა მაგ კონაში შენი სიცოცხლე მისცა გველსა. თვრამეტი დღის შემდეგ მოვა გველი და წაგიყვანს. როდესაც გველი მოვა და დაგამზადებს, მამა გკითხავს: რა მოგცეო, და შენ ჩემი თავი სთხოვეო.

გავიდა თვრამეტი დღე, და მოითხოვა გველმა თავისი, მოვიდა ველის ყვავილის წასაყვანად.

მამამ ჰკითხა ველის ყვავილს: — რა მოგცე, შვილოო?

— ის ერთი ჯაგლაგი ცხენი რო გყავს, ის მომეციო, — უთხრა ქალმა.

ჯერ არ აძლევდა მამა, ეგ რად გინდაო, მაგრამ რაკი ქალმა არ დაიშალა, მისცა. როდესაც წასვლა დააპირეს, ცხენმა უთხრა ველის ყვავილს:

— შენ ერთი წმინდა სავარცხელი წამოიღე, ერთი ბოთლი ზეთი და ლურსმები.

შეჯდა ქალი და გასწია. ცხენმა, კარგა გზა რომ გაიარეს, ჰკითხა:

— აბა, მიიხედე, ხომ არავინ მოდისო? — მიიხედა ქალმა.

— ძაღლისტოლა რაღაცა მოგვდევსო.

— გადააგდე სავარცხელი და მე კი არ მომახვედროო.

გადააგდო სავარცხელი. ისეთი ტყე მოვიდა, ასეთი ჯაგი და ბარდა გაიფინა, რომ ხოხობს გაუჭირდებოდა ჩაძრომა. მოვიდა გველი. ეცა ჯაგიანს, დაიგლიჯა და კატისტოლა კიდევ დარჩა. ამ დროს ქალი გასცდა და წავიდა.

იარეს ბევრი, იარეს და ბოლოს ცხენმა უთხრა ველის ყვავილს.

— აბა, მიიხედე, ხომ არავინ მოგვდევსო.

მიიბრუნა თავი ქალმა: — კატისტოლა რაღაცა მოგვდევსო, — უთხრა ცხენს.

— გადააგდე ლურსმებიო, — უთხრა ცხენმა.

გადააგდო ლურსმები ველის ყვავილმა. დაეფინა ალმასი. მოვიდა გველი, დაიქრა, დაიკუწა ალმასებზე. ბუზისტოლა კიდევ დარჩა. გასცდა ქალი და წავიდა.

იარეს, იარეს და უთხრა ქალს ცხენმა: — აბა მიიხედე, მოგვდევს რამე თუ არაო? — მიიხედა ქალმა.

— ბუზისტოლა რაღაცა მოგვდევსო.

— გადააგდე ბოთლიო, — უთხრა ცხენმა.

გადაისროლა ბოთლი, და გაჩნდა ტბა; ჭღელავს და ექანება.

ცხენმა უთხრა: — მე დაღლილი ვარ, დამეძინება. ის ბუზისტოლა გველი ბებრად იქცევა, მოვა ტბასთან და დაგიძახებს: შვილო, ბეწვი გამოაძრე ცხენს, გადმოდე ტბაზე, გამიყვანე, შეგაქცევო, მაგრამ შენ არ შესცდეო.

დაიძინებს ცხენი. მოვიდა გველი, მოადგა ტბას, იქცა ბებრად, აუვლის და ჩაუვლის ტბას:

— შვილო, შენ ცხენს ბეწვი გამოაძრე, ტბაზე დააგდე, ხიდად იქცევა, გამოვალ, შეგაქცევო, — დაუძახა ქალს გველმა.

— ვერა, ეტკინებაო, — უპასუხა ქალმა. ვერ აცდინა ბებერმა ქალი.

გაიღვიძა რაშმა, შეჯდა ქალი და გასწიეს. ცხენმა უთხრა ქალს:

— ჩვენ ქალაქში შევალთ და ვინც პირველად ხელი მომკიდოს, იმას გაჰყევო.

მივიდნენ ერთ ქალაქში. ჩაიარეს ბაზარზე. ერთი ახალგაზ-

რდა სოვდაგრის შვილი მივიდა ცხენთან, დაუჭირა აღვირი და უთხრა ქალს:

— შენ ცოლი და მე ქმარიო!

ქალი დათანხმდა. ვაჟი ძალიან მდიდარი იყო. წაიყვანა ქალი და გადიხადეს ქორწილი. ქალი მოუყვა და უამბო ყველა თავის თავგადასავალი ვაჟს. ვაჟმა უთხრა:

— თუ არ წაველ და ორა ვნახე ჩემი სიმამრი, არ იქნებაო.

უშალა ცოლმა, უშალა, მაგრამ ქმარმა არ დაიშალა. შეჯდა ცხენზე და წავიდა: გონიერი ცხოველია, თვითონ მიმიყვანსო. შეჯდა მაგრამ ცხენი ხმას არ იღებდა, გაჩუმებულები იყვნენ.

საღამო ჟამს იმ გველის ტბასთან მივიდა. ჩამოხტა და დაისვენა. მოვიდა ისევ ის ბებერი ტბასთან და გამოსძახა:

— დედაშვილობას, ცხენს წამწამი გამოაძრე, გადმოაგდე ტბაში, ხიდად გაიდება, გამოვალ და შეგაქცევო.

რა იცოდა ქალის ქმარმა! გამოაძრო წამწამი და გადუგდო. გამოვიდა ბებერი. იმ ღამეს ერთად იყვნენ, ბებერი შეაქცევდა.

გათენდა დილა. შეჯდა ცხენზე ვაჟი, უნდოდა წასვლა. მიიარ-მოიარა, მოძებნა გზა, მაგრამ ველარ იპოვა. ასე დაუღამდა. გათენდა მეორე დღე, დაუღამდა იქვე. ერთ ტანჯვაშია.

ამ ხნობით ველის ყვავილს ვაჟი ეყოლა. მაშინვე გაგზავნეს მახარობელი სოვდაგრის შვილთან: ვაჟი გეყოლაო.

მახარობელი მიადგა გველის ტბას და დაუღამდა. მოვიდა იმასთან ბებერი და შეაქცია. ჰკითხა:

— სად მიდიხარ, შვილო, რა საქმე გაქვსო?!

მახარობელმა უთხრა: — სოვდაგრის შვილს ვაჟი ეყოლა და ის უნდა ვახაროო.

აიღო ამ ბებერმა და წერილი ასე შეუცვალა: შენ ცოლს ძაღლის ლეკვი ეყოლა, და რას იტყვი, რა ვუყოთო.

წაიკითხა სოვდაგრის შვილმა. ეცა ელდა. აიღო და მისწერა: აიღეთ, გაახურეთ საკირე და იმაში ჩააგდეთო.

დაბრუნდა მახარობელი. მოუტანა ეს წერილი. დაღონდნენ ვაჟის დედ-მამა, არ უნდათ შვილ-რძლის სიკვდილი. დაუწყეს საკირეს გახურება, უნდა ჩააგდონ. შეიტყო ცხენმა. დაწყვიტა თოკი და გაქანდა ქალისაკენ. ქალს უთხრა:

— აიღე შენი ბავშვი ხელში, შემაჯექ და წავიდეთო.

შეჯდა ქალი, შეისვა თავის შვილიც და გაუსო ცხენმა.

ბავშვს ქუდი კი გადმოუვარდა და დარჩა იქა. რაკი ქალს უბედურება გადაეკიდა, სოვდაგრის შვილსაც გზა გაეხსნა.

იარა, იარა და მოვიდა სახლში. შეიტყო ყველაფერი, ბევრი ინანა, მაგრამ რაღას უშველიდა. იპოვა შვილის ქუდი, წაიღო და წავიდა: ვისაც ეს ქუდი გამოადგება, ის იქნება ჩემი შვილიო.

ცხენი და ქალი რომ წავიდნენ, ბევრი იარეს, ერთ მინდორზე გამოვიდნენ. დადგა ცხენი, ქალს უთხრა:

— ჩამოდი, აიღე დანა და ყელი გამომჭერი: ასო-ასო დამჭერ, დამალაგე, მერე ინატრე რაც გინდა, და იმად გექცევა ჩემი ნაჭრები. თუ მეც რამედ გინდივარ, ჩემთვისაც გადადევი ერთი ასოო.

ქალმა უარი უთხრა: — ვერ დაგკლავო!

— არა, თვალები დახუჭე, — უთხრა ცხენმა, — და ისე დამკალიო.

დახუჭა თვალები ველის ყვავილმა, დაკლა ცხენი, დასჭრა ასო-ასო და ინატრა; გაცოცხლდა ისევ ცხენიც, და გაიმართა მშვენიერი დუქან-ბაზრიანი ქალაქიც. გახდა ქალი ქალაქის უფროსად და პატრონად. ყველაფერი იმისი კითხულია.

იარა ველის ყვავილის ქმარმა. ატარებს ქუდს, ხან ვის დახურავს, ხან ვის, მაგრამ ვერ იპოვა შვილი, თუმცა ბევრი სოფელი და ქალაქი გაიარა.

ბოლოს მივიდა იმ ქალაქში, სადაც ველის ყვავილია უფროსად. ჩაატარა ქუდი ქუჩებზე და ხან ვის დახურა და ხან ვის, მაგრამ ვერ იპოვა. ბოლოს შეხვდა თავის შვილს: ძიძა ასეირნებდა.

გადააგდო ერთხელ ქუდი, ქუდი დაეხურა ბავშვს და მოუხდა. გადააგდო მეორედ, მესამედ და ქუდი კარგად მოსდის. გაჯავრდა ძიძა: რასა მასხრობ, დაიკარგე აქედან, ჭკუიდან ხომ არ შეიშალეო.

ბოლოს წაიყვანეს სოვდაგრის შვილი ველის ყვავილთან. სოვდაგრის შვილმა და ველის ყვავილმა იცნეს ერთმანეთი და

მოეხვევნენ. უანბო ყველაფერი ქმარმა ველის ყვავილს, შერიგ-
დნენ, მორიგდნენ და დაიწყეს წინანდებურად ტკბილი ცხოვ-
რება.

ჭირი იქ დავაგდე,
ლხინი აქ მოვიტანე,
ქატო იქ დავაგდე,
ფქვილი აქ მოვიტანე.

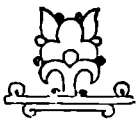

გაუცინარი ხელმწიფის ზღაპარი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი გაუცინარი ხელმწიფე. თავის დღეში ის გაცინებული არავის ენახა და გაუცინარს იმიტომ ეძახდნენ. ხელმწიფეს სამი ვაჟი ჰყავდა; ვაჟებს გაუცინარი ხელმწიფის შვილებს ეძახდნენ. ერთხელ ძმებმა თქვეს:

— წავიდეთ, ვკითხოთ ჩვენ მამას, რატომ გვეძახიან გაუცინარი ხელმწიფის შვილებსო.

წავიდნენ მამასთან საკითხავად. ჯერ უფროსი ვაჟი შეევიდა.

მამამ ღვინიანი ჭიქა მიაწოდა და უთხრა:

— ჯერ ეს დალიე, მერე ერთ სილას შემოგკრავ და გეტყვი.— აიღო ვაჟმა ჭიქა და დალია. შემოჰკრა სილა ხელმწიფემ და ქოჩორზე დაატრიალა, — წადი, და მერე გეტყვიო.

ახლა შუათანა შვილი შეევიდა:

— ვინა ხარო? — ჰკითხა ხელმწიფემ.

— მე გახლავარო! — უპასუხა ვაჟმა.

— რა გინდაო? — ჰკითხა ხელმწიფემ.

— გაუცინარი ხელმწიფის შვილებს გვეძახიან, და რათა ხარ გაუცინარი, მითხარიო! — უთხრა შვილმა.

— აბა, დალიე ეს ჭიქა ღვინო, და მერე გეტყვიო!

აიღო ვაჟმა ღვინო, დალია. ხელმწიფემ სილა გაარტყა და ქოჩორზე დაატრიალა:— წადი, მერე მოდი და გეტყვიო! — უთხრა შვილს.

წავიდა ძმებთან.

ძმებმა ჰკითხეს,—რა გითხრაო?

— წადი და მერე გეტყვიო!

ახლა უმცროსი ძმა წავიდა.

— ვინა ხარო? — ჰკითხა ხელმწიფემ.

— მე გახლავარ უმცროსი შვილი გაუცინარი ხელმწიფისაო!

— რა გინდაო? — ჰკითხა გაუცინარმა.

— ჩვენ გაუცინარი ხელმწიფის შვილებს გვეძახიან და რათ ხარ გაუცინარიო?

მიაწოდა ხელმწიფემ ჭიქით ღვინო და უთხრა:

— აბა, დალიე ეს ჭიქა, ერთ სილას შემოგკრავ და მერე გეტყვიო.

ჩამოართვა ჭიქით ღვინო და დალია. შემოჰკრა ხელმწიფემ სილა, მაგრამ ფეხიც ვერ მოაცვლევინა.

— დამკარ მეორე და მითხარიო! — უთხრა შვილმა.

შემოჰკრა კიდევ მეორედ გაუცინარმა, მაგრამ კიდევ ვერ მოაცვლევინა ფეხი.

— შემომკარ მესამედ და მითხარიო! — უთხრა კიდევ გაუცინარს შვილმა.

შემოჰკრა კიდევ მესამედ სილა, მაგრამ მაშინაც ვერ მოაცვლევინა ფეხი; მერე უთხრა:

— წადი და ჩემი თავის ტოლ-ტოლა ბროწეულები მოიტანეო.

სადაც იდგა, ისიც ასწავლა და უთხრა: — მოხვალ და მოიტან, — გეტყვი ჩემს ამბავსაო.

ძმებთან მივიდა. ძმებმა უთხრეს: — რა გითხრაო?

— ჩემი თავის ტოლ-ტოლა ბროწეულები მოიტანე და მაშინ გეტყვიო.

იარეს ბევრი, იარეს და ერთ ტრიალ მინდორზე გავიდნენ. წინ წადგნენ. გზა გასაყარი ნახეს. ერთი ქვა იდვა. ქვაზე ეწერა: აქეთ წახვალ — მოხვალ, აქეთ წახვალ—მოხვალ, ასე წახვალ — ვეღარ მოხვალო. უფროსი ძმა იქით წავიდა, საიდანაც მოვიდოდა, შუათან იქით წავიდა, საიდანაც მოვიდოდა, უმცროსი იქით წავიდა, საიდანაც ვეღარ მოვიდოდა.

ბევრი იარა უმცროსმა ვაჟმა, ცოტა იარა, დაინახა შავი ჯარი, სულ ცხენოსანი. ბიჭმა იმედი გადიწყვიტა და თქვა:

ახლა კი მოვკვდებიო. გადიწერა პირჯვარი და გასწია ჯართან. ახლოს რომ მივიდა ჯართან, ნახა გაქვავებული ლაშქარი; გასცდა და წავიდა.

შორს წითელი ცხენოსანი ჯარი დაინახა. შეშინდა: ახლა კი მოვკვდებიო და დაიწერა პირჯვარი. მიუახლოვდა და დაინახა, რომ წითელი ცხენოსანი ჯარი გაქვავებული იყო. გასცდა ამასაც და გაიარა.

გაიარა, შორს თეთრი ცხენოსანი ჯარი დაინახა, ახლო რომ მივიდა ჯართან, ნახა რომ თეთრი ცხენოსანი ჯარიც გაქვავებული იყო.

ბევრი იარა, ცოტა იარა, დაინახა ერთი ციხე: იმისი წვერი ცამდის იყო აწვდილი. ციხის ძირს ბროწეული იდგა. ბროწეულს ხუთი თავის ტოლ-ტოლა ბროწეულები ება. ჩავიდა გაუცინარი ხელმწიფის შვილი, მოწყვიტა ბროწეულები; ერთი შეჭამა, სამი ჯიბეში ჩაიდო და ერთიც ზედ გაუშვა.

გადმოიხედა ქალმა ციხიდან და დაუძახა:

— ვაიმე, შვილო, რა ჩემ შვილსა ჰგევხარ, აქ ვინ მოგიყვანა? ბინძური დევი მოგკლავსო.

— მე მანდ უნდა ამოვიდე და რაც მომივა, მომივა, — უთხრა გაუცინარი ხელმწიფის შვილმა ქალს.

ქალმა თმა გამოიკვანძა და ჩაუშვა. შეხტა ვაჟი, სტაცა იმას ხელი და ავიდა ციხეში. ქალმა დამალა:

— რომ მოვა, მოგკლავსო!

გაუცინარი ხელმწიფის შვილმა სთხოვა როგორმე გაეგო,

— ჰკითხე, რაში არის იმისი სული და მერე მე ვიცი!

მოვიდა დევი და თქვა: — ხორციელის სუნი მომდისო!

— არა,—უთხრა ქალმა, — აქ ადამიანს რა უნდოდა, შენ თვითონ მოგყვებოდა.—ჩამოეკონწიალა ყელზე ქალი ბინძურ დევს და დაუწყო სურვილება: — ძალიან მიყვარხარ, უშენოდ ვეღარ ვძლებ, როდესაც შენ აქ არა ხარ, მითხარ რაში არის შენი სულიო?

— ჩემი სული ცოცხში არისო! — უთხრა ბინძურმა დევმა.

ბინძური რომ სანადიროდ წავიდა, ქალი ადგა და მორთო ცოცხი ათასნაირად. შემოახვია ბაღდადები და ფარჩები, მიიტანა და ლოგინზე დადო.

მოვიდა ბინძური დევი. ნახა ცოცხი და დაიწყო სიცილი:

— მოგატყუე, განა მართლა მაგ ცოცხში არის ჩემი სული, ჩემი სული დედაბოძში არისო.

წავიდა ბინძური ისევ სანადიროდ. ქალმა აიღო და გარეცხა და გაწმინდა დედაბოძი, მორთო და მოკაზმა, ეხვევა და ესურვილება.

მოვიდა ბინძური და ნახა ცოლი ამ ამბავშია.

— მაგას რას შვრებიო? — ჰკითხა.

— შენ სულს ვეხვევიო.

— რამ გაგასულელა, — უთხრა ბინძურმა სიცილით, — ჩემ სულს შენ ვინ მოგცემს, ამა და ამ ალაგას, რომ ერთ ადგილას ერთი ტახია, იმის თავში ერთი კოლოფია, იმაში სამი ჩიტია, წითელი—ღონეა, თეთრი — გონება და შავი — სულიო.

— ვინ მოჰკლავს იმას, არის ვინმე იმისთანაო?

— იმას ვერაფერი მოჰკლავს, თუ ჩემ შარდში ნაწრთობი ისარი არ მოხვდაო, — უპასუხა ბინძურმა.

— არსად არ მისდგე შარდისათვის და არ დამღუპო, — უთხრა ცოლმა, — რომ მიხვიდოდე სანადიროდ, შინ მიდექო!

დევი შინ მიდგა. ცოლმა ქოჩახი დაუდგა და შეინახა.

წავიდა თუ არა ბინძური დევი სანადიროდ, ადგა გაუცინარი ხელმწიფის შვილიც, აიღო ორი პური და წავიდა მჭედელთან. გააკეთებინა ოცი ლიტრის მშვილდ-ისარი, მოსწია და მოდრიკა. გააკეთებინა ორმოცისა, მოსწია და მოდრიკა. ბოლოს სამოცისა გააკეთებინა, მოსწია და მშვილდი მაგრა იდგა.

მჭედელს უთხრა:—შენ არ აწრთო, საწრთობელ წყალს მე თვითონ მოგიტანო.

წავიდა და მოუტანა ბინძური დევის შარდი. აწრთო მჭედელმაც მშვილდ-ისარი. გადიგდო გაუცინარი ხელმწიფის შვილმა მხარზე და გაუდგა გზებს ტახის საძებნელად.

იარა, იარა, და მივიდა იმ წყალზე, სადაც ტახი წყალსა სვამდა. წყალთან ქალი იჯდა და ტიროდა.

— რა გატირებს? — ჰკითხა ვაჟმა, — რად იტკენ მაგ მშვენიერ თვალებსაო?

— თუ ქრისტიანი ხარ, წადი, — უთხრა ქალმა, — დრომ მოაწია, ტახი მოვა, უნდა შემჭამოსო.

თურმე ტახს ყოველდღე თითო ქალი ჰყავდა გადადებული შესაჭმელად.

ვაჟმა უთხრა: — შენ იმისი ნუ გეშინიან; ახლა მე ცოტას დავიძინებ და დავისვენებ. შენ მუხლზე მივდებ თავს, და როდესაც ტახი მოდიოდეს, ერთი სილა შემომკარი და გამოშაღვიძეო.

დაიძინა გაუცინარი ხელმწიფის შვილმა. გავიდა ცოტა ხანი და გამოჩნდა ტახიც. ილესავდა კბილებსა და ქაფსა ჰყრიდა.

ქალმა ვაჟს უძახა, შემოჰკრა სილაც, მაგრამ ტყუილად. ტირის ქალი, ტირის, დედამიწა იწვება იმის ცოდვით. უცებ ქალის ცრემლი დაეცა ლოყაზე ვაჟს, და ცხრაპირი კანი ასძვრა. წამოხტა ვაჟი, მოავლო მშვილდს ხელი და მიჰმართა ტახს. ჩადვა ისარი, ესროლა და ერთ გვერდში ნაკრავი მეორე გვერდში გაჩნდა. წაიქცა ტახი და დალია მაშინვე სული. შოსჭრა საჩქაროდ თავი, გაჩეხა და ამოიღო იქიდან ყუთი. ყუთში ჩიტები იყვნენ. ჯერ ჯანს წაჰგლიჯა თავი, წამოიღო და ახლა გონს. სულის ჩიტი კი ცოცხალი წამოიყვანა და წამოვიდა კოშკში.

სანადიროდ იყო ბინძური დევი. გაეგო გრძნობით, რომ ტახის თავს უბედურება რაღაც არისო, და წამოსულიყო საჩქაროდ, მაგრამ ამ დროს მოასწრო ვაჟმა, ტახიც მოკლა და ლონის ჩიტსაც თავი მოსწყვიტა. ბინძურს ძალა აღარა ჰქონდა; ახლა გონებას მოსწყვიტა თავი, და ძლივძლივობით მოეთრია კოშკთან. მივიდა და დაეგდო კოშკის ძირას; აღარაფერი აღარ შეეძლო.

დაინახა ზევიდან ქალმა, ჩამოვიდა, დაუჯდა თავით და დაუწყო კითხვა.

— რა გჭირს, ჩემო სიცოცხლევ, რა დაგმართვნიაო?

მოვიდა ვაჟიც და დაუჭყივლა ბინძურს:

— რას უგდიხარ, ძაღლო, ადე, დაიკარგე აქედან. მითხარ, სად არის შენი ცხოვრება? ან ის ჯარები რომ გაგიქვავებია, იმათ რაღა გააცოცხლებსო?

მაშინ დევმა უთხრა: — წადი, მაღლა ადი, იქ სამი მათ-

რახია, ერთი თეთრი, ერთი წითელი, ერთი შავი; შავი მათრახი შავ ჯარს დაჰკარ, წითელი — წითელს, თეთრი — თეთრსა. ჯარები დაცოცხლდებიან და შენი ყმები იქნებიანო.

— მასწავლე ლოცვაც, — უთხრა ვაჟმა. ასწავლა ბინძურმა ლოცვაც.

— შენი სიმდიდრე რაღაში არისო? — ჰკითხა ვაჟმა.

— აი ეს გასაღები, სულ ნაპირის ოთახი გააღე და ჩემი ცხოვრება იქ არისო! — უთხრა ბინძურმა.

წავიდა ვაჟი, გააღო კარი და სამი წყეული კი დახვდა.

— ოჰ, ეს რა კარგი საქმეა ჩვენთვისაო!—სთქვეს წყეულებმა.

ვაჟი, ცოტაც არ იყოს, შეშინდა. წყეულებს უთხრა.

— ცოტა ხანს აქ იყავით, გარეთ გავალ და ისევ შემოვალო.

გამოვიდა და გადმოიკეტა გარეთ კარი.

მივიდა დევთან და ჰკითხა:

— იქ რისთვის შემიყვანე? იმ წყეულებმა კინაღამ შემჭამესო.

— არა, — უთხრა ბინძურმა,—შენ წადი, ესა და ეს ოთახები გააღე, იქ თვალ-მარგალიტია; ის წყეულები შენ აღარაფერს გიზამენ, რაკი წითელი აჩვენე. აჰკიდე იმათ და წაიღეო.

ადგა ბიჭი, გააღო ოთახები, აუარებელი თვალი და მარგალიტი წამოიღო და წამოვიდა. წაიღო თან ის ბროწეულებიც და წამოვიდა.

მივიდა იმ ქვასთან, გზის გასაყარში რომ იდო, დაჯდა იქა და დაისვენა. გაუცინარი ხელმწიფის შვილს ძმები იქ დახვდნენ. ამოიღო ბროწეულები და თითო-თითო დაურიგა. ძმებს შეჰშურდათ: ჩვენი მოტანილი ბროწეულები წვრილია და მაგის მოტანილი მსხვილებია; ადგნენ და ღალატი დაუპირეს.

მაინც ერთად წავიდნენ. გზაზე წყალი მოსწყურდათ. ერთი ჭა იყო. იმ ჭას ეძახდნენ ბულაყს. მივიდნენ ძმები ბულაყთან და წყალი უნდა ამოეღოთ.

ჯერ უფროსი ძმა ჩაუშვეს, ცოტა რომ ჩაუშვეს, ყვირილი მორთო: ამწით, ამწით! დავიწვიო! ამოსწიეს და ამოიყვანეს.

ახლა შუათანა ძმა ჩაუშვეს, იმანაც ისე დაიწყო ყვირილი, ამოსწიეს და ისიც ამოიყვანეს.

უმცროსმა ძმამ უთხრა: — მე ჩამიშვით და რამდენიც ვთქვა „დავიწვი," იმდენი ძირს ჩამიშვითო.

ჩაუშვეს უმცროსი ძმა და დაიძახა: „დავიწვიო". ჩაუშვეს უფრო, დაიძახა კიდევ „დავიწვიო", და უფრო ჩაუშვეს. ჩავიდა ვაჟი და დალია წყალი. ჯერ წყალი ააწოდა ძმებს, ახლა თვითონ მოიბა წელზე, მაგრამ შუა გზაზე დააჭრეს ძმებმა თოკები და ჩააგდეს ძირსა.

წამოვიდნენ ძმები და წამოიღეს ბროწეულები. მოვიდნენ და მოუტანეს მამას.

— მესამე ძმა რაღა უყავითო? — ჰკითხა მამამ.

— არ ვიცით, ის არ გვინახავსო! — უპასუხეს ძმებმა.

— აბა, მაშ შენ გზაზე რა ნახეო?.. — ჰკითხა მამამ უფროს შვილს.

— არაფერიო! — უპასუხა შვილმა.

დაუძახა ახლა შუათანას და იმასაც ისა ჰკითხა.

— არც არაფერი მე მინახიაო, — უთხრა იმანაც.

— გაჯავრდა ხელმწიფე. მაშინვე გაგზავნა საძებნელად ნაზირ-ვეზირი და გაატანა ჯარი. წავიდნენ ჯარები, ბევრი ეძებეს და ბოლოს ბულაყში იპოვეს, ამოიღეს და წამოიღეს შინ მკვდარი.

ხელმწიფემ უფლის ხელსახოცი მოუსვა და გააცოცხლა. წაუსვა თუ არა ხელსახოცი და ვაჟი გაცოცხლდა, გაუცინარმა ისეთი გაიცინა, რომ მიწა შეინძრა, ცა გაიხსნა და იქიდან ტომრებით ოქრო-ვერცხლი გადმოიბნა.

მაშინ ხელმწიფემ უთხრა: — რა უყავ ბროწეულებიო?

— მე წამოვიღე, ცოტად მახსოვსო! — უთხრა შვილმა.

— მაშ რა ნახე, შვილო, გზაზეო? — ჰკითხა მამამ.

შვილმა ყველაფერი უამბო, რაცა ნახა:

— გზაზე შავი ცხენოსანი ჯარი იდგა გაქვავებული. იმის იქით წითელი და იმას იქით თეთრი. გავიარე კიდევ და ერთი ციხე ვნახე: წვერი ცამდის ჰქონდა აწვდილი და სამი ფანჯარა

ჰქონდა. იმ კოშკის ძირში ერთი ბროწეული იდგა, და ეს ბროწეულები იქ დავკრიფე!

— მაშ იქ ქალი ვერავინ ნახეო? — ჰკითხა ხელმწიფემ.

— ვნახეო, — უთხრა ვაჟმა.

მაშინ უთხრა ხელმწიფემ: — შვილო, გაუცინარს იმიტომ მეძახიან, რომ ის ქალი ჩემი ცოლია. იმ ბინძურ დევმა მომტაცა და ის შავი ცხენოსანი ჯარი, ის წითელიც, და ის თეთრიც ჩემია და იმან გამიქვავა. ახლა მოდი შენა და გაიცინე, ვისაც იმოდენა დაგიკარგნიაო.

ადგა მაშინვე ვაჟი. წავიდა კოშკში. მოკლა ბინძური, წამოიყვანა დედა, წამოიღო მათრახები; ერთი ერთ ჯარს გადაჰკრა, მეორე — მეორეს, მესამე — მესამეს, გააცოცხლა და წამოვიდა შინ მშვიდობით.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ელასა, მელასა,
ჭიქა მეკიდა ყელასა.
მთქმელსაც და გამგონებელსაც
ძილი გაამოთ ყველასა.

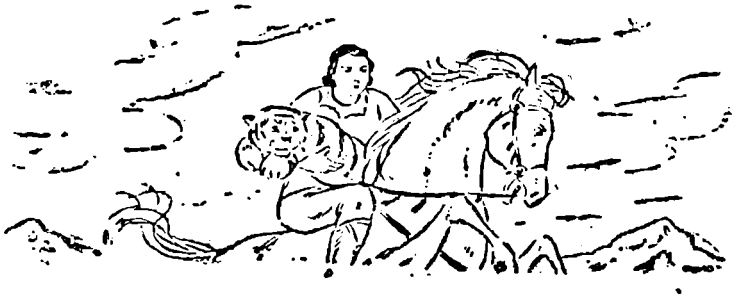

ქაჩალ-მებაჯე

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი გლეხკაცი. დაბერდა, დაუძლურდა, და შვილი მაინც არ მიეცა.

ცოლი და ქმარი ხან ერთმანეთს შესტირიდნენ და ხან ღმერთს, რომ ისეთი რა ცოდვა მიგვიძღვის ან ღვთისა და ან ქვეყნის წინ, რომ ასე უშვილოდ ვილევითო.

ბევრი იდარდეს, ბევრი იჯავრეს და, რომ ვერაფერს გახდნენ, ადგნენ და გადაწყვიტეს, რომ უშვილობის წამლისათვის წასულიყვნენ. ადგა გლეხკაცი. ჩაიცვა რკინის ტანისამოსი, რკინის ქუდი დაიხურა, რკინის ქალამნები ჩაიცვა, რკინის ჯოხი დაიჭირა და წავიდა მკითხავთან.

მკითხავმა უკითხა, უთხრა, რომ უშვილობის წამალი მე კი არა მაქვს და, ღმერთმანი, ცხრა მთას იქით ერთი შავი დევი ცხოვრობს, იმასთან ნიშანს რასმე გაგატან, ის ჩემი კაი ნაცნობია, და წამალი იმას სთხოვე, იმას აუცილებლად ეცოდინებაო.

ადგა ეს ბერიკაცი, იარა, იარა, გადაიარა ცხრა მთა და გადალახა შავი დევის საზღვარი. გამოვიდა შავი დევი, დაინახა თავის საბძანებელში კაცი და რიხით დაუძახა:

— ჩემი შიშით მაღლა ჰაერში ფრინველი ვერ გაივლის, ძირს მიწაზე — ჭიანჭველა, და შენ რა სულიერი ხარ, რომ აქ მოსულხარო?!

— მე ერთი საწყალი ბერიკაცი ვარ, ჩემ დარდს გავექეცი,

შენთან სამტრო რა უნდა მქონდეს, საქმის მეტი; ამა და ამ მკითხავმა გამომგზავნა შენთან და იმიტომ მოვედიო!

— მაშ ნიშანი გექნებაო, — დაუძახა შავმა დევმა.

ბერიკაცმა აჩვენა მკითხავისაგან მიცემული ნიშანი. მკითხავმა გლეხკაცს ბეჭედი მისცა და უთხრა:

— დევს ეს აჩვენე და კარგა მიგიღებსო!

რაკი ბერიკაცმა მკითხავის ნიშანი აჩვენა, დევმა კარგად მიიღო, ასვა, აჭამა და უთხრა, რომ ის წამალი, რაც შენ გინდა, მე კი არ ვიცი და, ცხრა მთას იქით რომ ერთი წითელი დევია, იმან იცის უშვილობის წამალი; ნიშანს მოგცემ და იქ წადიო.

გლეხკაცი ახლა იქ წავა; ივლის, ივლის, გადივლის მეორედ ცხრა მთასაც და შევა წითელი დევის საბძანებელში. რაკი დაინახა დევმა კაცი თავის სამფლობელოში, უარესი ბობოქრობა და ჯავრობა დაიწყო:

— შენ რა სულიერი ხარ, ჩემი შიშით ზეცაზე ფრინველი ვერ გადიფრენს, ძირს, მიწაზე ჭიანჭველა ვერ გაივლის, შენ კი მოსულხარ და ჩემ არემარეში ხარო?

— მე შავი დევის გამოგზავნილი ვარ შენთან, სხვა მე სამტრო და სამოკეთო არაფერი მაქვს. — უპასუხა წითელ დევს ბერიკაცმა. — ერთი საწყალი კაცი ვარ, უშვილოდ ვილევი და ნიშანიც მომიტანია, შენთან ვარ გამოგზავნილი, გამომასწავლეს, იმან იცის წამალიო.

წითელმა დევმა რაკი ნახა შავი დევის ნიშანი, მაშინვე მოუტკბილდა. ბერიკაცს უთხრა, რომ წამალი მე კი არა მაქვს, და ნიშანს კი გაგატან თეთრ დევთან, ცხრა მთას იქით რომ არის, იმან იცის წამალიო. მისცა ნიშანი, და წავიდა ისევ ბერიკაცი.

იარა, იარა, გადავიდა მესამედ სხვა ცხრა მთას და მივიდა თეთრი დევის საბძანებელში. თეთრმა დევმა უარესი ბობოქრობა და ჯავრობა მორთო. დაუწყო მუქარა საწყალ ბერიკაცსა. რაკი წითელი დევის ნიშანი ნახა, ისიც მორბილდა, კაცს უთხრა:

— წამალი მე ვიცი, მე მოგცემ, მაგრამ ნაშენი სანახევრო-

უნდა იყოს, რაც იქნება, ნახევარი შენი იქნება და ნახევარი ჩემია.

გლეხმა იფიქრა: სულ არარაობას ცალუღელი ხარი სჯობია, სუ უშვილობას ერთი შვილი არ მირჩევნიაო?

— მოგცემო,—უთხრა დევს.

დევმა მისცა ორი ვაშლი და უთხრა: — ერთს გასჭრით, შენა და შენი ცოლი შესჭამთ, ერთს კიდევ გოშიასა და ცხენს შეაჭმევთ. ორი ვაჟი გაგიჩნდებათ, ორი რაში და ორი ვეფხვი; ამა და ამ დროს მოვალ, ერთ ვაჟს, ერთ რაშს და ვეფხვს მე წავიყვან, და თითო შენ დაგრჩებაო.

ბერიკაცმა სიხარულით გამოართვა ვაშლები და გაუდგა თავის გზას.

მიიტანა შინ ეს ვაშლები. ერთი გასჭრა, ნახევარი ცოლს მისცა, ნახევარი თვითონ შეჭამა, მეორე გასჭრა, ნახევარი ცხენს შეაჭამა, ნახევარი გოშიას.

მოუვიდა დრო შობისა დედაკაცს. დაწვა ლოგინზე. შვა ორი ოქროსქოჩრიანი ვაჟი.

მოუვიდა დრო ცხენს, გაუჩნდა ორი რაში, ისეთები რომ ოქროს ფაფარი ეყარათ და ცეცხლის ნალები ეკრათ.

მოუვიდა გოშიას დრო შობისა და დაყარა ორი ვეფხვის ლეკვი: ოქროს ფაფარი ეყარათ კისერზე და ცეცხლის კბილები ედგათ...

იზრდებოდნენ ერთად ორი ძმა; ერთს დაარქვეს სასხვათო, მეორეს — თავისა. თუ სხვები წლით იზრდებოდნენ, ისინი დღით იზრდებოდნენ. დღეში მათრახის ტარსა მატულობდნენ. გავიდა დრო. მოიზარდნენ ვაჟებიც, რაშებიც და ვეფხვებიც. მოახლოედა დევის მოსვლის დროც; მოაგონდა მამას დევისთვის მიცემული პირობა და გული ჩასწყდა. დაიწყო ტირილი, ჩაიცვა შავები და საბნელოში ჩაჯდა.

გაიგო სასხვათომ მამის საბნელოში ჩაჯდომა. მივიდა დედასთან და უთხრა:

— დედავ, დიდი ხანია ძუძუ აღარც მე მომიწოვია, და აღარც შენ მოგიწოვებია, ახლა მომინდა, მომაწოვეო.

— მოდი, შვილო, გენაცვალოს დედა, — უთხრა დედამ, — ძუძუს როგორ არ მოგაწოვებო.

სასხვათომ მოუჭირა კბილი დედას ძუძუზე და უთხრა:

— თუ მეტყვი, მამაჩვენი რათა ზის საბნელოში, გაგიშვებ, თუ არ მეტყვი და მოგკვნეტო.

— შვილო, — უთხრა დედამ, — სატირელი და სამგლოვიარო აქვს და გლოვობს. — და რაკი სასხვათო აღარ მოეშვა დედას, დედამ უამბო ყველაფერი და უთხრა: — დევთან პირობა ისე დაედვა, წამალი რო გამოერთო, რომ რაც გაგვიჩნდებოდა, ნახევარი იმისი უნდა ყოფილიყო და ნახევარი ჩვენი; ახლა დევს დღე-დღეზე ველით და ერთ-ერთს წაგიყვანსთო.

გაიცინა სასხვათომ. წავიდა მამასთან და დაუძახა:

— მამავ, რას ჩამჯდარხარ საბნელოში. ცოცხლებს რათა გვტირი, ჯერ არაფერი გვიჭირს, წავალთ, ისევაც მოვალთ. სატირელი შინ ნაგდები კაცია. გამოდი, დევს ისე დაუხვდით, თითქო არაფერია, ეჭვს ნურაფერზე ნუ ააღებინებთ. მე წავალ და ისევაც მალე მოვალო.

მართლაც, გამოვიდა მამა საბნელოდან, მოიმხიარულა თავი, გაიხადა შავები. მოვიდა დევიც. სასხვათოს მამას უთხრა:

— აბა, გავიყოთ ნაშენიო.

— გავიყოთო!

წაჰყვა დევს სასხვათო, წაიყვანა ერთი რაში, ერთი ვეფხვი და წავიდნენ.

ბევრი იარეს, ცოტა იარეს, მივიდნენ დევის ქვეყანაში. ჩაიარეს სოფლები, ქალაქები და ხალხი სულ ტატნად იყო მომდგარი. ყველა სასხვათოს შესცქეროდა. დევის სოფელში რომ შევიდნენ, დევმა ასწავლა სასხვათოს თავის სახლი:

— წადი, მე აქ სოფელში ცოტა საქმე მაქვს, და მეც მალე მოვალო.

სასხვათომ სოფელზე ჩავლის დროს ერთი ბებერი ნახა, ტიროდა, ტიროდა, სულ თვალებს ითხრიდა.

— რათა ტირი, დედილო? — ჰკითხა სასხვათომ.

— ვაი შენს დედას, შვილო, — შეჰბღავლა ბებერმა, — რატომ შენი დედა შენს წინ არ მოკვდა! ეგ დევი, უკან რომ

დარჩა, თავის რჯულის კაცებს მოიყვანს, თავის რჯულის მღვდელს, დაგკლავენ შენც, შენს რაშს, შენს ვეფხვსაც და შეგეპამენ! უშველე თავს, სანამ მოვა, გაიქეცი, იქნება გაასწრო როგორმეო.

მოაჯდა სასხვათო თავის ცეცხლისნალიანს, გადისვა ვეფხვიც და გაფრინდა. გადაიარა ერთ წამს ცხრა მთა და სხვა ცხრა მთაზე გავიდა.

დაბრუნდა დევი სახლში. იკითხა ის ვაჟი:

— ვახშამი რაღა იქნაო?

— მე არავინ მინახია, აქ არავინ მოსულაო!—უთხრა ცოლმა.

— იქნება შემიფერა და გაიქცა,—თქვა დევმა,— ი, ცხრა მთას იქით რო გოდრისოდნად ჩანდა, ის იქნებოდაო!

მაშინვე შეჯდა თავის რაშზე, შემოჰკრა მათრახი და გამოუდგა. რომ დაეწია და დაეწია, სასხვათომაც გალია ხმელეთი, მივიდა ზღვასთან, აუვლის, ჩაუვლის და ტირის, იღვრება ცრემლად. სახსარი აღარსაიდინ არა აქვს: წინ ზღვა და უკან დევი.

ამოიდგამს ენას რაში და ეტყვის: — რა გატირებს ბატონო, რაზე შეგიწუხებია თავი? მომიპირე მოსართავები, რაც ძალი და ღონე გაქვს, გადამკარ მათრახი, და მერე მოგვდიოს თეთრმა დევმაო.

ჩამოხტა ცხენიდან მაშინვე სასხვათო, მოუპირა მოსართავები, და გამოჩნდა დევიც: — ეგ არი, ჭიავ, ველარსად წამიხვალ, ჩემი ლუკმა ხარ მაინცა და მაინცაო.

შემოჰკრა სასხვათომ რაშს მათრახი, ადგა რაში ტოტებზე, დაიზიდა, გაიწია, დაიფრუტუნა, ისკუპა და ზღვის მეორე ნაპირს კი გადიტანა თავის მხედარი. გავიდა სამშვიდობოს სასხვათო, ღმერთს მადლი შესწირა. მოიბრუნა თავი დევისაკენ, დევი ზღვის პირს იდგა ხახადაღებული და კბილებს უკრაჭუნებდა სასხვათოს.

ჩამოხტა სასხვათო რაშიდან, დაასვენა, მოაძოვა, დაისვენა თვითონაც, მერე შეჯდა და გაუდგა გზებს.

ბევრი იარა, ცოტა იარა, მივიდა ერთ სახელმწიფოში. გზაზე ერთი მეღორე ნახა. მივიდა იმასთან და გამოჰკითხა

იმქვეყნის ამბები. მეღორემ უთხრა, რომ აქვე ახლოს ამ სახელმწიფოს სატახტო ქალაქია; ხელმწიფე მდიდარი და დიდებული უზის. ხელმწიფეს სამი მზეთუნახავი ქალი ჰყავსო!

სასხვათოს ორი ხელი ოქროს ტანისამოსი ჰქონდა. მეღორეს უთხრა:

— მეღორეკ, აი, ეს ერთი ხელი ჩემი ოქროს ტანისამოსი მომიცია შენთვის, სამაგიეროდ შენ შენი საცმელი უნდა მომცე და ერთი ღორის ფაშვიცო.

მეღორეს ძალიან გაუხარდა. ტანისამოსიც მისცა, ღორიც დაუკლა, ხორციც აჭამა და ფაშვიც დაუცალა, გაურეცხა და მისცა.

გამოეთხოვა სასხვათო მეღორეს, ჩაიცვა იმისი ტანისამოსი, ღორის ფაშვი თავზე ჩამოიცვა და ოქროს ქოჩორი შიგ შეიკეცა. ერთი ხელი ოქროს ტანისამოსი, აბჯარი, მორთულობა რაშს დააკრა და გაუშვა რაშიც და ვეფხვიც. გამოიძრო რაშმა ძუა, მისცა პატრონს და უთხრა:

— როგორც ჩვენი თავი დაგჭირდეს, ეგ ძუა გამოხსენ, ახსენე ჩემი სახელი და მე და ვეფხვი იმწამში იქ დავიბადებითო.

გამოართვა ძუა, გამოეთხოვა ორივეს და წავიდა ქალაქისაკენ.

ქალაქში რომ შევიდა, იკითხა:

— მებატე არავის უნდაო?!

უთხრეს, რომ ღმერთმანი ხელმწიფეს უნდა მებატე და რო მიხვიდე იქ, აუცილებლად დაგიყენებენ ბატების სავლელადაო.

ვინ რა იცის თუ სასხვათო რა ვაჟია?! იმათ ერთი ქაჩალი და ბეჩავი ვიღაცა ჰგონიათ.

ხელმწიფემ დაიყენა სასხვათო მებატედ. ჩარეკავს ბატებს მდინარეზე, ერთი სალამური აქვს, ბატები რომ ცურაობას დაიწყებენ, ის კიდევ იმას უკრავს და ართობს გულს.

ერთხელ ბატები ჩავლენ მდინარეში, დაიწყებენ შიგ ყურჭუმელაობას, ცურვას და თამაშობას. მოუნდება სასხვათოსაც ბანაობა, ადგება, მიიხედ-მოიხედავს და, რომ ვერავის დაინახავს, მოიხდის ფაშვს, გატიტვლდება და დაიწყებს ბანაობას.

ამ დროს ხელმწიფის უმცროსი ქალი თავის ფანჯარასთან მჯდარა. მისდგომია სასხვათოს თმის ნათელი, გაუხედნია, დაუნახია, რომ ამ მებატეს ტალღებივით ოქროს თმა აყრია, შესწუხებია ქალს გული და რის ვაი-ვაგლახით ძლივს მოუსულიერებიათ.

დაუწყეს ქალს მიზეზის კითხვა, მაგრამ ქალი ხმასაც არ იღებდა. შეუყვარდა მებატე, რმის სიყვარულით კვდება. რომ ვეღარ მოითმინა და ვეღარ გასძლო, დებს უთხრა:—დებო, რა ხანია, ჩვენი მამისათვის ძღვენი აღარ მიგვირთმევია, ახლა მაინც მივართოთო!

— კარგიო, — უთხრეს დებმა.

ყველამ რამე მიართვა ხელმწიფეს: უფროსმა დებმა მდიდრულად ნაკერი ტანისამოსი, იარაღი, და უმცროსმა კი მოწყვიტა სამი კიტრი: ერთი დამპალი, ერთი დასალპობად მომზადებული და ერთი კიდევ ქორფა, მაშინღა საუმელი და მიართვა ხელმწიფეს.

ხელმწიფეს ძალიან გაუკვირდა: — ეს ამდენი ხანია ხელმწიფედ ვარ, ასეთი ძღვენი არავის მოურთმევია ჩემთვის და ჩემ ქალს რამღა მოაგონა კიტრების ძღვნაო.

დაიბარა უმცროსი ქალი და ჰკითხა: — რა არის, რასა ნიშნავს ეს კიტრებიო?

— სირცხვილი კი არის, — უთხრა ქალმა, — და აბა, უთქმელობა არ ამეცილება, უნდა ვთქვა: ეგ დამპალი კიტრი ჩემი უფროსი და არის, — მაგას დრო აქვს გადასული; ეგ დასალპობად მომზადებული — ჩემი შუათანა და არის, და ეგ მესამე— მე. გათხოვება გვინდა ჩვენ და ქმრების შერთვაო!

— ოღონდ, შვილებო, თქვენ ვინმე მოინდომეთ, და როგორ არ გაგათხოვებთ, — უთხრა მამამ. — თქვენს მეტი მე ვინა მყავს, ან სახელმწიფო რად მინდა და ან ქონება თქვენს იქითო!

მაშინვე გაგზავნა კაცები მთელ თავის სახელმწიფოში და დაიბარა ყველა: მოდით, ქალებს ვათხოვებ, სასიძოები უნდა ამოვირჩიოთო.

მოვიდა ერი, მოვიდა, რომ სულ აივსო მთელი ქალაქი.

ტევა აღარ იყო. უნდა დაჯარებული ხალხისათვის ჩამოეელოთ ქალებს და, ვინც მოეწონებოდათ, იმას უნდა ჩასჯდომოდენ კალთაში.

ჯერ უფროსმა ქალმა ჩამოუარა დაჯარებულ ერს და ვეზირს ჩაუჯდა კალთაში; ახლა შუათანამ ჩამოუარა და ჩაუჯდა ნაზირს; ჩამოუარა უმცროსმა და ვერა ნახა ის, ვინც უნდოდა. აუარა და ჩაუარა, მაგრამ აბა! დაბრუნდა და უთხრა: — ის აქ არ არისო!

მოიკითხა ხელმწიფემ: — ვინღა გვაკლიაო? — და ყველა იქ იყო ქაჩალ-მებატის მეტი.

— აბა, იმის მოყვანა რა საჭიროა, — თქვა ზოგმა, — იმას ხომ არ შეირთავს ხელმწიფის ქალიო?

— არა, მოიყვანეთო! — უთხრა ხელმწიფემ.

წავიდნენ ქაჩალ-მებატის მოსაყვანად. გზაზე სასხვათომ ერთი კურდღელი დაიჭირა, უბეში ჩაისვა და დამალა. როდესაც მოვიდა სასხვათოც, ქაჩალ-მებატედ წოდებული, აუარა და ჩაუარა ქალმაც ხალხს. მივა სასხვათოსთან, დაეღირება კალთაში ჩასაჯდომად, მაგრამ სასხვათო ამოაჩენინებს კურდღელს ყურებს და დაშინებული ქალი ისევ მოშორდება.

დაბრუნდა ქალი მამასთან და უთხრა: — უბეში რაღაც უზის და მეშინიან, ვერ ჩავუჯდებიო!

— თვალები დახუჭე, შვილო, და ისე ჩაუჯექიო, — უთხრა ხელმწიფემ.

ქალი წავიდა სასხვათოსაკენ, მივიდა, დახუჭა თვალები და ქაჩალ-მებატეს კალთაში კი ეცა. მოსწყდა ხელი ხელმწიფეს, მაგრამ რაღას იზამდა! ხალხი გაკვირვებული და გაოცებული დარჩა.

წამოიყვანეს ნაზირ-ვეზირმა თავის ცოლები, მისცა ხელმწიფემ ბევრი ფული მზითვად, სახლები და დადგნენ მდიდრად. უმცროს ქალს და ქაჩალ-მებატეს კი ერთი საქათმე მისცეს საცხოვრებლად. არიან ამ საქათმეში ცოლ-ქმარნი და ითმენენ სიძეების დასაცინს.

თანდათან ქაჩალ-მებატის ცოლსაც გულს შემოეყარა: იქნება ჩემმა უბედურებამ და წერა-მწერელმა მომაჩვენა; იქნება

ჩემი ქმარი მართლა ქაჩალი იყოს და მე ოქროსთმიანი მეგონაო. დაიწყებდა მალიმალ ტირილს და ითხრიდა თვალებს. ქაჩალ-მებატე კი დადიოდა და აინუნშიაც არ აგდებდა ხალხის ლაპარაკს.

გავიდა დრო. ხელმწიფემ იფიქრა: ეს ქალები ხომ გავათხოვე, სიძეები ვიშოვე. ვბერდები. ვაჟი არა მყავს და ვნახავ, გამოვცდი, რა სიძეები მყავს, ვის ხელში ვაგდებ, ვის გავუწირავ სახელმწიფოსაო.

მოიავადა თავი ხელმწიფემ. დაიბარა სიძეები და უთხრა:

— ვკვდები, აბა, თუ რამ შეგიძლიათ, ახლა მარგეთ, წამალი მომიტანეთო!

— რა გიშველის, რა მოგიტანოთო? — ჰკითხეს სიძეებმა.

— ამა და ამ ადგილას თუ წახვალთ და იქ ცოცხალ ირემს დაიჭერთ, ამოაცლით ნუკრს და იმის ღვიძლს მომიტანთ, ის მიშველის; სხვა ჩემი მეშველი არაფერი არ არისო.

ადგებიან სიძეები, ნაზირ-ვეზირი, მოირთვებიან, მოიკაზმებიან, შესხდებიან ცხენებზე და ერთის ამბით გასწევენ. ქაჩალ-მებატეც გამოართმევს ერთ კოჭლ ცხენს, შეჯდება და გააჩაკ-ჩაკებს. დასცინიან ცოლის დებიც და სიძეებიც: უთუოდ შენ კი მოიტან, არ მოგირჩებაო.

გასცდა ქალაქს ქაჩალ-მებატე. გავიდა მინდორზე, გამოხსნა ძუა, და მოვარდა რაში. გაიძრო ძველმანი ტანისამოსი, ჩაიცვა ოქრო-ქსოვილი, შეჯდა და გაუდგა გზას.

იარა, იარა და მივიდა დანიშნულ ადგილას. გარია რაში ირმის ჯოგში, დაიჭირა ერთი მაკე ირემი, დაბა და თვითონაც გვერდს მოუჯდა.

მოვიდნენ ნაზირ-ვეზირიც, დაუკრეს თავი და მოწიწებით დაუწყეს ლაპარაკი. სასხვათომ ჰკითხა:

— რაზე გარჯილხართ და აქ მოსვლა გაგიბედნიათ. უსაქმოდ არ გაირჯებოდითო.

ნაზირ-ვეზირმა უთხრეს: — ჩვენი ხელმწიფე არის ავად, და ცოცხალი ირმის მუცლიდან ამოღებული ნუკრის ღვიძლი თქვეს წამლად, და რასაც გვთხოვ, მოგცემთ, ოღონდ კი იმის ღვიძლი მოგვეცით!

ქაჩალ-მებატემ უთხრა: — მე თქვენი სხვა არაფერი არ მინდა, ნეკის წვერები მომიჭერითო!

რას იზამდნენ ნაზირ-ვეზირნი? მოუჭრეს ნეკა თითების წვერები, მისცეს, გამოეთხოვნენ, გადუხადეს მადლობა, შესხდნენ და წავიდხენ.

ისინი რომ წავიდნენ, ადგა ქაჩალ-მებატეც, შეჯდა და გამოსწია. ქალაქს რომ მოუახლოვდა, ჩამოხტა, გაიხადა ოქროქსოვილი, ჩაიცვა ძველი ტარტლები, ჩამოიცვა თავზე ღორის ფაშვი, გაუშვა რაში, შეჯდა კოჭლ ცხენზე და როდესაც ნაზირ-ვეზირი შევიდნენ ქალაქში, მივიდა ქაჩალ-მებატეც თავის კოჭლი ცხენით. სიძეებმა დასცინეს: უთუოდ შენ კი მოიტანდი ცოცხალი ირმის ნუკრის ღვიძლს, და ჩვენ კი აბა, რას მოვიტანდითო.

მიუტანეს წამალი ხელმწიფეს. ჭამა მოტანილი ღვიძლი, მაგრამ ხელმწიფემ მორჩენა მაინც არ სთქვა, ისევ თავს იავადებდა. ნაზირ-ვეზირს კი სახელი გაეთქვათ წამლის მოტანით.

ქაჩალ-მებატის ცოლი იჯდა და ტიროდა.

დაიბარა კიდევ ნაზირ-ვეზირი ხელმწიფემ და უთხრა:

— ისევ უნდა წახვიდეთ და, თუ ჩემი მორჩენა გინდათ ამა და ამ ადგილს ვეფხვებია, ერთი ვეფხვი მოწველეთ და იმის რძე მომიტანეთ; თუ მიშველის, ის მიშველის, თორემ სხვა ვეღარა მიშველისო.

ადგებიან ნაზირ-ვეზირი და გასწევენ ვეფხვის რძის მოსატანად. ქაჩალ-მებატეც შეჰკაზმავს კოჭლ ცხენს და კინკილით გაუდგება გზებს.

გასცდება ქალაქს, გამოხსნის ძუას, რაში მაშინვე იმასთან გამოცხადდება. ჩაიცვამს, მოირთვება და ეტყვის რაშს:

— ხელმწიფემ თავი მოიავადა. ნაზირ-ვეზირი ვეფხვის რძისათვის დაგზავნა, და მიშველე რამეო!

— მაგისი ფიქრი ნუ გექნება, — უთხრა რაშმა, — მე ვიცი და იმათა, შემჯე და წავიდეთო.

გაიყოლეს კბილცეცხლიანი ვეფხვი და გასწიეს, სადაც ვეფხვები ეგულებოდათ. რომ მივიდნენ ვეფხვების თერგში, აქა-იქ ამოხტნენ ვეფხვები და მიეცნენ გზებს. გამოუდგა კბილცეცხლა სასხვათოსი ერთ ძუ ვეფხვს, მიიგდო ერთ გამოქვა-

ბულში, შეიპყრო და მოიყვანა პატრონთან. დააბა ქაჩალ-მებატემ და დაუჯდა გვერდზე.

როდის იყო, მოვიდნენ ნაზირ-ვეზირიც. ისევ ის კაცი ნახეს, გაუკვირდათ და სთქვეს:

— ნადირთ ხელმწიფე ეგ თუ არის, მაგის ხელში თუ არიან ტყისა და ველის ოთხფეხიო!

მივიდნენ იმასთან მოწიწებით, მოუხადეს ქუდები, დაუკრეს თავი და მოახსენეს:

— მაშინაც შენ გვიყავ სიკეთე, მაშინაც შენ მოგვეცი ირმის ნუკრის ღვიძლი და ახლაც გვიშველე, გვიმსახურე, რაც გინდა, ის გამოგვართვიო.

— კარგი, — უპასუხა სასხვათომ, — თუ ყურის ფიმფილოებს დამიჭრით, მოგცემთო!

რაღა მეტი ღონე ჰქონდათ ნაზირ-ვეზირს? მოუჭრეს ყურის ფიმფილოები; მოუწველა სასხვათომ ვეფხვი, რძე იმათ მისცა და ყურის ფიმფილოები თვითონ შეინახა.

გასწიეს ნაზირ-ვეზირმაც. სასხვათომაც გაუშვა ვეფხვი, შეჯდა რაშზე და გამოსწია ქალაქისაკენ. ქალაქის ახლოს რომ მივიდა, ჩამოხტა, რაში გაუშვა, დააკრა ტანისამოსი, თვითონ ისევ მებატის ტანისამოსი ჩაიცვა, ფაშვი ჩამოიცვა თავზე, შეჯდა კოჭლ ცხენზე, გატეხილი მშვილდ-ისარი დაიჭირა ხელში და შევიდა ქალაქში. ქალაქში რომ შევიდა, ყველა იმას დასცინოდა. ბალღები ცხენის ძუაზე ებმოდნენ. ცოლის დებმა რომ დაინახეს, ქაჩალ-მებატე ისევ ცარიელი მოდისო და ჩვენმა ქმრებმა კი მეორედ მოიტანეს წამალიო, დაუწყეს დაცინვა ქაჩალ-მებატის ცოლს და აღარ აყოფინებდნენ თავს კარში.

მოუტანეს ნაზირ-ვეზირმა ვეფხვის რძეც ხელმწიფეს. გაუვარდათ სახელი ბიჭობისა, გაითქვნენ მთელ ქვეყანაზე. იმათი ცოლებიც ქაჩალ-მებატის ცოლს თავს აღარც კი უყადრებდნენ. ხელმწიფეც დასცინოდა უმცროს ქალ-სიძეს და აღარც კი უშვებდა შინ.

ქაჩალ-მებატე არაფერს ამბობდა, და იმის ცოლიც ითმენდა და ელოდა რაღასაც.

აი, კიდევ ეძახის მესამედ ხელმწიფე თავის სიძეებსა და ეუბნება:

— ეს ორჯერ მომიტანეთ წამალი და დამიმტკიცეთ თქვენი სიგმირე, მაინც არ მეშველა, მესამედაც წადით და უკვდავების წყალი მომიტანეთო.

მაშინვე ადგებიან ნაზირ-ვეზირი, შესხდებიან ცხენებზე და გასწევენ უკვდავების წყლის მოსატანად.

ადგება ქაჩალ-მებატეც, შეჯდება კოქლ ცხენზე და ჩააკინკილებს ქალაქის ქუჩებს. ქალაქს რომ გასცდება, გამოხსნია ძუას. მოვარდება რაშიც.

— რა გინდაო? — ჰკითხა. ვაქმა ყველაფერი უამბო.

— ჩემ კისერს იყოს იქიდან უკვდავების წყლის მოტანა, — უთხრა რაშმა, — ერთი ის არის კოკოშას გრძელი ტარი გაუკეთე, უკვდავების წყალი ორი კლდის შუა გამოდის; ის კლდეები მიდიან და მოდიან, ეჯახებიან ერთმანეთს და შლიან ცეცხლს, როგორც ტაში, ისე სცემენ. მე გავფრინდები, უნდა შიგ კლდეში ერთი მხრიდან მეორეში გავვარდე, შენ კი იმ გრძელტარიანი კოკოშათი წყალი ამოკრიფე, და წავიდეთო.

გადაჯდა თავის რაშზე ქაჩალ-მებატე და გაუდგა გზას.

ბევრი იარა, ცოტა იარა, მივიდა იქ, სადაც უკვდავების წყალი იყო. ერთი უზარმაზარი კლდე გამოჩნდა, იმისი წვერი ცაში იყო შერჭობილი; ორპირად იყო აყუდებული. თვალის დახამხამების ხანს გაიწევდნენ, გადგებოდნენ განზე და მერე ისევ ერთმანეთს ეჯახებოდნენ. არა სულიერს იმაში შესვლა არ შეეძლო.

— მომიჭირე მოსართავები და დამკარიო! — უთხრა რაშმა სასხვათოს.

მოუჭირა მოსართავები, შემოჰკრა მათრახი, ისკუპა რაშმა, გავარდა კლდეებს შუა, ვაქმაც მოასწრო წყლის ამოღება, მხოლოდ გასვლის დროს კლდემ რაშის კუდის წვერს კიდევ მოასწრო და მოსწყვიტა.

ჩამოხტა ვაქი, დაასვენა რაში და დაჯდა თვითონაც.

როდის იყო, მოვიდნენ ნაზირ-ვეზირიც. ნახეს, რომ ისევ იმ კაცსა აქვს უკვდავების წყალიც. სთხოვეს, შეაძლიეს დიდი ფასი. სასხვათომ უთხრა:

— მე თქვენი არაფერი მინდა, ამოიწიეთ და უკან ჩემ ცხენს წიხლი მიარტყმეინეთო!

რა მეტი ღონე ჰქონდათ? მიარტყმეინეს ფეხცეცხლს წიხლი და სულ ზედ დააჩნდა ნატერფალები.

მისცა უკვდავების წყალი, გაისტუმრა და წამოვიდა თვითონაც გულდასვენებული.

მოუტანეს ნაზირ-ვეზირმა უკვდავების წყალი, და მორჩა ხელმწიფეც.

ნაზირ-ვეზირები როდი ამბობენ, თუ იქ კაცი დაგვხვდა და ირმის ნუკრის ღვიძლიც, ვეფხვის რძეც და უკვდავების წყალიც იმან მოგვცაო; ისინი ეუბნებიან, რომ ჩვენ მოვიტანეთო.

გაეთქვათ სახელი. გახარებულია ხელმწიფეც, რომ ასეთი სიძეები იშოვა.

ქაჩალ-მებატე კი ჩუმად არის. იმისი ცოლი ახლა კი დარწმუნდა, რომ მართლა ჩემი ქმარი ქაჩალია, და შევცდი, მოვითხარე და შევრცხვიო.

რაკი ასეთი სიძეები დაიგულა, ხელმწიფემ კაცი გაუგზავნა სხვა მოსაზღვრე ხელმწიფეს და შეუთვალა:

— მე მოვდივარ საომრად შენთან, მზად იყავ, ვიომოთ, რომელიც დავძლევთ, იმან დავიჭიროთ ორივე სახელმწიფოვო.

კაცის გაგზავნა და ჯარების დაძახება ერთი იყო. გაივსო იქაურობა ჯარით. მოვიდა დიდი და პატარა. ნაზირ-ვეზირიც მორთულ-მოკაზმულები გამოვიდნენ და დაუდგნენ ჯარს წინ.

წავა ქაჩალ-მებატეც. გამოხსნის ძუას, მოუვა რაშიც და ვეფხვიც. ჩაიცვამს მშვენივრად, აისხამს იარაღს და გასწევს საომრად თავის ვეფხვით. იმ დროს მივა, როცა გაცხარებული ომია. შეუტევება ამ მტრის ლაშქარს, გაუვლის და გამოუვლის, სჭრის თავს და ჰყრის მკვდარ ლეშს. რასაც ისა ჰხოცს, ორ იმდენს იმისი რაში და ვეფხვი.

დაღამდა ის დღე. გადასწყდა იმ დღის ომი. ყველა გაქვირვებულია, ყველა უცხო მხედარს ეძებს. ამ დროს უცხო

მხედარი ირთვება ისევ ძველი ტანისამოსით, მოდის ცოლთან და უგდებს ყურს უცხო მხედარზე საუბარს.

გათენდება მეორე დღე. დაიწყება ისევ ომი. ჩაიცვამს ისევ ქაჩალ-მებატე და ჩავა. იომებს და უცებ ხელს შეაჭრის ხმალი. მორჩება იმ დღის ომიც. ხელმწიფე შეჰნიშნავს, რომ სასხვათოს სისხლი ჩამოსდის. მაშინვე მოიხსნის ბაღდადს და შეუხვევს ჭრილობას.

წავა სასხვათო. გაიხდის ტანისამოსს, ჩაიცვამს ძველმანს და დაბრუნდება შინ.

ხელმწიფე გამართავს დიდ წვეულებას. დახოცს საქონელს, დააჯარებს ლაშქარს და უბრძანებს ღვინის ჩამორიგებას. მეღვინეს ჩუმად ეტყვის, რომ თვალი ადევნე, ვინც დაჭრილ ხელს, ჩემი ბაღდადით შეხვეულს, გამოგიშვერს, მითხარიო.

ჩამოატარეს ღვინო. ყველამ გაუშვირა თითო ხელი, მაგრამ ვერ გაიგეს, თუ ვისა ჰქონდა შეჭრილი ხელი. ხელმწიფეს მოახსენეს:

— ყველა თითო ხელს გვიშვერს, და მართლაც, თითო ყანწისათვის თითო ხელზე მეტი არც არის საჭიროო.

— ჩამოატარეთ ღვინოც და ვაშლიც, — უთხრა ხელმწიფემ.

ჩამოატარეს ღვინო და ვაშლი. ქაჩალ-მებატემ გაუშვირა ერთი ხელი, მეორე კი დამალა.

— მეორეც გამოგვიშვირე, — უთხრეს, — ვაშლი გამოგვართვიო.

— მე ვაშლი არ მინდა, ღვინო დამალევინეთო, — უთხრა ქაჩალ-მებატემ.

მაინც არ მოეშვნენ და გამოაღებინეს შეხვეული ხელი.

მაშინვე გადაეხვია ხელმწიფე სასხვათოს და დაუწყო კოცნა:

— მაპატიე, შენი ჭირიმე, მაპატიე, რაც უსიამოვნება ნახე, — ხელმწიფემ სთხოვა სასხვათოს. — ხვალ მაინც გამოდი და ეჩვენე ხალხსაცა და მეცაო.

მეორე დღეს აიძრო თავზე ღორის ფაშვი, გაიხადა ძველი ტანისამოსი, შეჯდა რაშზე, აისხა იარაღი და ჩავიდა ომში. გაუსო მტრის ჯარს და სულ მუსრი გაავლო. გასწყდა მტრის ლაშქარი. იმათ ხელმწიფემ გამოუგზავნა კაცი, რომ ნულარა ეხოცთ ხალხს, გატეხილი ვარ, ჩემი სახელმწიფო შენ დაგრჩაო.

გადაწყდა ომი. დაბრუნდა ხალხი შინ. ახლა ყველა სასხვათოს აქებდა და ადიდებდა. ნაზირ-ვეზირის ხსენება სადღა იყო!

სასხვათოს ცოლი იჯდა და გასცქეროდა გამარჯვებულ დებს. იმის დებს შურით თვალებიდან ძმარი სდიოდათ.

დაბრუნდა ხელმწიფეც სახლში. მისცა სასხვათოს და იმის ცოლს უკეთესი სასახლე და დააყენა.

— სახელი ნუ დაიმალება, რაკი თავის გამოჩენაზე მიდგა საქმე, — უთხრა ერთხელ სასხვათომ ხელმწიფეს.— აბა, ერთი, დაუძახეთ თქვენს სიძეებს, ნაზირ-ვეზირს, და ჰკითხეთ, ვინ მისცა ცოცხალი ირმის ნუკრის ღვიძლი? ის მე მივეცი. — და დასამტკიცებლად ნეკა თითების წვერები გამოუჩინა და უთხრა:

— ესენი დავაჭრევინე ფასადო!

მართლაც დაუძახეს ნაზირ-ვეზირს, ნახეს, ნეკა თითების წვერები დაჭრილები აქვთ.

— ვეფხვის რძეც მე მივეც და სამაგიეროდ ყურის ფიმფილოები დავაჭრევინე, უკვდავების წყალიც მე მოვიტანე ჩემი რაშით და მაგათ მივეც, სამაგიეროდ ჩემ რაშს ნალებით ნიშანი დავადებინე მაგათთვის საჯდომზე... თუ არა გჯერათ, გასინჯეთო!

გასინჯეს და მართლაც, ყურის ფიმფილოები დაჭრილები ჰქონდათ; გაატიტვლეს და ცხენის ნანალარები ზედ ეტყობოდათ. დაბრუნდნენ სახლში შერცხვენილი ნაზირ-ვეზირნი. იმათი ცოლებიც სირცხვილით იწვებოდნენ.

მოსწყინდა შინ ჯდომა სასხვათოს. ხელმწიფეს უთხრა:

— სანადიროდ უნდა წავიდე და რასა ბრძანებთო?!

ხელმწიფემ უთხრა: — შვილო, წადი, გული გაიხარე, გაირთე, და ჩვენ საზღვარს კი არ გადასცდე; სხვის საზღვარს არ გადახვიდე, იქ ერთი ქალია და ის აუცილებლად მოგკლავს, არ მოურჩებიო.

— არა მიშავსო, — უთხრა სასხვათომ.

დაუძახა რაშს, ვეფხვს, ჩაიცვა აბჯარი, შემოირტყა ხმალი და გასწია.

ინადირა თავის სახელმწიფოში, ნადირი ვერაფერი ნახა და სთქვა:

— რაც იქნება, იქნება, გადავალ ქალის საბძანებელში და ან მოკვდები და ან დავრჩებიო.

გადავიდა; ინადირა. იმდენი ნადირი იყო, რომ სათვალავი არა ჰქონდა. ჰხოცდა, რამდენიც სულსა და გულს უნდოდა. როდესაც დაიღალა და მოსწყინდა, ახსნა მშვილდს ბაწარი და დაისვენა.

შორს ერთი მაღალი კოშკი დაინახა. მაშინვე ადგა, ააბა ისევ მშვილდს ბაწარი და გაუდგა გზას.

მივიდა კოშკთან, შევიდა შიგ, ჩამოჯდა ოქროს სკამზე და დაისვენა. იქვე კოშკში ოქროს ფანდური და ოქროს ვერძი იყო. ჩამოიღო ფანდური, დაჰკრა და ააჟღერა. დაიწყო ოქროს ვერძმა თამაშობა და ხტუნაობა.

გავიდა ცოტა ხანი, და მოვიდა ქალიც.

— ვინა ხარ ჩემ კოშკში რო ოქროს ფანდურსაც უკრავ და ოქროს ვერძსაც ათამაშებ?! — შემოსჭყივლა ქალმა სასხვათოს. — ვინა ხარ, შენი სახელი დაიძახე.

— მე სასხვათო ვარ, და აბა შემოდი! — უპასუხა სასხვათომ.

— მომკლავ! — დაუძახა ქალმა შეშინებული ხმით. — რაკი ისა ხარ, ვერ შემოვალ!

— არ მოგკლავ, შემოდი! — გასძახა სასხვათომ.

— არა, მომკლავ, — უპასუხა ქალმა.

— არ მოგკლავ! — ეუბნება ვაჟი.

— აბა, მაშ თუ არ მომკლავ, მანდ რო ნაფოტი გდია, შენ რაშს დაადე ისაო, — დაუძახა ქალმა.

აიღო სასხვათომ ქალის ნაჩვენები ნაფოტი, დაადო თავის რაშს და დაუძახა:

— ახლა შემოდი, შევასრულე შენი თხოვნა!

— აბა, ახლა ვეფხვს დაადე! — დაადო იმასაც.

— ახლა შენს ხმალსაც! — ხმალსაც რომ დაადო სასხვათომ ნაფოტი, დაუძახა ქალს:

— აჰა, ესეც ხმალი, ესეც შეგისრულეო!

— აბა, ახლა შემოვალ და დამხვდიო! — შემოსჭყივლა ქალმა და შემოიჭედა კარებში, დაიზიდა რაში, მაგრამ თქვენს მტერს ნურა კარგი, რომ იმან ნძრევა ვეღარა ქნა. ცხრა კეცი ჯაჭვით იყო დაჯაჭული. დაიზიდა ვეფხვი, მაგრამ ვერც იმან ქნა ჩუჩუნი. დაღონდა სასხვათო, დეეზიდა ხმლის ვადას, მაგრამ აღარც ხმალი დაემორჩილა პატრონს, ისიც დაჯაჭულ დაკრული იყო.

შემოვიდა ქალი და გადაყლაპა რაშიც, ვეფხვიც და სასხვათოც.

სასხვათო და მისი ძმა თავისა რომ შორდებოდნენ ერთმანეთს, დეეთან რომ უნდა წასულიყო სასხვათო, ამოიღეს ხმლები და უთხრეს ერთურთს:

— ეს ხმლები გვქონდეს ნიშნად, როდესაც ხმალს უომრად სისხლის ცვარი დააყაროს, მაშინ ვიგონოთ ერთმანეთისა, რომ გვიჭირს რამე, და შველაა საჭირო.

ამოიღებს ხმალს მუდამ ძმა თავისა, გასინჯავს, გააქვს ლაპლაპი. ამოიღებს ახლა და, ხმალი სულ ცრემლებსა ღვრის, სულ სისხლის ცვარშია ნაბანი.

დაღონდება თავისა, იტყვის:

— ძმას უჭირს ჩემი თავი და შველა ესაჭიროებაო.

ადგება, ჩაიცვამს ოქროს ტანისამოსს, აისხამს იარაღს, აიღებს მშვილდ-ისარს, შეჯდება რაშზე, გამოეთხოვება დედმამას, გაიყოლებს ვეფხვს და გასწევს.

ივლის, ივლის, მოივლის მთელ დუნიას, ათასი მილეთის ხალხს ნახავს, კითხულობს ძმას, მაგრამ ტყუილად. ბოლოს როგორც იქნება, მიკა იმ სახელმწიფოში, სადაც სასხვათო იყო.

ისე ჰგავს, ისე ჰგავს თავისა სასხვათოს, როგორც ორად გაჭრილი ვაშლის ნახევარი მეორე ნახევარსა ჰგავს.

დიდი ხნის დაკარგულია სასხვათო. ხელმწიფემ შავი გადააკრა ქალაქს. რაკი მოვიდა იმ სახელმწიფოში თავისა, ხალხს სასხვათო ეგონა და მაშინვე ახარეს ხელმწიფეს. მაშინვე უბრძანა ხელმწიფემ შავების ახდა, გამოეგება თავისას და დაუწყო კოცნა.

— მადლობა ღმერთსა, შვილო, რომ დაბრუნდი, მადლობა ღმერთსა. რა ღმერთმა ქნა, ან რა ბედმა და იღბალმა, რომ იმ ქალს გადურჩიო?

თავისა მაშინვე მიჰხვდა, რაშიაც იყო საქმე. იფიქრა: უთუოდ სასხვათო წასულა სადღაც, დაკარგულა და აღარ მოსულა. ის უგლოვნია; ახლა ჩემი მოსვლა იმიტომ გაუხარდა, რომ სასხვათო ვგონივარო.

ხელმწიფეს უპასუხებს, რომ გადავრჩი, ისე გადავრჩიო. მერე ეტყვის, რომ არა ვყოფილვარ იმ ქალთან ჯერ, ხვალ წავალო.

შეიყვანენ სასხვათოს ოთახში. გამოეგებება რძალი და ისიც დაუწყებს კოცნას. იმასაც სასხვათო ჰგონია.

საღამოზე რომ დაწვება თავისა, მივა და სასხვათოს ცოლიც დაწვება იმასთან. ქალსა ჰგონია, რომ სასხვათოაო, და აბა, თავისაც რას გაუმხელს, რომ არა ვარ სასხვათოვო!

ამოიღებს ხმალს თავისა, დასდებს შუაზე და ეტყვის რძალს:

— თუ ამ ხმალს გადმოსცილებიხარ, მაშინვე ამ ხმლით ლუკმა-ლუკმა აგკუწავ, დაღლილი და ნამაშვლარი ვარო.

ქალმა იფიქრა, მაგას სხვა ვინმე შეჰყვარებია, ჩემზე ხელი აუღია, გული აუყრიაო, და დაიწყო ტირილი. იტირა ბევრი, იტირა, დაიღალა და დაეძინა.

მეორე დღეს დაემზადა თავისა წასასვლელად და ხელმწიფეს ჰკითხავს:

— საითკენ წავიდე და საითკენ არაო?

ხელმწიფემ ასწავლა ქალის საბძანებელი და უთხრა:

— ჩვენს საზღვარს არ გადახვიდე, თორემ იქ ის ქალი მოუკლავს არ გაგიშვებსო.

შეჯდა რაშზე, შემოირტყა ხმალი, გაიყოლია ვეფხვიც და გასწია.

არც აქ და არც იქ სანადიროს თავი არ უბრუნა, ფეხაკრეფით გაიარა და გავიდა ქალის საბძანებელში. დაინახა კოშკი და მაშინვე იქ მიაშურა. შევიდა კოშკში, ჩამოიღო ოქროს ჩონგური, დაჰკრა სამწუხაროდ სიმებს და ააყღერა.

მოვიდა ქალიც და შემოსჭყიელა: — ვინა ხარ ჩემ კოშკში? ვინ უკრავს ჩემ ოქროს ჩონგურს და ვინ ათამაშებს ჩემს ოქროს ვერძს? შემოვალ და სიცოცხლეს გაგიმწარებ!

— მე თავისა ვარ და შემოდი, — დაუძახა ვაჟმა.

— ოჰ, შეშინიან, მოშკლავ, ვერ შემოვალ, — დაუძახა ქალმა ვითომდა შეშინებული ხმით.

— ჰოო, — იფიქრა თავისამ, მაგით მოგიტყუებია ჩემი ძმაც და ვნახოთ, როგორ მომატყუებო.

— შემოდი, არ მოგკლავ, ქალზე იარაღს როგორ ვიხმარებ?!

— აბა, მაშ თუ მართალს ამბობ, მანდ რომ ნაფოტია, ის აიღე და შენს რაშს დაადე!

ვაჟმა აიღო ნაფოტი და, ვითომ დავადეო, გადააცილა რაშს.

— ახლა შემოდი, — დაუძახა ქალს, — დავადე!

— არა, ახლა ვეფხვს დაადე, — დაუძახა ქალმა.

ვაჟმა აიღო ნაფოტი, და ვითომ დავადეო, გადააცილა.

— ამასაც დავადე და მობრძანდი! — დაუძახა ქალს.

— აბა, ახლა შენს ხმალს დაადე, და მაშინ კი დავიჯერებ, რომ არ მომკლავ, — დაუძახა ქალმა.

აიღო ის ნაფოტიც და გადააცილა ხმალს.

— ეს ამასაც დავადე! — დაუძახა თავისამ.

— ახლა შემოვალ და შენს ჭირადო! — დაუძახა ქალმა.

— შემოდი, და მეც აქ დაგხვდებიო, — უპასუხა თავისამ და გაისწორა აბჯარი.

შემოვიდა ქალიც და დაიზიდეს რაშმა და ვეფხვმაც. დაზიდა თავისამაც ხმალს. შემოჰკრა თავისამ და მოაჭრა ერთი თავი. ქალი სამთავიანი ყოფილიყო. გაცხარდა ქალიც. ცალმხრივ რაშმა და ვეფხვმა, ცალმხრივ თავისამ და მიიმწყვდიეს ეს ქალი. მოსჭრა მეორე თავიც და დაუყვირა: — მითხარ, რა უყავ, ქაჯო, ის ჩემი ძმა?!

— ოღონდ ნუ მომკლავ და შენ ძმას მე გასწავლი, სადაც არის, — უთხრა ქალმა, — ჩემ თავში ერთი ყუთია და თავისი რაშიან-ვეფხვიანად იმაში ზისო.

მოსჭრა ის თავიც თავისამ, გასჭრა და ცოცხალი ძმა კი ამოიყვანა. გადაეხვივნენ ძმები ერთმანეთს და დაუწყეს კოცნა:

— უჰ, რა დიდხანს მძინებიაო, — სთქვა სასხვათომ.

— გეძინებოდა მაშინ, ძმაო, რომ მე არ მოვსულიყავ! — უთხრა თავისამ და უამბო ყველაფერი.

შესხდნენ რაშებზე და გამოაშურეს ხელმწიფისაკენ.

ხელმწიფეს მახარობელი მოუვიდა და მოახსენა:

— შენი სიძე დაბრუნებულა, მობრძანდება და ორი კაცი კია, ერთი ორად ქცეულა!

— მოსჭერით მაგ წუწკს თავი, — უბრძანა ხელმწიფემ, — ვის გაუგონია ის, რასაც შენ ამბობ!

მოუვიდა მეორე მახარობელი.

— თქვენი სიძე ერთი ორად მოდისო!

მოსჭრეს იმასაც თავი. მოუვიდა მესამე მახარობელიც.

ბოლოს ხელმწიფემ ცოლს უთხრა:

— გადი, ნახე, მართლა, რა ამბავიაო?!

გავიდა დედოფალი, ნახა, შემობრუნდა და მოახსენა:

— მართლა, ერთი ორად მოდისო!

მოვიდნენ ძმები, მაგრამ ვეღარა სცნობს ვეღარც ხელმწიფე და ვეღარც სასხვათოს ცოლი, თუ რომელია სასხვათო.

ბოლოს, როგორც იყო, უამბო ხელმწიფეს და გააგებინა თავისი ამბავი. გაუკვირდა და გაუხარდა ხელმწიფეს. გაუმართა დიდი წვეულება და დასვა ხელმწიფედ სასხვათო. ჯერ სასხვათოსთან ისტუმრეს, ილხინეს, იხარეს და მერე თავის დედამამასთან წავიდნენ.

თავისა იქ გამხდარიყო ხელმწიფედ. ახლა იქ სწიეს ქეიფი, იხარეს, ილხინეს და მერე დაშორდნენ ერთმანეთს: სასხვათო თავის სახელმწიფოში წავიდა და თავისა თავისაში დარჩა.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ელასა, მელასა,
ჭიქა მეკიდა ყელასა.
მთქმელსა და გამგონებელსა
ძილი გვაამოს ყველასა.

ზღაპარი მინდორთ ქალისა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი მდიდარი კაცი. ჰყავდა შვილად სამი ქალი და ერთიც ვაჟი. რომ დაბერდა და მოაწია სიკვდილის ჟამმა, დაიბარა მამამ თავის ერთადერთი ვაჟი და უთხრა:

— შვილო, ღვთითა და ბედით ამოდენა სარჩო შემიძენია. თავიც დამიშვრია, ხალხიც შემიწუხებია, თქვენც მომიზრდიხართ, ახლა ჩემი ამქვეყნად ყოფნის ბოლოც მოვიდა, ვკვდები, შვილო, და ერთი სურვილიც ამისრულე: ეს სამი ცოდვის შვილი, შენი დები, გაათხოვე, საქმროებისათვის ნუ შეწუხდები, ვინც პირველი მოგივიდეს, იმას მიეცეო.

— მაგისა ნუ გეფიქრება, — უპასუხა შვილმა, — შენც მორჩი, მამავ, და დებს მაინცადამაინც აეუჩენ ადგილსო.

მოკვდა ეს მდიდარი კაცი; დაასაფლავა შვილმა როგორც წესი და რიგი იყო.

გავიდა რამდენიმე დღე. ვაჟი კარებზე ზის და უცქერის გზას. შორს სადღაც ერთი კაცი გამოჩნდა; იარა, იარა, მოვიდა ვაჟთან. არც აცია, არც აცხელა და პირდაპირ უთხრა:

— შენი უფროსი და მე უნდა მომცე ცოლადო!

ვაჟს მოაგონდა მამის ანდერძი და უთხრა უცნობ კაცს:

— კაცო, ჰო კარგი, მოგცემ დას, მაგრამ არ უნდა მითხრა შენი გვარი და სახელი, ან ვინა ხარ, სად მიხვალ, რა ხელობისა ხარ? არ უნდა კაცს, ან მგზავრი მოვიდეს შენთან, ან მტრის შეწუხებული, ან სამოკეთოდ! იქნება ერთი თული და

გავარდნილი მეკობრე ხარ, რა ვიცი, მე შენ და მოგცე, წაიყვანო და სატყვეოს გაჰყიდო?

— მე შენთან არც გვარისა და სახელის სათქმელად მოვსულვარ და არც სალაპარაკოდ; თუ გინდა და გსურს, შენი და მომეც, არა და შენც მშვიდობით და მეცო.

ის იყო, უნდა წასულიყო, მაგრამ ვაჟმა იფიქრა: კაცო, მამაჩემის ანდერძი ეგრეა და ჩემი ცოდვა ხომ არ იქნებაო.

გამოუყვანა უფროსი და და მისცა. გადისო უცნობმა კაცმა ეს ქალი ცხენზე და გაჰქრა.

გავიდა ხანი. მოვიდა მეორე კაცი და პირდაპირ სთხოვა ვაჟს შუათანა და ცოლად. ვაჟმა იმასაც ჰკითხა:

— ვინა ხარ, კაცო, სადაური ხარ, სად მიხვალ, რა გქვიან, რას აკეთებ, რჯულიანი ხარ თუ ურჯულო? არ გინდა ან სტუმრად მოგივიდე, ან მტრის გამოხვეწილი შენ სახლში შევეფარო, ან გზობას საგზალგათავებული მოვიდე, ან გაპირვებაში შველა გთხოვო. ჩემი და არის, ჩემი სისხლი და ხორცი. აბა, ვის უნდა თავის და და ძმა დაკარგულ-დავიწყებულიო?

— მე შენ არც არა სახელს გეტყვი და არც არა გვარს. თუ გინდა, მომეც შენი და ცოლად, არ გინდა, ღმერთმა მშვიდობა მოგცეს, მე ჩემთვის წავალ, შენ კიდევ შენთვის დარჩებიო, — უპასუხა სასიძომ.

რაღას იზამდა ვაჟი? მისცა შუათანა დაც და გული ცოტა იმითი გაიკეთა, რომ მამის ანდერძი იყო ეგრე, ჩემი ჭკუით ხომ არ მოვიხდინე ეგ საქმე და დები არ გადავყარეო.

მოვიდა ცოტა ხნის შემდეგ მესამე კაცი და სთხოვა იმანაც და ცოლად. ვაჟმა იმასაც ისე ჰკითხა და უთხრა როგორც პირველს და მეორეს, მაგრამ იმანაც ისე უპასუხა. რას იზამდა ვაჟი? მისცა იმასაც უმცროსი და და დარჩა ცარიელი. წავიდა მესამე სიძე. წაიყვანა უმცროსი და.

დარჩა ვაჟი მარტოკა. შემოეყარა გულს, იფიქრა: ეს მამაც მომიკვდა, ეს დებიც ისე გადავთხიე, რომ იმათი საცხოვრებელი ადგილის მხარეც არ ვიცი, რიღას მუშა ვარ, რიღასთვის უნდა ვიცოცხლოვო?

ვეღარ გაუძლო დარდსა და სევდას. ადგა და ჩაჯდა საბნელოს. აღარც დღე გამოდის და აღარც ღამე. ზის იქ და ზის.

გაიგონა ეს ხელმწიფემ. დაიბარა ნაზირ-ვეზირი და უთხრა:

— ისეთი კაცი იშოვეთ, ის ახალგაზრდა ვაჟი საბნელოდან გამოიყვანოს და ამდენსა და ამდენს მივცემო.

ერთი ბებერი იპოვეს. იმანა სთქვა:

— ერთი ოციოდე ბავშვი მომეცით, მე წავალ და გამოვიყვანო.

— თუნდა ასი წაიყვანე, ოღონდ გამოიყვანეო, — უთხრეს ბებერს.

მისცეს ბავშვები და დაუწყეს ლოდინი.

წაასხა ბებერმა ბავშვები, მისცა ბურთი, მიიყვანა საბნელოს ბანზე და უბრძანა, რომ ეთამაშნათ საღამომდისინ. გაიბეს ბალღებმა თამაშობა. გაჰქონდათ და გამოჰქონდათ ერთმანეთი საბნელოს ბანზე.

ითმინა ვაჟმაც საბნელოში, ითმინა, ბოლოს მოთმინება გამოელია, გამოუვარდა ამ ბალღებს და გამოუდგა საცემლად.

რაკი ხელმწიფის კაცებმა დაინახეს საბნელოდან გამოსული ვაჟი, სწვდნენ და გააკავეს. გაკავებული ვაჟი მიიყვანეს ხელმწიფესთან. ხელმწიფემ გაათავისუფლა და ჰკითხა:

— რა იყო მიზეზი, საბნელოს რისთვის ჩაჯექიო?

— ერთი მამა მყავდა, — უპასუხა ვაჟმა, — ისიც დავმარხე; სამი და მყავდა, ისინიც ისე გადავკარგე, ისეთ კაცებს მივეც, რომ იმათ კვალიც კი არ ვიცი, საითკენ წავიდნენო.

— ვის მიზეზით მიეცი დები ისეთ კაცებსო? — ჰკითხა ხელმწიფემ.

— მამის ანდერძი იყო. ვინც პირველი მოვიდოდა, ულაპარაკოდ იმისთვის უნდა მიმეცაო.

— მაშ თუ მამაშენის ანდერძი იყო, — უთხრა ხელმწიფემ, — შენ ტყუილად შეგიწუხებია თავი. მამაშენს რომ ჭკუა არა ჰქონიყო, მაგოდენა სარჩოს ვერ შეიძენდა. ტყუილად ტირი, დროზე დებსაც ჰნახავ და სიძეებსაც. გული გაიკეთე, ნუ სწუხარო.

დანიშნა ხელმწიფემ ჯარების უფროსად და დაიყენა გვერდზე.

ერთხელ ჯარი სანადიროდ იყო გასული. ვაჟიც იქ იყო. შუა მინდორზე უცებ ერთი ქალი დაინახეს, ყვავილებზე დახტის, ხან ერთ ბალახზე შეხტება და დააჯდება, ხან სხვაზე. ისეთი ლამაზია, ისეთი მსუბუქია, რომ ისეთ ლამაზს და მშვენიერს ვერც ჰნახავს კაცის თვალი და ვერც ინატრებს. შემოეხვევა მაშინვე ჯარი ამ ქალს დასაჭერად, მაგრამ ის აფრინდება, გადუვლის თავზე ჯარს, გასცდება, გავა მინდორზე და ახლა იქ დაიწყებს თამაშობას. გამოუდგება მთელი ჯარი, ჯარების უფროსი ვაჟიც. მიხტუნავს ქალი, მიჰყვებიან ესენი უკან. მაგრამ ვერ დაეწევა.

მირბის, მიფრინავს ქალი, მირბის ჯარიც, დევნაში ყველას ცხენები დაუსქდა. ვაჟს ისევ ჰყავს. ივლიან ქალი და ვაჟი, ივლიან, გაუსქდა ვაჟსაც ცხენი, მაგრამ ვერ დაეწევა კი. გასცდება ქალი და გაივლის. ვაჟი მიიხედ-მოიხედავს, სადღაა ნაცნობი ადგილები, აღარსად ჯარი, აღარსად სოფელ ქალაქები! არ მოიძებნება არც ერთი კაცი და არც ერთი სახლი. შეშოეყარა გულს, დაჯდა და დაიწყო ტირილი. მოვა ქალი ახლოს. ჩამოჯდება ერთ ყვავილზე, შეშოიდებს ფეხს ფეხზე და დაუწყებს ლაპარაკს:

— სირცხვილი არ არის, კაცი არა ხარ, რა გატირებს? ადექ, გაიარ-გამოიარე, ქვეყანა განიერია, შენ დამჯდარხარ, დაგიხვევია გულხელი და ქალივით ტირიო.

ადგა ვაჟი, მოიწმინდა თვალები, მიიხედ-მოიხედა და შორს ერთი თეთრი სახლი დაინახა. გაეშურა კიდევაც მაშინვე მისკენ.

იარა, იარა და მივიდა იმ სახლთან. ხელმწიფის სასახლე ეგონებოდა კაცს, ისეთი სახლი და კარი იყო. სახლის წინ ერთი ვერცხლისლულიანი წყარო იყო. მივიდა ვაჟი მშიერი, მწყურვალი და დაჯდა წყაროსთან. იმ სახლიდან ერთი მოახლე გოგო მოვიდა და მოიტანა პატარა სურა წყლის წასაღებად. ვაჟმა სთხოვა: წყალი დამალევინეო. გოგომ მისცა. ვაჟმა წყლის სმაში თავისი ბეჭედი სურაში ჩააგდო და მისცა ქალს.

გოგომ წაიღო სურა და მიუტანა თავის ქალბატონს. ქალმა დალია წყალი და ბეჭედი კი წამოვარდა. ისეთი სურა ყო-

ფილიყო, რომ ერთხელ დალევდა და გათავდებოდა. როდესაც მოსწყურდებოდა ახალ-ახალი შემოჰქონდა. ქალმა რომ დაინახა ბეჭედი, ერთი დაიკივლა სიხარულისაგან და გოგოს ჰკითხა:

— ვინ მოგცა ეს ბეჭედიო?!

— ჩემთვის არავის არ მოუცია, მანდ წყაროზე ერთი კაცი ზის, იმან მთხოვა სურა და, თუ ჩააგდებდა, ის ჩააგდებდა, სხვა არავინო.

მაშინვე გაგზავნა გოგო და უთხრა:—აქ მოვიდესო.

წამოვიდა ვაჟი, და ქალმა და ვაჟმა ერთმანეთი კი ჩაჰკოცნეს. ის ქალი ვაჟის უფროსი და იყო. მაშინვე ჰკითხა დამ მოსვლის მიზეზი. ძმამ უამბო:

— მინდორში ერთი ქალი ვნახე, იმისმა სილამაზემ დამწვა, გამოვუდექ, ვდიე, ვდიე, მაგრამ ვერ დავიპირე. თითო გუთნის გაშლაზე ხტებოდა. მერე ცხენი გამისქდა და დავანებე თავი. საიდანღაც აქ მოვაგენ თქვენ სახლს და მოველ, თორემ საჩიტ-საყორნედ გავხდებოდი მინდორში უსმელ-უქმელობითო!

— ვაჰმე, ძმაო, გენაცვალოს შენი და, — უთხრა დამ, — ის ქალი რომ ეგეთი ადვილი დასაპერი იყოს, შენ სიძეს მე რად ვუნდოდი, იმას მოიყვანდა. ის ისეთი ქალია, ისეთი ბედი აქვს, კაცი რომ დაეწიოს და დაიპიროს, მაშინვე მოკვდებაო.

საღამოზე მოვიდა იმის სიძეც. დამ დამალა ვაჟი:

— უცებ რომ გნახოს აქ, ვაითუ ვინმე მუხანათი ეგონო და გავნოს რამეო.

დამალა, და მოვიდა არწივიც. უფროსი დის ქმარს არწივი ერქვა.

ცოლმა უთხრა: — აქ შენი ცოლის ძმა არის და ხომ არაფერს დაუშავებო?

— რას დავუშავებ, ძლივაც მოველი იმის ნახვას, — უთხრა არწივმა, — მაჩვენეო.

გამოვიდა ვაჟიც. გადაეხვივნენ ერთმანეთს და დაეწყეს კოცნა. ჰკითხეს ერთმანეთს ამბავი და არწივმაც ჰკითხა მის-

ვლის მიზეზი. ვაჟმა ყველაფერი დაწვრილებით უამბო. არწივმა უთხრა:

— ნუ გეწყინება კი, ცოლის ძმავ, და იმას კი გეტყვი, იმის დაჭერა რომ როგორმე შეიძლებოდეს, მე შენი და რად მინდოდა ცოლად, იმას მოვიყვანდი. შენ ჯერ ჩემისთანა ვერა ხარ და აბა, იმას როგორ დაიჭერ? ისევ ისა სჯობია, თავი დაანებო, ტყუილად არ იტანჯებოდე, ცოლსაც გიშოვით და ყველაფერს, იმას თავი დაანებეო.

— არა, — უპასუხა ვაჟმა, — ისევ მოვკვდები და იმას კი თავს არ დავანებებ. შენ, ჩემო სიძევ, უნდა იზარალო, მეტი ღონე არ არის და, რაც უნდა დასაკლებარი იყოს შენთვის, ერთი ცხენი უნდა მომცეო.

— ცხენისა რაღა თხოვნა გინდა, — უთხრა არწივმა, — ჩემ ჯოგებს მთელი მინდვრები უჭერია, თუნდა მთელი ჯოგი წაასხი, თუ რასმე იზამ. მაგრამ მე გირჩევ, ისევ თავი დაანებო.

— იმას კი ვერ დავანებებ თავსა და ისევ იმის დევნაში კი მოვკვდებიო, — უთხრა გადაჭრით ვაჟმა.

— მაშ მე ისეთ ცხენს მოგცემ, — უთხრა არწივმა, — რომ თითო გუთნის გადაშლას გადადიოდესო!

ვაჟს მოაგონდა, რომ ქალიც თითო გუთნის გადაშლას გადადიოდა და ძალიან გაუხარდა. მაშინვე შეჯდა ცხენზე, გამოეთხოვა იმათ და გაუდგა გზას. მალე მინდორთ ქალიცა ნახა, ისევ გაიქცა ქალი, მაგრამ ვაჟის ცხენი გადადის ერთი გუთნის გაშლაზე, და ქალი კიდევ ორი გუთნის გაშლაზე ხტება, ქალსაც ცოტა არ იყოს, მოსწონს ვაჟი, მაგრამ რომ დაეჭერინოს, მოკვდება და იმიტომ არ ეჭერინება. როდესაც ვაჟი ჩამორჩება, ქალი უცდის, ხტება ყვავილებზე, იმათ წვენს წყლადა სვანს და იმათ მტვერს პურად.

ირბინა ქალმა, ირბინა ვაჟმა. გაუსქდა ცხენი და დარჩა ისევ ხელცარიელი. დაჯდა და დაიწყო ტირილი. მოვიდა ქალი, დაჯდა იმის პირდაპირ ერთ ბალახზე:

— არა გრცხვენიან, კაცი არა ხარ, ქუდი არა გხურავს, რომ ტირი, რა გატირებს?—უთხრა ქალმა. — შენ კაცი კი არა ჰყოფილხარ, ქალი ჰყოფილხარ, შენ ტირილის მეტი არაფე-

რი გცოდნია, მე შენ როგორ დამიჭერ. ადექ, ქვეყანა განიერია, მიიხედ-მოიხედე, გაიარ-გამოიარე, წამალს თვითონვე იპოვნიო.

ადგა მართლაც ვაჟი, დაანება ტირილს თავი, წავიდა და მართლაც შორს... სადღაც დაინახა ერთი სახლი. წავიდა იმ სახლთან მაშინვე. იქ შუათანა და ჰყოლიყო ფასკუნჯს. იმასთანაც შევიდა, უამბო დას თავის ამბავი, დამაც დაუშალა, ტყუილად ნუ ეწვალები, თავი დაანებე. შენი სიძეც კაი ბიჭია, მაგანაც სდია იმ ქალს დასაჭერად, მაგრამ სიკვდილის შვილი იმას ვერ დაიჭერსო.

საღამოზე მოვიდა სახლში ფასკუნჯიც. ფასკუნჯსაც უამბო თავის თავგადასავალი ვაჟმა, უთხრა ისიც, სადაც მიდიოდა, მაგრამ იმან არ მოუწონა:

— შენი და რად მინდოდა, რომ ეგეთი ადვილი დასაჭერი ყოფილიყო ის ქალი, იმას თავი დაანებე, ტყუილად ნუ იკლავ თავსო.

— შენ ერთი ცხენი მომეცი, — უთხრა ვაჟმა, — შენი სხვა არაფერი მინდა, ეგ მიჭირს და სხვა მე ვიციო.

მისცა ფასკუნჯმა ისეთი ცხენი, რომ ორ გუთნის გაშლასა ხტებოდა. გამოეთხოვა და-სიძეს ვაჟი, შეჯდა რაშზე და გასწია.

მირბოდა ქალი, ხტებოდა სამი გუთნის გაშლას, მიჰყვებოდა ვაჟი, მაგრამ ორ გუთნის გაშლას ძლივს გადადიოდა იმისი ცხენი. ჩამორჩა ისევ უკან; გაუსქდა ცხენი და დარჩა ისევ ტრიალ მინდორზე, არსად კაცი და არსად სხვა ცხოველი; შეწუხდა, ამოუჯდა გული და, დაიწყო ტირილი. იტირა, ბევრს იტირებდა თუ ცოტას, მოვიდა ქალი, დაუჯდა პირისპირ ბალახზე, გადიდო ფეხი ფეხზე და დასცინა ისევ; მერე კი გაუჯავრდა:

— ადექ ფეხზე, თუ კაცი ხარ, თუ არა და წადი, სასიცოცხლო არა ჰყოფილხარო.

ადგა ვაჟი, დაანება თავი ტირილს, მიიხედ-მოიხედა, შორს ერთი სასახლე დაინახა. მაშინვე იმისაკენ გასწია. სახლის წინ

წყარო იყო. წყალი სწყურიოდა. მივიდა იმ წყაროზე, დაჯდა და დაეწყო ლოდინი, რომ ვინმე მოსულიყო და მოეტანა სურა.

მოვიდა ერთი გოგო, მოიტანა ერთი პატარა სურა და მიუდგა ოქროს ლულას. ვაჟმა სთხოვა: დამალევინეო. მისცა გოგომ წყლის ჭურჭელი. ვაჟმა დალია წყალი, შიგ სურაში ბეჭედი ჩააგდო და ისე მისცა გოგოს.

გოგომ მიუტანა წყალი. დალია ქალმა, და ბეჭედი კი წამოვარდა იქიდან. ქალმა მაშინვე ჰკითხა გოგოს:

— საიდან იშოვე ბეჭედი, ვინ მოგცაო?

— არავინ, — უპასუხა გოგომ, — იმ წყაროზე ერთი ვაჟი იჯდა, წყალი დავალეინე და იქნება იმან ჩააგდოო!

— წადი და ახლავე აქ მოიყვანე ის კაციო, — უთხრა ქალმა გოგოს.

მოვიდა ვაჟი, და დაჰკოცნეს ერთმანეთს. ქალი უმცროსი და იყო ვაჟისა. გამოჰკითხა ქალმა ძმას მოსვლის მიზეზი, ძმამაც უამბო.

— ვაი შენს დასა, — უპასუხა დამ, როდესაც მოუსმინა ძმას, — იმის დაჭერა რომ ეგრე ადვილი იყოს, შენს სიძეს მე რად ვუნდოდი, იმას მოიყვანდა. იმას ვერავინ ვერ დაიჭერს, რადგან დაჭერაზე ჰკიდია იმის სიკვდილ-სიცოცხლეო.

დამალა ძმა დამ: — სიძე რომ მოვა, ვაითუ რამე გავნოს, უცებ რომ გნახოს, ეგონო ვინმეო.

საღამოზე მოვიდა გველეშაპი, იკითხა: — აქ ხომ არავინ მოსულაო?

ცოლმა უთხრა: — აქ არავინ მოსულა! — მერე ჰკითხა, — შენი ცოლის ძმა რომ საიდანმე მოვიდოდეს აქ, რას იტყოდიო?

— გადავეხვეოდი და ვაკოცებდიო!

გამოუჩინა მაშინვე გველეშაპს ვაჟი. სიძე ცოლის ძმამ ერთმანეთი დაჰკოცნეს.

— რისთვის გარჯილხარ, რომ აქ მოსულხარ, რა ქარმა შემოგაგდო აქო? — ჰკითხა სიძემ ცოლის ძმას.

აქ ცოლის ძმამ უამბო თავის თავგადასავალი, თავისი გაჭირვება და შეწუხება:

— შე სიძე მომკედარო, რაზე შეიწუხე არა უბრალოზე თავი? ის ქალი რომ ეგრე ადვილი დასაჭერი იყოს, ხომ შენ დას აღარ მოვიყკანდი ცოლად! ისევ ისა სჯობია, თავი დაანებო და უკან დაბრუნდეო!

— არა, — უპასუხა ვაჟმა, — ახლა ტყუილადღა ვინმე მეტყვის, თავი დაანებეო. ახლა აღარ დავანებებ თავს, თუნდა ვიცოდე რომ მაშინვე მოვკვდები, როგორც კი შენს სახლს გავცდები. თუ სიკეთეს მიზამ, სიძევ, მიყავ სიკეთე, შენი სხვა არაფერი მინდა და, ერთი ცხენი კი მომეც, რომ იმას გამოვუდგეო!

— ცხენის მოცემა რა ზარალია, თუნდა ორმოცი და სამოცი წაიყვანე, — უპასუხა სიძემ, — მაგრამ კიდევ გეუბრები, ტყუილად ივლიო.

— არა, არაო! — უთხრა ცოლის ძმამ.

გამოართვა ცხენი, რომ სამი გუთნის გაშლაზე ხტებოდა, გამოეთხოვა და სიძეს და გამოეკიდა ისევ ქალს.

ბევრი იარეს, ცოტა იარეს, გავიდნენ სულ უცნობ ადგილას. ირბინეს ბევრი, ირბინეს, ცხენი ხტება სამი გუთნის გაშლას, ქალი კიდევ ოთხს. გაუსქდა ბოლოს მესამე ცხენიც. დაჯდა და დაიწყო ტირილი. არსად იყო კაცი ვინმე, აღარსად იყო სახლი და კარი. სიძეებსაც გამოსცდა. ვისთანღა მივიდოდა? გადაუწყდა იმედი და ტირის.

მოვა ქალი, დაჯდება ვაჟის პირდაპირ ბალახის ფოთოლზე. შემოიდგამს ფეხს ფეხზე და ეტყვის:

— კიდევ ტირი, არ შეგრცხვა, ჩემი ამდენი ლაპარაკისა? კაცი არა ხარ? ფუი, შენს კაცობას! ადექ, მიიხედ-მოიხედე, ან ავსა ჰნახავ, ან კარგს: ყველაფერი სასარგებლოდ მოიხმარეო.

შერცხვა ვაჟსაც. ადგა და გაიარა ცოტა მინდორი. სამი ეშმაკი დაინახა, ჩხუბობდნენ, ჭლევენ ერთმანეთს და არავინ კი აშველებს. იმათ მეტი კაცი იქ არავინ არის. ვაჟი მაშინვე მივიდა იმათთან და ჰკითხა:

— რა გაჩხუბებთ, რა გაქვთ გასაყოფი?

— ჩვენ, — უთხრა ერთმა ეშმაკმა; — ერთი ხალიჩა გვაქვს, იმ ხალიჩას რომ უთხრა: „ჰკა ხალიჩაო“, და შეჯდე ზედ, სადაც

გინდა, იქითკენ გაგიტაცებს. ერთი სავარცხელი გვაქვს, უშველებელი კლდე რომ იყოს, კაცმა თვალი ვერ შეაწვდინოს, სავარცხელს რომ უთხრა: „ჰკა სავარცხელო“, ისეთი კიბე ეესხმის, როგორც მინდორი სარბენი. ერთი სალესავი გვაქვს, რომ უთხრა სალესავს: „ჰკა სალესავო“ და ზღვაში ამოათრიო, სულ შეისვამს და გააშრობს ზღვას. ახლა ეს ხალიჩა, სავარცხელი და სალესავი უნდა გავიყოთ და იმაზე გვაქვს ჩხუბი და ვერ მოვშველებულვართ. თუ შეგიძლიან, გაგვაშველეო.

— ძალიან კარგი,—უთხრა ვაჟმა,—მე გაგაშველებთ. აი გავკრავ ისარს, უნდა გაიქცეთ, ვინც პირველი მოხვალთ და მოიტანთ ისარს, იმას ხალიჩა, ვინც მეორე, იმას სალესავი და ვინც მესამე, იმას სავარცხელი ერგებაო.

გაუხარდათ ეშმაკებს: ძალიან კარგი სამართალიაო.

ჩადო ისარი ვაჟმა მშვილდში, მოსწია და გაისროლა. ისარი ცხრა მთას იქით გადავარდა. გაიქცნენ ეშმაკებიც მოსატანად. ვაჟსაც ეს უნდოდა, ისინი რომ გადაეფარნენ გორას, ვაჟი შეჯდა ხალიჩაზე, აიღო სალესავი და სავარცხელიც, უთხრა: „ჰკა ხალიჩაო“ და გაფრინდა ქარზე ჩქარა.

გამოუდგა ქალს. ქალი მიხტოდა ჩქარ-ჩქარა, მაგრამ ხალიჩას ახლა ისე ვეღარ ასწრობდა.

გაირბინეს მთელი მინდვრები და უშველებელ კლდეებს მიადგნენ. ქალი ჯერ ცოტად შედგა, მერე ისკუპა და გადააფრინდა ზედ.

„ჰკა სავარცხელო“,—უთხრა ვაჟმა სავარცხელს, და კლდეს სულ კიბე ეესხა. ავარდა ხალიჩა ზედ, და გამოუდგა ვაჟი ისევ ქალს.

ირბინეს, ბევრი ირბინეს და მიადგნენ ერთ ზღვას. მოუცურდა ქალი და მიდის.

— „ჰკრა სალესავო“—უთხრა ვაჟმა სალესავს, ამოათრია ზღვაში და ზღვა სულ ერთიანად ამოშრა. გაირბინა მშრალი ზღვის ძირზე ხალიჩამ და მოკრიფა ისევ ქალი ვაჟმა.

მირბიან, მირბიან და მიეწია ვაჟიც. ის-ის არის უნდა წაავლოს ხელი, მივარდა ქალი მამის სახლში და შეიჭრა კა-

რებში. ვაჟმა ჩიქილის ნოხდა კი მოასწრო, ხელში დარჩა კა-
რებში შესვლის დროს.

შევიდა ქალი მამასთან და მოეგება მამაც:

— რას გამოექეც, შვილო, რა იყო, რამ დაგღალა?

ქალმა უამბო მამას:— ესე, ესე, ერთი ვაჟი გამომეკიდა, გამოვეექეც და კარებამდის მომყვა, ჩიქილა წამართვა.

მაშინვე გამოვიდა ქალის მამა, გადაეხვია ვაჟს და დაუწყო კოცნა:

— როგორ სიძესაც ვთხოვდი ღმერთს, ისეთი მომცაო.

შეიპატიჟა შინ, მოუსვა ქალი გვერდს და გაუმასპინძლდა.

ახლა ქალის ბედი ისე იყო, რომ თუ ვაჟი ვინმე დაიჭერდა სახლამდის ქალს, ქალი მოკვდებოდა, თუ სახლამდის მიჰყვებოდა და ისეთი ყოჩაღი იქხებოდა, ქალი ცოლად გაჰყვებოდა.

შეირთო მინდორთ ქალი ვაჟმა. დაიწერა ჯვარი და დაბრუნდა თავის სახელმწიფოში. მინდორთ ქალი და ვაჟი ახლაც ცოცხლები არიან და, ხშირად ჰნახვენ ხოლმე მინდორთ ქალს, ყვავილებზე მიხტუნავს.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ელასა, მელასა
ჭიქა მეკიდა ყელასა.
მთქმელსა და გამგონებელსა,
ძილი გვაამოს ყველასა.

ზღაპარი საკვირველისა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ხელმწიფე, სახელად ამომავალი. ჰყავდა სამი ვაჟი. ხელმწიფე რომ დაბერდა, შვილებს უთხრა:

— შვილებო, დავბერდი, დამაკლდა თვალსაც და მუხლსაც. თქვენ რომ ახლა წახვიდოდეთ, მოივლიდეთ ქვეყანას და ისეთ რასმეს ჰნახავდეთ და გაიგონებდეთ, რომ გამიკვირდებოდეს, ისევ ახალგაზრდა გავხდებოდიო.

ადგა უფროსი ვაჟი, აიღო იარაღი, შეკაზმა ცხენი, შეჯდა ზედა და შეუდგა საკვირველის გზას.

იარა, ბევრი იარა, ცოტა იარა, ერთ ადგილას ერთი ხე ნახა: ისეთი ფოთოლი ესხა, რომ მთელ ქალაქს დაჰფარავდა— ერთი გაშლილი ფოთოლი. მოწყვიტა ერთი ფოთოლი, წამოიღო და წამოვიდა სახლში მამასთან სიხარულით. მოდის სახლში და უხარიან, რომ ეგ არის, გავაკვირვებ მამაჩემს, თუ ეს ფოთოლი მივუტანეო.

მოვიდა შინ და უთხრა მამას:—მამავ, საკვირველი მოვიტანე, გაახალგაზრდავდი! ისეთი ფოთოლი მოვიტანე, რომ გაშლილი მთელ ქალაქს დაჰფარავსო.

— არა, შვილო, ეგ მე არ გამაკვირვებს. მე და ჩემი ცხენი დაღლილები იმის გრილოში შევისვენებდით ხოლმეო!

ჯერი შუათანა შვილზე მიდგა. ადგა ისიც, შეკაზმა ცხენი, აისხა აბჯარი, შეჯდა ცხენზე. გამოეთხოვა ყველას და გაუდგა გზებს იმედით, რომ აუცილებლად მოიტანდა საკვირველს.

ბევრი იარა, ცოტა იარა და მივიდა ერთ წყაროზე. დალილი იყო. ჩამოხტა ცხენიდან, დააბა და დალია წყაროს წყალი. დალია და მოესმა ლაპარაკი ყველაფრისა, რაც რამ კი ქვეყნად გაჩენილა: ბალახის ჩურჩული, ფრინველების ენა, ქარის გრიალი, წყლის შხუილი. ყველაფერს არჩევდა და უსმენდა; იმის ყურს ჭიანჭველას ხმაც არ გამოეპარებოდა, ბუზის ბზუილს ახსნიდა ჩვენებურად.

დაბრუნდა უკან შუათანა შვილი გახარებული და გალალებული—გავაკვირვებ მამაჩემს, რაკი ვუამბობ ამ ამბავსაო.

მოვიდა შინ გახარებული პირით:

— რა მომიტანე, შვილო, საკვირველი, ან რა გაიგონე და ნახეო?—ჰკითხა მამამ საკვირველის მაძებარ შვილს.

— რა მოგიტანე?—უპასუხა შვილმა,—და ის მოვიტანე და გავიგონე: ერთ წყაროზე ჩამოვხტი სიცხისაგან შეწუხებული, დავისვენე, დავლიე წყაროს წყალი, და რის ხმა გინდა და რის ენა, რომ მე არ გავიგონე: ფრინველის, ნადირის, მწერის, წყლის, ღრუბლის, ბალახის, ხის, ქვისა, ყველაფრისა, რაც ცას ქვეშ რამ არის. გაგიკვირდება, მაშ საკვირველი არ არისო?

— არა, შვილო, ეგ მე არ გამაკვირვებს,—უთხრა მამამ,—მე და ჩემი რაში დაღლილები და ნამაშვრალები მაგას ვსვამდით, და მაგაში ვბანაობდითო.

ადგა უმცროსი, რაკი ჯერი იმაზე მიდგა, ახსენა გამჩენი ცისა და ხმელეთისა, ჩაიცვა აბჯარი, შეიმოსა, შეიკაზმა ცხენი, შეჯდა და გაუდგა გზას. უფროსმა ძმებმა კი დასცინეს:

— რაკი ჩვენ ვერ მოვიტანეთ, შენ აუცილებლად მოიტანო!

გზაზე უმცროსმა ძმამ სასაფლაოზე გადაიარა. იქ თურმე ამომავალი ხელმწიფის ერთი მტერი იყო დამარხული.

ამოვარდა იმისი თავის გოხა და გამოუდგა ვაჟს უკან ძახილით. ვაჟმა მიიხედა უკან, დაინახა რომ თავის გოხა უკან მოჩანჩრახებს და რაღასაც ეძახის. ვაჟმა მაშინვე შეაყენა ცხენი და ჰკითხა:

— თავის გოხავ, რა გინდა, რას მომჩანჩხარებ უკანო?

— სად მიხვალო?—ჰკითხა თავის გოხამ.

— მამას ისეთი რამ უნდა მოვუტანო, რომ გავაკვირვოო,— უპასუხა ვაჟმა.

— დაიცადე,—უთხრა თავის გოხამ ვაჟს,—შენ მაგ ცხენით საკვირველს ვერ მოიტან, თუ საკვირველის მოტანა გინდა, წადი და მამაშენს ეგრე უთხარ: „თუ საკვირველის მოტანა გინდა, ცხრაკლიტულში რომ რაში გიბია, ის მომეცი-თქო.

დაბრუნდა ვაჟი უკან. მოეგება მამა და ჰკითხა:

— ან ეგრე ადრე რად დაბრუნდი და ან რა მომიტანე საკვირველიო?

— იქით რომ მივდიოდი,—უთხრა ვაჟმა,—სასაფლაოზე გადვიარე, საფლავიდან ერთი თავის გოხა ამოვარდა და გამომიდგა უკან. თავი მოვიბრუნე, მომდევს, მომჩანჩხარებს, მეძახის. შევაყენე ცხენი და ვკითხე: რას მომჩანჩხარებ, საწყალო გოხავ, რას მომდევ-მეთქი? იმან მითხრა, რომ თუ მამაშენს საკვირველი უნდა, ცხრაკლიტულში რომ რაში უბია, ის მოგცესო.

— აი, ის წყეული, ცოცხალი იყო, ჩემი მტერი იყო, მოკვდა, ისევა მტრობს. უნდა რომ ახლა მაინც რამე მავნოს, რაკი ცოცხალმა ვერაფერი მავნო.

მისცა ოთახების გასაღებები მამამ და უთხრა:

— რვას რომ გააღებ და მეცხრეში შეხვალ, იქ ერთ რაშს ნახავ, ზურგზე ერთი მტკაველი ობი აქვს მოკიდებული; ბამბის საურველი გადაუსვი, ბამბის მათრახი გადაჰკარ, ისე გამოიყვანე, თორემ დაგგლეჯს, ცოცხალს არ გაგიშვებსო.

შევიდა ვაჟი. გააღო კარები, ნახა რაში, ერთი მტკაველი მტვერი დასდებია და ობი მოჰკიდებია. თვალებიდან სულ ცეცხლი სცვივა. გადაუსვა ბამბის საურველი, გადაჰკრა ბამბის მათრახი და წამოიყვანა. გამოიყვანა გარეთ, რაში სულ ვარსკვლავებს ეთამაშება.

შეჯდა ვაჟი ზედ, დაიფრუტუნა რაშმა და წავიდა ცისკენ. ეცა ცას, მაგრამ ვაჟი მუცელზე მოექცა. ეცა დედამიწას— ზურგზე მოექცა, ხან ამ მთას ეცა, ხან იმ მთას; ბოლოს დადგა, დაიღალა და უთხრა:

— ჩამოდი, მხედრად გამომადგებიო.

მეორე დღეს შეჯდა ვაჟი რაშზე, გამოეთხოვა ყველას, აიღო თავისი აბჯარ-აბგარი და შეუდგა გზების ზომვასა.

მიდის ვაჟი და მიჰქრის რაშიც ნიავივით. იარეს, ბევრი იარეს, ცოტა იარეს, გზაზე ერთი ვაშლი დაინახეს: ისეთი წითელია, ისეთი წითელია, რომ სინგური რა არის იმასთან. მოეწონა ვაჟს ძალიან ვაშლი. უნდოდა იმის აღება, მაგრამ რაშმა უთხრა:

— აიღებ—ინანებ, არ აიღებ—ინანებო!

— რაკი ორჯელვე ვინანებ, აღებითაც და აუღებლადაც, ბარემ ავიღებო,—სთქვა ვაჟმა. დასწვდა ვაშლს, აიღო და ჩაიდო ჯიბეში...

წამოვიდნენ, მიდიან გზას, მიდიან, და შორს სადღაც ფთე გამოჩნდა, ისეთი ჭრელია, ისეთი მრავალფეროვანია და ისე ანათებს, რომ იმაზე საკვირველს ვეღარას ჰნახავს კაცი. კაცი ვერც გაუჩერებს თვალს იმის ელვარებას.

მოუნდა ვაჟს იმის აღებაც. დაეკითხა რაშს:

— ავიღო თუ არაო?

— აიღებ—ინანებ, არ აიღებ—ინანებო,—უთხრა ისევ რაშმა.

— რაკი ვინანებ, ისევ აღება სჯობიაო!—აიღო და ჩაიდო ჯიბეში.

იარეს; ბევრი იარეს, ცოტა იარეს, მივიდნენ ერთ ხელმწიფესთან. ხელმწიფეს ძალიან გაუხარდა ვაჟის მისვლა, რაკი გაიგო, რომ ის ამომავალი ხელმწიფის შვილი იყო. თურმე წინათ, ამომავალი ხელმწიფე და ის მეგობრები იყვნენ და დიდხანს აღარ ენახა.

— მადლობა ღმერთს, რომ ჩემი ძმობილის მონაგარი კიდევ ვინმე ვნახე,—სთქვა ხელმწიფემ,—რომ არ მოსულიყავი, ისე მოვკვდებოდი, რომ ჩემი ძმობილისას ვერავის ვნახავდიო.

გაუმართეს დიდი წვეულება და ლხინი. ხელმწიფე ძლივს ესწრობოდა. ვაჟს თავზე ევლებოდა. შეჰშურდათ ეს კარისკაცებს, სთქვეს:

— თუ მაგას არაფერი მოვუხერხეთ, ეს კეთილს არ დაგვაყრისო.

შეუჩნდნენ ერთ ბებერს:

— უნდა გვიშველო რამე და ეგ ახლადმოსული სტუმარი დაჭლუპო!

— ეგ ჩემ კისერზე იყოს,—უთხრა ბებერმა,—მე ვიცი და იმ სტუმარმა, თქვენ არხეინად იყავითო.

წავიდა ბებერი ხელმწიფესთან და უთხრა:

— თუ ეგ შენი სტუმარი პატიოსანი კაცია და ან სიკეთე უნდა შენთვის, მაგას რომ ჯიბეში ერთი ვაშლი უდევს, იმას რატომ არ გაჩვენებსო.

მეორე დღეს შევიდა ვაჟი ხელმწიფესთან, მაგრამ ხელმწიფე ხმას აღარა სცემს.

— დიდებულო ხელმწიფევ, ისეთი რა დავაშავე, რომ ხმას აღარა მცემთ?—ჰკითხა ვაჟმა.—მითხარით და ჩემი კისერი დათქვენი ხმალიო.

— შენ თუ კაი კაცი ხარ, ის ვაშლი რატომ არ მაჩვენე, ჯიბეში რომ გაქვს. წადი, ის ხე მოიტანე და ჩემ ბაღში დარგეო.

წავიდა დაღონებული ვაჟი რაშთან და იმას შესჩივლა თავის გულის ვარამი. რაშმა უთხრა:

— აკი გითხარ, ინანებ, თუ აიღებდი. იცი ახლა გზა იმ ვაშლისა, რომ ემზადებიო?

— მე შენთან იმიტომ მოვედი, რომ შენ მასწავლო გზა დაწამიყვანო, თორემ მე რომ ვიცოდე, აღარც ხომ შენ გკითხავდიო,—უთხრა ვაჟმა რაშს.

— მაშ რაკი ეგრეა,—უთხრა რაშმა,—წადი, სამი ლიტრა მარილი იშოვე და მოდიო.

მარილი რომ მოიტანა, რაშმა უთხრა:—სამი მათრახი გადამკარ, სამი პირი ტყავი ამძვრება, ეგ სამი ლიტრა მარილი იმაზე გადამაყარე. გავფოთლდები, გავფრინდები, მოვგლეჯ, მოვიტან და დავრგოთო.

შეჯდა ვაჟი რაშზე, შემოჰკრა სამი მათრახი, სამი პირი ტყავი ააძრო, ზედ სამი ლიტრა მარილი გადააყარა, გაფრინდა რაში, მივიდა იქ, სადაც ვაშლის ხე იდგა. ის ვაშლის ხე ისეთი იყო, რომ სადაც რომ მეკაცური გველი იყო, იმას

ფესვებზე ჰქონდა ასხმული. ის გველები უკბენდნენ, ვინც იმის ფესვებს მიეკარებოდა და მოჰკლავდნენ მაშინვე.

აფრინდა რაში ჰაერში, მოავლო ტოტები (წინა ფეხები) წვეროებში ვაშლს, გაბერტყა, გააყრევინა გველები, ამოგლიჯა ჰაერშივე და გამოიტაცა. გამოუდგნენ გველები, მაგრამ რაღას დაეწეოდნენ. მიიტანა ეს ვაშლის ხე ვაჟმა და ჩარგო ხელმწიფის ბაღში. ამის შემდეგ ხელმწიფემ უფრო მეტი პატივისცემა დაუწყო ვაჟს. მაგრამ ბებერი მივიდა ისევ ხელმწიფესთან და უთხრა:

— ეგ ვაშლის ხე რომ მოგიტანა და ბაღში დაგირგო, ეგ რა საკვირველია, მაგას რომ ჯიბეში ერთი ფთე აქვს, რასაც ის ფთე გაჰვარდა, აბა ის მოიყვანოს, თუ შენი პატივისცემა აქვსო.

ერთ დღეს შედის ხელმწიფესთან ვაჟი და ჰხედავს ხელმწიფე ისევ გამწყრალია იმაზე. ვაჟმა ჰკითხა:

— რა დავაშავე, დიდებულო ხელმწიფევ, რა გაწყენინეთ ეგეთი, რომ ეგრე მიწყრებითო?

— შენ ჯიბეში ერთი ფთე გქონია და ის არ მაჩვენე, — უთხრა ხელმწიფემ,—თუ წახვალ და იმ ფრინველს მოიყვან, რომელსაც ის ფთე გაჰვარდა, გაპატიებ, თუ ვერ მოიყვან და არ გაპატიებო!

წავიდა დაღონებული ვაჟი რაშთან და შესჩივლა:

— ხელმწიფეს ჰსურს ის ფრინველი მოვგვარო, რომელსაც ის ფთე (ფრთა) დაეკარგაო!

რაშმა უთხრა:—სხვა ჩვენი წამალი აღარაფერია, შემჯე და წავიდეთ. ჩვენ მეთლეს კალოზე უნდა მივიდეთ, ყველა ფრინველი იქ მოდის, რაც ღვთისაგან გაჩენილია. ღვთითვე ყველას საჭმელი იქა აქვს, და თუ დავიჭერთ, იქ დავიჭერთ. იმას კი ეცადე, შენ არ დაუწყო პირველმა ჭერა იმ ფრინველს, მე თვითონ დავიჭერო.

შეჯდა ვაჟი რაშზე და გასწიეს მეთლეს კალოზე.

მივიდნენ მეთლეს კალოზე, დაიმალნენ და დაუწყეს ლოდინი. ათასი ჯურის ფრინველი ედებოდა კალოზე. რიგისა მიდიოდა, რიგისა მოდიოდა. რა ფრინველისას იტყოდა კაცი,

რომ იქ არა ყოფილიყო, რა ფერისა და რა ხმისა, რა სიდიდისა, და რა სილამაზისა და სიტურფისა. ბოლოს მოფრინდნენ ოქროს ფრინველებიც, და ერთმა დაუძახა სხვებს:

— ნუ დასხდებით, სხვისა ნასკინტლი როგორ უნდა ჭკენკოთო!

სხვებმა არ დაიშალეს და დასხდნენ. კენკეს კარგა ხანს და აფრინდნენ მერე, ერთი იქვე დარჩა. სხვებმა დაუძახეს:

— ადე, წავიდეთო!

— დაიცადეთ,—დაუძახა იმან,—მე ერთი ფთე მაკლია, და თქვენსაკით ადრე ვერ ავფრინდები. ვაიმე, იმისი ჯავრი, ჩემი ფთე რომ ქუდში უძევსო!—ეს სიტყვები გაათავა, უნდა აფრენილიყო, მაგრამ სწვდა რაში და დაიჭირეს. გაუკეთეს ის ფთეც იმას და წამოიყვანეს ხელმწიფესთან.

ხელმწიფეს ძალიან გაუხარდა. უფრო და უფრო კარგი პატივისცემა დაუწყო ვაჟს. მაგრამ ბებერი მაინც მივიდა ხელმწიფესთან და უთხრა:

— ან ეგ ვაშლი რა არის და ან ეგ ფრინველი. თუ შენთვის კარგი უნდა, და ეკი ბიჭია, აბა მაგ ფრინველის პატრონი ქალი მოიყვანოსო.

დაიბარა მაშინვე ხელმწიფემ ვაჟი .და უბრძანა:

— წადი, და სადაც იქნება, და სადაც არა, ის ქალი მოიყვანეო!

დაღონდა ვაჟი, წავიდა და შესჩივლა რაშს:

— ახლა ოქროს ფრინველების პატრონ ქალთან მგზავნისო!

— ძნელი გზა არის,—უთხრა რაშმა,—მაგრამ თუ ისე მოიქცევი ყველაფერში, როგორც მე გეტყვი, უთუოდ მოვიყვანთ. შენ ერთი გატყავებული ცხვარი წამოიღე, ერთი ქათიბი, სამი ლიტრა ქონი და ერთი დუმაო.

წაიღო ვაჟმა ყველაფერი, რაც რაშმა უთხრა. შეჯდა და გასწია.

რაშმა უთხრა:—გზაზე ერთ მოწამლულ პანტას შევხვდებით, შენ იმას ტკბილად უნდა დაუწყო ლაპარაკი: რა მშვენიერი გულაბი ჭყოფილხარ, ნეტავი მეცალოს, რომ შენი ჭამით გავძღებოდიო, და გაგიშვებს. თუ ეგრე არ უთხარი,

ბაშინვე მოგწამლავს და მოგკლავს. მერე ერთ მყრალ წყაროს შევხვდებით, იმასაც უნდა მიეფერო და ტკბილად დაუწყო ლაპარაკი: რა მშვენიერი წყარო ხარ, რა წმინდა და ცივი წყალია, ნეტავი მეცალოს, დავლევდი და ვებანებოდითქო. ამას რომ ეტყვი, გაგიშვებს. თუ ეგრე არ ეტყვი, თავის სიმყრალით დაგახრჩობს. მერე ყორნები მოფრინდებიან, შენ იმათ ქონი გადუყარე, ისინი იმას დაუწყებენ ჭამას, და ჩვენ ჩვენს გზაზე წავალთ. კარებში ერთი ბებერია, ეგ ქათიბი იმას მოახვიე და გაგიშვებს. იმ ბებერს ერთი კბილი ცაში აქვს წასული, ერთი ქვეცას, თუ არ მოახვევ, ვერ გადურჩები. იქ ერთი მგელია, ის დაკლული ცხვარი იმას დაუგდე. ის იმას შესჭამს და ჩვენ ხელს აღარ გვახლებს. მერე ერთ კარებში მოგვინდება შესვლა. ის კარები ხან გაიღება და ხან დაიხურება; უცხო კაცს არ შეუშვებს, მაშინვე გასჭყლეტს. ის დუმა იმას წაუსვი, გაიღება და შეგიშვებს,—უთხრა ესენი რაშმა, თან დაუმატა,—არ კი დაივიწყოო!

იარეს, იარეს, მივიდნენ ბოლოს მოწამლულ პანტასთან. ვაჟმა უთხრა:

— ოჰ, მსხლის ხევ, რა მშვენიერი რამა ხარ და რა გემრიელი ნაყოფი გესხმის; გულაბი რა არის შენთან, ან ხეპაჭური. ნეტავი მეცალოს, შენი ჭამით სურვილს მოვიკლავდიო.—გაუშვა მსხალმა და წავიდნენ.

იარეს, იარეს, მივიდნენ მყრალ წყაროსთან. წყაროსაც ასე უთხრა:

— ოჰ, რა მშვენიერი ხარ, როგორ მოწანწკარებ, როგორი წმინდა და გემრიელი ხარ, ნეტავი მეცალოს, რომ შენი ცივი წყლით წყურვილი მოვიკლაო!—გაუშვა მყრალმა წყარომაც და წავიდნენ.

ამათ რომ გასცდნენ, ყორნები ჩამოეტივნენ დასაჭმელად. ვაჟმა ამოიღო სამი ლიტრა ქონი და გადუყარა ყორნებს. ყორნებმა ის დაიტაც-მოიტაცეს, ვაჟს ვინღა უგდებდა ყურს, და გავიდნენ სამშვიდობოს...

ყორნებს რომ გასცდნენ, მივიდნენ კიდეც სასახლესთან. სასახლესთან ერთი ბებერი დაუხვდა: ერთი კბილი ცაში ჰქონ-

და წასული და ერთი ქვეცას. მივიდა ვაჟი, მოახვია მხრებზე ქათიბი, ბებერმა კიდევაც დაულოცა გზა, თორემ კი არ დაუჭირა.

გასცდნენ ბებერს და დახვდათ მგელი. გადუგდო მგელსაც დაკლული ცხვარი. იმან ცხვარს დაუწყო ჭამა, ვაჟმა და რაშმა კი გაიარეს.

მივიდნენ იმ კარებთან, რომელიც იღებოდა და ჭრიალებდა. მოუსო დუმა გალავნის კარებს ვაჟმა და გაეღო გალავანი. შევიდა ვაჟი მშვიდობით. რაშმა უთხრა:

— ოქროს ჩონგურს მოგართმევენ, და არ დაუკრაო!

შევიდა ხელმწიფის შვილი ქალის სასახლეში. ძლივს დაესწრნენ რომ თვალით კიდევ ნახეს სტუმარი, რა ხანი იყო, კაცი აღარ ენახათ. გაუხარდათ, დაფაციცდნენ მაშინვე სასმელ-საჭმელისათვის, მოუტანეს ოქროს ჩონგური:

— დაუკარიო,— მიმართეს.

— მე ამომავალი ხელმწიფის შვილი ვარ,—უპასუხა ვაჟმა,— მე ჩონგური არ მისწავლია, ჩვენ მეჩონგურეც და მეფანდურეც სხვები გვყავსო,— და გადადო გვერდზე ჩონგური.

ქალი კი გაჯავრებული იჯდა:

— ჩემი ფრინველის მომტაცები აქ როგორ შემოუშვით, თვალით როგორ მაჩვენეთო?!

როდესაც ყველანი კარში გავიდნენ, იდროვა ხელმწიფის შვილმა, მოიტაცა ქალი, გადისვა რაშზე და ჰერი! გაუსვა თავის გზაზე.

— არიქა კარებო, გვიშველე,—დაუძახეს მსახურებმა,—ქალი მოგვტაცესო!

— აბა, მე რა გიშველოთ,—უთხრა კარებმა,—თქვენ ნარეცხსაც არ დამასხამდით, მაგან დუმა წამისვა, ღმერთმა გზაც დაულოცოს და კვალიცაო!

— აბა, მგელო, შენ გვიშველეო!—დაიძახეს კიდევ მსახურებმა.

— აბა, მე რა გიშველოთ,—უპასუხა მგელმა,—თქვენ ერთ ძვალსაც არ გადმომიგდებთ და მაგან კი მთელი ცხვარი მომიგდო. ღმერთმა კეთილი მგზავრობა მისცეს, ხელმწიფის შვილმა წაიყვანა და წაიყვანოს ქალიო!

— ბებერო, გვიშველეო!—დაიძახეს კიდევ მოსამსახურეებმა.

— მე ვერაფერს გიშველით,—უპასუხა ბებერმა,—თქვენ ერთ ძველ კონკსაც არ ჩამაცმევთ, სიცხე-სიცივე მწვავს, და მაგან კი ქათიბი მომიტანა; ღმერთმა ხელი მოუმართოს, ღმერთმა კეთილი გზა და მგზავრობა მისცესო!

— ყორნებო, გვიშველეთო!

— ჩვენ რა გიშველოთ, ერთ თეთრ ძვალსაც ვერ გვაღირსებთ, მთელი დღეები მშივრები დავფრინავთ და დავძრწით, მაგან კი სამი ლიტრა ქონი შეგვაჭამა; ღმერთმა გზა დაულოცოსო!

— წყაროვ, გვიშველეო!

— მე ვერას გიშველით,—უპასუხა წყარომ,—თქვენ ისე ხმას არ გამცემთ, რომ აყმრალებული არ დამიძახოთ, და მაგან კიდევ უკვდავების წყაროს შემადარაო.

გასცდა წყაროსაც მშვიდობით ხელმწიფის შვილი თავის ქალით.

— პანტავ, შენ მაინც გვიშველეო!—შეეხვეწნენ მოწამლულ პანტას.

— აბა, მე რა გიშველოთ,—უპასუხა პანტამ,—თქვენ ისე არ გაივლით და გამოივლით, რომ არ მითხრათ, შე მოწამლულოვო, და მაგან კი გულაბის მსხალს შემადარა და დრო რომ ჰქონიყო, ჩემ ხილს იხილებდა; ღმერთმა გზა დაულოცოს! ღმერმა კეთილი მგზავრობა მისცესო!—გასცდა მოწამლულ პანტას ხელმწიფის შვილი და გავიდა სამშვიდობოს.

მოუყვანა ხელმწიფეს ქალი და ჩააბარა. ხელმწიფეს ძალიან გაუხარდა. მაშინვე ჯვარის დაწერა გაბედა, მაგრამ ქალმა უთხრა:

— სანამ რძეში არ მაბანებთ, მე შენზე ჯვარს არ დავიწერო!

— წადით, ბიჭებო, მოწველეთ ფურკამეჩები და გავბანოთ ქალიო,—უბრძანა ხელმწიფემ ბიჭებს.

— მაგ რძეში არ ვებანები,—უთხრა ქალმა,—თუ იქნება, ნიავქრის რძე იყოს, თორემ მე სხვა რძეში თითსაც არ დავისველებო!

— ვინ უნდა მოიტანოს ნიავქრის რძე, ან საიდანო?—ჰკითხა ხელმწიფემ ქალს.

— ვინც მე მომიყვანა! თუ ჩემი მოყვანა შეიძლო, განა ნიავქრის რძეს კი ვერ მოიტანსო!

დაიბარეს ვაჟი და უბრძანა ხელმწიფემ:

— სადაც იყვეს და სადაც არა, წადი და ნიავქრის რძე მოიტანეო!

წავიდა ვაჟი რაშთან და შესჩივლა თავის ვარამი.

რაშმა უთხრა:—ნუ გეშინიან, პატრონო, გულმაგრად იყავი. წადი, ერთი კამეჩის ტყავი მოიტანე, გადამაკარ, იმ ტყავზე ქვიშა დამაყარე, იმ ქვიშაზე კიდევ კამეჩის ტყავი ვადამაკარი და წავიდეთო!

ყველაფერი ისე ქნა ვაჟმა, როგორც რაშმა უთხრა. მერე შეჯდა ზედ და გასწიეს ნიავქრებისაკენ.

გამოეარა რაში ნიავქრების ჯოგში და დაუწყო ხოცვა. ნიავქრებმაც დაუწყეს რაშს კბენა: აგლეჯდნენ კამეჩის ტყავს და ჰკვნეტდნენ ტყავის ძირში დატანებულ ქვიშას. შეწუხდნენ ნიავქრები და ჰკითხეს რაშსა:

— რა გინდა, გვითხარ, რაზედ გვხოცავო?

— უნდა რძე მოგვიწველოთო!

— აქამდის იტყოდითო,—უთხრეს ნიავქრებმა,—და მოუწველეს ერთი დუნია რძე, წამოიღეს და წამოვიდნენ.

მოუტანეს ხელმწიფეს და მაშინვე უბრძანა ხელმწიფემ ჩქარა ჩაესხათ იმათ საარაყე ქვაბში.

— მე საარაყე ქვაბში არ ვებანები; თუ დევებს რომ ქვაბი აქვთ, იმას მოიტანთ ხომ კარგი და, თუ არა, არც მე ვიქნები შენი ცოლიო,—სთქვა ქალმა.

— ვინ უნდა მოგვიტანსო?— ჰკითხა ხელმწიფემ.

— ვინც მე მომიყვანა და ნიავქრების რძე მოიტანაო!

დაიბარა ხელმწიფემ ვაჟი და უთხრა:—ცაში დევებს რომ საარაყე ქვაბი აქვთ, ის უნდა მოიტანოვო.

წავიდა ვაჟი რაშთან და დაეკითხა. რაშმა უთხრა:

— ცხრა მოსართავი გადამიჭირე. სამი მათრახი დამკარ,

სამი პირი ტყავი ამძვრება, ზედ სამი ლიტრა მარილი გადამაყარე, მე ავფრინდები და აგიყვან დევებთანაო.

მოუჭირა ცხრა მოსართავი, სამი მათრახი გადაჰკრა, სამი პირი ტყავი ასძვრა, სამი ლიტრა მარილი გადააყარა.

აფრინდა რაში და მივიდა დევების სახლში. დევებს მამის რიგი ჰქონდათ. რაშმა უთხრა ვაჟს:

— მე კვიცად ვიქცევი, მიმიყვანე, იმ საარაყე ქვაბის ყურზე დამაბი, როდესაც მე ყურს გავიქნევ, ის იცოდე—ნიშანია წასვლისაო.

იქცა რაში კვიცად. მიიყვანა ვაჟმა და მივიდა დევებთან. დევებმა შეიპატიჟეს შინ. ვაჟი უარზე დადგა: აქ კვიცი მიბია, და მეშინიან—არ დამეხრჩოსო.

მაინც არ მოეშვნენ დევები და შეიყვანეს შინ. ვაჟი ისე დაჯდა, რომ თვალითა ჩანდა რაში. დევებმა რომ დალიეს და დათვრნენ, რაშმა ყური გაიქნია. ვაჟი ადგა და წავიდა რაშთან.

— სად მიხვალო?—ჰკითხეს დევებმა.

— კვიცი საბელში გამხლართვია, და უნდა გამოვხსნაო!

მივიდა რაშთან, იქცა კვიცადნაქცევი რაში ისევ რაშად, შეჯდა ვაჟი, გამოიტაცეს ქვაბი და მოუტანეს ხელმწიფეს.

აადუღეს ნიავქრის რძე. ქალი ჩავიდა, ებანა და ამოვიდა.

— ვინც ჩახვალთ და ებანებით, ის იქნება ჩემი ქმარიო! —დაიძახა ქალმა.

ჩახტა ხელმწიფე და მოხარშული კი ამოიღეს. ჩახტნენ ნაზირ-ვეზირნი, მაგრამ ისინიც მოხარშულები ამოიღეს. რაშმა უთხრა ვაჟს:—ნე ერთ ადგილას თოვლი ვიცი, გავფრინდები იქ, ცხვირს და ყურებს გავივსებ, მოვიტანი. რძეც ცოტა შეცივდება, ჩავაყრი ჩუმად, რძე გალელეჩდება, ჩახტი და ებანე. მანამდისინ კი არ ჩახტეო.

გაფრინდა რაში, სადაც თოვლი ეგულებოდა. ერთ წუთში გაივსო ცხვირი და ყურები, მოიტანა და ჩააყარა რძეს. რძე გაცივდა, ჩახტა ვაჟი, ებანა და გამოვიდა.

დაიწერა ჯვარი ქალზე და გამართა ქორწილი და ლხინი. ქალს უკვდავების ხელსახოცი ჰქონდა. წამოიღეს და წამოვიდნენ ამომავალ ხელმწიფესთან.

ამომავალი ხელმწიფე ამ დროისათვის ისე დაბერებული-ყო, რომ ფეხზე ვეღარა დგებოდა.

გადააფარა ქალმა დედამთილ-მამამთილს ხელსახოცი და სულ ახალგაზრდები გახდნენ. ვაშლის ხეც იქ მიიტანეს და ალოქროს ფრინველიც.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ელასა მელასა,
ჭიქა მეკიდა ყელასა.
მთქმელსა და გამგონებელსა,
ძილი გვაამოს ყველასა.

სამნი ძმანი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ხელმწიფე. ჰყავდა სამი ვაჟი. ხელმწიფე რომ მოკვდა, შვილებს ერთი ძვირფასი თვალი დაუგდო. ძმებს მალე დაეკარგათ ეს ძვირფასი თვალი. ერთმა იმათგანმა მოიპარა და დამალა, მაგრამ როგორ უნდა გამოეჩენინათ, არ იცოდნენ.

ბოლოს ძმებმა სთქვეს:—წავიდეთ ჩვენ მოსაზღვრე ხელმწიფესთან. ისიც ჩვენი ტოლი კაცია, და რასაც ის სამართალს დაგვდებს, ისე მოვიქცეთო.

ადგნენ ძმები და წავიდნენ იმ ხელმწიფესთან. გზაზე უფროსმა სთქვა:

— ამ გზაზე აქლემს გაუვლია, ცალ გვერდზე თაფლი ჰკიდებია და ცალზე ძმარიო.

შუათანამ სთქვა:—იმ აქლემს ცალი თვალი ბრმა ჰქონიაო.

უმცროსმა სთქვა:—იმ აქლემზე ორსული დედაკაცი მჯდარაო.

კარგა გზა რომ გაიარეს, შემოხვდათ ერთი თათარი და ჰკითხა:

— აქლემი ხომ არ გინახიათო?

— ცალ გვერდზე თაფლი ხომ არ ეკიდა და ცალზე ძმარიო?—ჰკითხა უფროსმა.

— მართალია, ეკიდაო,—უპასუხა თათარმა.

— ცალი თვალით ბრმა ხომ არ იყოო?—ჰკითხა შუათანამ.

— არისო! —უპასუხა პატრონმა.

— ზედ ორსული დედაკაცი ხომ არა ზისო?—ჰკითხა უმცროსმა.

— ეგეც მართალიაო!—უპასუხა თათარმა.

თათარმა სთქვა:—მეც არ ვიცი ისე ჩემი აქლემი, როგორც ამათ სცოდნიათ, და თუ არ მოიპარეს, საიდან იციანო.

წავიდა თათარი და უჩივლა ხელმწიფესთან. ხელმწიფემ უთხრა სამ ძმათ:—სირცხვილია, აღეთ, ღირებული ფასი მიეცით და მოიშორეთ თავიდან, ნუ ალაპარაკებთო.

ძმებმა უთხრეს:—მართალია, ჩვენ არ მოგვიპარავს, მაგრამ ფასს კი მივცემთო.

ხელმწიფემ ჰკითხა:—მაშ საიდან იცით, როგორი იყო ის აქლემიო?

უფროსმა უპასუხა:—გზის ერთ გვერდზე თაფლი იყო ნაწკვინტალები, და ზედ ბუზები ეხვეოდა, მეორე გვერდზე ძმარი ღვრილიყო, რომელ ბალახსაც დასცემოდა, გაეხმო; ამით გავიგე, რომ ერთ მხარეზე თაფლი ეკიდა და მეორე გვერდზე ძმარიო.

შუათანამ სთქვა:—აქლემს რომ გაევლო გზაზე, რომელი თვალიც ბრმა ჰქონდა, იმ მხარეზე ბალახისათვის ხელი არ უხლია, და რომელი თვალიც კარგი ჰქონია, ზოგან ნარი ამოეგლიჯა და ზოგან ბალახიო.

უმცროსმა სთქვა:—ერთ წყაროზე გაჩერებულიყო აქლემი, ჩამომხდარიყო დედაკაცი და წყალი დაელია; იმ წყაროს წინ ლამი ყოფილა, და როდესაც დედაკაცი დასწაფებია წყალს, მუცელი დეენაბრა იმ ლამისათვის და კვალი დარჩენილიყო.

გაუკვირდა ხელმწიფეს იმათი სიბრძნე და ჰკითხა:

— რად მოხვედით ჩემთან, რამ შეგაწუხათო?

ძმებმა ყველაფერი უთხრეს:—მამამ ერთი ძვირფასი თვალი დაგვიგდო, როდესაც კვდებოდა, და ის თვალი ერთმა ჩვენგანმა დამალა და ვერ ამოგვიჩენიაო.

ხელმწიფემ უთხრა:—მოიცადეთ, ამაღამ მოვიფიქრებ და ხვალ გეტყვითო.

იმ ღამეს ხელმწიფე კარგა გაუმასპინძლდა ძმებს. ერთი

მოსამსახურე მიუჩინა: დაუგდე ყური, რას იტყვიან, მერე მოდი და ყველაფერი მიამბეო.

ძმები ვახშამზე დასხდნენ. უფროსმა ძმამ აიღო დანა, მოსთალა მოხრაკულს და სთქვა.

— კარგი მოხრაკულია, რომ ეს ბატკანი ძაღლის რძით არ იყოს გაზრდილიო.

შუათანამ აიღო პური, გადატეხა და სთქვა:

— ეს პური რომ სისხლით არ იყოს მორწყული, კარგი იქნებოდაო.

უმცროსმა სთქვა:—მაგ ხელმწიფემ რა სამართალი უნდა მოგვცეს, როდესაც თვითონაც მეწისქვილეს შვილიაო.

ძმებმა ამოიღეს ,ხურჯინიდან პური, ჭამეს და დალიეს ღვინო. ეს ყველაფერი მოახსენა მოსამსახურემ ხელმწიფეს, უმცროსის სიტყვის გარდა. ხელმწიფემ უთხრა:

— მითხარი, რაც უმცროსმა სთქვაო.

მოსამსახურე ჯერ კი არ ეუბნებოდა, ბოლოს კი უთხრა, რადგანაც ხელმწიფემ სთქვა: თუ ყველაფერი არ გავიგე, არ იქნებაო.

დაიბარა ხელმწიფემ მეცხვარე და ჰკითხა.

— გუშინ, რომ ბატკანი გამოგვიგზავნე, როგორ იყო გაზრდილიო?

— მაგ ბატკანს მაღე მოუკვდა დედა,—უთხრა მეცხვარემ,— და ძაღლს შევაჩვიე, არ მეშეტებოდა სასიკვდილოთო.

ხელმწიფემ ახლა პურის მომტანს ჰკითხა, იმან უთხრა:

— შემოდგომაზე სარწყავი წყალი ცოტა იყო, ჩვენა და გლეხებს ჩხუბი მოგვივიდა, დავხოცეთ ისინი, სისხლი შეერია წყალში, და იმით მოირწყო ყანებიო.

ამის შემდეგ ხელმწიფე წავიდა დედასთან, დაადგა თავის ხმლითა:

— უნდა მითხრა, ვისი შვილი ვარო?

— შვილო,—უთხრა დედამ,—ნუ მომკლავ და გეტყვი ყველაფერს. მამაშენი კარგი ხელმწიფე იყო, დიდი სახელმწიფო ჰქონდა, მაგრამ კაცობა კი არა ჰქონდა. არ მინდოდა უშვილოდ დარჩენილიყო და იმის სახელმწიფო სხვას დარჩენიყო, ამისთვის მეწისქვილეს მივეც თავიო.

მოვიშორეო; მაგრამ ხელმწიფეს ვერ მოეგონა, თუ როგორი სამართალი უნდა მიეცა იმათთვის.

ხელმწიფეს ერთი მზეთუნახავი ქალი ჰყავდა. ქალმა უთხრა მამას:

— მამავ, ნება მომეც, მე წავალ ამაღამ მაგათთან, გავიგოთ ვინ არის ქურდი და ვინ მართალიო.

ხელმწიფეს ძალიან გაუხარდა და გაგზავნა ქალი.

იმ ღამეს ქალმა ითამაშა იმ ვაჟებთან; ჭამეს ვახშამი და როდესაც დასაწოლად დაემზადნენ, ქალმა უთხრა:

— გესიამოვნებათ, ერთ ზღაპარს გეტყვითო!

— დიდი სიამოვნებით მოგისმენთო,—უთხრეს ვაჟებმა.

ქალმა დაიწყო: იყო ერთი ხელმწიფე. ჰყავდა ერთი მზეთუნახავი ქალი. იმ ქალს და ერთ ვაჟს პირობა ჰქონდათ და ფიცი ნათქვამი ერთურთში, რომ ერთმანეთისათვის არ ეღალატათ. მაგრამ მამამ ქალი ძალად გაათხოვა. ქალმა ჯვარი დაიწერა. როდესაც ერთად მარტოკები დასტოვეს ახალი ცოლქმარი, ცოლმა უთხრა ქმარს:

— ფიცი მაქვს სხვისათვის მიცემული, რომ არ ვუღალატო და ნუ გამატეხინებ ფიცს, ღმერთს ნუ შემაცოდებ. გამიშვი იმასთან ცოტა ხანს და მერე სულ შენი ვიქნებიო.

ქმარი დათანხმდა და გაუშვა ცოლი.

ქალი მივიდა თავის მიჯნურის სახლში და ნახა, რომ იმისი მიჯნური პირქვე გდია და ტირის. ქალი მივიდა ახლოს და დაუძახა:—განა ეგრე მაფასებ, რომ ფიცის გამტეხი გგონივარ? ადექ, შენი ვარო.

ვაჟი ადგა მაშინვე, გადაეხვია ქალს და უთხრა:

— რაკი შენი ქმარი ეგეთი სვინდისიანია და შენ კიდევ მე არ მიღალატე, შენ—და, და მე—ძმაო.

ქალი დაბრუნდა ქმართან, მაგრამ გზაზე ყაჩაღები დახვდნენ და გაუბედეს ძალდატანება. ქალმა უთხრა:

— რად გინდათ ფიცი გამატეხინოთ, გამიშვითო.

ავაზაკებმაც არაფერი დაუშავეს და გაუშვეს...

ავადო, —ჰკითხა ქალმა ვაჟებს.

უფროსმა სთქვა:—ქმარი ყველაზე კარგად მოქცეულაო.

შუათანამ სთქვა:—საყვარელი და ავაზაკები მოქცეულან კარგადო.

უმცროსმა სთქვა:—ქმარიც, საყვარელიც და ყაჩაღებიც საძაგლად და უხეიროდ მოქცეულან. ქმარი იმიტომ, რომ თავის ცოლი სხვას გაუგზავნა, საყვარელი იმიტომ, რომ საყვარელს დობა უთხრა და ფიცს დაუფრთხა, და ავაზაკები კიდევ იმიტომ, რომ ახალგაზრდა ქალი ხელიდან გაუშვეს და არც გასცარცვესო.

ქალმა მაშინვე უთხრა ვაჟებს:

— ნახეთ, უმცროს ძმას უძევს ჯიბეში თქვენი დაკარგული თვალიო.

ნახეს და მართლა იმას ედო.

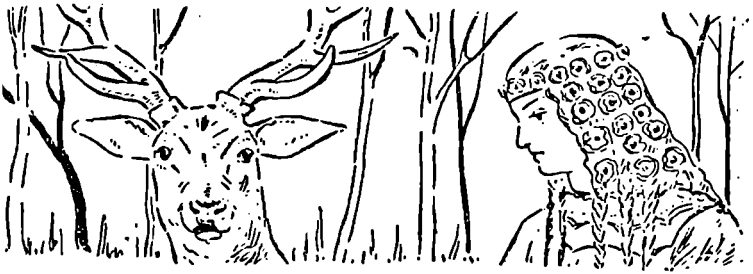

ედემის ყვავილი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი კაცი. ჰყავდა სამი ქალი.

უფროსმა ქალმა უთხრა მამას:—ისეთი სარკე უნდა მიყიდო, რომ თავისთავად მოვიდეს ჩემთან, ჩავიხედო შიგ, წავიდეს და ისევ მაგიდაზე დაიდვასო.—მამამ აუსრულა სათხოვარი.

შუათანამა სთხოვა:—მე ისეთი მოსახვევი უნდა მიყიდო, რომ როცა მომინდეს, თავისთავად მომეხვიოს, როცა მინდა დაიკეცოს და სკივრში ჩაიდოს ხოლმეო.—მამამ იმასაც უყიდა ისეთი მოსახვევი.

ახლა უმცროსი ქალი შეეხვეწა:—მამილო, მე ედემის ყვავილი უნდა მომიტანო თმაში ჩასატანებლადაო.

რა გაეწყობოდა? მამა წავიდა დევების ქვეყანაში, გადაიპარა ერთ ბაღში, დაკრიფა ედემის ყვავილი და მოუტანა ქალსა.

დევმა შეიტყო ყვავილის მოპარვა და გამოჰყვა კაცს კვალზე. მოვიდა იმათ სახლის კარებზე და დაუძახა: ოჯახის პატრონო!

ერთმა ქალმა სთქვა:—ვისაც მოსახვევი მოუტანა, იმან გაიხედოსო!

მეორემა სთქვა:—ვისაც სარკე მოუტანა, იმას ეკუთვნის გახედვაო!

მერე პატარამ გამოიხედა. დევმა შეხედა და დაინახა:

ედემის ყვავილი იმის თმებში ბრწყინავდა. დაავლო ხელი და მოიტაცა. წაიყვანა და ხელზე მოსამსახურედ დაიყენა.

ქალი ჩავარდა მწუხარებაში: არცა სვამს, არცა სჭამს, დღე და ღამე ზის და აბნევს მდუღარებას.

იქვე ახლოს ერთი ქვრივ-ოხერი დედაკაცი ცხოვრობდა, ამას ენანებოდა საწყალი ქალი. ერთხელ დაუძახა თავისთან და უთხრა:

— შვილო, ღვინო მომიტანე, ბანგს გავაკეთებ, დევის დედას დაალევინე, დაეძინება და მაშინ გაიპარეო.

ქალმა მოუტანა ერთი ხელადა ღვინო; ბებერმა გააკეთა ბანგი და მისცა ქალს. იმან წაიღო, დალევინა დევის დედას. იმას რომ მაგრა დაეძინა, ქალმა დაკრიფა ედემის ყვავილი, გაივსო კალათა და შინისაკენ გასწია.

ამ დროს გაიგო დევმა ქალის გაპარვა და ედემის ყვავილის დაგლეჯა. გაბრაზებული გამოუდგა ქალსა. მირბის ქალი და მისდევს დევი. გზის პირზე საყდარი იდგა. ქალი შიგ შევარდა და მოხურა კარები. დევი მივარდა კარებთან და დაუწყო ბრაგაბრუგი, ხან ეხვეწებოდა, ხან ემუქრებოდა ქალს: კარი გამიღეო. მაგრამ ქალმა ყური არ ათხოვა. დევმა რომ ვერაფერი გააწყო, სახლში დაბრუნდა.

იმ ეკლესიაში ერთი ხელმწიფის შვილი იწვა, რომელიც დღე კვდებოდა, ღამე კი ცოცხლდებოდა ხოლმე.

როცა დაღამდა, ვაჟი ადგა, აანთო სანთელი, ნახა თახჩაში მჯდომი ქალი და უთხრა:

— რა ხარ, რა სულიერი ხარ? აქ რამ მოგიყვანაო?

ქალმა უამბო თავის თავგადასავალი. ვაჟმა სთხოვა:

— შენ ცოლი და მე ქმარიო.—ქალმაც პირობა მისცა.

ვაჟმა უთხრა:—მე დღისით ვკვდები და ღამე ვცოცხლდები, შენ არ შეგეშინდესო.

ცხოვრობდნენ ასე ერთად რამდენიმე ხანს. ქალს სიორსულე გამოაჩნდა.

ვაჟმა უთხრა:—წადი ჩემ სამშობლოში და იქ მოილოგინეო.

ქალმა გასწია, მივიდა ხელმწიფესთან და უთხრა: ამაღამ აქ დამაყენეთო.

დედოფალმა უბრძანა მსახურებს წაეყვანათ და საქათმეში დაეყენებინათ.

იმ ღამეს საქათმეში ქალს ოქროსქოჩრიანი ვაჟი ეყოლა.

მეორე ღამეს ქმარი მოუვიდა იმას და დაუძახა:

— ქალო, ედემ-მარიამო!

— ბატონო!

— რა გყავს შვილად?

— ღვთის მოწყალებით, ვაჟი ოქროსქოჩრიანიო! — დაუძახა ქალმა.

ახლა სხვა ღამეს მივიდა და დაუძახა:

ქალო, ედემ-მარიამო!

— ბატონო!

— რა გაქვს, ქვეშსაგები?

— ღვთის მოწყალებით, ჩალა-ფუჩეჩიო!

ეს მოახლეს გაეგონა და დედოფალს ამბავი შეუტანა:

— ქალბატონო, წუხელ ვიღაცა მოვიდა ამ ქალთან და დაუძახა. სულ ჩვენი ალექსას ხმას ჰგვანდაო.

დედოფალი შევიდა და შეეხვეწა მელოგინეს:

— ამაღამ რომ მოვიდეს, უთხარი, რომ შინ შემოვიდეს-მე კარებს უკან დავდგები, იქნება ჩემი ალექსა იყოსო.

ვაჟი ისევ მოვიდა. იმ ღამეს დაუძახა:

— ქალო, ედემ-მარიამო!

— ბატონო!

— რა გაქვს საჭმელი?

— ღვთის მოწყალებით, კუტმატიო!

— ვაი შენს ალექსის, შენი საჭმელი ნუში და ქიშმიშიაო.

მერე ქალმა დაუძახა: — ცოტა ხანს შინ შემოდიო.

— არა, ვერ შემოვალო.

— მოდი, მოდი, გენაცვალე, ცოტა ხანს და ისევ წადიო.

მივიდა ვაჟი. კარებში რომ შევიდა, დედამ იცნო: ჩემი ალექსიაო. სიხარულით გადაეხვია და დაკოცნა. მერე შვილი დღეც მოუკვდა და ღამეც. ქალმა ტირილი დაიწყო. ყმაწვილი გუდაში ჩაისვა, შეეხვეწა დედამთილ-მამამთილს: არ დამარხოთ,

სანამ არ დავბრუნდებიო, და თვითონ კი მზის დედასთან წავიდა.

გზაზე გუთნით ხნავდნენ. უნდოდათ შეეხსნათ და ვერ ახერხებდნენ. ჰკითხეს ქალსა: — სად მიდიხარო?

— მზის დედასთანო!

— მაშ ჩვენიც გაიგე რამეო.

გაიარა კიდევ. მეცხვარეებს შეხვდა. უნდოდათ ცხვრის ბალახზე გარეკვა და ვერ მოეხერხებინათ. ჰკითხეს: — სად მიდიხარო?

— მზის დედასთანო!

— მაშ ჩვენიც გაიგე რამეო.

გაიარა ქალმა და ერთ სახლს მიადგა. შიგ სამი გასათხოვარი ქალი ცხოვრობდა. იმათაც გაიგეს ქალის მზის დედასთან მიმავლობა და უთხრეს: ჩვენი ამბავიც გაიგე. გასათხოვრები ვართ და ვერ მოგვიხერხებიაო.

გაიარა კიდევ. ერთი ირემი შემოხვდა, რომლის რქებიც ცასა ჰქონდა მიბჯენილი. ქალმა სთხოვა: — ირემო, თავი დაიღე, ამაგდე ცაშიო!

— მაშ ჩემიც გაიგე რამეო, — უთხრა ირემმა.

ირემმა დაიღო რქები და შეაგდო ცაში. მივიდა მზის დედასთან. მზის დედამ უთხრა: — შვილო, აქ რამ მოგიყვანა? ჩემი შვილი რომ შინ დაგხვედროდა და ქვეყნიერობაზე არ იყოს წასული, უთუოდ შეგეპამდაო.

ქალმა უამბო მზის დედას თავის თავგადასავალი, გუთნისაც უთხრა, ცხვრისაცა, ქალებისაც და ირმისაცა. იმ დროს მზის დედამ ცოცხად აქცია ქალი და კარებს უკან მიაყუდა.

ამ დროს მოვიდა მზეც. დედას აუტყდა: — ადამიანის სუნი მომდისო!

— არა, შვილო, აქ ადამიანს რა უნდა, რას მოიგონებ ხოლმეო!

— როგორ არა, ადამიანის სუნი მომდისო!

— ნეტავი იყოს ადამიანი, შვილო, ხმას მაინც არის გამცემდა. სიმარტოვით რამის გამოვყრუვდე. იმას კი ნუ მკითხავ, რაც არ არის, რატომ არ მიამბობ, რა ხდება ქვეყანაზე? განა არა იცი რა საკვირველი, რომ თავის დღეში არას მეტყვიო!

— რად გინდა რომ გითხრაო?

— რატომ, შვილო, დედა ვარ შენი, მაშ შენი გულის პასუხი მე არ უნდა მითხრაო?

— კარგი, დედავ, რაკი გინდა გაიგო, გეტყვი: ერთი ხელმწიფის შვილი სანადიროდ დადიოდა; რომ ვერაფერი მოკლა, გაჯავრებულმა მესროლა ისარი. მაშინ დავწყევლე: დღე მკვდარი იყო, ღამე კი ცოცხლდებოდე. ახლა კი გამოვასალმე წუთისოფელსა. იმან რომ ჩემი პირის ნაბანი დალიოს, გაცოცხლდება. ერთ ადგილას გუთანი უბიათ, ის ვერ მოუხერხებიათ, რომ რკინის უღლები ახსნან და ხისები დაადგან, ეს კი რომ მოახერხონ, მოჰხნავენ. სხვაგან ცხვარი ჰყავთ, ვერ მოუხერხებიათ, რომ საძოვარზე გამორეკონ, იმათ რომ ღმერთს ერთი ცხვარი შესწირონ, გარეკავენ. ერთ სახლში სამი ქალია გასათხოვარი, ბინდზე ჰგვიან სახლსა და კალთებზე გადმომაყრიან ხოლმე. იმათ რომ მზეთ უკან სახლის გვას თავი დაანებონ, გათხოვდებიან. ერთგან კიდევ ირემი დგას, რქები ცაში აქვს მობჯენილი. ის ვერ მოუხერხებია, რომ რქები გაიყრევინოს. მაისის წყალი დალიოს და ბალახს მისწვდესო.

დედამ მიუტანა ტაშტი და ხელ-პირი დააბანინა შვილს.

მზე რომ ქვეყანაზე გაისტუმრა, ბებერმა ცოცხი ისევ ქალად აქცია. ბოთლში ჩაასხა პირის ნაბანი და გამოატანა.

— წაიღე, შვილო, ესა, დაალევინე შენს ქმარსა და გაცოცხლდებაო.

ქალი წამოვიდა. ირემს ამბავი მოუტანა, ქალებსაც, მეცხვარეებსაც, მეგუთნეებსაც და მივიდა შინ.

მიცვალებულს პირიც დაბანეს, პირშიც ჩაასხეს მზის ნაბანი და გააცოცხლეს. მერე მშვენიერი ქორწილი და ჯვარისწერა გადაიხადეს.

ჰირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

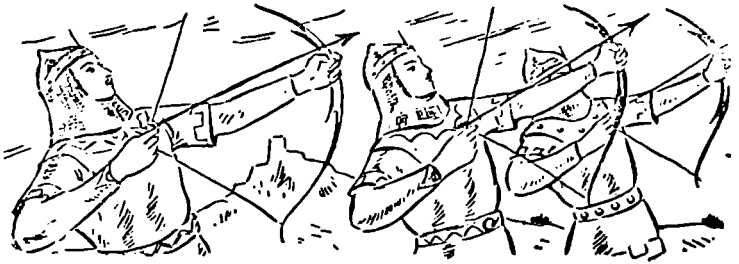

სამნი ძმანი

იყო და არა იყო რა, იყვნენ სამნი ძმანი. ორ ძმას უნდოდა უმცროსი ძმის მოკვლა. მოსაკლავად კი ვერ გაიმეტეს და უთხრეს:

— გავკრათ მშვილდ-ისრები, ვინც ჩქარა მოიტანს, ის ყოჩაღი იქნებაო.

გაჰკრეს ისრები და სულ გადაჰკარგეს. მერე საძებნელად წავიდნენ. წავიდა პატარა ძმაც საძებნელად.

ბევრი იარა, თუ ცოტა იარა, მივიდა ერთ ხახელმწიფოში. მივიდა ერთ ბებერთან და უთხრა:

— დამაყენე ამალამო!

ბებერს ძალიან გაუხარდა. დააყენა. ბებერმა გამოჰკითხა ყველაფერი ამბავი:

— რა გაგჭირვებია, შვილო, რომ აქ მოხვედიო?

ვაჟმა უთხრა: — მე მინდა ცოლი შევირთო.

ბებერმა უთხრა: — შვილო, აქ ერთი ტბა არის, ამ ტბაში საბანაოდ ჩამოდის სამი მტრედი, მიდი და პატარის ერთი ფრთა აიღეო.

წავიდა ბიჭი. დაიცადა და, როდესაც მტრედები მოფრინ-დნენ, სულ პატარისა ერთი ფრთა აიღო. ორი მტრედიღა გაფრინდა.

იმ პატარა მტრედმა დაუძახა:

— ვინა ხარ ქრისტიანი, გამომიჩინეო!

ბიჭმა არ გამოუჩინა. მერე დაუძახა ქალმა:

— დათ გეკუთნოდეო!

— ცოლადო! — დაუძახა ბიჭმა.

ქალი დათანხმდა. მერე გამოუჩინა. მერე წაიყვანა ქალი. გაუკეთა ანწლის ქოხი და შეიყვანა შიგა. თვითონ მიდიოდა ხელმწიფესთან, მუშაობდა და ისე აცხოვრებდა ცოლსა და თავისთავს.

ერთხელ იმ ვაჟმა ხელმწიფეს უთხრა:

— ერთი ოთახი მაქირავეო!

— აი, შვილო, — უთხრა ხელმწიფემ, — ეს ცხრა ოთახი, დადექ, რომელშიაც გენებოსო.

მიიყვანა ბიჭმა ცოლი და მეცხრე ოთახში დასვა. ვეზირებს ძალიან მოეწონათ ეს ქალი, რომ ნახეს. მოახსენეს ხელმწიფეს:

— შენი ცოლი რა ცოლია, ცოლი — მაგ ვაჟისაა, უნდა ნახო!

— როგორ თუ ჩემ ცოლსა სჯობია, — გაჯავრდა ხელმწიფე. — მაშ რა ვუყოთო? — ჰკითხა მან.

— აგერ ის ტყე მივცეთ, — უთხრეს ვეზირებმა, — და თუ ჭრთ დღეს ვერ გადაკაფოს, წავართვათო!

ხელმწიფემ დაიბარა ვაჟი და უთხრა:

— ის ტყე უნდა ერთ დღეს გადაჰკაფო. თუ ვერ გადაჰკაფე, შენი ცოლი მე დამრჩებაო.

დაღონდა ეს ბიჭი და დაძმარებული წავიდა ცოლთან.

ცოლმა ჰკითხა: — რამ დაგაღონაო? — ვაჟმა ყველაფერი უამბო.

ცოლმა უთხრა: — მოდი, შენ აქ დაწექ, და მე ვიცი.

გავიდა ქალი კარში. გადიბრუნა ბეჭედი და იმის დების ჯარი ერთ წამს სულ იქ მოვიდა.

ქალმა უთხრა: — ეგ ტყე სულ უნდა გადაჰკაფოთ და იმ ხელმწიფის ქალაქში უნდა დააწყოთო!

იმათაც სულ გადაკაფეს და დააწყეს.

საღამოზე წამოიკიდა ბიჭმა ერთი გუდურა, მივიდა ხელმწიფესთან და უთხრა:

— ერთი ხელი ტანისამოსი უნდა მომცეო!

— გამოუტანეთო! — უბრძანა ხელმწიფემ მოსამსახურეებს და გამოუტანეს.

მეორედ კიდევ უთხრეს ხელმწიფეს:

— შენი ცოლი რა ცოლია, ცოლი — მაგისია. შენი ცოლი მაგის ცოლს ხელის დასაბანადაც არ ეკადრებაო!

ხელმწიფემ უთხრა: — მოდი, ეგ სანადიროდ წავიყვანოთ, წინ წავიმძღვაროთ და მოვკლათ, და მაშინ ყველაფერი მოხერხდებაო.

— წამო, სანადიროდ უნდა წავიდეთო, — უთხრეს იმ ბიჭსა.

ბიჭი ცოლთან წავიდა და უთხრა:

— სანადიროდ უნდა გავყვე ხელმწიფესაო!

— საწყალო, შენ ცხენს წინ გაიგდებენ და მოგკლავენ, — უთხრა ცოლმა, — შენ ცხენს გაუკეთე ცხრა აღვირი, ცხრა ავშარა, თითო ფუთი უზანგი და ისე წაიყვანე. — თან ერთი ბეჭედი მისცა. — როცა შენ ცხენს დაუშინონ, ბეჭედი შეაგდე მაღლა, იქცევა ოქროს ბურთად და ხელმწიფეს მიუტანეო.

მართლაც, ასე მოიქცა ბიჭი. რაღას იზამდნენ?

მერე ხელმწიფემ უთხრა: — ეს მინდორი მოხანი, დაფარცხე, დათესე, მომკე, გალეწე, დაფქვი და ჩემ ქალაქში დააწყე; თუ ამას არ ამისრულებ, მოგკლავო!

— კარგი, — უთხრა ბიჭმა, — თქვენი ნება არ არისო? — და წამოვიდა შინ დაღონებული.

ცოლმა ჰკითხა: — რამ დაგაღონაო?

ქმარმა უთხრა: — რამ არ დამაღონა? ხელმწიფემ მითხრა: ეს მინდორი უნდა მოხნა, დათესო, დაფარცხო, მომკო, გალეწო, დაფქვა და ჩემ ქალაქში დააწყოვო. თუ ამას არ ავასრულებ, მომკლავსო.

ცოლი გავიდა კარში. გადიბრუნა ბეჭედი და მოვიდა იმისი დების ჯარი. ქალმა უთხრა:

— ეს მინდორი სულ უნდა მოხნათ, დათესოთ, დაფარცხოთ, გაჭლეწოთ, დაფქვათ და მერე ხელმწიფის ქალაქში დააწყოთო.

ის ჯარი ისე მოიქცა, როგორც ქალმა უბრძანა. ყველაფერი შეასრულეს.

მეორე დღეს ვაჟმა აიკიდა ერთი ტომარა ფქვილი და მივიდა ხელმწიფის კარებზე. ხელმწიფეს ძალიან გაუკვირდა და ვეღარაფერი ქნა.

ვეზირებმა ახლა კიდევ უთხრეს ხელმწიფეს:

— შენი ცოლი რა ცოლია, ცოლი აბა იმისიაო!

ხელმწიფე უფრო გაბრაზდა და სთქვა:

— აბა, რა ვუყოთ? მოდი, ახლა, ვუთხრათ, რომ „არც შენ იცი, და არც მე ვიცი“ მოიტანოსო.

დაიბარეს და უთხრეს ბიჭსა:

— „არც შენ იცი და არც მე ვიცი“ მოიტანე, თორემ მოგკლავთო.

მოვიდა შინ უფრო შეწუხებული და დაღონებული. ცოლმა ჰკითხა:

— ხელმწიფემ რა გითხრაო?

— როგორ თუ რა?— უპასუხა ქმარმა —„არც შენ იცი და არც მე ვიცი“ უნდა მოიტანო, თორემ მოგკლავთო.

გადიბრუნა ქალმა ბეჭედი და იმის დების ჯარები სულ იქ მოვიდა.

— ვინ იცით „არც შენ იცი და არც მე ვიცი“ სად არის?

არავინ არ იცოდა. ბოლოს, ვნახოთ, ერთი კოჭლი ბაყაყი მორბის. ქალმა ხელი დაუქირა და ბაყაყი ხელზე შეახტა. ქალმა ჰკითხა:

— ხომ არ იცი, ბაყაყო, „არც შენ იცი და არც მე ვიცი“ სად არის? მითხარიო.

ბაყაყმა უთხრა: — ამა და ამ ბებერმა იცის და, თუ იმასთან მივიდა, ის ასწავლისო.

წავიდა ბიჭი იმ ბებერთან. მივიდა და ჰკითხა:

— „არც შენ იცი და არც მე ვიცი“, ხომ არ იცი, სად არისო?

ბებერმა ერთი გორგალი მისცა, ერთი საყდარი დაანახვა ტყეში და უთხრა:

— გზაზე ზღვა დაგხვდება, ეს გორგალი გადააგდე. წადი, ხიდად გექცევა, გახვალ, დაუჩოქებ გვერდს და დაუძახებ: „დაო, მიწამე! დაო, მიწამე!“ და კარი გაგეღებაო.

წავიდა ბიჭი იმ საყდართან. გზაზე ზღვა დახვდა. გადააგდო გორგალი, ექცა ხიდად, გავიდა, დაუჩოქა საყდარს და ერთ თვეს სულ იძახა: „დაო მიწამე! დაო მიწამე!“

ბოლოს კარები გაიღო, გამოვიდა ერთი ბერი და წაიყვანა ბიჭი საყდარში. საყდარში რომ შევიდა, ბიჭს უცბად შეეშინდა. ბერმა უთხრა: — ნუ გეშინიან, შვილო! — მერე პური აჭამა.

როდესაც გაისტუმრა, ტარამბულა გაატანა და უთხრა ტარამბულას: თუ ამისთვის თავი დაგინებებია, ვაი, შენს დღესაო!

ტარამბულა ისეთი რამ იყო, რომ რასაც კაცი ეტყოდა, ყველაფერს აუსრულებდა და არა ჩანდა კი.

წამოიღო და წავიდა ეს ბიჭი თავის ქვეყანაში.

გზაზე შემოხვდა ერთი კაცი, რომელსაც ერთი არღანი ეკიდა. ის ისეთი არღანი იყო, თუ კაცი გადააბრუნებდა, სულ ჯარი ამოდიოდა.

ბიჭმა და კაცმა ერთმანეთს გამარჯვება უთხრეს. მერე ერთმანეთს მიმართეს: მოდი პური ვჭამოთო!

დასხდნენ და დაუწყეს პურს ჭამა. ბიჭმა სთქვა:

— ტარამბულ, წყალი მოგვართვი!

საიდანღაც დაესხა წყალი და ვერ კი ნახეს საიდან.

— ტარამბულ, კარგი მოხრაკული მოგვართვი!

მართლაც მოერთვათ.

გაუკვირდა ამ კაცსა და უთხრა:

— მოდი, გავცვალოთო!

ბიჭმა ჰკითხა: — შენმა არღანმა რაღა იცისო?

კაცმა უთხრა: — საითაც გადავატრიალებ, სულ ჯარი ამოდისო!

გასცვალეს. კაცს ჰგონია: ის ტარამბულა მე მაქვსო.

ეძებს ერთ გრილოს, რომ დაჯდეს, დაისვენოს. მივიდა ერთ ხის ქვეშ და ამბობს: — ტარამბულ, წყალი მომართვეო!

მაგრამ ტარამბულა ბიჭს მისდევს. კაცი ამბობს:

— ვაჰ, სომეხი რომ ვარ, არა მკადრულობსო!

გზაზე კი ბიჭმა უთხრა ტარამბულას:

— ტარამბულ, ერთი ცივი ქათამი მომიტანეო!

და მართლაც, მაშინვე მოუვიდა.

რა დღესაც ბიჭი მივიდა ქალაქში, იმ დღეს წაეყვანა ხელმწიფეს იმისი ცოლი და უნდა ჯვარი დაიწეროს.

— ტარამბულ, წყალიო! — და დაუშვა წყალი ციდან.

სულ წაალეკინა იქაურობა.

გადააბრუნა არღანი და ამოვიდა ჯარი.

წაუსია ხელმწიფეს და იმის ვეზირებს დასჭრა თავები.

ხელმწიფეც თვითონ გახდა, სახელმწიფოც იმას დარჩა და თავისი ცოლიც.

ბერიკაცი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი მოხუცი, უშვილო ღარიბი ცოლ-ქმარი. ერთხელ ასეთი ბრძანა ქმარსა:

— წადი ტყეში, ფიჩხი მოიტანე და მე კი, სანამ შენ მოხვალ, საჭამადს დაგახვედრებ მზადო! წავიდა ბერიკაცი ტყეში. ერთ კუნძს შეხვდა: გლიჯა, გლიჯა, ვერ მოგლიჯა. დაანება თავი და წავიდა.

იარა ტყეში, იხეტიალა, მაგრამ ვერაფერი იშოვა. ბოლოს ისევ იმ კუნძს მიადგა, გლიჯა, გლიჯა, ამოგლიჯა. მოიდო ზურგზე. მოიტანა შინ. ის დერეფანში დააგდო და თვითონ საჭამადის საკმელად შევიდა. ბერიკაცმა ჭამა დაიწყო.

კუნძში თურმე ერთი მშვენიერი ვაჟი იჯდა. ბერიკაცს დაუძახა: — მამილო, მარტოკა რომ შეექცევი, განა მე არა მშიანო?

გამოვიდა ბერიკაცი. ვაჟს კუნძი გაეხადა და მშვენიერი მოჩანდა. ბერიკაცი სიხარულით ფეხზე ძლივს იდგა. შეიყვანა ვაჟი შინ და დასვა სუფრასთან. ვაჟმა უთხრა:

— მამილო, ის კუნძიც აქ შემოიტანეო!

ბერიკაცმა შემოიტანა და ვაჟმა ისევ ჩაიცვა.

სამი დღე რომ გავიდა, კუნძისძემ უთხრა მამას:

— მამილო, ხელმწიფის ქალი უნდა მითხოვო!

დაღონდა ბერიკაცი: — ხელმწიფე ჩვენ ქალს რად მოგვცემსო?

მაგრამ მაინც წავიდა და ხელმწიფეს მოახსენა:

— დიდებულო ხელმწიფეო, კუნძისძე ქალსა გთხოვს ცოლად და არ მისცემო?

— რატომ, მივცემ, თუ რასაც ვეტყვი, ამისრულებს. თუ აქედან თქვენს სახლამდის ისეთ ხეხილს ააშენებს, რომ რიგისა ჰყვაოდეს და რიგისა მწიფდებოდეს, მივცემ ჩემ ქალსაო.

მოვიდა ბერიკაცი დაღონებული.

— მამავ, რას დაღონებულხარო? — ჰკითხა კუნძისძემ.

— როგორ არ ვიყო დაღონებული, შვილო, ხელმწიფემ ეს შემიკვეთაო.

— მერე, რას დაღონებულხარ? — უთხრა ბერიკაცს კუნძისძემ, — წადი, მამი, რაც ხეხილებია, ყველას წვერები დამტვრიე. მერე წაიღე და ჩვენი სახლიდან ხელმწიფის სახლამდის ჩაურგე და უკან კი არ მოიხედო, და ხელმწიფის შენაკვეთი ასრულდებაო.

როგორც კუნძისძემ უთხრა, ბერიკაცმა ისე ქნა. ბოლოს რომ გაათავა, მოიხედა და მშვენიერი ხეხილი მოსულიყო: ზოგი ყვაოდა, ზოგი მკვახე იყო, ზოგი მწიფდა და ზოგიც ჩამოდიოდა.

მოვიდა ხელმწიფე, დახედა, უცებ იმ გზაზე ისეთი ბაღი აშენდა, რომ სამოთხეს დაემჯობინა. გაუკვირდა, მაგრამ ბერიკაცს კიდევ შეუკვეთა:

— თუ აქედან თქვენს სახლამდის სულ ხალიჩას დაჰფენს, მივცემ ქალს, და თუ ვერა, — არ მივცემო.

მოვიდა ბერიკაცი დაღონებული.

— მამი, რას დაეღონებიხარო? — ჰკითხა შვილმა.

— რამ არ დამაღონა, შვილო, ხელმწიფემ შემოგვიკვეთა, თუ ჩემი სახლიდან შენ სახლამდის ხალიჩას დაჰფენ, მოგცემ ქალსა და თუ არ დაჰფენ, არ მოგცემო.

— არა უშავს რა, — უთხრა კუნძისძემ, — წადი და, სადაც რამე ძველი ან ტანისამოსი ან ქუდი და მაგისთანა ეგდოს, იმ გზაზე დაყარე; თავს ნუ მაიბრუნებ, სანამ ნაპირს არ გახვალო.

წავიდა ბერიკაცი. ზოგი ხალიჩის ნაგლეჯი იპოვა, ზოგი ფარდაგისა, ზოგი ძველი წინდა, ძველი ტანსაცმელი და დაყარა გზაზე. როდესაც ნაპირში გავიდა, მოიხედა და ნახა, რომ გზა მთლად ხალიჩით მოფენილა. ძალიან იამა და მივიდა ხელმწიფესთან მოსახსენებლად.

ხელმწიფემ ნახა, სწორედ მეფეთ საკადრი გზა იყო, მაგრამ კიდევ უთხრა:

— კარგი არის, მაგრამ სანამ თქვენი სახლიდან ჩემ სახლამდის ღვინის რუ არ მივა, არ მივცემ ჩემ ქალსაო.

ბერიკაცი ისევ დაღონებული მივიდა სახლში.

— რამ დაგაღონა, მამი, რა არისო? — ჰკითხა კუნძისძემ.

— რამ არ დამაღონა, შვილო, ხელმწიფემ შემოგიკვეთა, თუ ჩემი ქალი გინდა, შენი სახლიდან ჩემს სახლამდის ღვინის რუ გამოიყვანეო.

კუნძისძემ უთხრა: — წადი, ერთი ჯოხი გაატარე ხელმწიფის სახლამდის და მოვარდება რუო.

წავიდა ბერიკაცი, გაატარა ჯოხი და მოვარდა ღვინის რუ. ნახა ხელმწიფემ და ვეღარაფერი მოუგონა.

— წადი, — უთხრა, — მოდით ამალით, და წაიყვანეთ ჩემი ქალიო.

წავიდა ბერიკაცი და უთხრა კუნძისძეს.

კუნძისძემ უთხრა: — წადი, მამი, და სადაც ეს კუნძი მოჰგლიჯე, იქ ჩასძახე; ამოდი, ლურჯო კაცო, ლურჯო ცხენო, წითელო კაცო, წითელო ცხენო, კაცნო და ცხენნო ყველანაირნო, ამოდით-თქო. შენ კი შორს დადექ, ცხენებმა არ გაგეყლიტონო.

მივიდა ბერიკაცი და ჩასძახა, რაც კუნძისძემ უთხრა. გამობრუნდა და მოვიდა შინ. ამოვიდა უთვალავი ცხენოსანი ჯარი და მიადგა კუნძისძის კარებზე. მერე წაიყვანეს სანეფო და წავიდნენ ხელმწიფესთან.

დაიწერეს ჯვარი, იქორწილეს და წამოიყვანეს ქალიც.

კუნძისძეს ტანზე კუნძი აცვია. მას ცალკე ხელმწიფის მხლებლები დასცინიან და ცალკე ცოლი ტირის. შინ რომ მოვიდა, გადიძრო კუნძისძემ კუნძი და გამოჩნდა მშვენიერი ვაჟი.

ქალს საშინლად გაუხარდა. კუნძისძემ შეუთვალა ხელმწიფის ჯარს: წამოდით, ვინადიროთო.

ბევრი იარეს, ბევრი იტანჯეს, მაგრამ ვერაფერს შეჰხვდნენ. გადიძრო ჩუმად ვაჟმა კუნძი, იცვალა ფერი და დადო დაბლა ქუდი. მოვიდა ნადირი, მოვიდა, რომ სულ აივსო ის არემარე. ვაჟმა უთხრა ხელმწიფის მხლებლებს:

— ეგ ხანჯლები შემოიხსენით, მე მომეცით და მერე, რამდენიც გინდათ, მოკალითო.

შემოიხსნეს იმათაც ხანჯლები და მისცეს კუნძისძეს. ვისაც რა უნდოდა, ის ნადირი მოკლა: ზოგმა შველი, ზოგმა მგელი, ზოგმა დათვი, ზოგმა ირემი. აივსო ხალხი ნადირითა და ნანადირევით.

გამარჯვებულები მოვიდნენ შინ. კუნძისძემაც გადიცვა ისევ კუნძი და ისე არის. დასცინიან კუნძისძეს: სწორედ ისეთი ვაჟი არა ხარ, ქუდი რომ დადო და მთელი ტყის ნადირი იქ მოვიდაო.

კუნძისძეს იმათ ხანჯლები კი შენახული აქვს. კუნძისძემ კიდევ შეუთვალა ხელმწიფეს:

— მხლებლები გამომიგზავნე, უნდა ვანადიროო!

გამოუგზავნა ხელმწიფემაც. წავიდნენ კიდევ სანადიროთ.

იარეს, ბევრი იარეს, მაგრამ ვერსად რა მოკლეს. ბოლოს გაიძრო კუნძისძემ კუნძი, დადო ქუდი და დაიძახა. მოვიდა ნადირი, მოვიდა, აივსო იქაურობა ტყის ნადირით. კუნძისძემ უთხრა ხელმწიფის მხლებლებს: — შემოიხსენით ქამრები, მე მომეცით და მერე დახოცეთ ნადირიო!

მისცეს ქამრები და დახოცეს ნადირი. დაბრუნდნენ სახლში გამარჯვებულები. კუნძისძეს დასცინიან: — სწორედ იმას არა ჰგეხარ, ქუდი რომ დადო, დაიძახა, ნადირი მოსქდა და მოზვავდაო!

კუნძისძემ ახლა მესამედ გაიპატიჟა ხელმწიფის მხლებლები.

მესამედ ყურის ბიბილოები დააჭრა და შეინახა.

მოვიდნენ სახლში, დასცინიან კუნძისძეს.

კუნძისძემ ამოიღო ხანჯლები, ქამრები, ყურის ბიბილოები და აჩვენა: — ვისია ესენი, ან თქვენ ვინა ხართო?

გაოცდნენ ხელმწიფის მხლებლები და გაწბილებულები დაბრუნდნენ სახლში.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ეთერი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი უშვილო ცოლ-ქმარი. უშვილოდ გადაგებას აპირებდნენ, რომ ცოლს არ აენიჟა ქმრისათვის:

— წადი მკითხავთან, აკითხვინე, გაიგე რა მიზეზით არა გვყავს შვილი, იქნება წამალი იცოდეს რამ, იქნება გასწავლოს, და გვეშველოსო.

წავიდა კაცი მკითხავთან და აკითხვინა. მკითხავმა სამი ვაშლი მისცა და თანაც დაარიგა:

— წაიღე ეგ ვაშლები, როდესაც მოშივდეს, ეგ ორი ვაშლი მიეც შენ ცოლს, შეჭამოს. ერთიც, რომ მოსწყურდეს, მაშინ შეჭამოს და შვილი გეყოლებათო.

გზაზე კაცს მოშივდა. ვეღარ გასძლო და შეჭამა ორი ვაშლი. მოსწყურდა წყალი და შეჭამა მესამეც. ვაშლები შეჭამა თუ არა, კაცს კანჭში ქალი ჩაესახა. მოიჭრა კანჭი კაცმა და გადაგდო გზაზე.

გაიგო სუნზე ორბმა, მოფრინდა, დაჭყოყინა, დაჭყოყინა კანჭს, ჩასჭიდა ბრჭყალები და წაიღო თავის ბუდეში, ერთ მაღალ ხის კენწეროზე.

გაჩნდა ქალი. უვლის ორბი, უზიდავს საჭმელს.

წავიდოდა ორბი, დაივლიდა მთელ ქვეყანას, მოსძებნიდა, იპოვიდა, სადაც კარგი საჭმელი იქნებოდა და მოუტანდა ქალსა.

ქალი დღით იზრდებოდა. ისეთი ლამაზი იყო, ისეთი ლამაზი, რომ იმაზე მშვენიერი ამომავალი მზეც აღარ იქნებოდა.

იმ ადგილში ერთი ხელმწიფის შვილი იყო, სახელად აბესალომი. იმ ადგილებში, სადაც ხე იდგა, სანადიროდ იარებოდა, შენიშნა ხეზე ქალი და ჩაუვარდა იმისი სიყვარულიგულში.

მოდიოდა ყოველდღე ხესთან და ესიყვარულებოდა შორით.

აბესალომს ერთი ყმა ჰყავდა, სახელად მურმანი.

ერთხელ აბესალომმა ყელმოღერებული ეთერი რომ დაინახა, ვეღარ გასძლო და დაუძახა ეთერს:

ჩამოდი, ეთერო, ძირსა,
მანდ რას უზიხარ ხესაო,
ჩამოდი, ცოლად გამომყევ,
მანდ ნუ იღერებ ყელსაო!

— არა, — უპასუხა ეთერმა, — მე შენ ცოლად რას გამოგადგები:

მდიდარი ხარ, მდიდრის შვილი,
დედ-მამითა ხარ ქებული;
მე ობოლი, ობლის შვილი,
ობლობით ვარ დაჩაგრული.
კაცის კანჭში ჩასახული,
შარას პირსა ნაგდებიო,
ორბის კლანჭით აღებული,
ხის ქენწერსა გაზრდილიო.
შენ შენი ჰქნა და წახვიდე,
გამიშვა წყალწაღებული!

აბესალომმა ღვთის ფიცი მისცა, რომ არ გიღალატებო:

ზევიდან ღმერთი ცეცხლსა ჰყრიხ,
ქვეშ აბესალომ უდგება,
ეთერო, შენსა ამ ღალატს
ღვთის მეტი ვინ შეუდგება,

ომში ხმალამოღებულსა
აბეარიმც ჩამომიწყდება,
წყალი უწყლოსა ალაგსა,
ზღვა იყოს, ამომიშრება,
შვიდი წლის გზასა მავალსა
საგძალი ამომიწყდება,
მუხლებზე ნადები თოფი
უბეშიმც დამიბრუნდება.

დაიჯერა ეთერმაც აბესალომის ფიცი. დასთანხმდა ცოლობაზე, აბესალომმა ნიშნად ფიცისა ერთი შავტარიანი დანა მიაყოლა, შეისვა ცხენზე და წაიყვანა სახლში.

მურმანი წინ გაგზავნა თავის და მარეხთან და შეუთვალა: ცოლი მომყავს, ოქროსთავმოსნიანი ეთერი და საქორწილოდ ტანისამოსი მოგვიმზადეო.

მიიყვანეს ეთერი შინ, ჩააცვეს ტანისამოსი. დაწერა აბესალომმა წიგნები და კომლზე კაცი დაიბარა თავის სახელმწიფოსთან. გაგზავნა მურმანი საპატიოდ, გაატანა წერილები.

მიდის მურმანი გზაზე. შეჰყრია ეთერის სიყვარული და ჰკლავს იმისი სურვილი.

„ვინ არის კაცი ისეთი, იმოდენა შესძლოს, რომ ეთერი აბესალომს შეაძულოს და მე ჩამიგდოს ხელშიო!“ — ფიქრობს თავისთვის მურმანი.

შემოხვდება წინ ეშმაკი მურმანს და ჰკითხავს:

— სად მიდიხარ, ან აგრე რას დაუღონებიხარო?

მურმანმა თავის ამბავი უამბო.

ეშმაკმა უთხრა: — შორს რად ივლი, წამალს მე გასწავლი, ისეთ წამალს, რომ აბესალომმა ეთერი თავის ხელით შენ მოგცეს; წამალს გასწავლი, თუ შენ სულს მე მომცემო!

— ოღონდ ეთერი ჩემი გახდეს, და სულს როგორ დავზოგავო, — უთხრა მურმანმა.

— მაშ ქაღალდი დამიწერე, — უპასუხა ეშმაკმა, — რომ შენს პირს აღარ გადახვალ და მერე მე გასწავლი წამალსაო.

დაუწერა მურმანმა ქაღალდი და მისცა ეშმაკს.

ეშმაკმა უთხრა: — ჯვარს რომ დაიწერენ ეთერი და აბესალომი, ეთერს ჩუმად ერთი მუჭა ფეტვი ხელუკუღმა შეაყარე, ეთერს კბენარი შეეხვევა და, რამდენიც უნდა აცალონ, ვეღარ მოაცლიან, სანამ შენი ხელი არ მოხვდებაო!

წავიდა გახარებული ეშმაკი თავის ბუნაგში და სულგაყიდული მურმანი სახლში დაბრუნდა.

ჯვარი რომ დაიწერეს ეთერმა და აბესალომმა და გამოდიოდნენ ეკლესიიდან, მურმანმა ქალს ერთი მუჭა ფეტვი შეაყარა; შეეხვია კბენარი ეთერს; აცლიან, მაგრამ უფრო მეტი ეხვევა.

შეწუხდა აბესალომი, გამოიყვანა ეთერი ხალხში და საჯაროდ დაიძახა:

ორშაბათს შეყრილ მიჯნურნი
სამშაბათს გავიყარენით;
ვისაც რომ შეყრა გეწყინათ,
გავყრილვართ, გაიხარენით.
ვის გინდათ ქალი ეთერი,
მე ნადირობას მივალო!

აუსრულდა მურმანს გულის წადილი. გახარებულმა ჩოქით სალამი მისცა აბესალომს და შეჰლაღადა:

უბოძე შენსა მურმანსა,
შენი ერთგული ყმა ვარო.

აიღო აბესალომმა ეთერი და მისცა მურმანს.

რაკი მურმანმა ხელი მოსჭიდა, ეთერს კბენარი იმწამსვე მოშორდა. წაიყვანა და დაისვა ცოლად.

ეთერის სურვილი ცეცხლად მოედო აბესალომს. შეხვდა მურმანს, ვეღარ მოითმინა და ეთერის ამბავი ჰკითხა:

მურმან, მურმან, შენსა მზესა,
ეთერი როგორ რამეა?

მურმანმა უპასუხა:

რას კითხულობ, ცათასწორო?
ცოლის ქება აუგია;

შენც გინახავს ბროლის ციხე,
როგორ ცამდის მაღალია;
შიგა ზის ქალი ეთერი,
ყელი მოუღერებია;
წელი წვრილი, ბეჭი ფართე,
თეძოს თავი დაბალია,
შუბლი ბრტყელი, წარბი წვრილი
საფეთქელი მწყაზარია,
ცხვირი სტვირი, კბილი მძივი
ბაგე ხახვის ფურცელია;
ცხრანი მულნი გვერდს უსხედან,
ყველა პირისფარეშია;
დედამთილი უკან უზის,
გიშრის და ლალის მწკნელია;
ცხრა მაზლი კარებს ადგანან —
დალესილი ალმასია,
მამამთილი ერდოზე წევს,
გველვეშაპის მყლაპავია.

ამის გამგონე აბესალომი ეთერის სიყვარულით უფრო შეწუხდა. ავად გახდა. მოინდომა მურმანის დაშორება და ეთერის ისევ ხელში ჩაგდება. დაიბარა მურმანი და უბრძანა:

წადი, უკვდავების წყალი მომიტანე, ეგებ კარგად გავხდეო.

მურმანი გულში შეფიქრიანდა: ჩემ თავს ფარსაგი არ არისო.

გამოსთხოვა ცხრა დღის ვადა აბესალომს და წავიდა ეთერთან გამოსათხოვებლად. ეთერს უთხრა:

ამაღამ კი ჩამიტოლე,
ქალო, მკერდსა ბროლისასა;
ქალო, ალგეთსა მგზავნიან,
პირსა ალგეთის მთისასა;
სურვილისა ქვას ისვრიან,
მინატეხსა ლოდისასა;
ვაიმე, თავს გაგვიტეხენ,

უზარელსა ლომისასა.
ნუ შეიხვევ ავსა კაცსა,
ნურცა ავის გვარისასა,
წავა სწორში დაიკვეხებს
ხვევნას ვიყავ მთვარისასა!

ეთერმა უპასუხა:

გავიხდი ქამხა ატლასსა
ჩავიცვამ ბამბა-ბუმბასა,
ავიღებ კოკა-კუტალსა,
წყალს შემოვიტან მდინარსა,
არც შევალ შენის ძმისასა,
არც შენის მეზობლისასა,
თუ შევალ, ისრე გამოვალ,
როგორც და თავის ძმისასა.

ის ღამე მურმანმა ეთერთან გაატარა:

ამაღამდელო ღამეო,
ნუმც გათენდები მალეო,
ვეხვევი ბროლისა მკერდსა
ვეღარ ვიშოვი ხვალეო!

მეორე დღეს დედას და დას ძალიან შეეხვეწა მურმანი: გაუფრთხილდით ეთერსა, ნიავისა და მზის სხივსაც ნუ მიუშვებთ იმასთანაო.

აბესალომი საშინლად ავად გახდა, კვდებოდა, იმისი წამალი აღარსად იყო.

გამოვა აბესალომის და მარეხი, წავა სოფელში და ჩივის: ძმა მიკვდება, მიშველეთ რამე, უწამლეთ ჩემსა ძმასაო.

— იქნება ეთერის სურვილი ჰკლავდეს,—უთხრეს მარეხს,— შეიტანე, ტახტზე დაუწყე მტრედის ფრთა, გამტკიცული პური, წითელი ღვინო და ყორნის ფრთაო.

შეიტანა მარეხმა ყველა ესა და დაუწყო ტახტზე, მობრუნდა აბესალომი. აიღო მტრედის ფრთა ხელში და უთხრა:

— მტრედის ფრთავ, თეთრი ხარ, მაგრამ ეთერისთანა კი ვერა ხარო!

აიღო ახლა გამტკიცული პური და უთხრა: — პურო, გამტკიცული ხარ, მაგრამ ეთერის სახისთანა კი ვერა ხარო!

აიღო წითელი ღვინო და უთხრა: — წითელო ღვინოვ, წითელი ხარ, მაგრამ ეთერის ლოყებივით კი ვერაო!

ბოლოს ყორნის ბოლო აიღო და სთქვა: — შავი ხარ, ყორნის ბოლოვ, მაგრამ ეთერის თვალ-წარბისთანა კი ვერაო!

მარეხს უთხრა:

ადე, მარეხო — ვარსკვლავო,
ეთერსა კარსა უარე,
თუ გკითხოს ჩემი ამბავი,
დაჯექ და წვრილად უამბე!

წავიდა მარეხი ეთერის მოსაყვანად. ეთერი დედამთილს გამოჰპარვიყო, აბესალომის ავადობა რომ გაეგო. შეეიდა აბესალომის ბაღში, ერთი ჭადრის ქვეშ დაჯდა და დაიწყო ტირილი. ბევრი იტირა, დაიღალა და დაეძინა.

მოვიდა მარეხიც და, რომ დაინახა მძინარი ეთერი, დაუძახა:

მე ბანიბან დაგეძებდი,
შენ ბაღჩის ბოლოს გეძინა,
ოქროსა ღილი გაგეხსნა,
ბროლისა მკერდი გეჩინა,
ეგ შენი შავი დალალი
მორეკისავით გეფინა.

ეთერს მაინც ვერ გააგონა, მეორედ დასძახა:

ეთერო, შემოვიარე
იმ შენის ციხის არესა,
გადმოვიხედე, ავტირდი,
ლოგინი გიგავ მთვარესა.
ეს გაზაფხულიც მოვიდა,

მარტი, აპრილი, მაისი,
ადე, ეთერო, გამომყე,
შენ მომირჩინე ძმა ისი.
ავიღებ ბარსა, ნიჩაფსა,
დავხვეტავ გზასა ხვინჭასა
ზედ მარმარილოს დაგიგებ,
ფეხი არ დასცე ქვიშასა!
ისეთს სასახლეს აგიგებ,
სულ მარმარილოს ქვისასა;
შიგაშიგ ფიცარს ჩავუყრი
აბანოურის ხისასა;
წინ საჩრდილობელს მოვიყვან,
მაღალსა ალვის ხისასა;
ზედ ყაჭ-აბრეშუმს გადმოვფენ,
საჩრდილობელსა მზისასა;
შიგ ხალიჩებს დაგიფენ,
ნაქსოვსა ფერადისასა!

ეთერი გაჰყვა: — ნეტავი ჩემი ნახვით კი მოგირჩეს ძმა, და როგორ არ წამოვალო.

წავიდნენ და მივიდნენ აბესალომის კარსა. ქალმა რომ ბანზე შედგა ფეხი, აბესალომი სულს ებრძოდა. იცნო კიდეც ეთერის ფეხის ხმა, წამოიწია და დაიძახა:

ეთერი ბანზე შემოდგა
ბანი და კარი შეინძრა;
ბანიდან ჩამოიხედა,
სულში ნათელი ჩამიდგა!
წამწამსა და წამწამს შუა
ბაღი გამიშენებია,
ეთერის მობრძანებისთვის,
მადლი მამიხსენებია!
ეთერი ტყუილა გარჯილა,
ვარ საიქიოს მავალი;

უფალსა უბრძანებია:
გზა ვიწრო, მარტოდ სავალი.

მოვიდა მარეხი და ახარა აბესალომს:

ძმაო, მოვიდა ეთერი,
თუ თვალებში გაქვს ნათელი!

აბესალომმა უთხრა:

თუ მოვა, აქაც შემოვა,
ცოტა აქვს შემოსავალი.

— ეთერსა ცხენი არ უნდა,
არსად არ არის წამსვლელი,
— უპასუხა ეთერმა.

ჩავიდა ეთერი. კარებთან რომ მივიდა, ყმაწვილი გადაბრუნდა, პირი კედლისაკენა ქნა, მივიდა ეთერი და უთხრა:

შენ, ყმაწვილო ბესიაო,
პირი კედელს გიქნიაო,
გადმობრუნდი, გენაცვალე,
ჩემი არა ბრალიაო!

გადმობრუნდა აბესალომი და იმწამს დალია სული. ეთერიც მივიდა და დაეკონა:

აბესალომის დანაო,
ჯიბეს მიდევხარ განაო,
ამოგიღებ და დაგიცემ
მარჯვენა ძუძუსთანაო;
პირი ჩემსკენ, ტარი შენსკენ;
მეც დაგაკვდები თანაო.
ერთადამც დავიხოცებით,
ერთადამც დაგვმარხვიანო,
გზის ძირსამც დაგვალირებენ,
გზის თავსამც დაგვმარხვიანო,
მიწასაც მოგვალირებენ,

ფოთოლთამც მოგვაყრიანო!
თავს ვარდი ამოსულიყვეს,
დილის ნიავი შლიდესო-
ზედ მოდიოდნენ ჩიტები,
ბუდობდნენ, ბარტყებს ზრდიდესო;
ზედ ნარი ამოსულიყოს,
ვირი საძოვრად ვიდესო;
ფეხთითა წყარომც გამოვა,
შიგ ოქროს თასი იდესო;
ყველა მუშა და მაშვრალი,
ყველა ჩვენ დაგვნატვრიდესო!
დალევდეს ამვლელ-ჩამვლელი,
შენდობას შეგვითვლიდესო:
რა კარგნი რამ დახოცილან,
ისევამც აღდგებიანო!

წამომდგარა ეშმაკი და უთქვამს:

აღდგომა წესი არ არის,
სულითამც ცხონდებიანო.

*

აბესალომ და ეთერი
ღმერთმა შეჰყარა ერთფერი!

მოვიდა მურმანი, ნახა ეთერის და აბესალომის საფლავი. გაითხარა საფლავი და ისიც იმათ შუაში ჩაწვა. იმაზე ნარი ამოვიდა, აბესალომზე და ეთერზე ვარდი და ია. გადაიხრებიან ვარდი და ია ერთმანეთის მოსახვევად, მაგრამ ეკალი დგას და უშლის. მურმანის ფეხთით ლეკვები ამოძვრებიან ხოლმე და დილა-საღამოს ყმუიან...

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.
კარგი სიტყვა, კარგი მთქმელი
კარგი ღვინო, კარგი მსმელი.

გიორგი მონადირისა. ცოლმა რომ ძაღლად აქცია

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი მონადირე. ერთხელ სანადიროდ წავიდა, ერთ კურდღელს შეხვდა და მოკლა. პური მოშივდა, სთქვა: — სანამ სოფელში მივალ, მე ჩემი დამემართება, და მოდი, აქვე შევწვავ ამ კურდღელსაო.

გაატყავა, გათალა შამფური, ააგო და დაუწყო წვა. შეწვა რომ გაათავა, იქვე ხეზე გუდით საგძალი ეკიდა, მივიდა პურის მოსატანად. ამ დროს კურდღელი გაცოცხლდა, წამოხტა და გაიქცა. დარჩა გაკვირვებული მონადირე. მოჰყვა პირჯვრის წერასა: „აი დიდება შენთვის, ღმერთო, ეს რა საკვირველი რამა ვნახეო!“

— ეს რა საკვირველია, — მოაძახა კურდღელმა, — შენ რომ გიორგი მონადირის ამბავი გაიგო, აბა, საკვირველი ის არისო.

მონადირემ იფიქრა: ამაზე საკვირველი რაღა უნდა იყოს? ალბათ, ის გიორგი მონადირეც საკვირველს რამეს ნახავდა. თუ არ წაველი და არა ვნახე, არ იქნებაო. მეორე დღესვე გასწია გიორგი მონადირესთან, კითხვა-კითხვით მიაგნო იმის სახლსა.

— გამარჯვება! — უთხრა.

— გაგიმარჯოს! — უპასუხა.

— შენა ხარ გიორგი მონადირე?

— მე გახლავარ!

— შენთან საკითხავი რამე მაქვს და არ შეიძლება, მითხრაო?

— ხვალ ჩემი ცოლისა და მეზობლის წირვა მაქვს, იმის ფაციფუცში ვართ, არა მცალიან, მოვრჩები, შენც აქ ბრძანდებოდე, მერე დავსხდეთ არხეინად და ყველაფერს გიამბობო.

მონადირე დარჩა იმ ღამეს იქა. მეორე დღეს წირვა გადიხადეს და როცა მარტონი დარჩნენ, მონიდირემ უამბო გიორგის:

— ასე და ასე იყო ჩემი საქმე და კურდღელმა მითხრა, ის რა საკვირველია, საკვირველი გიორგი მონადირეს გადაჰხედიაო.

—მე შენსავით მონადირე ვიყავი, — დაიწყო გიორგიმ, — მე სანადიროდ დავდიოდი და ჩემს ცოლს, ღმერთი არ გასწყრომია და ჩემი მეზობელი არ შეუყვარებია?! როცა გავიგე, ძალიან ვითაკილე, და ცოლს დარიგება დავუწყე, რომ ნუ შარცხვენ, სოფელში კაცი ვარ, ვინმემ რომ გაიგოს, ხომ სირცხვილით კარში აღარ გამოვალ-მეთქი!

მე არ მოგიკვდე, იმან ყურიც არ შეიბერტყა! ბოლოს რომ ვავუჭირე საქმე, გადმომკრა მათრახი და მაქცია სახედრად. დამაბეს სახლშივე, დამიყარეს წინ ბზე. თვითონ სხედან და დროებას ატარებენ. მე აბა, ბზეს როგორ შევჭამ, ვარ პირაკუმული. ისინი კი ჩემ მოგებულ სარჩოზე ხარობენ და ქეიფსა სწევენ.

იმ დროს მეცხვარეები მარილის საყიდლად მოვიდნენ. მე ბევრი მარილი მქონდა და, რაკი ყველაფერი მიეჭამ-მოეჭამათ, ახლა ამ მარილის ქვებსა ჰყიდიან. მეცხვარეებმა რომ მარილის ქვებს აკიდება დაუწყეს, მე ბრაზი მომერია. აბა, რას კი ვიტყოდი, ენა არა მქონდა და გაჯავრებულმა ტლინკების სროლა დავიწყე და ყროყინი.

ჩემს ცოლს არ იამა, გადამკრა მათრახი და მაქცია ძაღლად. წაველ და ბოსლის კარებზე დავეგდე.

ამ დროს მეცხვარეებმაც გამოატარეს მარილაკიდებული ცხენები. სთქვეს: — რა კაი მურა ძაღლია, წავიყვანოთ, იქნება გამოგვადგესო. დამიძახეს: ტუგი, ტუგი! მეც ავდექ და გავყე— ცოლის ცქერას, ისევ მეცხვარეებთან ყოფნა ვარჩიე.

ბინაზე რომ მიმიყვანეს, ერთი ნაჭერი უმი ხორცი გადმომიგდეს. მე პირი არ ვახელი. მერე მომიხარშეს და მაშინ კი ვჭამე.

იმ ღამეს, რაკი ნაქეიფრები იყვნენ, მეცხვარეებს მაგრად დასძინებოდათ, ნადირმა ძალიან მოიწია და ორი მგელი დავახრჩე. მეორე დღეს მეცხვარეებმა რომ ნახეს დამხრჩვალი მგლები, ძალიან გაუკვირდათ, მომიალერსეს და ამას იქით სულ ყაურმით დამიწყეს კვება.

ჩემი სახელი ძალიან შორს გავარდა!

იმ დროს ერთ ხელმწიფეს ერთი ვაჟი ჰყავდა, თურმე ღამე ბინიდან ჩავა რაღაც სულიერი, სცემს, აყვირებს, იმდენს ურტყამს, სანამ არ მიამკვდარებს.

ხელმწიფემ ყარაულები დაუყენა: ერთი იპოვეთ, რა სულიერიაო! მაგრამ მუდამ ღამე ისევ ის ამბავი მეორდებოდა, დაჭერით კი ვერავინ დაიჭირა. გაეგოთ რომ ამა და ამ მეცხვარეებს ასეთი და ასეთი ძაღლი ჰყავთო. შეპოეთვალათ: რასაც გვთხოვთ, მოგცემთ, ოღონდ რამდენიმე ღამეს ხელმწიფის შვილს უდარაჯოსო.

მეცხვარეები აბა, რა უარს ეტყოდნენ, გამაყოლეს, თან შეუთვალეს, რომ თუ არა მოხარშულ ხორცს, სხვას არა სჭამსო. იმათაც წამიყვანეს და სულ მოპრაკულები მაჭამეს. დამაბეს ხელმწიფის შვილის საწოლთან, სარკეზლის წინ.

შუაღამემ რომ დაჰკრა, ფანჯარა რაღაცამ შემოამტვრია, ეცა ხელმწიფის შვილს და დაუწყო უწყალოდ ცემა. მე მივვარდი, პირით ბუმბული გამოვაგლიჯე, მინდოდა შემეშინებინა. მართლაც ის, რაღაც სულიერი იყო, გულგახეთქილი წივილით გავარდა და წავიდა. აღარც მოსულა და აღარც. იმის შემდეგ ხელმწიფის შვილი გასაღდა და უწინდელივით საღსალამათი გახდა.

ხელმწიფეს ამის შემდეგ უფრო დიდ პატივში ვყავდი; ძირს ოქროს ქეჩა გამიშალა და საჭელს სულ მირჩევდნენ და ისე მაჭმევდნენ.

გავიდა ხანი. მართალია კარგ პატივში ვიყავი, მაგრამ მომბეზრდა ძაღლად ყოფნა. ავდექ, წავიღე ის ოქროს ქეჩაც, ვთქვი, ამ ქეჩას რომ მივუტანო, იქნება გული მოიბრუნოს ჩემმა ცოლმა და ისევ კაცად მაქციოს-მეთქი.

ჩემი მეზობელი და ცოლი ისევ ერთად არიან. ქეჩა ძალიან გაიხარეს: ყოჩაღ, მურიავ, ეს რა კარგი მოიტანე! კაი საქმე ვეიყავიო! გადამკრა მათრახი და მაქცია გნოლად.

ავფრინდი და წაველ. ვიფარფატე, ვიფარფატე და ერთ-ათეულში შევძვერი. მეორე დღეს მოვიდა ერთი გლეხი. მოიტანა ურემი და დაუწყო ათეულებს დება. მოვიდა იმ ათეულთან, სადაც მე ვიჯექი. ასწია ძნას, მტაცა ხელი და ჩამისვა უბეში. გაავსო ურემი, დაუჯდა ურმის თავზე და წავიდა შინ.

ურემი სახლწინ რომ გაატარა, ცოლს დაუძახა:

— დედაკაცო, აჰა, ეს გნოლი, მეზობლის ბიჭებს დააკვლევინე, მომიხრაკე და სანამ მეც ძნას გადმოვცლი, ეჭამ და წავალო!

დედაკაცმა მე ქვაბქვეშ დამამწყვდია, სხვა ვარია დააკვლევინა, მოუხრაკა და დადგა ცეცხლაპირას.

— მოხრაკე, დედაკაცო? — შემოსძახა ქმარმა.

— მზად არის! — გასძახა დედაკაცმა. — მოდი, მიირთვეო!

შემოვიდა, გაძღა მეურმე და წავიდა მინდორში.

დედაკაცი მოვიდა ჩემთან. გამომიყვანა ქვაბქვეშიდან, აიღო წალდი, მიმიყვანა კარის დირესთან, დამადებინა თავი და დამიყვირა:

— დაგკლა, მურიკო?!

მე შიშით გული მისკდებოდა, მაგრამ რას ვეტყვი, ენა არა მქონდა.

მეორედ დამადო კისერზე წალდი და დამიყვირა:

— დაგკლა, მურიკო?!

მე ისეთი ვარ შიშით, ლამის დედაკაცის ხელში სული დავლიო. კიდევ მესამედ დამაღირა წალდი და დამიყვირა:

— დაგკლა, მურიკო?! — მერე მითხრა, — ნუ გეშინიან, მე შენი ცოლის და ვარ, შენ რომ არ შემჭამე, როცა ხელმწიფის შვილის ოთახში შემოვიპერი, თუმცა კი შეგეძლო გაგეგლიჯე, მაგრამ შენ მხოლოდ ბუმბული გამომაგლიჯე! ის სიკეთე მახსოვს და იმ ჩემი წყეული დის ჯიბრზე მეც სიკეთე უნდა გიყო!

გადმომკრა მათრახი და ისევ კაცად მაქცია.

მერე მითხრა: — აი, წაიღე ეს მათრახი, შენი მეზობელი და შენი ცოლი ისევ სახლში დაგხვდებიან, გადაჰკა ერთსაც და მეორესაც და რასაც მოისუვრებ, იმად გადაიქცევიან. მერე, როცა მორჩე, მათრახი აქვე მომიტანეო!

გამოვწიე სიხარულით. მოველ ჩემ სახლში. ჩემი ცოლი და ჩემი მეზობელი ერთად სხედან კერასთან და იცინიან.

გადავკარ ერთსაც მათრახი, მეორესაც, თან დავატანე:

— ერთი ჰაკ ცხენად იქეცი და მეორე ულაყად მეთქი!

გადავკარ თუ არა, მაშინვე ცხენებად იქცნენ: ერთი ჰაკად, ერთი ულაყად. ახლაც სახლში მყვანან, აბა წამოდი და შენი თვალით ნახეო! გაუძღვა წინ გიორგი მონადირე და შეიყვანა ერთ ბოსელში. იქ ორი ცხენი ება, ერთი ჰაკი და ერთი ულაყი. ორივე ზურგგადაღლეტილები. დაინახეს თუ არა კაცები, მაშინვე შემოჰხვიხვინეს.

— აი, ეს ჩემი ცოლია და ეს მეზობელი,—უთხრა გიორგი მონადირემ,— დღეში ათჯერ ვკაზმავ, საპალნის ზიდვით წელებს ვწყვეტ და ვინცა მთხოვს, ყველას ვაქირავებ. რაც ამათ დღე დამაყენეს, მეც სამაგიეროს ვუხდიო.

გუშინ რომ წირვა მქონდა, ჩემი ცოლისა და მეზობლის გადავიხადეო...

— მართლა და საკვირველი შენ გადაგხედიაო, — სთქვა მონადირემ.

გამოეთხოვა გიორგის და მადლობით წავიდა სახლში.

ქვაღქცეული ვაჟისა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ხელმწიფე. დაბერდნენ და შვილი ენატრებოდათ. სიბერის დროს გაუჩნდათ ერთი ვაჟი. ისეთია ხელმწიფე, სულ ზედ დაჰკანკალებს, არავინ დამიწყევლოსო. გააკეთებინა ერთი მშვენიერი ოთახი, იქ შეიყვანა შვილი და იქ ასმევდა და აუმევდა. კარში სრულებით არ უშვებდა.

მზეს ძალიან შეუყვარდა ხელმწიფის შვილი. ამოვიდოდა თუ არა, მაშინვე ხელმწიფის ვაჟის ფანჯარას მიანათებდა, შუქს პირდაპირ თვალებში მიაყენებდა და გააღვიძებდა. ადგებოდა ვაჟი, ჩაიცვამდა, დაიხურავდა და პირდაპირ ფანჯრიდან მზისკენ წყალს გადაღვრიდა.

სწყინდა მზეს ვაჟის ეს საქციელი, მაგრამ რაკი უყვარდა, უთმენდა. უთმინა მზემ, უთმინა, მაგრამ რაკი ვაჟმა არ დაიშალა, მზემ დაჰკრა მათრახი და აქცია ქვადა. დღე კვდებოდა და ღამე ცოცხლდებოდა.

ხელმწიფემ ერთ ტყეში ააშენებინა საყდარი და შიგ შეასვენეს ის ყმაწვილი. ამ ყმაწვილს შეეჩვია ერთი ქალი და ღამე სულ იმასთან იყო. ქალი დაორსულდა. ვაჟმა უთხრა:

— წადი მამაჩემთან, უთხარი, ასე-ასეა ჩემი საქმე და ერთი საქათმე მაინც გექნებათ და იქ მომალოგინეთ-თქო.

მივიდა მართლაც ხელმწიფესთან, მისცეს ერთი საბატე, ი მოილოგინა იმ ქალმა და ეყოლა ერთი მშვენიერი ვაჟი.

ერთ ღამეს მოვიდა ვაჟი და დაუძახა ცოლს:

— როგორ შენ და შენი ძეო?

— საბატეში მე და ჩემი ძე, ფანციფუნცი ქვეშ გვიძეესო!

წავიდა გულნატკენი ხელმწიფის შვილი.

გაიგო ხელმწიფემ, რომ ჩემი შვილი აქ მოვიდაო; მაშინვე უბრძანა, გადაეყვანათ საუკეთესო ოთახში და ჩაეწვინათ ბავშვიც და იმის დედაც სულ ფარჩა და ბუმბულში.

მეორე ღამესაც მოვიდა ხელმწიფის შვილი და გარედან დაუძახა:

— როგორ შენ და შენი ძეო?

— კარგად მე და ჩემი ძეო! — გასძახა ცოლმა.

ხელმწიფემ უთხრა თავის რძალსა:

— როცა ჩემი შვილი კიდევ მოვიდეს, უთხარი, შემოდი და წყალი ბომაწოდე თქო. ჩვენ იქ დამალულები ვიქნებით და ეგები თვალით მაინც დავინახოთო.

მესამე ღამეს მოვიდა ვაჟი და დაუძახა:

— როგორ შენ და როგორ შენი ძეო?

ქალმა გასძახა: — კარგად მე და ჩემი ძე. შემოდი, გვნახე და წყალიც მოგვაწოდეო.

შევიდა ვაჟი და შემოეხვივნენ დედა და მამა. ზედაც ჯათენდა და იქცა ვაჟი ქვად.

თუ გათენება მოასწრობდა, აღარ გაცოცხლდებოდა.

ამის შემდეგ აღარ გაცოცხლებულა ხელმწიფის შვილი. ასეთებია ხელმწიფე, იმისი ცოლი და რძალი, რომ თავებს იხოცენ... ხელმწიფის შვილიშვილი ისეთია, თუ სხვა წლობით იზრდება, ის დღით იზრდება.

ერთხელ წყაროზე იყო და ერთ ბებერს ქვით კოკა გაუტეხა.

— დაწყევლით ეერ დაგწყევლი, შვილო, შენი პაპა ისეც უბედურია, მაკრამ შენამც წასულხარ და მამაშენისთვის გიშველიაო.

ბალღი დაღონდა. წავიდა დედასთან.

— რამ დაგაღონა, გენაცვალეო? — ჰკითხა დედამ.

— სად არის მამაჩემი, დედილო, რატომ არ მეტყვიო?

— აგერ, ის ქვა არის მამაშენიო, — უთხრა დედამ, თან უჩ-ბო მამის თავგადასავალი.

ვაჟმა სთქვა: — უნდა წავიდე და მამაჩემს ვუშველოვო.

წავიდა მზის დედასთან. იარა, იარა და ერთ მინდორში მეგუთნეებს შეხვდა. გუთანიც, უღლებიც, ტაბიკებიც, აპეურებიც, სულ რკინისაა. ხოცავენ ცხრა უღელ ხარსა და კამეჩს და იქვე კი არიან, ერთ ნაფთევს ერთ დღეს უნდებიან.

— გამარჯვებათ! — უთხრა ვაჟმა.

— გაგიმარჯოს! — უპასუხეს, — სად მიდიხარ?

— მზის დედასთან!

— რათა? — ჰკითხეს.

ვაჟმა მიზეზი უთხრა.

მეგუთნეებმა სთხოვეს:

— ერთი ჩვენც გაგვიგე რამე, სულ ასე ხომ არ უნდა ვეწ-ვალოთო?..

— ძალიან კარგიო! — უპასუხა ვაჟმა გასცდა და წავიდა.

ბევრი იარა, თუ ცოტა, ერთ მინდორში მეცხვარეებს შეხ-ვდა. ისეთია ცხვარი, მატყლი მიწაზე დასთრევთ, ცხვარი სიც-ხით იხოცება.

— გამარჯვებათ!

— გაგიმარჯოს! — უპასუხეს, — სად მიდიხარ?

— მზის დედასთან!

— ერთი ჩვენც შეგვიტყე რამე, თორემ ასე სულ ეშმაკის მუშა ვხდებითო, — უთხრეს.

— ძალიან კარგიო! — უპასუხა ვაჟმა.

იმ ღამეს ვაჟმა იქ გაათენა. მეორე დღეს რომ გათენდა, წავიდა.

ბევრი იარა, თუ ცოტა იარა, ერთ ირემთან მივიდა. — ასეთია ეს ირემი, ცხვირი მიწაზე დაუდვია და რქა ცისათვის მიუბჯენია.

— ამიშვი, ირემო, უნდა ავიდე, მზის დედა ვნახო.

— კარგი, — უთხრა ირემმა, — მეც გამიგე რამე, ამოდენა რქას რა ვუყო?

— ძალიან კარგიო!

ავიდა ვაჟი ირმის რქებზე და მივიდა მზის დედასთან.

— რა გაგვირვებია, შვილო, რისთვის მოსულხარო?

ყმაწვილმა უთხრა: — მამაჩემი მზისგან ქვად არის ქცეული და მოვეულ გავიგო, რაა იმისი წამალიო?

— ადვილია, შვილო, — უთხრა მზის დედამ, — აქ მოიცადე ჩემი შვილი მოვა და ვკითხავო!

შეუბერა მზის დედამ, აქცია ხახვის ფურცლად და ტახტის ქვეშ შეაგდო. მოვიდა მზე.

— შვილო, — უთხრა დედამ, — ქვეყანაზე დადიხარ და ერთხელ არ მიამბობ, რა ხდება იქაო?

— დედი! ერთ ხელმწიფეს ერთი ვაჟის მეტი არა გააჩნდა რა. ძალიან მიყვარდა, მუდამ დილით იმას მივაშუქებდი ხოლმე, მაგრამ ის ადგებოდა, ჩაიცვამდა და ფანჯრიდან ჩემსკენ წყალს გადმოუშვებდა ხოლმე. ვუთმინე, ვუთმინე, მოსაკლავად კი ვერ გავიმეტე, დავკარ მათრახი და ქვად ვაქეცინეტა იყოს ვინმე, ჩემი პირნაბანი წაუღოს, დაასხამს და მაშინვე გაცოცხლდება. ერთ ალაგას კიდევ მეგუთნეებია. ყველაფერი რკინისა აქვთ, უბიათ ცხრა უღელი ხარ-კამეჩი, სცემენ, ხოცავენ საქონელს, მაგრამ ისინი მარტო ცარიელ გუთანსაც ძლივს ერევიან და აბა, რას მოხნავენ? ყველაფერი ხისა გააკეთონ, მხოლოდ სახნის-საკვეთი იყოს რკინისა და აპეურები ბალნისა და მერე კარგად მოხნავენ. ერთ ალაგას კიდევ მეცხვარეებია. ისეთია ცხვარი, მატყლს მიწაზე ათრევს. დასცხებათ და იხოცებიან. იმათ რკინის დუქარდი გააკეთონ, წელიწადში ორჯერ გაკრიჭონ და მერე იმდენ ცხვარს გაზრდიან, სათვალავი აღარ იცოდნენ. ერთი ირემია, რაც გაჩენილა, სულ ეზრდება რქები. ახლა ვეღარ ერევა, რომ ატაროს. მაისის წყალი დალიოს, გაიქნ-გამოიქნიოს და ძველი რქები გასცვივა.

გათენდა მეორე დილა. დაიბანა მზემ პირი, ჩაუსხა მზის დედამ ჩარექაში ვაჟს მზის პირის ნაბანი და გაისტუმრა.

ჩამოვიდა ვაჟი ირმის რქაზე და მერე ასწავლა:

— მაისის წყალი დალიე, გაიქნ-გამოიქნიე თავი და რქები დაგცვივაო!

ირემმა ასე ქნა და მართლა გასცვივდა რქები.

მერე მივიდა მეცხვარეებთან და როგორც მზემ ასწავლა, ისე ასწავლა ამათაც. გააკეთეს რკინის დუქარდი, გაკრიჭეს ცხვარი, მატყლი მატყლად გამოიყენეს და ცხვარი უფრო გასუქდა და ვეღარც არაფერი სიცხემ დააკლო.

წამოვიდა და მოვიდა გუთნისდედასთან: ასწავლა იმათაც ისე, როგორც მზემ სთქვა. გააკეთეს ხის გუთანი, ხის უღლები, ბალნის აპეურები, რკინისა მხოლოდ სახნის-საკვეთი დასტოვეს. გარეკეს ხარები და სულ დაარღვიეს დედამიწა. მას აქეთ გაძღნენ პურით და საქონელმაც შედარებით მოისვენა.

მოიტანა შინ მზის პირისნაბანი, გადაასხა და გააცოცხლა თავისი მამა.

ჭირი იქა და ლხინი აქა,
ქატო იქა და ფქვილი აქა.

მზეხათუნის არაკი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ხელმწიფე. ერთი ქალი სიბერეშილა მიეცა. კარებზე ერთი დიდი ჭადარი ედგა. გაიყვანა თავისი ქალი და ირგვლივ შემოუტარა ხელმწიფემ და დაიძახა:

— ღმერთო! ეს ჩემი შვილი შენი ნათლული იყოს, სახელად მზეხათუნა ერქვას და არავინ კი არ იცოდეს, ხოლო ვინც გამოიცნოს, მდიდარი იყოს თუ ღარიბი, იმას შევრთავო.

ისეთია ეს ქალი, ვინც წლით იზრდება, ის დღით იზრდება. ისეთი მშვენიერი ოქროსთმიანი ქალი გაიზარდა, რომ ბიჭებს სულ თვალი უდგებათ. ვინ იცის, რამდენი მიდის სათხოვნელად, მაგრამ სახელი ვერავინ ვერ გამოიცნო. ერთ დღეს ხელმწიფის კარებზე ბერიკაცის სახით მოვიდა ერთი წყეული, ხელში რკინის ჯოხი უჭირავს და ფეხებზე რკინის ქალამნები აცვია. გამოვიდნენ ნაზირ-ვეზირნი და ჰკითხეს: — რა გნებავსო?

— შვილი მყავს დასაქორწილებელი და მინდა ხელმწიფის ქალი ვუთხოვო და სახელსაც გამოვიცნობო!

გამობრძანდა ხელმწიფე და ჰკითხა:

— მაშ რა ჰქვიან ჩემ ქალსაო?

— სამი დღე დამაცადე, დიდებულო ხელმწიფევ, და მოგახსენებო!

რა დაცდა უნდოდა, განა არ იცოდა, რაც ერქვა, მაგრამ

ყასიდად მოიქცა ასე! აკი ქალმა გაიგო ესა, დაიწყო ტირილი, შევიდა თავის მამის თავლაში, იქ ორპირად ება რაშები.

სულ ყველაზე ბოლოს ება ერთი შესახედავად უხეირო კოპლი რაში. იმან ამოიდგა ენა და უთხრა:

— ნუ გეშინიან, ბატონის ქალო, მე გიშველი. მხოლოდ შენ წადი და ჩემი და შენი სამყოფი საგძალი წამოიღე, თან ერთი დანა, სავარცელი და ჩარექით ძმარიც წამოიღეო.

ქალი ისე მოიქცა, როგორც რაშმა დაარიგა. ქალმა შეკმაზა რაში, მოუპირა მოსართავეებს და მოახტა ზედა. ასე გაფრინდა ეს კოპლი რაში, როგორც ფრინველი.

მეორე დღეს წარდგა ის ბერიკაცი ხელმწიფის წინაშე და გამოიცნო ქალის სახელი. ნახეს ქალი, აღარსად არის. ეშმაკი მაშინვე დაედევნა უკან.

რაშმა ატარა, ატარა და გაიყვანა ერთ ტრიალ მინდორზე. ქალს უთხრა:

— აბა, მიიხედე, მოჩანს ვინმე, თუ არაო?

მიიხედა ქალმა და სთქვა:—ყორნისტოლად რაღაც მოჩანსო!

— ნუ გეშინიან, შენ მაგრა დამკარიო!

— ვაიმე, აგერ გამოჩნდა, ლამის დაგვეწიოსო, — უთხრა ქალმა.

— ნუ გეშინიან, გადააგდე დანაო, — გადააგდო ქალმა დანა.

გაჩნდა მთები და ხევები. იარეს დიდხანს, იარეს, გავიდნენ ერთ ტრიალ მინდორზე. რაშმა უთხრა:

— აბა, გაიხედე, ხომ არავინ მოჩანს?

გაიხედა ქალმა: — ყორნის ტოლად მოჩანს!

— ნუ გეშინიან, მათრახი მომიმატე!

— აგერ დაგვეწიაო, — დაუძახა ქალმა.

— გადააგდე სავარცხელიო!

გადააგდო ქალმა სავარცხელი და გაჩნდა ისეთი ტყე, ბუწკნარი და უკალი, რომ ბუზი ვერ გაფრინდება.

ეშმაკი ძალიან შორს დარჩა, მაგრამ მეორე დღეს ისევ დაეწიათ.

— ახლა კი ჩარექა გადაისროლე, რაც შეიძლო ძალიან უკანო, — უთხრა რაშმა.

ქალმა გადაისროლა, მაგრამ შიშით ახლოსკე ჩაუვარდა. ;ეაჩნდა საშინელი ზღვა. რაშს უკანა ფეხები ზღვაში დარჩა, მაგრამ ისკუპა და გადმოხტა მშრალზე.

იარეს და მოვიდნენ აღმოსავლეთის ხელმწიფის კარზე. წყეული კი შუა ზღვაში დარჩა, იქ ერთი ბოძი იდგა და იმაზე დაიბუდა.

ქალი ვაჟურად ჩაცმული მივიდა ხელმწიფის სასახლესთან და ვეზირს მოახსენა: ხელმწიფეს მოახსენეთ, რომ ამა და ამ ხელმწიფის შვილია და ორიოდე დღით მისტუმრეთ-თქო.

ხელმწიფემ დიდი სიამოვნებით მიიღო, ვახშამი მიართვა და ცალკე ოთახი მიუჩინა. ხელმწიფეს ერთი ვაჟი ჰყავდა, ქალზე რაღაც თვალი მიუვიდა და დედას წასჩურჩულა:

— მაგ სტუმარს ქალის იერი უფრო აქვს, ეგ ვაჟს არა ჰგავსო!

მეორე დღეს ხელმწიფის შვილი სანადიროდ წასასვლელად მოემზადა და სტუმარსაც კაცი გაუგზავნა: სანადიროდ ხომ არ წამობრძანდებითო?!

წავიდნენ სანადიროდ, მაგრამ ისეთია ეს ქალი თავის რაშით, რომ ვიღას აცლის! ხელად წამოეწევა ნადირს და შუაშუა ჰკაფავს. ხელმწიფის შვილმა და იმისმა მხლებლებმა ისე დააღამეს ის დღე, რომ ვერაფერი ვერ მოკლეს.

საღამოზე გაგულისებულმა ხელმწიფის შვილმა წამოუარა ქალს და ქუდში ხმალი წამოჰკრა:

— რათ შეგვარცხვინე და დაგვამცირე მაგრეო?

ქალს ქუდი გადმოუვარდა და ოქროს თმა ჩამოეშალა ბეჭებზე. მოუბრუნდა ქალი, დაუკრა ხმალი ხელმწიფის შვილის ცხენს და შუაზე გააწყვეტინა. თვითონ კი შემოჰკრა რაშს და მოჰკურცხლა.

იარეს, იარეს და ერთ მაღალ მთასთან მივიდნენ. იქ ჩამოხტნენ და დაისვენეს. ამათ, რასაკვირველია, მოსდევენ ხელმწიფის შვილიც და იმისი ამალაც.

რაშმა უთხრა ქალს:—ეგ ვაჟი შენი იღბალია, მოვლენ, შემოგვეხვევიან, ჩაუხტი, შეუტიე, ორჯერ გაფანტე და მესამედ ბმალი ძირს დადე და შეურიგდიო!..

მართლაც, ასე მოხდა. შემოეხვია ჯარი, ქალმა ორჯერ გაფანტა, მერე ხმალი დადო და შეურიგდა. მოვიდა ხელმწიფის შვილი და ცოლობა სთხოვა. ქალი დათანხმდა და იქიდანვე შინ დიდის ამბით წაიყვანეს. გამართეს ქორწილი, ლხინი და ქეიფი.

გავიდა ერთი წელიწადი. აღმოსავლეთის ხელმწიფეს დასავლეთის ხელმწიფესთან ომი მოუხდა. აღმოსავლეთის ხელმწიფე მოხუცებული იყო და ამიტომ ჯარის სარდლად შვილი გაგზავნა. ხელმწიფის შვილმა კოქლი რაშის წაყვანა მოინდომა. რაშმა უთხრა:

— მოდი, ნუ წამიყვან, შენ ცოლს ისეთი მტერი ჰყავს, რომ შეიძლება შეამთხვიოს რამეო! — მაგრამ ხელმწიფის შვილმა არ დაიშალა.

— რაკი არ იშლი და მიგყევარ, — უთხრა რაშმა, — მაშ სადაც ვიყო, ტოკვა თუ შევქენ, დაბმული ვიქნები თუ ფეხებში ბორკილი მედოს, მალე ამიშვით და შემიხსენით, თორემ გვიანლა იქნებაო.

გამოემშვიდობნენ ერთმანეთს, ვაჟი ომში წავიდა, ქალი სახლში დარჩა.

გავიდა ცხრა თვე. ქალს ოქროსქოჩრიანი ვაჟი ეყოლა. ხელმწიფემ შავარდენს შეაბა წერილი და შვილს გაუგზავნა. სწერდა: შენი ცოლი მშვიდობით გადარჩა და ოქროსქოჩრიანი ვაჟიცა გყავსო.

შავარდენმა იმ ღამეს ვერ მიაღწია ხელმწიფის შვილამდის. ზღვაში დაუღამდა და, სადაც ეშმაკი იჯდა, აკი იმ ბოძზე არ დაჯდა?!

დაღლილ შავარდენს დაეძინა. მიეპარა ეშმაკი, ყელზე შებმული წიგნი შეხსნა და დახია, სხვა დაწერა, რომ შენს ცოლს გველ-ბაყაყები ეყოლაო, და ის შეაბა ყელზე. შვილს ეწყინა, მაგრამ მამას მაინც მისწერა: ჩემს მოსვლამდის ყველას კარგად გაუფრთხილდიო! ეს წერილიც შავარდენს შეაბა ყელზე.

შავარდენმა როგორც იქიდან დაისვენა შუა ზღვაში, ახლაც იმ ბოძზე დაიძინა. ეშმაკი კიდევ მიეპარა, ეს წერილი დახია

სხვა დაწერა, რომ სანამ მოვიდოდე, ჩემი ცოლი თავის შვილით თონეში ჩაწვითო.

ძალიან შეაწუხა შვილის წერილმა მოხუცებული მეფე და დედოფალი. ვერ წარმოედგინათ, თუ შვილი რად იმეტებდა ცოლ-შვილს თონეში ჩასაწვავად. ბევრი იტირეს, ბევრი ივახვახეს, მაგრამ რას იზამდნენ, უნდა აესრულებინათ შვილის მონაწერი. გაახურებინეს ძალზე თონე, რძალს უბრძანეს, რომ ჩადი შენი შვილით და ისეირნეო. ქალი რომ სასეირნოდ ჩავიდა, როცა თონესთან მივიდოდა, უნდა ეკრათ ხელი და ჩაეწვათ თონეში.

ჩავიდა ქალი თავის ოქროსქოჩრიანი ვაჟით და დასეირნობს ეზოში. რა იცის რას უპირებენ? ის რომ იქ დასეირნობს, ესენი კიდევ კაცს ეძებენ, ვინც ხელი უნდა ჭკრას და თონეში ჩააგდოს, მაგრამ არავინ არ გამოჩნდა იმისთანა. მეფე დაღონებული გასცქერის აივნიდან.

ამ დროს მოვიდა ერთი მოხუცი კაცი, თურმე ის ეშმაკი გამოსულა ზღვასა. ხელმწიფეს თავდაბლად თავი დაუკრა და მოახსენა:

— რას დაღონებულხარ, დიდებულო ხელმწიფეე, რა გაგვირებიაო?!

— როგორ რას დაეღონებულვარ, ბერიკაცო, აბა შეხე იმ ჩემ რძალსა და შვილიშვილს, რა მშვენივრებია! ჩემი შვილი კი მწერს: გაახურებინე თონე და ორივენი შიგ ჩაწვითო! აბა, შენა სთქვი, ამათ განა ჭკუათამყოფელი კაცი გაიმეტებს დასაწვავათ? კაციც არ არის, რომ ეგენი თონეში ჩააგდოს, ისე უყვარს ყველას და მოსწონსო!

— რას იქთ, — მოახსენა ბერიკაცმა — იმ წყეულმა,— რაკი თქვენს შვილს მოუწერია, უნდა აასრულოთ, თქვენ რაში გენანებათ, თუ თვითონ იმეტებს, თუ ამსრულებელი ვერ გიშოვნია და აი, თუ მიბრძანებთ, მე თვითონ ავასრულებო.

ამის თქმა და ბრძოლის ველზე რაშის შეტოკება ერთი იყო, თურმე ორივე ფეხით ხეზე მიკრული უბიათ. რაშმა რონ ტოკვა და ჭიხვინი იწყო და წევა, ერთი კი მიაკრეს, მეორე ვეღარ მოასწრეს. რაშმა მოიგლიჯა ფეხი და გაფრინდა ქალისაკენ.

უცებ მოვარდა თონესთან, დაავლო ეშმაკ ბერიკაცს პირი და შიგ თონეში ჩააყუდა. შეისვა ქალიც, იმისი შვილიც ზურგზე და გაფრინდა. საით მიდიოდნენ, თვითონაც კი არ იცოდნენ. ბევრი სიარულის შემდეგ, რაში შედგა და ქალს უთხრა,— ჩამოსულიყო. ქალი ჩამოხტა. ერთი დუზი მინდორია, ის არის დაღამდა კიდევაც.

— ნუ გეშინიანთ, — უთხრა რაშმა, — მე მოვკვდები, შენ დამჭერ ასო-ასო და ამარიგე და ჩამარიგე მინდორზე. თქვენ ჩემ ტყავში შეეხვიეთ ამაღამ და დილაზე ღმერთი საზრდოს თვითონ მოგცემთო.

ქალი ისე მოიქცა, როგორც რაშმა დაარიგა. გაატყავა რაში, იმისი ხორცი აარიგ-ჩაარიგა, მიფანტ-მოფანტა, მერე თვითონაც ტყავში შეეხვივნენ და დაიძინეს.

გაშენდა ამ ტრიალ მინდორზე მშვენიერი ქალაქი, წყაროებითა და შადრევნებით შემკული. დააყენეს ქალი ხელმწიფედ და დაიწყეს ბედნიერი ცხოვრება.

ქალმა დაახატვინა თავისი სახე, წყაროსთან დააკიდებინა, დაუყენა დარაჯი. და უბრძანა:

— ვინც ამ სურათის დანახვაზე ამოიოხროს, ფიცხლავ დაიჭირეთ და ჩემთან მოიყვანეთო.

ხელმწიფის შვილი გამარჯვებული დაბრუნდა სახლში, მაგრამ ის შენ მტერს, რაც იქ ამბავი დახვდა. ბევრი იდარდა, ბევრი იცემა თავში, მაგრამ რაღას უშველიდა.

ადგა ხელმწიფის შვილი, ჩაიცვა ძველი ტანისამოსი და გულხელდაკრეფილმა გასწია საძებნელად.

ბევრი იარა, თუ ცოტა იარა, მოვიდა ამ ქალაქთან. წინათაც ყოფილა ამ მინდორზე, მაგრამ აქ ქვიშისა და რიყის მეტი არა იყო რა, ახლა კი ასეთი აყვავებული ქალაქი გაშენებულა, ბაზარი გამართულა, წყაროები და შადრევნები ამოდის. ძალიან გაუკვირდა, შევიდა ქალაქში და დაუწყო ქალაქს თვალიერება.

დაიღალა და იმ წყაროსთან მივიდა დასასვენებლად, სადაც იმისი ცოლის სურათი ეკიდა. ვაჟმა ყურადღებით დაუწყო თვალიერება თავის ცოლის სურათს, იცნო და ერთი ისეთი

ამოიოხრა, რომ კინალამ გული თან ამოაყოლა. სტაცეს დარაჯებმა ხელი და წაიყვანეს ხელმწიფესთან.

იცნეს ცოლმა და ქმარმა ერთმანეთი, გადაეხვივნენ ერთმანეთს და დიდხანს ჰკოცნიდნენ. ამის შემდეგ წავიდნენ, დედა და მამაც აქ მოიყვანეს და დაიწყეს ბედნიერად ცხოვრება.

აი ელასა, მელასა,
ჭიქა მეკიდა ყელასა...
მთქმელსა და გამგონებელსა,
ძილი გაამოთ ყველასა.

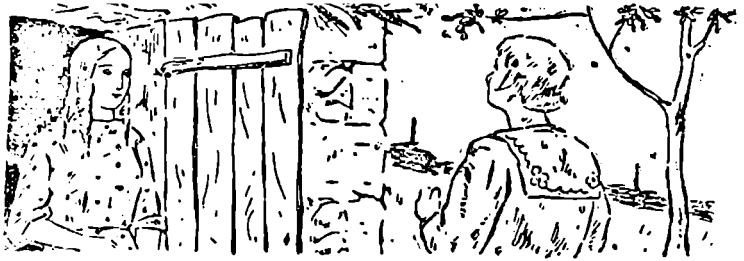

ხელმწიფის შვილს ქალი რომ არ მისთხოვდა, სანამ ხელობას არ ისწავლიო

იყო ერთი ხელმწიფე, ჰყავდა ერთი შვილი. ხელმწიფე დაბერდა და შვილის დაქორწილება მოინდომა. ხელმწიფის შვილმა უთხრა თავის მამას:

— სოფლები დამატარეთ და ვინც მოშეწონება, იმას შევირთავო.

წაიყვანეს, მოატარეს, მაგრამ არავინ მოეწონა.

ბოლოს ერთი საწყალი კაცის ქოხის წინ ერთი ქალი ნახა. ხელმწიფის შვილს ის ქალი ძალიან მოეწონა. ქალს უთხრა:

— უნდა ცოლად გამომყვეო!

— ჩემი დედა და მამა აქ არ არიან, საღამოზე მოვლენ და თვითონ იციანო, — უთხრა ქალმა.

მოუცადა ხელმწიფის შვილმა. მოვიდნენ გლეხი და იმისი ცოლი.

— უნდა თქვენი ქალი მე მომათხოვოთო, — უთხრა ხელმწიფის ვაჟმა.

— აბა, ჩვენ რა შენი საკადრისები ვართ, თუ გნებავთ, მოსამსახურედ გამოგყვებითო.

— ხელობა იცი რამეო? — ჰკითხა ქალმა ხელმწიფის შვილს.

— არაფერი! არაფერი! და ხელმწიფობა ხელობა არ არისო? — უპასუხა ვაჟმა.

— დღეს შეიძლება ხელმწიფედ იყო, ხვალ აღარ, მერე

რიღათი გნებავს იცხოვრო? წადი, ერთი რამე ხელობა ისწავ-
ლე და მერე მოგთხოვდებიო!

დაღონდა ხელმწიფის შვილი: ასე უცებ ხელობა როგორ ვისწავლოვო?

წავიდა მამასთან: — ესეა, ესე ჩემი საქმე და როგორ მო-ვიქცეო?

დაიბარა ხელმწიფემ ყველა ხელოსნები. დურგალსა ჰკითხა:

— რამდენ წელიწადს ასწავლი შენს ხელობას?

— ხუთს!

— უჰ, ხუთ წელიწადს ის ქალი კიდევაც გათხოვდება და მერე რაღად მინდაო? — სთქვა ვაჟმა.

ზოგმა ოთხი უთხრა, ზოგმა სამი, ზოგმა ორი, ზოგმა მე-ტი. ბოლოს ერთი მენაბდე წამოდგა წინა:

— მეც ხელოსნებში ვიხსენები, მე მომაბარეთ, ერთ დღე და ღამეს ვასწავლიო.

მართლაც გაჰყვა ხელმწიფის შვილი და ისწავლა ნაბდების თელვა. შეირთო ის ქალი და დაიწყეს ტკბილად ცხოვრება. ხელმწიფე რომ მოკვდა, ის დაჯდა ტახტზე.

ერთხელ სთქვა: — მოდი წავალ, დავივლი ჩემს ქვეყანას, ვიქნება რა უპირს ხალხს, ან რა ულხინს; რას ამბობს ჩემზე ქვეყანაო.

ჩაიცვა უბრალოდ და წავიდა. ერთ ქალაქში ჩამოიარა: ისეთი საპმლის სუნი მოუვიდა, რომ მეტი აღარ შეიძლება. სთქვა:

— მე ამდენსა ვხარჯავ მზარეულებზე, ასეთ საპმელს ვერ მიმზადებენ, აბა, ჩავალ ვნახავ, როგორ აკეთებენო.

ჩავიდა ერთ სარდაფში. კაცის ხორცს აბუჟუჟებენ. ხელმწი-ფემ უთხრა: — მოიტანეთ, ერთი კერძი დამისხითო.

დაუსხეს. რომ შეჭამა, ამ ურჯულოებს ჰკითხა: — ამ სარ-დაფში რა არისო? ახადეს და ჩააგდეს შიგა. სამი სხვა კაცი იყო იქ დამწყვდეული.

— ეე ხვალ დამკლავენ! — უთხრა ერთმა.

— ძე ზეგ, — სთქვა მეორემ.

— მე მახეგ, — სთქვა მესამემ, — შენ რაკი მსუქანი ხარ, ბოლოს დაგკლავენო.

შეწუხდა ძალიან ეს ხელმწიფის შვილი. როცა ისინი დაკლეს და ჯერი იმაზე მიდგა, ხელმწიფის შვილმა უთხრა:

— მე ისეთ ნაბადს მოვთელავ. რომ ორას თუმნად გაყიდით. იმის ყიდვას ვერავინ შესძლებს, თუ არა ამა და ამ ხელმწიფის ცოლი!

მიუტანეს მატყლი. ისეთი მშვენიერი აყვავებული ქეჩა მოთელა, რომ თვალს მოსტაცებს კაცსა. ყვავილსა და ყვავილს შუა დააწერა: ამა და ამ ქალაქში, ამა და ამ ქუჩაზე ვარ ასეთ გაჭირვებაში, ამ ორ დღეში თუ არ მიშველეთ, მერე გვიანლა იქნებაო.

დაიდო ურჯულომ ეს ქეჩა თავზე და მიიტანა ხელმწიფის ცოლთან. გაჰოართვა ქეჩა, წაიკითხა ზედ, რომ ამისთანა და ამისთანა გაჭირვებაში ვარ და თუ ორ დღეში არ მომეშველებით, მომკლავენო. მისცა ორასი თუმანი ხელმწიფის ცოლმა და წავიდა ურჯულო.

ის რომ წავიდა, თვითონაც დაუძახა ჯარისკაცებს და შორიახლოს გაჰყვა ურჯულოსა. ხელმწიფის ცოლმა შემოარტყა ჯარი ამ დუქანს და დაარიგა:

— მე შიგ ჩავალ და ჯამს გავტეხ, როცა ხმა გაიგონოთ, მაშინვე წამოდითო.

ჩავიდა ხელმწიფის ცოლი. დაასხმევინა ერთი კერძი, დააბეთქა ძირს ჯამი და გატეხა. მაშინვე ჩაიჭრნენ სარდაფში ჯარისკაცები, დაიჭირეს ურჯულოები და სულ დახოცეს. ხელმწიფე გაანთავისუფლეს და წამოიყვანეს.

ცოლმა უთხრა: — აბა, ახლა შენ რომ ხელობა არა გცოდნოდა, შენი ხელმწიფობა რას გიშველიდა, დაგკლავდნენ და შეგჭამდნენო.

წამოვიდნენ და იცხოვრეს ბედნიერად.

ამის შემდეგ ძალიან ხელს უწყობდნენ ხელოსნობის გავრცელებას ხალხში.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ოსტაპისა და შეგირდისა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი კაცი და დედაკაცი, ჰყავდათ ერთი შვილი. როცა ბიჭი წამოიზარდა, ცოლმა უთხრა ქმარსა:

— წაიყვანე, მიაბარე სადმე ხელობაზედაო.

წაიყვანა კაცმა ის ვაჟი სადმე ხელობაზე შეგირდად მისაბარებლად. ბევრი იარეს, თუ ცოტა იარეს, მივიდნენ ერთ წყაროსთან და დაისვენეს. დაიბანეს ხელ-პირი და დალიეს. მამამ რომ დალია წყალი, სთქვა: — ახ, რა კაი წყალი ხარო!

ამ დროს წყლიდან ამოძვრა ერთი კაცი და უთხრა:

— აი, მე გახლავარ ახრაკაი, რა გნებავს, რისთვის მეძახდი?

— მე შენ არ გეძახდი, — უთხრა კაცმა, — მე წყალი დავლიე და წყალს ვუთხარ: ახ, რა კაი წყალი ხარ-მეთქი!

— მაინც სად მიხვალ? — ჰკითხა ახრაკამ.

— ეს შვილი მიმყავს, მინდა ხელობაზე სადმე მივაბარო შეგირდად, — უთხრა კაცმა.

— მოდი, მე მომაბარე, წლის თავზე მოდი და თუ იცან შენი შვილი, წაიყვანე, თუ ვერ იცან და მე დამრჩებაო!

— ძალიან კარგიო! — უპასუხა კაცმა.

ბიჭი იქ დარჩა, კაცი შინ წავიდა. გავიდა წელიწადი. მოვიდა კაცი შვილის წასაყვანად. დალია წყალი და სთქვა:

— ახ, რა კაი წყალი ხარო!

გამოვიდა ახრაკა და წაიყვანა კაცი თავის ბინაზე. თერთმეტი შეგირდი სხვა ჰყავდა, მეთორმეტე ის იყო. შეგირდები ყველანი ერთმანეთს ჰგავდნენ. კაცმა ვერ იცნო შვილი, შვილმა კი იცნო მამა.

ახრაკას ერთი გასათხოვარი ქალი ჰყავდა. ყველაზე მეტად ქალს იმ კაცის ვაჟი უყვარდა. მამა რომ მოუვიდა, ქალმა დაიბარა იმ კაცის ვაჟი და ერთი სხვა შეგირდი, დაარიგა:

— სადილად რომ დასხდებით, თქვენ ერთი იქით მიუჯექით მამაშენს, ერთი აქეთ. შენ მამაშენს სავსე ჭიქა დაუსხი, შენ კიდევ ნაკლული. მამაშენს ეგრე უთხარი, ყური გიგდოთ და მაშინ გიცნობს. როცა გიცნობს, მამაჩემი გკითხავს:

— რა ისწავლე ჩემგან? შენ ეტყვი: შენ რა იცოდი, მე რა უნდა მესწავლა-თქო?

სუფრაზე რომ დასხდნენ, შვილი ჭიქას აუვსებს, ის მეორე ნაკლულად დაუსხამს. იცნო მამამ შვილი, ახრაკას აბა, რას ესიამოვნებოდა? ბიჭსა ჰკითხა:

— რა ისწავლეო?

— შენთვის რა იცოდი, მე რა უნდა მესწავლაო! — უთხრა ბიჭმა. მერე გზა დაულოცა ოსტატმა და გაისტუმრა.

წავიდნენ მამა და შვილი. შვილმა უთხრა:

— იარე და მოგეწევიო!

მიბრუნდა ჯაგებში, იქცა ოქროს ცხვრად, გამოვარდა, გაურბენს და გამოურბენს მამას წინა. დასდევს მამა დასაჭერად. შევარდა ისევ ჯაგებში, იქცა ისევ ბიჭად და გამოვიდა მამასთან.

მამამ უთხრა: — სად იყავ შვილო? ერთი ოქროს ცხვარი გამოვარდა ჯაგებიდან, ვდიე, ვდიე, მაგრამ ვერ დავიჭირეო?

— ალბათ, ჩვენი იღბალი არ იყო და ვერ დაიჭირეო!

ამ დროს თავადიშვილები მოდიან სანადიროდ.

შვილმა უთხრა მამასა:

— მამა, მე ეს ხელობა ვისწავლე: რათაც მინდა ვიქცევი. ახლა აი, თავადიშვილები რომ მოდიან, მწევრად ვიქცევი და შემოგევაჭრებიან. რომ გკითხონ: ჰყიდიო? ვყიდი-თქო! დაგა-

ფასებინონ, სამოც თუმნად დამაფასე. თოკი კი არ გამატანო თანაო.

იქცა მწევრად. ისეთია სულ თითის ფრჩხილებზე დგება. ჩამოიარეს თავადიშვილებმა:

— კაცო, მწევარს არა ჰყიდი?

— ვყიდი, ბატონო!

— რა ღირსო?

— სამოცი თუმანიო!

მისცეს სამოცი თუმანი და წაიყვანეს. მოსამსახურეები თოკიანად ართმევდნენ. ბერიკაცი არ ანებებდა. მერე თავადიშვილებმა უთხრეს:—აჩუქეთ ეგ თოკი, მაგით რა იქნებაო!

წაიყვანეს. გზაზე ერთი კურდღელი გამოუვარდათ. გამოუდგა მწევარი, დაიჭირა და მოუყვანა. მეორეც ასე დაუჭირა. მესამეს რომ დაუსიეს, შეჰყვა ტყეში, იქცა ბიჭად, მოეწია მამას და წავიდნენ გზასა.

იარეს, იარეს და ერთი ხელმწიფის სახლთან მოვიდნენ. შვილმა უთხრა მამასა:

— ოქროს ცხვრად ვიქცევი, წამიყვანე და ხელმწიფის კარებზე გამატარე და გამომატარე. გეტყვიან: როგორ აძლევო? შენ უთხარი: ას თუმნად-თქო. მოგცემენ. თოკი კი თან არ გამატანოვო.

მისცეს ასი თუმანი. ბიჭები თოკს ართმევდნენ, მაგრამ ხელმწიფემ დაუშალა: — გაუშვით წაიღოსო.

შეიყვანეს ცხვარი ხელმწიფის სასახლეში. როცა ფეხის ხმა მისწყდა, იქცა ბიჭად და წამოვიდა. დაეწია მამას.

— მე ჯორად ვიქცევი, შენ ზედ შემჯექ და ამატარე და ჩამატარე ქალაქში, აღვირი კი თან არ გამატანოვო.

გაუგია ოსტატს, რომ ჩემ შეგირდს ჩემი ხელობა გაუტანიაო. წამოვიდა და შეხვდა ამ კაცსა.

— ჰყიდი, ბერიკაცო, მაგ ჯორსა?

— ვყიდი!

— როგორ აფასებო?

— სამას თუმნადო!

მისცა და გამოართვა ჯორი. აღვირს არ ანებებდა, მაგრამ

ძალით წაართვა. შეჯდა, დაჰკრა მათრახი და ცას მიაკრა. კარგად რომ მოფეთქა, თავის სახლში წაიყვანა. მიაკრა ხეზე და ხმალს ლესვა დაუწყო, თავი უნდა მოეჭრა.

სანამ ის ხმალს გალესავს, ქალი მივიდა. წააძრო თავიდან აღვირი, იქცა ბიჭად და გაიქცა.

ოსტატმა ნახა, რომ ჯორი იქ აღარ ება. გამოუდგა უკან. მოიხედა ბიჭმა. ხედავს ოსტატი საცაა დაეწევა, იქცა ვაშლად. ხელმწიფის შვილს ქორწილი ჰქონდა. ნეფეს კალთაში ჩაუვარდა. ოსტატი იქცა დანად და ვაშლში ჩაერჭო. შეგირდი იქცა ფეტვად და გაიფანტა. იქცა ოსტატი კრუხად, დაახვია წიწილები და დაუწყეს ფეტვს კენკა. იქცა შეგირდი ნემსად, გაუძვრა ქვეშ და წავიდა. იქცა ოსტატი ძაფად, გაეყარა ყუნწში და გაჰყვა თან.

შეგირდმა დაინახა, მინდორში მწყემსებს ცეცხლი უნთიათ. გაიარა ნემსმა ცეცხლში და ოსტატი ცეცხლში დასწვა.

იქცა ვაჟად და წამოვიდა. მოვიდა ოსტატის სახლში, ქალს უთხრა:

— შენ იმდენი სიკეთე მიყავი, რომ მე ვერაფრით გადაგიხდი, შენ და იყავ, მე—ძმაო.

— არა, — უთხრა ქალმა, — შენ ქმარი და მე ცოლიო!

ძალიან გაეხარდა. შეირთო ცოლად. დანარჩენი შეგირდები ყველა თავ-თავის სახლში გაგზავნა. რაც ქონება ჰქონდათ, წაიღეს თან. დაიწერეს ჯვარი და დაიწყეს ტკბილად ცხოვრება.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

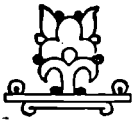

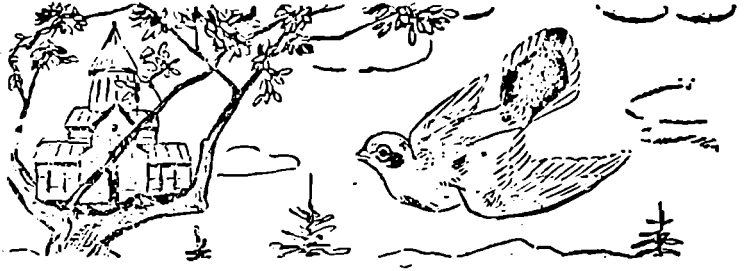

ნაბიჭვრიშვილისა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი სოფელი. ამ სოფელში ერთი მეტად დიდი ხე გაიზარდა, ასე რომ მთელ სოფელსა ჩრდილავდა. იმის ჩრდილის გამო აღარაფერი მოსავალი აღარ მოდიოდა. შეღონდა სოფელი და თქვა: ეს ხე თუ არ მოვჭერით, აქ აღარ გვეცხოვრებაო.

წავიდა სოფელი. სჭრეს, სჭრეს და ვერ მოსჭრეს. დაღამდა, გათენდა, ისევ ისე გამთელებულია ეს ხე. ასე, დღე სჭრიდნენ და ღამე ისევ მთელდებოდა. რაკი ვეღარაფერს გახდა სოფელი, წავიდნენ ხელმწიფესთან და მოახსენეს, რომ ჩვენ სოფელში იმისთანა ხე გაიზარდა, რომ ყველაფერსა ჩრდილავს, ვჭრით და ვერ მოვჭერით, გვიშველე რამეო.

ხელმწიფემ დაიბარა მთელი სოფელი და იმ ხის ქვეშ მოაგროვა.

— აბა, ვის შეგიძლიათ ამ ხეზე ასვლაო?

ვერავინ ვერ გაბედა.

ბოლოს ხელმწიფემ იკითხა:

— ყველანი აქ არიან, აღარავინ აკლიაო?

ხალხმა უთხრა:

— არავინ არ დარჩა, მარტო ერთი ნაბიჭვრიშვილი ღაააო.

— გასწით, ისიც მოიყვანეთო!—უბრძანა ხელმწიფემ.

წავიდნენ და მოიყვანეს. ავიდა ნაბიჭვრიშვილი და ნახა, რომ ხის კენწეროში ერთი საყდარია. შევიდა საყდარში და კარებს უკან დაიმალა.

მოვიდა ერთი მტრედი და შემოჯდა საყდარზე. მიეპარა ეს ბიჭი, სტაცა ხელი და დაიჭირა.

მტრედმა უთხრა:

— შენ რა სულიერი ხარო?

— მე ნაბიჭვრიშვილი ვარ და ხელმწიფემ ამომგზავნა, გავიგო, რა არის ამ ხის კენწეროზეო.

— გამიშვიო, — შეეხვეწა მტრედი, მაგრამ ნაბიჭვრიშვილმა არ გაუშვა. წამოიყვანა თავისთან. იქცა მტრედი ქალად, ისეთია რომ იმაზე ლამაზი ქვეყანაზე არავინ იქნება.

ვაჟმა უთხრა:

— ღარიბი ვარ, მაგრამ თუ შენი ნება იქნება, შენ — ცოლი და მე — ქმარიო!

— ძალიან კარგიო!

ქალმა ინატრა: ისეთი სახლები დადგი ამ იდგილას, რომ ხელმწიფესაც არა ჰქონდესო!

მაშინვე ისეთი სახლები დაიდგა, რომ ხელმწიფეს არც კი ენახა, განამლაც თუ ჰქონოდა.

ერთხელ ნაბიჭვრიშვილმა უთხრა ქალს:

— ხელმწიფის დაპატიჟება მინდა და რას იტყვიო?

ქალმა უთხრა:

— თუ შენი თავისთვის კარგი გინდა, ნუ შეეცდები მაგ საქმესაო.

ვაჟმა არ გაუგონა და დაჰპატიჟა ხელმწიფე.

მოვიდა თუ არა ხელმწიფე, შეხედა ამ სახლებსა და თქვა: ეს ბიჭი ისეთი ღარიბი იყო, რომ მჭადის ლუკმაც ენატრებოდა და ამისთანა სახლები ვინ მისცაო?!

შეიწვიეს ხელმწიფე. დააბრძანეს მშვენიერ ხალიჩაზე. გაშალეს სუფრა. გადასწერა პირჯვარი ქალმა და იგეთი საჭმელები გაიშალა, რომ ხელმწიფეს თავის დღეში არ ენახა. ხელმწიფეს ძალიან შეშურდა, გაბოროტდა, ადგა და პურუჭმელი წავიდა შინ. მივიდა სასახლეში და უბრძანა მოსამსახურეებს:

— წადით და აქ მოიყვანეთ ნაბიჭვრიშვილიო.

წავიდნენ მოსამსახურეები და მოიყვანეს ნაბიჭვრიშვილი. ხელმწიფეს უნდოდა იმისი ცოლი თვითონ დარჩენოდა და მიზეზი მოუდო:

— თუ იგეთ ქვაბს მოიტან, რომ იმაში მოხარშული ხორცი ჩემმა საყმო-საბადებელმა ჭამოს და ნახევარი ისევ დარჩეს, მაშინ შენი ცოლი შენ დაგრჩეს, თუ არა და — მეო.

ნაბიჭვრიშვილი წამოვიდა სახლში დაღონებული. მივიდა თავის ცოლთან და ეუბნება:

— ნეტავ გამეგონა შენი სიტყვა და ხელმწიფე არ დამეპატიჟნაო!

— მაინც რა გითხრაო? — ჰკითხა ქალმა.

— ხელმწიფემ მითხრა, თუ იგეთ ქვაბს მოიტან, რომ იმაში მოხარშული საჭმელი ჩემმა საყმო-საბადებელმა ჭამოს და ნახევარი ისევ დარჩეს, შენი ცოლი შენ დაგრჩეს, თუ არა და — მეო.

— ნუ გეშინიან, — უთხრა ცოლმა, — ადი იმ ხეზე, საიდანაც მე ჩამომიყვანე და დაიძახე: ჩემო სიდედრო და სიმამრო! თქვენმა ქალმა გამომგზავნა, თქვენ რომ პაწკია ქვაბი გაქვთ, გამოგზავნეთო, და შენ კი გამობრუნდიო.

წავიდა ვაჟი, ავიდა იმ ხეზე და დაიძახა:

— ჩემო სიდედრო და სიმამრო, თქვენმა ქალმა გამომგზავნა, პაწკია ქვაბი რომ გაქვთ, გამომიგზავნეთო. — და გამობრუნდა.

გათენდა თუ არა, ქვაბი იმის სახლში იდგა. აიღო და წაიღო ხელმწიფესთან. გააკეთებინა საჭმელი ხელმწიფემ, აჭამა თავის საყმო-საბადებელს და ნახევარი კიდევ დარჩათ.

კიდევ მოუმიზეზა ხელმწიფემ:

— იგეთი ყარფუზი მოიტანე, რომ ჩემმა საყმო-საბადებელმა ჭამოს და ნახევარი ისევ დარჩესო.

წამოვიდა ვაჟი დაღონებული. დაფიქრებული რომ ზის, ცოლმა ჰკითხა:

— რამ დაგაღონაო?

ვაჟმა უთხრა:

— ხელმწიფემ მიბრძანა, იგეთი ყარფუზი უნდა მომიტანო, რომ მთელმა საყმო-საბადებელმა ჭამოს და ნახევარი ისევ დარჩესო!

— ნუ გეშინიან, — უთხრა ცოლმა, — ადი იმ ხეზე, საიდანაც წამომიყვანე, დაიძახე: ჩემო სიდედრო და სიმამრო! თქვენ-

მა ქალმა გამომგზავნა, მანდ რომ პატარა გოგრაა, ის გამომიგზავნეთო, და ფიცხლავ გამობრუნდიო.

ავიდა ნაბიჭვრიშვილი იმ ხეზე და დაიძახა:

— ჩემო სიდედრო და სიმამრო! თქვენმა ქალმა გამომგზავნა, მანდ რომ პატარა გოგრაა, ის გამომიგზავნეთო. — და იმწამს გამობრუნდა.

გათენდა მეორე დღე და სახლში კი დახვდა. აიღო და წაუღო ხელმწიფესა. ხელმწიფემ აჭამა თავის საყმო-საბადებელს, მაგრამ ნახევარი ისევ დარჩათ.

ხელმწიფეს უთხრა თავის ცოლმა:

— იგეთი მოუგონე რამ, რომ ვერ აგისრულოსო!

— აბა, იგეთი რა მოვუგონოო?

— ის მოუგონე, რომ მამაჩემს საიქიოს ბეჭედი გაჰყვა და შვიდი დღის განმავლობაში მომიტანე-თქო.

ხელმწიფემ დაიბარა ნაბიჭვრიშვილი და უთხრა:

— მამაჩემს საიქიოს ერთი ნატვრის ბეჭედი გაჰყვა, ის მომიტანე შვიდი დღის განმავლობაშიო!

მოვიდა შინ დაღონებული ნაბიჭვრიშვილი.

ცოლმა ჰკითხა:

— რამ დაგაღონაო?

— ხელმწიფემ ასე მითხრა: საიქიოს მამაჩემს ნატვრის ბეჭედი გაჰყვა, თუ შვიდი დღის განმავლობაში იმ ბეჭედს მომიტან, შენი ცოლი შენ დაგრჩეს, თუ არა და—მეო!

ცოლმა უთხრა:

— აკი გითხარ, ნუ დაჰპატიჟებ, თორემ ინანებ-მეთქი. აბა, ახლა რაღა ეშველება! მაინც ნუ გეშინიან, ადი იმ ხეზე, საიდანაც მე წამომიყვანე და დაუძახე ჩემ დედ-მამას: ჩემო სიდედრო და სიმამრო, თქვენმა ქალმა გამომგზავნა, მანდ რომ პატარა კვიცია, გამომიგზავნეთო და იმწუთას გამობრუნდიო.

წავიდა ნაბიჭვრიშვილი. ავიდა იმ ხეზე და დაიძახა: ჩემო სიდედრო და სიმამრო! თქვენმა ქალმა გამომგზავნა, მანდ რომ პატარა კვიცია, ის გამომიგზავნეთო! და გამობრუნდა მაშინვე.

მეორე დილით ცხენი უკვე მზად იყო. შეჯდა ნაბიჭვრიშვილი და წავიდა. იარა, იარა და მიადგა ერთ ყორეულს: იდგა შიგ ერთი ხარი და ბღაოდა.

ვაჟმა ჰკითხა:

— მაგოდენა ბალახია, შიგ იმალები და რატომ არა სუქ-ლებიო?!

— ამვლელი ბევრი მინახავს და ჩამომვლელი კი არა. გაიარე და როცა გამოიელი, მაშინ გეტყვიო.

ვაჟმა იარა, იარა და მიადგა ერთ რიყეს. შუა რიყეში ისეთი მსუქანი ხარი დგას, რომ მადლია იმის შეხედვა.

ხარს უთხრა:

— აგე იქ ყორეულში ერთი ხარი სიგამხდრით ლამის მოკვდეს, თუმცა ბალახი თავზე საყრელი აქვს და შენ კი ცარიელ რიყეზე ასე მსუქანი ხარ. რამ გაგასუქა მაგრეო?

— ამვლელი ბევრი მინახავს, — უთხრა ხარმა, — და ჩამომვლელი კი არა, გაიარე, გამოიარე და მაშინ გეტყვიო.

გასცდა ამასაც ვაჟი და წავიდა.

იარა, იარა და მიადგა ერთ თონეს. თონეზე ორი დედაკაცი იდგა და აცხობდნენ პურსა. ერთი იდგა და ყვიროდა:

— პური მშია, პური მშიაო!

ვაჟმა უთხრა:

— პურს აცხობ და რაღას იძახი, მშია, ეგე პური და ჭამე, ეგ როგორ არის შენი საქმეო?

— გავლილი ბევრი მინახავს და გამომვლელი კი არავინ, — უთხრა დედაკაცმა, — გაიარე, გამოიარე და მაშინ გეტყვიო!

იარა ვაჟმა, იარა და მიადგა ერთ ადგილს. ერთ კამეჩის ტყავზე ერთი ცოლ-ქმარი იწვნენ და ეჩხუბებოდნენ ერთმანეთს: იქით მიიწიეო!

ვაჟმა ამათაც ჰკითხა:

— როგორ არის თქვენი საქმე, რომ ერთ კამეჩის ტყავზე წევხართ და კიდევ ვერ ეტევითო?

— გამვლელი ბევრი გვინახავს, გამომვლელი კი არაო, — უთხრეს ცოლ-ქმარმა, — წადი, გაიარე, გამოიარე და მერე გეტყვითო.

იარა, იარა ვაჟმა და ნახა, რომ ერთ ცულის ტარზე ერთი ცოლ-ქმარი წევს და კიდევ ადგილია დანარჩომებული.

ვაჟმა იმათაც ჰკითხა:

— ეგ როგორ არის, რომ აგერ იქ გამოვიარე, ერთი ცოლ-ქმარი კამეჩის ტყავზე წვანან და კიდევ არ ეტევიან. თქვენ ცულის ტარზე წევხართ და კიდევ ადგილი გაქვთ დანარჩომებულიო?

— გამვლელი ბევრი გვინახავს და გამომვლელი კი არა, — უთხრეს ცოლ-ქმარმა, — გამოიარე და მაშინ გეტყვითო.

იარა, იარა და მიადგა ერთ ღრატეს. თურმე სამოთხეში შემსვლელმა ეს ღრატე უნდა გაიაროს. დაღონდა ვაჟი:

— როგორ უნდა გადავიდეო?

ცხენმა უთხრა:

— ნუ გეშინია. ერთი ისეთი დამკარ, რომ სამი შოლტი ტყავი ამძვრეს და სამი პირი ტყავი შენ ხელებიდანაო.

გადაჰკრა ვაჟმა მათრახი. აფრინდა ცხენი და მივიდა სამოთხის კართან. ჩამოვიდა ვაჟი, გამოაძრო რაშს ძუა და გაუშვა!

წავიდა სამოთხეში და დაუწყო ხელმწიფის მამას ძებნა და იპოვა. ნაბიჭვრიშვილმა მოახსენა:

— შენმა შვილმა გამომგზავნა. მამაჩემს საიქიოს ერთი ნატვრის ბეჭედი გაჰყვა და ის მომიტანეო.

ხელმწიფის მამამ მიუგო:

— ასე უთხარ ჩემ შვილსა: არ მოგასვენა ღმერთმა-თქო. მანდ ვიყავ, შენგან მოსვენება არა მქონდა და არც აქ მასვენებ-თქო?

მისცა ერთი მუჭა ფეტვი და უთხრა:

— ეს ფეტვი შეაყარე და უთხარი: შენ იქეც კურდღლად და შენი ნაზირ-ვეზირები ბწყევრებად, გამოგიდგნენ, დაგიჭირონ და შეგჭამონ-თქო.

გამობრუნდა ნაბიჭვრიშვილი. გამოხსნა ცხენის ძუა და რაში იმწამს იქ დაიბადა. გადააჯდა და გამოსწია.

იარა, იარა და მიადგა იმ ადგილს, ცოლ-ქმარი რომ ცულის ტარზე იწვნენ. იმათ უთხრეს:

— ჩვენ იმ ქვეყანაშიაც გვიყვარდა ერთმანეთი, უერთმანეთოდ ვერც იქა ვძლებდით და აქაც ასე ვართო.

იარა, იარა და მივიდა იმ ადგილს, ცოლ-ქმარი რომ კამეჩის ტყავზე იწვნენ და კიდევ არ ეტეოდნენ.

ვაჟმა ჰკითხა:

— აბა, ახლა მითხარით, რათა ხართ მაგრეო?

— ჩვენ იმ ქვეყანაშიაც ერთმანეთი გვეჯავრებოდა და აქაც გვეჯავრებაო.

ვაჟმა გასწია და მივიდა იმ ადგილას, ორი დედაკაცი, რომ პურს აცხობდა, ერთი იმათგანი რომ იძახოდა: პური მშიაო.

იმასაც ჰკითხა: — აი, ახლა მითხარი, რად იძახი მაგრეო?

— ასე იმიტომ ვარ, რომ იმ ქვეყანაში ასეთი ჯოჯოხეთი ვიყავ პური რომ მეცხო, ერთ ლუკმას არავის მოვუტეხავდიო.

გასცდა ამათაც ვაჟი. იარა, იარა და მოვიდა, რიყეზე რომ ხარი იდგა და სიმსუქნით კანი ასკდებოდა.

— როგორ არის შენი საქმე, რომ მომწვარ რიყეზე მშიერი დგეხარ და მაგრე მსუქანი კი ხარო?

— იმ ქვეყანაში უღელში მოღალატე არ ვიყავ და აქაც ასე ვარო.

იარა ვაჟმა და მიადგა იმ ყორეულს, შიგ რომ ხარი იდგა და კიდევ ბღაოდა.

ვაჟმა ჰკითხა:

— როგორ არის შენი საქმე, მაგოდენა ბალახში შიგა დგეხარ, კიდევ გამხდარი ხარ და ბღავიო?

— იმ ქვეყანაშიაც ჩემს მეუღლეს ვღალატობდი და აქაც იმიტომ ვარ ეგრეო.

შესრულდა მეშვიდე დღე და კიდევაც მოვიდა ნაბიჭვრიშვილი ხელმწიფესთან და უთხრა:

— მამაშენმა დამაბარა: შენ იქეც კურდღლად, შენი ნაზირ-ვეზირი მწევრებად, გაიქეც, გამოგიდგნენ, დაგიჭირონ და შეგჭამონო.

შეაყარა ფეტვი თუ არა, ხელმწიფე იქცა კურდღლად, იმისი ნაზირ-ვეზირები მწევრებად, გამოუდგნენ, დაიჭირეს და გაფლითეს.

ხელმწიფის ცოლიც იმას დარჩა და მისი საცხოვრებელიც-

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

კომბლესი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი კომბლე. იმასა ჰყავდა სამი ცხვარი, გარეკა ტყეში, ცხვრებს თავი გაანება და თვითონ დაჯდა, კომბლებს კეთება დაუწყო. კაცებმა ჰკითხეს:

— კომბლე, რა სულ კომბლებს აკეთებო?

კომბლემ უპასუხა:

— მე ეს ხელობა ვიცი და ამან უნდა მაცხოვროსო.

მერე გაიდო ერთი დიდი კომბალი მხარზე და წავიდა საძებნელად. მიადგა ერთ მგლის სოროს და დაუძახა:

— შენ შეჭამე ჩემი ცხვრებიო?!

— არაო!

— აბა, პირი დააღე, კბილებში ჩაგრჩენია ხორციო.

მგელმა უთხრა:

— ოღონდ ნუ მომკლავ და ბედსა გწევო!

— რა ბედსაო?

— აგე, აქ მეცხვარეებს ბევრი ცხვარი ჰყავთ, იმ ცხვარში ერთი ოქროს ბატკანი ჰყავთ, იმ ოქროს ბატკანს მე მოვიტაცებ და სულ ყველანი მე დამედევნებიან, შენ მოუარე და გარეკეო.

წავიდა მგელი და მოიტაცა ოქროს ბატკანი. სულ ყველანი იმას დაედევნენ. მოუარა კომბლემ ცხვარსა და გარეკა.

კომბლეს კაცები შემოჰხვდნენ და უთხრეს:

— კომბლე, შენ სამი ცხვარი გყავდა, მაგრე როგორ გაამრავლე ერთ თვეშიო?

კომბლემ უთხრა:

— ტყეში გავუშვი და გამრავლებულანო.

იმათაც იყიდეს სამი ცხვარი, გაანებეს ტყეში თავი და წამოვიდნენ შინ. ერთი თვის შემდეგ წავიდნენ საძებნელად, ცხვრები უნდა ეპოვათ, მაგრამ ცხვრები მგელს შეეჭამა.

წამოვიდნენ შინ და სთქვეს:

— რა ვუყოთ კომბლესაო?

— სახლი დავუწვათო!

დაუწვეს სახლი. კომბლემ გაანელა ცეცხლი. აიღო ერთი საცალო ნახშირი, დაახურდავა სამი მანეთი და გადააშალა. ნახშირს მოჰკრა პირი, აიკიდა საცალო, წაიღო. მივიდა ხაზინასთან და უთხრა კომბლემ ხაზინის ყარაულს:

— ამაღამ აქ დამაყენეთ და ეს საცალოც შემინახეთო.

— დადექიო.

იმ ღამეს იქ იყო. მეორე დილა გათენდა და უთხრა კომბლემ ხაზინის ყარაულს:

— ჩემი საცალო მომეცითო.

მოუტანეს საცალო. კომბლემ გახსნა და ნახა. მერე შარი მოუდო:

— მე საცალო ფულით სავსე მქონდა და თქვენ ნახშირი ჩაგიყრიათ და ზევიდან თეთრი ფული გადაგიშლიათ; თუ მომცემთ, მომეცით, თუ არა და, წავალ ხელმწიფესთან გიჩივლებთო.

— ოღონდ ნუ გვიჩივლებ ხელმწიფესთან, აგივსებთ ფულით და გაგატანთო. — აუვსეს ფულით და გაატანეს.

კომბლემ მოიტანა შინ ფული და ჰკითხეს კაცებმა:

— კომბლე, შენ ნახშირი წაიღე და ფული მოიტანეო?

— სახლი დავწვი, ნახშირი გავაქრე, წავიღე და ფულზე გავცვალეო.

დაწვეს იმათაც თავიანთ სახლები, აიღეს ნახშირი, ჩაყარეს საცალოებში და დაჰქონდათ სოფელში და იძახოდნენ:

— ნახშირი ფულზეო!

ნახშირზე ფულს ვინ გაუცვლიდა და აკი არავინ გაუცვალა. წამოვიდნენ შინ და სთქვეს:

— რა ვუყოთ კომბლესაო?

— ცოლი მოვუკლათო!

მოუკლეს ცოლი.

კომბლემ წამოიღო თავისი ცოლი და მივიდა ერთ კაცთან. ამ კაცს ჰყავდა სამი ქალი, ძალიან კარგები. უთხრა კომბლემ:

— ამალამ აქ დამაყენეო.

— დადექიო.

თვითონ შინ მივიდა და თავისი მკვდარი ცოლი გარეთ მიაყუდა.

ჰკითხეს: — იქ ვინღა დგაო?

— ჩემი ცოლი. ჭკვიანია, სცხვენიან და იქ დადგა. წადით, ხელი მოსჭიდეთ და წამოიყვანეთო.

წავიდა ერთი ქალი, ხელი მოსჭიდა და გადაიქცა. მერე შინ მივიდა ქალი და უთხრა თავის მამას:

— ხელი მოვჭიდე, გადაიქცა და მოკვდაო.

წამოხტა კომბლე და დაუწყო ჩხუბი:

— ჩემი ცოლი ცოცხალი იყო, რად მომიკალით? თუ მომცემთ, მომეცით ერთ-ერთი ქალი, თუ არა და წავალ, ხელმწიფესთან გიჩივლებთო.

— ოღონდ ნუ გვიჩივლებ ხელმწიფესთან და აი ამ სამ ქალს დავამწკრივებ და რომელიც გინდა, აიყვანეო.

დამწკრივდნენ სამივე ქალი და რომელიც მოეწონა, აიყვანა და წაიყვანა.

შინ რომ მიიყვანა, ჰკითხეს:

— კომბლე, შენ მკვდარი ცოლი წაიღე და ცოცხალი ვინ მოგცაო?

— მკვდარს ცოცხალზე სცვლიანო.

დახოცეს თავიანთი ცოლები, წაიღეს სოფლებში და იძახიან: მკვდარი ცოცხალზეო. მკვდარზე ცოცხალი არავინ არ გაუცვალა, წამოვიდნენ შინ და სთქვეს:

— რა ვუყოთ კომბლესაო?

— მოვკლათო.

წამოვიდნენ, უნდა კომბლე მოეკლათ, მაგრამ კომბლემ უთხრა:

— ოღონდ ახლა ნუ მომკლავთ და მე თვითონ მოგეკ-ვლევინებითო.

წავიდა კომბლე მინდორზე, გასჭრა სამი თხრილი, მერე შაიყვანა ორი კაცი, წააღებინა თან ხმლები. შუა თხრილში კომბლე დადგა, აქეთ-იქით ის კაცები დააყენა, ხმლები დაა-ჭერინა და უთხრა:

— როცა დავიყვირო, მაშინ შემომკარით ხმლებიო.

უცებ დაიყვირა, თვითონ თხრილში ჩახტა და იმ კაცების ხმლები ერთმანეთს მოხვდათ და ორივენი დაიხოცნენ. კომბლე კი მშვიდობით გადარჩა.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

მზეჭაბუკისა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ხელმწიფე, ჰყავდა ერთი მზეთუნახავი ქალი. ამ ქალს ხელმწიფე არას აკმევდა ხოხობის მეტსა. ქალს თავის დღეში მზე არ ენახა.

ერთხელ ხელმწიფე სანადიროდ წავიდა და დაუგვიანდა. ხელმწიფე მობრძანდა და მოუტანა ქალს ხოხობი. შეუგზავნა მამამ ქალს კერძი, ქალმა კერძი გარეთ გამოისროლა და ფანჯარა გამოტეხა. ქალმა მაშინ დაინახა, რომ ქვეყანაზე მზე ყოფილიყო. დაუძახა ნაზირ-ვეზირსა და ხალიჩა გააფენინა. გამოვიდა ქალი გარეთ.

ერთმა პატარა ყმაწვილმა ახლოს ჩამოურბინა. ამ ყმაწვილს ხელში ერთი წითელი ვაშლი ეჭირა და მოიძახოდა:

— ამ ვაშლს მზეჭაბუკის ნახევარი ლოყის სიწითლე აქვსო.

ქალმა უთხრა ნაზირ-ვეზირს:—წადით და იმ ყმაწვილს ვაშლი წაართვითო.

წავიდა ნაზირ-ვეზირი, წაართვა ყმაწვილს ვაშლი და მოუტანა ქალს, ქალმა მაღლა ააგდო და ვაშლი დაიჭირა. მისცა ქალმა ვაშლი ნაზირ-ვეზირსა და გაატანა ყმაწვილთან. ყმაწვილი გაიქცა და წაიღო. ამ ქალს გულში ჯავრი ჩაუვარდა.

მამამ უთხრა:

— რადგანაც მაგრე ჯავრი ჩაიგდე, მაინც აქამდის შვილი არა მყოლია და დამეკარგეო.

წავიდა ის ქალი. ბევრი იარა თუ ცოტა, მივიდა ერთ რკინის ქალაქში. იმ ქალაქიდან გამოვიდნენ რკინის ქალები, რკი-

ნის კოკები ედგათ მხარზე და რკინის წყაროზე მიდიოდნენ.

იმ ქალმა უთხრა:

— რკინის ქალებო, რკინის კოკები მხარზე გიდგიათ, რკინის წყაროზე მიდიხართ, მზეკაბუკის ამბავი ხომ არ გაგიგიათო?

იმათ უპასუხეს:

— არ გაგვიგიაო.

წავიდა ის ქალი. ბევრი იარა, ცოტა იარა, მივიდა ერთ სპილენძის ქალაქში. იმ ქალაქიდან გამოვიდნენ სპილენძის ქალები, სპილენძის კოკები ედგათ მხარზე და სპილენძის წყაროზე მიდიოდნენ.

იმ ქალმა უთხრა:

— სპილენძის ქალებო, სპილენძის კოკები მხარზე გიდგიათ, სპილენძის წყაროზე მიდიხართ, მზეკაბუკის ამბავი ხომ არ გაგიგიათო?

ქალებმა უპასუხეს:

— არ გაგვიგიაო.

წავიდა ის ქალი. ბევრი იარა, თუ ცოტა იარა, მივიდა ერთ ვერცხლის ქალაქში. იმ ქალაქიდან გამოვიდნენ ვერცხლის ქალები, ვერცხლის კოკები ედგათ მხარზე, ვერცხლის წყაროზე მიდიოდნენ.

იმ ქალმა უთხრა:

— ვერცხლის ქალებო, ვერცხლის კოკები მხარზე გიდგიათ, ვერცხლის წყაროზე მიდიხართ, მზეკაბუკის ამბავი ხომ არ გაგიგიათო?

ქალებმა უპასუხეს:

— არ გაგვიგიაო.

ის ქალი წავიდა. ბევრი იარა, თუ ცოტა იარა, მივიდა ერთ ოქროს ქალაქში. იმ ქალაქიდან გამოვიდნენ ოქროს ქალები, ოქროს კოკები ედგათ მხარზე, ოქროს წყაროზე მიდიოდნენ.

იმ ქალმა უთხრა:

— ოქროს ქალებო! ოქროს კოკები მხარზე გიდგიათ, ოქროს წყაროზე მიდიხართ, მზეკაბუკის ამბავი ხომ არ გაგიგიათო?

იმ ქალებმა უპახუხეს:

— არ გაგვიგიაო.

მერე იმ ქალმა ოქროს ქალაქში დაიგირავა ერთი აბანო. ხალხს აბანებდა და მზეკაბუკის ამბავს ჰკითხავდა.

ერთხელ ერთ პატარა ყმაწვილს ეტირნა. დედ-მამას ფული არ მიეცა, რომ აბანოში შესულიყო. ქალმა გააბანა ყმაწვილი აბანოში და მზეკაბუკის ამბავი ჰკითხა.

ყმაწვილმა უპასუხა ქალს:

— მზეკაბუკთან მე ვიყავი, ქაჯებს ჰყავთ ტყვედ მოტაცებულიო.

ყმაწვილმა წაიყვანა ის ქალი მზეკაბუკთან და აჩვენა.

მზეკაბუკს შეედგა საარაყე ქვაბები და ქაჯებს საკმელს უხარშავდა. ვაჟმა მისცა იმ ქალს ხორცი და უთხრა:

— გასწი და წადიო!

ქალმა უპასუხა:

— მე შენი გულისთვის ვარ წამოსული და სად უნდა წავიდეო?

მზეკაბუკს ცალკე ოთახი ჰქონდა და ის ქალი იმაში შეიყვანა. მოვიდნენ ქაჯები. მზეკაბუკმა პური აკამა და ქაჯები ისევ წავიდნენ.

მზეკაბუკი შევიდა ქალთან. გაუკეთა თავისი ბეკედი და გაგზავნა თავის დედ-მამასთან.

წავიდა ის ქალი და მივიდა მზეკაბუკის დედ-მამასთან და უთხრა:

— ორი-სამი ღამე დამაყენეთო. ვაჟის დედ-მამამ შეიყვანეს ოთახში, მისცეს სასმელ-საკმელი და დააყენეს.

რომ დაღამდა მოვიდნენ ქაჯები. მზეკაბუკმა ვახშამი მიართვა და ისევ წავიდნენ.

მერე წავიდა ვაჟი და ქალს დაუძახა:

— ეთერ დედოფალო!

ქალმა გამოსძახა:

— ბატონო!

ვაჟმა დაუძახა:

— მშვიდობითაო, — და წავიდა.

მეორე დღეს ვაჟის დედ-მამა შევიდნენ ქალთან და შეიტ-ყვეს, რომ იმ ღამეს მზეჭაბუკი იქ ყოფილიყო.

მზეჭაბუკმა აჭამა კიდევ ქაჯებს პური, წამოვიდა ქალთან და დაუძახა:

— ეთერ დედოფალო!

ქალმა დაუძახა:

— ბატონოო!

— როგორ შენ და შენი ძეო?

— ჩულას მე და ჩალას შენი ძეო!

— ოხრად დაურჩეს მზეჭაბუკის დედას მზეჭაბუკის ოქროს აკვანი, რომ იმისი ძე შიგ არ უწევს; ოხრად დაურჩეს მზეჭა-ბუკის მამას თავისი ოქროს ტახტი, რომ იმისი შვილის მეუღ-ლე ზედ არ უწევს! — დაუძახა ქალს, — მშვიდობითო! — და წავიდა.

მზეჭაბუკის დედ-მამამ გაიგეს, რომ ის ქალთან ყოფილიყო და თავიანთ ოთახში შეიყვანეს. მესამე ღამეს მივიდა ვაჟი და დაუძახა:

— ეთერ დედოფალო! როგორ შენ და შენი ძეო?

ქალმა დაუძახა:

— კარგად მე და შენი ძეო! აბა, ერთი შემოდი, შინ არავინ არის და წყალი მომაწოდეო.

შევიდა უმაწვილი და მიაწოდა. მისცვივდნენ დედ-მამა და კარები მიუკეტეს.

გათენებისას მზეჭაბუკს ქაჯების მოლოდინი რომ ჰქონდა, უთხრა:

— მე მომიტანეთ ერთი კონა ჯარჯი, როგორც მე ვარ, ისე მოვრთავ, დავწვამ და ქაჯებსაც შიგ ჩავატანო.

მოუტანეს დედ-მამამ ერთი კონა ჯარჯი, ის ჯარჯი ისე მორთო, როგორც თვითონ იყო. გაახურებინა საკირე, ჩააგდო შიგ. მოცვივდნენ ქაჯები, ჩაცვივდნენ შიგ, ვითომ უნდა ამოეყ-ვანათ და შიგ კი დაიწვნენ.

მერე ის ვაჟი დედ-მამასთან დარჩა და იქ იცხოვრა.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ერთი მანეთის ხამით დამარხული მკვდარი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი კაცი. ის კაცი ღამით მუშაობდა, დღისით კი ისე იჯდა. ღამე ქსოვდა თითო მანეთის ხამს. მეორე დღეს წაიღებდა და მანეთად ჰყიდდა.

ერთხელ შვილს გაატანა გასაყიდად. შვილმა რომ წაიღო ხამი გასაყიდად, დაინახა, რომ კაცებს მკვდარი მოაქვთ და სცემენ.

ვაჟმა რომ დაინახა სცემდნენ, უთხრა:

— რათა სცემთო?

— ჩვენი მანეთი ჰმართებს და იმისთვის ვცემთო.

ვაჟმა უპასუხა:

— აჰა, ეს ხამი. არც გაზომვა უნდა, მანეთისა არის და ეგ მკვდარი მე მომეცითო.

გამოართვეს ხამი და წავიდნენ.

ყმაწვილმა წამოიღო მკვდარი და წამოვიდა. შინ რომ მოვიდა, მამას უთხრა:

— მამილო, ვისაც ის ხამი მივყიდე, იმან მითხრა: ერთი მანეთის ხამიც წამოიღე და ორ მანეთს ერთად მოგცემო.

მისცა მამამ მანეთის ხამი და წამოვიდა. იმ ხამით იყიდა კუბო, მერე შემოსა, ჩააცვა, დახურა და ის მკვდარი კარგად დამარხა. შინ რომ მივიდა, გარეთ დადგა.

დედ-მამა ამბობდნენ:

— რატომ ის ყმაწვილი არ მოვიდაო?

ამ დროს დედა გარეთ გამოვიდა და დაინახა კარებთან ატუზული ყმაწვილი. შვილმა უთხრა:

— იმ ფულით მკვდარი დავმარხე და შინ ვეღარ მოვსულვარო!

— უჰ, შვილო, მამაშენი მოგკლავსო!

შვილმა უპასუხა:

— დედილო, საგზაოდ ცოტა ფული მომეცი.

მისცა დედამ ფული და წავიდა გზაზე. უკან ერთი ბიჭი დაეწია და უთხრა:

— დავძმობილდეთო.

დაძმობილდნენ და წავიდნენ.

ცოტა იარეს, თუ ბევრი იარეს, მივიდნენ ერთ ქალაქში. რომელმაც მკვდარი დამარხა, იმან უთხრა თავის ძმობილს:

— წავალ, ძმობილო, იქნება მგზავრად ვიყო და დამიგვიანდეს, — გზებს გავიგებო.

ძმობილმა უთხრა:

— წადიო.

წავიდა და მივიდა ერთ ხელმწიფესთან. ამ ხელმწიფეს ჰყავდა ერთი მზეთუნახავი ქალი.

ხელმწიფემ უთხრა:

— შენ რა სულიერი ხარ? ჩემი ქალის შიშით დაბლა ჭინქველას ვერ გაუვლია და ზეცაში ფრინველს, შენ აქ რისთვის მოხვედიო?

ვაჟმა უპასუხა:

— ორ სიტყვას გეტყვი. თუ შენ ის სიტყვა ვერ ამოხსენ, შენი ქალი მე დამრჩესო!

ხელმწიფემ უპასუხა:

— სთქვიო!

ვაჟმა უთხრა:

— ჯერ ძმობილთან მივალ, დავეკითხები და ხვალ დილაზე მოვალო.

წავიდა ის ვაჟი თავის ძმობილთან. მეორე დღეს ძმობილმა ერთი ხელსახოცი გაატანა და უთხრა:

— კარებთან რომ შეხვიდე, ეს ხელსახოცი კარებთან დადე, რომ გითხრან ილაპარაკეო, შენ უპასუხე: ჩემს მაგივრად ხალიჩამ ილაპარაკოს-თქო.

წავიდა ის ვაჟი, მივიდა ხელმწიფესთან. ხელსახოცი კარებთან დადო.

ხელმწიფემ უთხრა:

— ილაპარაკეო.

ვაჟმა უპასუხა:

— თუ თქვენი ნებაც იქნება, ჩემს მაგივრად ხალიჩამ ილაპარაკოსო.

ხალიჩამ დაუძახა:

— ჩვენო ბატონო და პატრონო, მსურს, რომ მაგ ვაჟის მაგივრად მე ვილაპარაკოო.

ხელმწიფემ უპასუხა:

— გსურს და მსურს; მაშ ილაპარაკეო.

ხალიჩამ თქვა:

— სამი ამხანაგი მოდიოდა: დურგალი, დერციკი და მღვდელი. გზაზე დაუღამდათ. გააკეთეს ერთი ქოხი და შიგ შეეიდნენ. გამოვიდა დურგალი და გააკეთა ხის კაცი. მერე გამოვიდა დერციკი, დაინახა, რომ კაცი იყო გაკეთებული, შეკერა ტანისამოსი, მივიდა და ჩააცვა. გამობრძანდა მღვდელი, დაინახა, რომ მორთული კაცი იყო. მივიდა მღვდელი, გადასწერა ჯვარი, აკურთხა, ჩაჰბერა სული და იქცა კაცად. ახლა, ხელმწიფეე, შენ უნდა გაარჩიო, რომელს ერგება ის კაციო.

ხელმწიფე ხან რომელს იტყვის, სამში იმას ერგებაო, ხან რომელს.

ქალმა უპასუხა:

— არა მამაე, ისევ დურგალს ეკუთვნის, რადგან სული იმის გაკეთებულიაო.

ხალიჩამ უპასუხა ქალს:

— თუ ის კაცი დურგალს ეკუთვნის, შენ კიდევ მაგ ვაჟს ეკუთვნიო.

წავიდა ის ვაჟი შინ და ძმობილთან მივიდა.

ძმობილმა ჰკითხა:

— რა ჰქენი შენი საქმისა, მოუგე ის სიტყვაო?

ვაჟმა უპასუხა:

— მოვუგეო.

მეორე დღეს ისევ წამოვიდა ხელმწიფესთან. ძმობილმა უთხრა:

— შენ უთხარი ხელმწიფეს, ჩემს მაგივრად სახლის ჭერმა ილაპარაკოს-თქო.

ვაჟი რომ ხელმწიფესთან მივიდა, ხელმწიფემ უთხრა:

— ილაპარაკეო.

ვაჟმა უთხრა:

— თუ თქვენი ნებაც იქნება, ჩემს მაგივრად სახლის ჭერმა ილაპარაკოსო.

სახლის ჭერმა დაუძახა:

— ჩვენო ბატონო და პატრონო, მე მსურს მაგ ვაჟის მაგივრად ვილაპარაკო!

ხელმწიფემ უთხრა სახლის ჭერს:

— ილაპარაკეო.

სახლის ჭერმა თქვა:

— სამი ამხანაგი იყო. მივიდნენ ერთ ხელმწიფესთან. იმ ხელმწიფეს ჰყავდა ერთი მზეთუნახავი ქალი. ამ ქალმა უთხრა ვაჟებს: ვინც იგეთ საკვირველს რასმეს იყიდის, იმისი ვიქნებიო. წავიდნენ ის ვაჟები. ერთმა იყიდა ისეთი სარკე, რომ ჩაეხედა, ქვეყნიერება ჩანდა; მეორემ იყიდა ისეთი ეტლი, რომ ერთ წუთს ერთ ვერსს გაირბენდა; მესამემ იყიდა ისეთი ვარდი, მკვდარს რომ მოუსვამდა, გააცოცხლებდა. ერთმა ჩაიხედა სარკეში და დაინახა, რომ ქალი მომკვდარიყო; მეორემ ეტლში ჩასხა და ერთ წამზე მივიდნენ იქ და მართლა ქალი მკვდარი დახვდათ. მოუსვა მესამე ვაჟმა უკვდავების ვარდი და გააცოცხლა ქალი. ახლა თქვენ უნდა გაარჩიოთ, რომელს ერგება ის ქალიო.

ხელმწიფემ ვერ გაარჩია.

ქალმა უთხრა:

— ვინც უკვდავების ვარდი მოუსვა, იმას ერგებაო.

— თუ ის ქალი იმას ერგება, შენ კიდევ ამ ვაჟს ერგებიო, — დაუძახა სახლის ჭერმა და იმ ვაჟს დარჩა ის ქალი.

მერმე უთხრა იმ ვაჟმა ხელმწიფეს:

— მზითევს არას გაატანო?

ხელმწიფემ უთხრა:

— რატომაც არას გავატან. აი ჩემი სარჩო-საბადებელი, შენ წაიღეო.

იმ ვაჟმა წაიყვანა ქალი და ხელმწიფემაც ბევრი ფული გაატანა. იმის ძმობილი ზეცას წავიდა და ის ვაჟი კიდევ თავის დედ-მამასთან ცოლით ერთად.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ალექსანდრესი

ერთ ქვრივ დედაკაცსა ჰყავდა სამი ქალი. უფროსმა ქალმა სთხოვა დედას:

— იგეთი სარკე მომიტანე, თითონ ჩამახედოს, ცა და ქვეყანა შიგა ჩანდეს; თითონ დაიხუროს, თითონ შევიდეს და ბარგში ჩაიდოსო.

შუათანა ქალმა სთხოვა დედას:

— იგეთი მოსახვევი მომიტანე, თითონ მომეხვიოს, მომეხადოს, დაიკეცოს, თითონ წავიდეს და ბარგში ჩაიდოსო.

ახლა უმცროსმა ქალმა სთხოვა დედას:

— იგეთი ედემ-ყვავილი მომიტანე, ყბები გამოვიესოო.

მოუტანა დიდს სარკე, შუათანას მოსახვევი. წავიდა დევის ბაღში, მოიპარა ედემ-ყვავილი, მოუტანა უმცროსს ქალს და გამოუვსო ყბები. დევი სანადიროდ იყო წასული. გაიგო ბაღში სწორედ ედემ-ყვავილი მომპარესო, დაანება ნადიროობას თავი და წამოვიდა თავის ბაღში. ედემ-ყვავილი დაკრეფილი დახვდა. ადგა და წამოკიდა დევი. მივიდა ქვრივი დედაკაცის კარზე, დაიძახა:

— სახლის პატრონოო!

გაიხედა უმცროსმა ქალმა და უთხრა დედას:

— გეძახიან, დედაო!

დედამ უთხრა:

— შვილო, შვილო, გაიხედეო!

— ვისაც სარკე მოუტანე, იმან გაიხედოსო.

ახლა მეორეს უთხრა:

— ადე, შენ გაიხედეო!

— ვისაც ედემ-ყვავილი მოუტანე, იმან გაიხედოსო!

— ადე, დედა გენაცვალოს, გაიხედეო!

მიდგა მარო კარზე და დევს უთხრა:

— ბრძანე, დედას მოვახსენებო.

— ახლო მოდი და გეტყვიო.

მივიდა მარო, დასტაცა ხელი დევმა, შემოისო ცხენზე და წაიყვანა შინ, დასვა ხალიჩაზე და უთხრა შინაურებს:

— ამ ქალს არა გააკეთებინოთ რა, ეგრე იჯდესო.

ადგა დევი, წავიდა სანადიროდ. მაგრამ ქალმა არ დაიშალა, ყველაფერს აკეთებდა. დედის სურვილმა მოუარა; ერთი განაყოფის დევის დედა იყო ბებერი, იმას უთხრა:

— ბატონო, დედა მინდა, გეცოდინება რამე, წამიყვანე დედასთანაო.

ბებერმა უთხრა:

— შვილო, წითელი ღვინო გექნებათ, ერთი ხელადა მომაწოდეო.

იმან ნახევარი ჩაფით მიაწოდა. რაც ჯალაბობა ჰყავდა, ყველას გაუკეთა სათითაო ჭიქა ბანგი; მეორე დილას დაუძახა ქალს, მიაწოდა ერთი ხელადა და უთხრა:

— თითო ჭიქა დაალევინე, დიდსა და პატარას, შენ კი არ დალიოვო.

გაშალეს სუფრა, მიიტანა ქალმა ღვინო.

— დედამთილმა ჭაშნიკი მოგაწოდათო, — და ყველას თითო ჭიქა დაალევინა.

— რატომ შენ კი არ დალევო?

— მე იქ დამალევინაო!

დიდი და პატარა სულ გაწყდნენ.

მარომ ბაღში დაკრიფა ედემ-ყვავილი და გამოვიდა. უთხრა იმ ბებერს:

— გზა მასწავლე, წავიდე დედასთანაო.

— მე კი ვერ გამოგყვები, შვილო. რომ გამიგოს დევმა,

გადამყლაპავს, აი, ემ გზას დაადექ, წადი სწორედ, რომ წახვიდე, მავან ალაგას ციხეა, თუ მოგასწროს დევმა, სამჯერ ტაში დაჰკარ, სამჯერ უთხარ: ციხევ, კარი მიყავ, დევი მომდევს შესაჭმელად-თქო და ციხე შეგიშვებსო.

ქალი ასეც მოიქცა და ციხემ კარი უყო. შევიდა მარო შიგ. მოვიდა დევიც.

— გამოდი, მარო, არას გერჩიო!

— რა ვქნა, ვერ გამოვალ, კარი არა აქვსო, — უპასუხა ქალმა.

წავიდა დევი. ციხეში ერთი ყმაწვილი მარხია მზისგან დამწყვდეული: დღისით მკვდარია, ღამე ცოცხალი. ღვთისგან მოსდის სასმელ-საჭმელი; კიდეც სჭამს, კიდეც ინახავს. სამ ღამეს ეპარება მარო და ის უჭამს. ის ყმაწვილი ვეღარც ძღება, ვეღარც ინახავს.

მეოთხე ღამეს თქვა ყმაწვილმა:

— აქ სწორედ არის ვინმე და მპარავსო.

აანთო სანთელი, დაიარა ციხე: ციხის თახჩაში ედემ-ყვავილით გალაღებული მარო იყო.

ვაჟმა უთხრა:

— შენ ცოლი, და მე ქმარიო!

— არა, — უთხრა მარომ, — შენ ძმა და მე — დაო.

— არა, მე დაგასწარი, შენ ცოლი და მე — ქმარიო!

— კარგი, აგრე იყოსო!

მარო და ვაჟი ცოლ-ქმარნი იყვნენ. ქმარი დღისით კვდებოდა, იჯდა მარო და ტიროდა. როცა გაცოცხლდა უთხრა:

— ნუ ტირი, მე დღე მკვდარი ვარ, ღამე ცოცხალიო! მარომ აღარ იტირა.

მერე დაორსულდა და დრო რომ მოუვიდა, უთხრა ვაჟს:

— არავინ არა გყავს, რომ წავიდე იმათთანაო?

ვაჟმა მისცა ნეკის ბეჭედი:

— წადი მავან ალაგას და დაიძახე. ძაღლი მოვარდება, ჩემი ნეკის ბეჭედი მიუშვირე, იცნობენ და ხმასაც აღარ გაგცემენო.

წავიდა მარო და დაიძახა. გამოცვივდნენ ძაღლები. უჩვენა ნეკის ბეჭედი, ხმაც აღარ გასცეს, გამოჰხედეს.

ქალმა უთხრა:

— ალაგი გექნებათ, დამაყენეთო!

ჯერ უარი უთხრეს:

— არა გვაქვსო! მერე საქათმე გამოხვეტეს და დააყენეს იმაში.

იმ ღამეს ეყოლა ოქროსთმიანი ვაჟი. მივიდა ქმარი და დაუძახა:

— მარიამ ქალოო!

— რაო, ბატონოო?!

— რა არის შენი საყოლიო?

— ოქროსთმიანი ვაჟიო.

— რა არის შენი საჭმელიო?

— ბატონო, ღვთის წყალობით კუტ-მატიო!

— რა არის შენი საგებიო?

— ბატონო, ღვთის წყალობით ფიჩვი, ფიჩ-მაჩიო!

— ვაი შენ, სად არის შენი საგები დორი-დოშაკი? სად არის შენი საჭმელი ნუში-ქიშმიშიო?

მეორე დღეს მოახლემ შეუტანა ამბავი ვაჟის დედ-მამას:

— ჩვენი ალექსანდრე იყოო.

გაუჯავრდა:

— ჩემი ალექსანდრესი ძვლებიც აღარ არისო!

დააყენა მეორე დღეს გამდელი.

მოვიდა ალექსანდრე და დაუძახა:

— მარო ქალო!

— ბატონოო!

— რა არის შენი საყოლიო?

— ოქროსთმიანი ვაჟიო.

— რა არის შენი საჭმელიო?

— ბატონო, ღვთის წყალობით კუტი —კუტ-მატიო!

— რა არის შენი საწოლიო.

— ბატონო, ღვთის წყალობით ფიჩვი, ფიჩ-მაჩიო.

მეორე დღეს უთხრა გამდელმა დედას:

— ჩვენი ალექსანდრეაო!

ამის შემდეგ გამოუტანეს ლოგინი და ყმაწვილიც გამოიყვანეს. იმ ღამეს გამოვიდა დედა და დაუდგა.

მივიდა ალექსანდრე. მაშინ დედა გავიდა და უთხრა მაროს:

— შეჰფიცე, არავინ არის-თქო. გადმოდი, შენი თვალით ნახე, იქნება არც ვაჟი მყავს და არაფერი-თქო.

ალექსანდრე მიდიოდა, დედა კარზე მიეგება და მოეხვია:

— შენი ჭირიმე, შვილო, რომ მნახეო.

— გამიშვი, დედავ, თორემ მოვკვდები, აღარც დღე გავცოცხლდები და აღარც ღამეო.

მერმე გათენდა. მოკვდა ალექსანდრე. აღარც დღე გაცოცხლდა და აღარც ღამე. ადგა მარო, ჩაიცვა რკინის ქალამნები და ტყავის კაბა, ყმაწვილი კალთაში გამოიხვია და უთხრა ალექსანდრეს დედ-მამას:

— არ დამარხოთ ჩემს მოსვლამდისო! — მარო წავიდა მზის დედასთან.

დაინახა, რომ ხნავდნენ. სულ ყველა რკინისაა. ხოცავდნენ საქონელს, და მაინც ვერაფერს ხნავდნენ.

სალამი მისცა. ჰკითხეს:

— სად მიდიხარო?

— ესე, ესეა ჩემი საქმე და მზის დედასთან მივდივარო.

— მაშ ჩვენც გაგვიგე რამე, რომ ასე ვიტანჯებით და ვწვალობთო. — გაატარეს.

ახლა ერთ ალაგას გაიარა: იდგნენ, ჯაგებს ხელითა ჰგლეჯდნენ. იმათაც ისე უთხრა.

— ჩვენც გაგვიგე რამე, რომ ასე ვწვალობთო.

— გამატარეთ და ამბავს მოგიტანთო.

— ბევრს შენისთანას გაუვლია, გამოვლით კი აღარ გამოუვლიაო.

გაიარა. მივიდა ერთ ირემთან. ისეთია ის ირემი, რქებიცისთვის აქვს მიბჯენილი.

— რქებზე ამატარე, ამბავს ჩამოგიტანო!

— ავლილი ბევრი მინახავს, ჩამოვლილი კი აღარ; თუ ახვიდე, მეც შემიტყვე რამე, რომ ამოდენა რქა მეზრდება, რა არის წამალიო? — აატარა რქებზე.

სასამხროზე მზე რომ მივიდა, დაუძახა მზის დედას.

მზის დედამ უთხრა:

— რა ხარ, რა სულიერი ხარ, აქ რამ მოგიყვანა? ჩემი შვილის შიშით მაღლა ფრინველს ვერ გაუვლია, დაბლა—ჭიანჭველასაო.

ელაპარაკა მარო თავის ჭირ-ბოროტებაზე. მზის დედამ მარო მახათად აქცია, იმისი შვილი ნემსად და ორივე გააკეთა დედაბოძში.

მოვიდა მზე და უთხრა დედას:

— ადამიანის სუნი მომდისო!

— შენი შიშით აქ ადამიანს რა უნდა? მზის უკან ნაგავს გადმოჰყრიდნენ, იმის სუნი მოგდისო.

მეორე დილას მიუტანა ტაშტი.

— ამაში დაიბანე ხელ-პირი, აღარ შემიძლიან, გავუტან, ქათმებს ჩავუღვრიო.

— უამისოდ არ დაგიბანინებია და ახლა რა არისო, — უთხრა შვილმა.

— მაშინ შემეძლო, ახლა აღარ შემიძლიანო.

დაიბანა მზემ პირი და წავიდა.

ქალი ქალად აქცია მზის დედამ, ყმაწვილი ყმაწვილად. ჩაუსხა მზის ნაბანი ბოთლში, დაურეკა მზის ნაჭერი ხელსახოცი, ჩაუდო ჯიბეში და გამოატანა. ირმისა უთხრა: გაზაფხულის წყალი დალიოს და გასცვივა; ჯაგებისათვის წალდი გააკეთებინონ და გუთანს მარტო სახნის-საკვეთი უყონ რკინისაო.

ჩამოვიდა მარო და ირემს უთხრა:

— გაიქნიე, გამოიქნიე თავი, გაზაფხულის წყალი დალიე და გაგცვივა რქებიო.

ირემმა დალია გაზაფხულის წყალი, ბალახი მოძოვა და გასცვივდა რქები.

ახლა იმ კაცთან გამოიარა და უთხრა:

— მეფეელს წალდი გააკეთებინე, მოიტანე და იმითი მოსჭერიო.

წავიდა, გააკეთებინა, მოიტანა და მოსჭრა. ახლა გამოიარა გუთანთან და უთხრა:

— სახნის-საკვეთი — რკინისა, გუთანი, უღელი, სახრე — ხისა. წადით და ისე ხანითო.

წავიდნენ და გამართეს გუთანი. დაიწყეს ხვნა, მოისვენა ხარმა.

მივიდა მარო შინ. ჯერ პირი დაბანა, მერე ხელები და ახლა ფეხები. მერე მოჰყვა და მზის ნაჭერი ხელსახოცით გაწმინდა.

ალექსანდრემ თვალები გაახილა, გაიზმორა და სთქვა:

— რამდენი მძინებია? რატომ არ გამაღვიძეთო?

გაცოცხლდა და აღარც დღე მოკვდა და აღარც ღამე. იმის დედ-მამამ შეჰყარა თავის საყმო, დასწერა ჯვარი, გადიხადა ქორწილი. თავის ტახტი დაუთმო დედ-მამამ თავის შვილსა და იმის ცოლს.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ფოკუსი
ფეკრეზილი
ზლუკრეზი

ფაშკუნდი

იყო და არა იყო რა, ერთ ქვეყანაში ერთი დიდებული ხელმწიფე მეფობდა. ჰყავდა სამი ვაჟი, ჰქონდა აუარებელი სიმდიდრე და იმ სიმდიდრესთან, თვალსა და მარგალიტთან ერთად ჰქონდა ერთი დიდი ბაღი. იმ ბაღში ერთი დიდი ვაშლი ედგა, რომელიც ქუდისოდენა ვაშლებს ისხამდა. ხელმწიფე თავის თვალებივით უფრთხილდებოდა ამ ვაშლებს, არც თვითონ ჭკრეფდა, არც სხვას აკრეფინებდა, მაგრამ აი შეეჩვია რაღაც ამ ბაღს და სულ გააჩანაგა. გადის დღე, ხელმწიფეს რჩეული ვაშლები თითოობით აკლდება. შეწუხდა ძალიან ხელმწიფე, დაიბარა შვილები და უთხრა:

— აი, შვილებო, ბაღში ერთი ვაშლი გვიდგია, ისიც ვერ შეგვინახია, სახელმწიფოს როგორ შევინახავთ, გვპარავს ვიღაც და ჩვენ კი ვერ გაგვიგია, ვინ არის ჩვენი მტერიო. წადით, უყარაულეთ და რომელიც იმის ქურდს დაიჭერს, მეფობას იმას მივცემო!

ადგნენ ხელმწიფის შვილები და მოჰყვნენ რიგით ყარაულობას.

რიგი უფროსს ძმას ჰხვდა. ის წავიდა, დაწვა ვაშლის ძირში და ერთი მაგრად დაიძინა. იმ ღამეს მოვიდა დევი, მოკრიფა ვაშლები და გასწია.

მეორე დღეს მივიდა სახლში უფროსი ძმა და უთხრა:

— წუხელ არავინ მოსულა, სუ თეთრად გავათენეო.

მეორე დღეს დარაჯობის რიგი საშუალო ძმაზე მიდგა. იმანაც დაიძინა. დევი მოვიდა, მოკრიფა ვაშლები და წავიდა.

მეორე დღეს მოვიდა შინ და სთქვა:

— არავინ მოსულაო!

მესამე ღამეს უმცროსს მიერგო დარაჯობა. იმან აიღო მშვილდ-ისარი და გასწია საყარაულოდ. ძმებმა დასცინეს უმცროსს:

— აბა, შენ კი აუცილებლად დაიჭერ იმას, აღარ გაუშვებო.

— თუ არავის მოვიყვან, მე ხომ მთელი მოგივალთო, — უთხრა ძმამ და გაუდგა თავის გზას.

იმ ღამეს ვაჟს არ დაუძინია. დარაჯობდა და ელოდა ვაშლების ქურდს. შუაღამე იყო, რომ მოვიდა ერთი დევი და ავიდა ვაშლზე და დაუწყო კრეფა. ვაჟმა მოჰზიდა მშვილდს და გაანება ისარს თავი. დაიწივლა ისარმა და შაერჭო ღრმად გულში დევს. დაიღრიალა დევმა, იტაცა ისარს ხელი და უნდოდა ამოეგლიჯა, მაგრამ ვერ ამოიძრო. ჩამოვარდა ღრიალით და მოფხუჭა, გაჰყვა თან სისხლის კვალი.

რა გათენდა, ვაჟი მივიდა სახლში, მამას უთხრა:

— ჩვენი ვაშლის ქურდი დავკოდე და მოძებნა უნდაო.

ძმებს სიცილადაც არ ეკმავა იმის საუბარი, მაგრამ ის ადგა და უთხრა:

— გამომყევით და მე დაგიმტკიცებთ, რომ ტყუილი არ ვიცი.

ადგნენ ეს ძმები, აისხეს იარაღი და გასწიეს დევის ნაკვალევზე. იარა სისხლმა და იარეს იმათ. ბოლოს სისხლის კვალი ერთ დიდ ქვასთან გათავდა. დევი მისულიყო, აეხადა ის ქვა და შიგ ჩამძვრალიყო. ძმებმა გადააგორეს ეს ქვა და დააპირეს შიგ ჩასვლა. წინ-წინ უფროსი ძმა უნდა ჩასულიყო. მოაბეს უფროს ძმას თოკი და ჩაუშვეს დევის სოროში. ბიეს დევის ბაყბაყი მოესმა, შეშინდა და დაუძახა ძმებს:

— ამიყვანეთ! ამიყვანეთო!

მოაბეს მეორე ძმას თოკი და ახლა ის ჩაუშვეს. მაგრამ იმანაც დაიწყო ყვირილი:

— ამიყვანეთო, — და ამაიყვანეს.

ჯერი უმცროსზე მიდგა. მოაბეს თოკი და ჩაუშვეს. მოუმატა დევმა ბაყბაყს და ვაჟმაც დაუძახა ძმებს:

— ჩამიშვით! ჩამიშვითო!

ჩაუშვეს იმათაც და ჩავიდა ვაჟი დევის სახლში. კერაში დევის დედა იჯდა, ფაფასა ჰხარშაკდა. ვაჟი მივიდა და ჰკითხა:

— რასა ჰხარშავ, დედავ, ვისთვის გინდაო?

— შვილი ნყავ ავად და იმისთვის მინდაო, — უპასუხა ბებერმა.

— რა სტკივაო? — ჰკითხა ვაჟმა.

— ნაისრალიაო.

— მე გასწავლი იმის წამალს, — უთხრა ვაჟმა, — აიღე, ააღუღე ერთი ქობი წურვილი ერბო და ნაისრალში ჩაასხიო.

ააღუღა დევის დედამ ერთი ქობი წურვილი ერბო, ჩაასხა შვილს ნაისრალში და ფეხები კი გააფშეკინა. ამოაძრო ვაჟმა დევს გულიდან ისარი, ბებერს თავი მოსჭრა და წავიდა დევის სახლის დასათვალიერებლად.

ვაჟმა ერთ ოთახში სამი მზეთუნახავი ქალი ნახა. წამოიყვანა ისენი და დაუძახა ძმებს:

— თოკი ჩამამაწვადეთო! — ჩაუშვეს თოკი და ააყვანინა უფროსი და, — ეგ უფროსსაო, — დაუძახა ვაჟმა.

მერე მეორე ააყვანინა, ის საშუალო ძმისთვის. თავის საცოლე უნდა აეყვანინა, მაგრამ საცოლემ უარი უთხრა:

— ძმები გიღალატებენ, ჯერ შენ ადი, მერე მეც ამიყვანეო.

ვაჟი მაინც გადაეკიდა.

— თუ არ იშლი და მე მგზავნი, — უთხრა საცოლემ, — ვიცი, გიღალატებენ, შენ აქ დაჰრჩები, ესე გაივლი, ერთი ოთახია, იქ ორი ცხვარი აბია, ერთი თეთრი და ერთი შავი; შავზე შეჰჯდები — აქვე დაჰრჩები, თეთრზე შეჰჯდები — ქვეცას წახვალ. იცოდე, როდესაც ქვეცას გაგაქანებს ის ცხვარი, შენ დაიძახე: „ბებრის ბანი ბამბიანი, ბებრის ბანი ბამბიანი“, და რბილად დაეცემიო.

აგზავნა საცოლე ვაჟმა და როგორც კი ავიდა უმცროსი

ძმის საცოლე, ძმებმა თოკი მოჰკვეთეს, წავიდნენ სახლში და წაიყვანეს ქალიც.

ვაჟი რაკი დევის სახლში დარჩა, ჯერ დაღონდა, მაგრამ ბოლოს მოაგონდა ცხვრები და წავიდა იმათ საძებნელად. იპოვა, გადაჯდა თეთრ ცხვარზე და გასწია ქვეცას: „ბებრის ბანი ბამბიანი! ბებრის ბანი ბამბიანიო!“ და ვაჟი ბებრის ბამბიან ბანზე კი დაეცა. ადგა და შევიდა ბებრის სახლში. ბებერი ბრმა ყოფილიყო ცალი თვალით, ფაფა ეხარშა. ვაჟი მივიდა, მიუჯდა ბრმა თვალისაკენ და დაუწყო ფაფას ჭამა. ბებერს ფაფა მალე გაუთავდა, მოიხედა, ნახა რომ ვაჟი ზის.

— ვინა ხარო?—ჰკითხა.

— შენი შვილიო!

ბებერი მძლივ დაესწვრა ვაჟს; დააყენა თავისთან და უვლიდა შვილივით.

ერთხელ ვაჟმა ნახა, რომ ბებერს დაუცრია ფქვილი, გადალაჯულა ვარცლზე და რაღაც უნდა ქნას. ვაჟმა დაუძახა:

— დაიცა, დედავ. დაიცა, რას შვრებიო?

— წყალი დევს უპერია, — უთხრა ბებერმა, — და მაშ რით მოვზილოვო?

— მე მოგიტან, — უთხრა ვაჟმა, — კოკა მომეციო.

ჯერ კი არ უშვებდა ბებერი:

— მოგკლავს, შვილოო, — მაგრამ ვაჟმა არ დაიშალა და წავიდა...

მიიტანა წყალზე კოკა და ამოავსო.

— ვინა ხარ, — დაუძახა დევმა, — ჩემი შიშით აქ ბუზიც ვერ დაიბზუვლებს და შენ რას მოუყვანიხარო?

— სტუმარი ვარ შენიო, — დაუძახა ვაჟმა.

— კარგი, წაიღე, — დაუძახა დევმა, — ეგ ერთი სტუმროობით გეპატიებაო.

— წავიდა ვაჟი, წაიღო წყალი და ჩამაურიგეს მთელ ქალაქს კვერცხის ნაჭუჭითა.

მოტანილი წყალი რომ გაუთავდა, ვაჟმა აიღო ისევ კოკები და გასწია წყალზე. დევმა ფეხის ხმა გაიგონა და დაუძახა:

— ვინა ხარო?

— მე, შენი სტუმარიო, — უპასუხა ვაჟმა.

დევმა არაფერი უთხრა. წამოიღო წყალი, ჩამოურიგეს კიდევ ქალაქს კვერცხის ნაჭუჭით, მაგრამ გაუთავდა მოტანილი წყალი და მაუნდა ისევ წასვლა. აისხა იარაღი ვაჟმა, აიღო მშვილდი და ისარი და გასწია. მივიდა წყალზე ვაჟი და აავსო კოკები. დევმა დაუძახა:

— ვინა ხარო?

— მე, შენი სტუმარიო, — დაუძახა ვაჟმა.

— ერთხელ სტუმარი, ორჯერ სტუმარი, მესამედ რაღა სტუმარიო! — დაიღრიალა დევმა და გამეემართა ვაჟისაკენ. ვაჟმაც გაისწორა იარაღი და მიეგება.

დაიწყეს ბრძოლა. მაიქნია ვაჟმა და დასცა დევი მუხლამდის ქვიშაში; მაიქნია დევმა, დასცა ვაჟიც მუხლამდის; მაიქნია ვაჟმა, დასცა წელამდის დევი; მაიქნია დევმა, დასცა წელამდის ვაჟი. ამოუხტა საჩქაროდ ვაჟი, მაიქნია, დასცა დევი ყელამდის, წამოუსო ხმალი და მოაგდებინა თავი. ამოიღო დანა და დაარჭო მოჭრილ თავში. თვითონ სახლში წავიდა და არავის კი არ უთხრა დევის სიკვდილი; ბებერს კი უთხრა: — წადი, წყალი მოიტანეო.

გავარდა ქალაქში დევის სიკვდილის ამბავი. მოატყდა წყალს უთვალავი ხალხი და საქონელი. სვამდნენ, ზოგნი იქვე სკდებოდნენ წყლის სმით, ზოგნიც ჩიდიოდნენ სახლში და იქ იხოცებოდნენ.

გაიგო ხელმწიფემ დევის სიკვდილი, მაშინვე უბრძანა მოყვანა დევისმკვლელისა. მოვიდა მთელი ქალაქი, მთელი იმისი სახელმწიფო, მაგრამ იმათში დევისმკვლელი კი არ ერია. ზოგნი ძალად იბრალებდნენ დევის მოკვლას, წაიყვანდნენ და ეტყოდნენ:

— აბა, თუ შენა ხარ, ეს დანა ამოაძრეო! — მაგრამ დანა ვერავინ ამოაძრო. რომ ვერა და ვერ იპოვეს დევისმკვლელი, ხელმწიფემ იკითხა:

— განა ყველანი არიან აქ, ვინც ჩემს სახელმწიფოში ცხოვრობსო?

— ყველანი, ერთი ბებრისა და იმის ნაშვილობის გარდაო, — უთხრეს ხელმწიფეს.

მაშინვე გაგზავნეს ბებრისა და იმის ნაშვილობის მოსაყვანად. მოვიდა ვაჟი. დანაც ამოაძრო და გამოტყდა კიდეც:

— დევი მე მოვკალიო.

წაიყვანა ხელმწიფემ სასახლეში და გაუმართა ნადიმი და ლხინ-გახარება.

— რა გინდა, რით დაგასაჩუქრო? — ჰკითხა ხელმწიფემ ვაჟს. — რასაცა მთხოვ, მოგცემ; დარჩი ჩვენთან და ტახტსაც შენ დაგიტოვებო.

— მე აქაური რომ არა ვარ, — უთხრა ვაჟმა, — ზეითა ქვეყნელი ვარ, და, თუ როგორმე იქ ამიყვანთ, ის იქნება ჩემთვის უდიდესი საჩუქარი. თუ ვერ ამიყვანთ, ის მაინც მასწავლეთ, როგორ უნდა ავიდეს კაცი ზეითა ქვეყანაშიო.

— იქ მხოლოდ ფაშკუნდს შეუძლიან აყვანაო, — უთხრეს ვაჟს.

ვაჟმა აისხა იარაღი და წავიდა ფაშკუნდისაკენ. ფაშკუნდის ბარტყებს გველვეშაპი ჰყოლიყო შეჩვეული და ეჭამა. ვაჟმა ნახა, რომ ფაშკუნდის ერთი ბარტყი კი ტირის და ერთი კი იცინის.

— ერთს ან რა გატირებს, — ჰკითხა ვაჟმა, — და ან მეორეს რა გაცინებსო?

რომელიცა ტიროდა, იმან უთხრა:

— მე ის მატირებს, რომ დღეს გველვეშაპი მოვა და შემჭამსო. რომელიც იცინოდა, იმან უთხრა:

— მე ხვალ შემჭამს გველვეშაპი, ერთი დღე კიდევ დამრჩომია სიცოცხლისა და ის მაცინებსო.

— თქვენ ნუღარაფრისა ნუ გეშინიათ, — უთხრა ვაჟმა, — მე ვიცი და იმ გველვეშაპმაო.

დაუჯდა ვაჟი და დაუწყო მოლოდინი გველვეშაპს. მალე მზეც დაბნელდა. ფაშკუნდის შვილებმა უთხრეს ვაჟს:

— ახლა მოდისო.

ვაჟმა ჩააგდო კილოში ისარი და გველვეშაპი რომ გაუსწორდა, გაანება თავი და გულში კი გააგდებინა. დაეცა მკვდა-

რი გველვეშაპი და აუშო საძაგელი სუნი. აკაფა ვაჟმა გველვეშაპი და ააგო მთად ბუდის გვერდებზე. ცოტა ხნის შემდეგ მოისმა ქუხილი და წამოწვიმა კიდეც.

— ეს რა არიო? — ჰკითხა ფაშკუნდის შვილებს ვაჟმა.

— ეგ ჩვენი დედა ტირის, ცრემლსა ჰღვრის ჩვენზე, ჰგონია, გველვეშაპმა გადაგვყლაპაო.

ვაჟი დამალეს. მოვიდა ფაშკუნდი. ნახა ცოცხალი შვილები და სიხარულით ცას დაეწია.

— ვინ გიხსნათ, შვილებო, ვინა? — ჰკითხავდა გახარებული ფაშკუნდი შვილებს, — ვინ მოვიდა, ის ღვთის ნაკურთხი კაციო?

— თუ არ შესჭამ, გაჩვენებთო, — უთხრეს შვილებმა.

— ჩემი შვილების მხსნელს, როგორ დავუშავებ რამეს, მაჩვენეთო, — უთხრა ფაშკუნდმა.

შვილებმა გამოუჩინეს ვაჟი. ფაშკუნდი გადაეხვია ვაჟს, მოჰხვია მხრები, მიიკრა გულზე და გვერდები კი ჩაამტვრია, მაგრამ მოუსო ფთე და მაარჩინა:

— რას დამდებ ვალად, რა გინდა, რა მოგცე, ე შვილები რო გადამირჩინეო? — უთხრა ფაშკუნდმა.

— ზევით ქვეყანაში ამიყვანე, მე იქაური ვარ, — უპასუხა ვაჟმა, — და ის დამდე სიკეთედაო.

— წადი, — უთხრა ფაშკუნდმა, — ერთი კოდი აავსებინე ხორცით. ერთ მხარზე ის დამადგი, ერთზე შენ დამაჯექ და აგიყვანო.

ვაჟმა ქნა ისე, როგორც ფაშკუნდმა უთხრა. ერთ მხარზე ხორციანი კოდი დაადგა, ერთზე თვითონ დააჯდა და გასწიეს. რამდენიც შემოტრიალდებოდა ფაშკუნდი, ვაჟი იმდენ ნაჭერ ხორცს შეაჭმევდა. ბოლოს ერთი ნაჭერი დააკლდა. ვაჟმა გამოიჭრა წვივი და ის შეაჭამა. მას შემდეგ სახრელში, წვივის ზევით გამოჭრილივითა აქვსო.

— ოჰ! ეს რა გემრიელი რამ შემაჭამე, — უთხრა ფაშკუნდმა, — რა იყოვო?

— ეგ ჩემი ხორცი იყოვო, — უპასუხა ვაჟმა.

— ეგ რო მცოდნიყო, თუ ეგეთი გემრიელი იყო კაცის ხორცი, აქამდინვე შეგჭამდიო, — უთხრა ფაშკუნდმა. გამოუსო ფთე, გაუმთელა წყლული, გადმოსო მიწაზე, გამოეთხოვა და წავიდა.

ვაჟი გაუდგა გზას. ბევრი იარა, ცოტა იარა, ბოლოს თავის სახელმწიფოში მივიდა. გზაზე ერთ მეღორეს შეჰხვდა. მეღორე იჯდა და ტიროდა. ვაჟი მივიდა იმასთან და ჰკითხა:

— ან ვისი ხარ და ან რა გატირებსო?

— რა არ მატირებს, — უთხრა მეღორემ, — ჩემს ხელმწიფის შვილს ქორწილი აქვს, უმცროსი ძმა კი დაჰკარგეს, და უფროსი კი იმის საცოლეზე იწერს ჯვარსაო.

— შენა, — უთხრა მეღორეს ვაჟმა, — ეგ ტანისამოსი გაიხადე, მაგას მე ჩავიცვამ, ჩემი ტანისამოსი შენ ჩაიცვი. მე ვარ იმათი უმცროსი ძმა. მივალ და ვნახოთ, როგორ დაიწერენ ჯვარსო.

ჩაიცვა ვაჟმა მეღორის ტანისამოსი და გასწია ძმებთან. უფროსი ძმა იჯდა და მხიარულობდა. უმცროსი ძმის მშვილდი ეჭირა დაჯარებულ ხალხს ხელში და ეწეოდნენ:

— აბა, ვინ მოსწევს და ვინ ვერაო?

ჩამოატარეს მშვილდი, მაგრამ ვერავინ მასწია. ჯერი პატრონზე მიდგა.

— მიეცით ე მშვილდი ჩემს მეღორეს, — დაიძახა უფროსმა ძმამ, — იქნება მაგან მოსწიოსო.

მისცეს მშვილდი. ვაჟმა მასწია მშვილდს, ჩააგდო ისარი და დაიძახა:

— ხარსა თუ ფურსაო?

ქალმა იცნო თავის საქმრო და გული გაეხსნა.

— ხარსა, ფურისა რა ბრალიაო, — დაუძახა ვაჟს.

ვაჟმა მოკლა ძმა ისრით, დაიწერა ჯვარი თავის საცოლეზე და დაიწყო ხელმწიფობა...

შაშვი და მელა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი შაშვი. ააშენა ბუდე ერთ დაბურულ ტყეში. გამოჩეკა ბარტყები და ცხოვრობდა ტკბილად თავისთვის. გაიგო მელიამ, რომ შაშვს ბარტყები ჰყავსო, მივიდა იმის ბუდესთან და შესძახა:

— შაშვო, შვილები მომეც, თორემ დაგიპერ და შენც შეგჭამო.

— თავი დამანებე, — უპასუხა შაშვმა, — თორე ისეთს დავიძახებ, რომ რაც რამ ცის ძირს ორფეხები არიან, სუ აქ მოვლენო.

— მე ისეთს დავიხავლებ, რომ მთელი ოთხფეხობა აქ მოვა, — უპასუხა მელიამ.

დაიძახა შაშვმა და მოვიდა მთელი ორფეხობა, რაც რამ ან ფრინველი იყო და ან კაცი, სულ იქ მოვიდა. დაიხავლა მელიამ, და რაც კი რამ იყო ქვეყანაზე ოთხფეხი, იქ მოიღო გრიალი. შეექმნათ საშინელი ომი და სისხლის ღვრა. ოთხფეხებმა დაამარცხეს ორფეხები. დაჰხოცეს სულ ერთიან, ზოგი დაჰპრეს და გაჰფანტეს. ერთი კაცი გადაჰრჩომია ამ ომს. მოდის და გზაზე დაპრილი სვავი ნახა. წაიყვანა სახლში, უწამლა. დაუკლა ცხვარი და აპამა. მეორე დღეს სვავი დაემზადა შინ წასასვლელად. კაცს უთხრა:

— მოდი, შემჯე მხრებზე, ჩემ დედ-მამასთან წაგიყვან. ვიცი ისენი გკითხავენ: რა მოგცეთ, რო შვილი მოგვირჩინეო,

და შენ სხვა არაფერი არ გამაართვა, ერთი ხელსაფქვავა აქვს და იმისი უთხარ, ის მომეცით-თქო.

შეისვა ეს კაცი სვავმა მეორე დღეს მხრებზე და გასწია სახლში. სვავის დედ-მამამ სიხარულით მიიღეს შვილის დამ-ხსნელი.

— რა მოგცეთო? — ჰკითხეს, როდესაც კაცი დაემზადა წა-სასვლელად.

— თქვენ რომ ერთი ხელსაფქვავა გაქვსთო, — უპასუხა კაცმა.

მისცეს ხელსაფქვავა, და კაცი გახარებული წავიდა სახ-ლში. მოდის გზაზე გახარებული და მაიმღერის. შეჰხვდა ერთი კაცი, ხმალი ჰკიდია და ჰკითხა:

— რას იმღერი, კაცო, რა გაქვს სამღერიო?

— სვავის დედ-მამასთან ვიყავ, ერთი ხელსაფქვავა მამ-ცეს, — წალმა შამოატრიალებ, ოქროს თვალს დაჰფქვავს, უკუღ-მა — ვერცხლისას, — უპასუხა ხელსაფქვავას პატრონმა.

— მოდი გავცვალოთ. მე ისეთი ხმალი მაქვს, ვეტყვი: „ამოდი ვერცხლადა, დაენთი ცეცხლადა, წადი, იმ კაცს თავი მაჰჭერ, მოდი და ისევ ჩაეგი!“ მართლაც ამოვა, გაფრინდება, მაჰჭრის თავს, ვისთვისაც გინდა, დაბრუნდება და ისევ ქარ-ქაშში ჩაეგებაო, — უთხრა ხმლის პატრონმა ხელსაფქვავას პატრონს.

— კარგიო, — უპასუხა იმან.

გაჰცვალეს და გაჰშორდნენ ერთმანეთსა. ცოტა გზა რომ გამაიარა, ხელსაფქვავის ნაპატრონალმა უთხრა ხმალს: „ხმა-ლო, ამოდი ვერცხლადა, დაენთი ცეცხლადა, წადი, იმ კაცს თავი მაჰჭერ, მოდი და ჩაეგიო!“

ამოვიდა ხმალი ვერცხლად, დაენთო ცეცხლად, მაჰჭრა თავი ხელსაფქვავის წამღებს, წამოიღო კაცმა ხელსაფქვავაც, ხმალიც და წამოვიდა. გზაზე მოდის და მაიმღერის. წინ კაცი შეჰხვდა, სუფრა მოაქვს.

— გამარჯვება!

— გაგიმარჯოს! რა გამღერებს, რამ გაგახარაო?

— რა არ მახარებს, ისეთი ხელსაფქვავა მაქვს, რომ წალ-

მა შამოვატრიალებ, ოქროს დაჰფქვავს, — უკულმა — ვერ-ცხლსაო.

— გამიცვალე სუფრაზე, — უთხრა მგზავრმა, — ეს ისეთი სუფრაა, რასაც ეტყვი სასმელ-საჭმელი იქნება, თუ სახლი და კარი, — ყველაფერს გააკეთებსო.

გასცვალეს. სუფრა ამან გამოართო, ხელსაფქვავა იმან წაი-ღო. მაგრამ როგორც კი გაჰცდა მგზავრი, წამღები იმის ხელსაფქვავისა, კაცმა ხმალს უთხრა: „ხმალო ამოდი ვერცხ-ლადა, დაენთი ცეცხლადა, წადი, ჩემი ხელსაფქვავის წამ-ღებს თავი მაჰჭერ, მოდი და ისევ ჩაეგიო!“

ამოვიდა ხმალი ვერცხლად, დაენთო ცეცხლად, მაჰჭრა თავი ხელსაფქვავის წამღებს, მოვიდა და ჩაეგო. წამოიღო კაც-მა ეს ხელსაფქვავა, ეს ხმალი, ეს სუფრა და წამოვიდა სი-ხარულით. მოვიდა სახლში, სუფრას უთხრა:

— სუფრავ, აბა, ერთი კარგი სახლები დამიდგიო!

მაშინვე მშვენიერი სახლები წამოეკიმა. დაიწყო ტკბილად ცხოვრება. ახლაც ცოცხალია და წუთისოფელს ჰკამს.

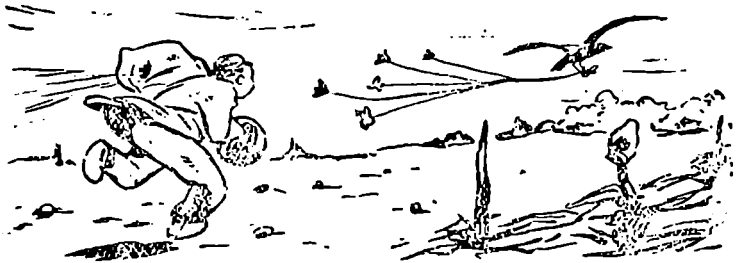

ზარმაცი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ცოლი და ქმარი. ქმარი მეტისმეტი ზარმაცი იყო, არაფერს არ აკეთებდა, მხოლოდ იჯდა, ჰშამდა და ხან ერთ გვერდზე გადაბრუნდებოდა და ხან სხვაზე. ცოლი კი, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, შრომობდა, იმასაც ჰკვებავდა, აცმევდა და თავის თავსაც; მაინც მეტად ღარიბად ცხოვრობდნენ. იმათ ბედობაზე მარტო ერთი კარის პირი იყო სადღაც შორს, რიყეზე და ქვიშაზე, ჭინჭრისა და ღოლოს მეტი არც არაფერი იდგა იმაზე და მოდიოდა.

ერთ გაზაფხულზე ცოლმა ჰთხოვა მეზობლებს, მოახვნეინა, მერე თესლი ჩამაითხოვა, მოთესეს. ყანა ამოვიდა, რა ყანა, სულ ზღვასავით ჰღელავდა! მოვიდა მკათათვე. შემოვიდა ყანები.

ცოლმა უთხრა ქმარს:

— კაცო, ადექ, წადი, ნახე, იქნება ი მამულზე არაფერი არ მოგვიდა და ჩვენ კი ტყუილად იმედი გვქონდესო.

ადგა როგორც იყო ზარმაცი, წავიდა მამულის სანახავად. ნახევარი გზაც არ გაუვლია, დაბრუნდა ისევ უკან და ცოლს მაატყუა:

— იქ ვიყავ და იქ ღოლოსა და ჭინჭრის მეტი არაფერი მოსულა, თესლი რაზე გადავყარეთ ტყუილადაო.

ცოლმა იცოდა, როგორი ყანაც იდგა, და არაფერი არ უთქვამს. როდესაც სამკალი გახდა ყანა, ცოლმა უთხრა ზარმაცს:

— კაცო, ან სამკალს წადი, ან სახლში დარჩი, რძე შედღვიბე, კრუხ-წიწილას საკენკი დაუყარე, თვალი დაიჭირე, ფქვილი გაცერ და პური გამააცხეო.

ზარმაცმა სახლში დარჩენა არჩია. კრუხ-წიწილა რომ არსად წასულიყო, ზარმაცმა აიღო ცოლის თხორი (გორგალი), გადააბა ერთმანეთს წიწილებიც, კრუხიც და ისე გაუშო კალოზე. უცებ საიდგანლაც გაჩნდა ქორი, დააფრინდა კრუხ-წიწილას და გააქანა ერთბაშად ყველა. დარჩა უკრუხ-წიწილო ზარმაცი. ზარმაცმა აიკიდა ზურგზე საცერი და ფქვილიანი გუდა, სარძეული და ისე გამოუდგა ქორს:

„კრუხ-წიწილასაც დავაგდებინებ ქორს, ფქვილიც დაიცრება, რძეც შეიდღვიბება და ერთბაშად ყველა საქმეს გავაკეთებო“. მაგრამ ვერც კრუხ-წიწილა გააგდებინა, ფქვილიც დააბნია. დაბრუნდა ზარმაცი სახლში, ცოტა არ იყოს შეფიქრიანებული:

„რაღა ვუთხრა ცოლსა, — იფიქრა ზარმაცმა, — საიდან ვუშოვო ან კრუხ-წიწილა და ან ფქვილიო“. იფიქრა, იფიქრა და მოიგონა: „ჩემ ცოლს ხომ კვერცხები აქვს, ჩავაწყობ იმათ გოდორში, შიგ მე ჩავჯდები და, სანამ ჩემი ცოლი სამკლიდან დაბრუნდება, მე კიდე წიწილებს გამოვჩეკო“. აიღო მართლაც, ჩააწყო კვერცხები ბუდეში, ზედ თავად დააჯდა და მოჰყვა კრუშ-კრუშს.

საღამოზე ცოლი დაბრუნდა სახლში სამკლიდან, ქმარს დაუძახა:

— კარი გამიღეო!

— კრუხ, კრუხ, კრუხ! — მოესმა სახლიდან.

— კარი გამიღეო! — გაუმეორა ცოლმა.

— კრუხ, კრუხ, კრუხ! — მოესმა სახლიდან.

მესამედ დაუძახა ქმარს:

— სადა ხარ, სად დაიხაფრე და დაიკარგე, ე კარი გამიღეო!

მაგრამ იმას ხმა არავინ გასცა და მარტო კრუშ-კრუში მოესმის. შეამტვრია ცოლმა ძალად კარი და შევიდა სახლში. იმისი ქმარი ჩამჯდარა ქათმის საბუდარში და კრუშკრუშებს.

— რა არი, კაცო, ეგ რაღა საქნელი იყო, რა მოგიგონებავ, ეგ რასა ჰშვრები? ამოდი მა გოდრიდანაო!

— კრუხ-წიწილა ქორმა წამართო და კვერცხებს დავაჯექ გამოსაჩეკადო! — უპასუხა ქმარმა.

— შენი გამოჩეკილი არ მინდა, — უთხრა ცოლმა, — ამოდი მა გოდრიდანაო. — ამოიყვანა ბუდიდან ცოლმა ზარმაცი ქმარი, დასო კერაზე.

მეორე დღეს ცოლმა ჰკითხა ზარმაცს:

— აბა, რას იზამ, ისევ სახლს მოუვლი, თუ სამკალს წახვალო?

— სამკალს წავალ, — უპასუხა ქმარმა, — თუ დღეში სამ ქათამს დამიკლავ: ერთს სადილად, ერთს სამხრად და ერთს ვახშმად, მარტოკა მე მოვმკი იმ მამულსაო.

— ოღონდ შენ ის ყანა მომკე, და თუნდა ოთხ ქათამს დაგიკლავო, — უპასუხა ცოლმა.

წავიდა ზარმაცი ყანაში. მთელი დღე ორი-სამი ძნა ვერ გამოჰკრა, სულ ეგდო და ეძინა, სამი ქათამი კი შეჭამა.

ასე გავიდა სამი-ოთხი დღე. ყანა მამულში აპირებდა ჩაწვას. ერთ დილას ადგა ზარმაცის ცოლი, ითხოვა ცხენი, კაცის ტანისამოსი, იარაღი, ჩაიცვა ტანზე, იარაღიც აისხა, შეჯდა ცხენზე და ქმრისაკენ გაჰწია. ზარმაცს რომ მიუახლოვდა, დაუძახა:

— მომკალო, ერთი ზარმაცი კაცი არ იცი, ხელმწიფეს შვილი ჰყავს ავად, უკვდება და ზარმაცის ღვიძლი გვასწავლეს, ის უშველისო.

ზარმაცი შეშინდა და შეჰფიცა:

— აი, ეს ერთი საათია რაც მკა დავიწყე და მეტს როგორ მოვმკიდიო.

— თუ საღამომდისინ არ მოგიმკია ეგ ყანა, მოვალ, ვნახავ, თავს მოგჭრი და ღვიძლს ამოგარიდებო, — უთხრა მგზავრმა, გაჰცდა და წავიდა.

ეცა ზარმაცი ყანას და საღამომდისინ ბოლი აადინა. დაჯდა გადაწყვეტილი და დაიწყო ქშენა. საღამოზე ცოლმა საჭმელი მოუტანა, მაგრამ რაღა საჭმლის თავი ჰქონდა, იჯდა

და, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, კვნესოდა. ცოლმა განგებ ჰკითხა:

— რას დაუღლიხარო?

ზარმაცმა უამბო:

— ამაზე ერთმა ხელმწიფის კაცმა გამოიარა და დამემუქრა: თუ საღამომდისინ ამ ყანას არ მოჰმკი, საღამოზე მოვალ, თავს მოგჭრი, ღვიძლს ამოგარიდებ და წავიღებო.

ცოლმა გული გაუკეთა:

— ნუ გეშინიან, მოგიმკია, ის შენ აღარაფერს გეტყვისო.

როგორც იყო, მოიტანეს ძნაც, გალეწეს და ჩაყარეს მარცვალი.

ზარმაცს ერთი ღორი ჰყავდა, რაც რამ ებადა, იმას აჭმევდა.

ცოლმა უთხრა:

— კაცო, ჩვენთვინაც არაფერი გვაქვს, რომ ვჭამოთ, შენ ღორს აკმევ, მოვიშოროთ, დავკლათო.

— სანამ უკან ქონი არ გამოეჩრება, არ დავკლავო,—უპასუხა ქმარმა.

ცოლი ადგა, გაათბო ერბო, მიასხა ღორს, მოიყვანა ქმართან, აჩვენა და უთხრა:

— აი, ისე გასუქებულა, რომ ქონი გამოჰდისო.

მცონარამ დაკლა თავის საყვარელი ღორი, რადგანაც მუცელი უფრო საყვარლად მიაჩნდა. ღორის ხორცი მალე შეჭამა ზარმაცმა, მხოლოდ იძის ცოლისაგან ერთი დამალული ბარკალიღა დარჩა. ქმარმა შეიტყო, რომ ჩემ ცოლს ღორის ბარკალი დაუმალიაო და გადაეკიდა:

— მომეცი, — ცოლმა უარი მოახსენა, — მოვკვდები, თუ არ გამომიჩენო,—უთხრა ზარმაცმა ცოლს. ცოლმა კიდევ არ მისცა, — მოვკვდებიო, — უთხრა კიდევ ზარმაცმა.

— მოკვდი, თუ მოჰკვდები, ყის დააკლდებიო,—შეჰმადლა ცოლმა.

ადგა მცონარა, წაწვა ტახტზე, დახუჭა თვალები, განაბა სულ-ტყავი და მოიმკვდარუნა თავი. ცოლმა ყასიდად დაიწყო ტირილი ქმარზე. მოიყვანა მღვდელი, გააკეთებინა კუბო,

ჩადეს შიგ და წაიღეს საყდარში. ცოლი ერთხელ კიდევ მივიდა ქმართან და წაჰჩურჩულა:

— გაცოცხლდი თორე, დაგმარხავთო.

— მკვდარი ვარ, როგორ გავცოცხლდეო,—უპასუხა ქმარმა.

— გაცოცხლდი,—დაუყვინა ცოლმა.

— მაშ თუ ღორის ბარკალს მომცემ, გავცოცხლდებიო,—უთხრა ქმარმა.

— არაო,—უთხრა ცოლმა.

— მაშ არც მე ავდგებიო.

წაიღეს მცონარა და დაასვენეს ეკლესიაში. რომ დაღამდა, ზარმაცის ცოლი ადგა, მივიდა საყდრის კარებთან და დაიძახა:

— მკვდარნო, ახალნო და ძველნო, გეყურებოდესთ, ადექით, ცაში საყდარი შენდება; ვინც ახალი მკვდრები ხართ, ორას-ორასი აგური უნდა აიტანოთ, და ვინც ძველნი—ასასიო.

მცონარამ იფიქრა: ვაჟო, მე ხუთას აგურს აქაც ვერ მოვრევნილვარ და იქ ორასი რით ეშმაკით უნდა ავიტანოვო!

წამოხტა და გაადინა ფხაჭა ეკლესიიდან. ის დღეა ის დღე და აღარ მომკვდარა, აღარც ღორის ბარკალი მოუკითხნია და აღარც გვერდზე უგორავნია. მუდამ შრომობდა და იყვნენ ტკბილად და მდიდრად.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ელასა მელასა,
ჭიქა მეკიდა ყელასა...
მთქმელსა და გამგონებელსა
ჭირი გაშოროსთ ყველასა.

ვაშლა

ცხენი ვიყიდე ახალი,
ახლა დამდგარი ჯანზედა...
კაცმა რო სიტყვა ამოსთქვას,
უნდა რამ იყვეს წარზედა.*

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი დიდებული ხელმწიფე. ჰყავდა სამი ვაჟი და სამი ქალი. უმცროსს ვაჟს ეძახდნენ ვაშლას. ხელმწიფე რომ კვდებოდა, შვილებს ანდერძად სამი რამე დაუგდო: რომ მოეკვდები და დამმარხავთ, სამ დღე-ღამეს მიდარაჯეთ რიგრიგობით; ეგ სამი ჩემი ცოდვის შვილები მაშინვე გაათხოვეთ; ვინც პირველადა გთხოვსთ, იმას მიეცით, და სპილენძის ქალაქში რომ სამი მზეთუნახავი ქალია, ისინი წამოიყვანეთო.

გარდაიცვალა ხელმწიფე, დაასაფლავეს, როგორც რიგი და წესი მოითხოვდა.

პირველსავე დღეს ჩამოწვა ღრუბელი ვაჟების კარებზე, შეუგზავნა კაცი ძმებს, სთხოვა და ცოლად.

ვაშლამ უთხრა ძმებს:

---

* რიგზედა (თ. რაზიკაშვილის შენიშვნა).

— ძმებო მამის ანდერძს ნუ გავტეხთ, ქალის მთხოვარი მოგვივიდა, რას იტყვითო.

ძმებმა უთხრეს:

— რაც გინდა, ისა ქენო.

გაიყვანა უფროსი და ვაშლამ, მისცა ღრუბელს და გაისტუმრა. ის იყო ღრუბელი წავიდა, რომ მოვიდა არწივი, შეუგზავნა ძმებს კაცი და ჰთხოვა და ცოლად. ძმებმა უარი უთხრეს. ვაშლამ კი გაიყვანა საშუალო და და მისცა არწივს. არწივმა შეისვა ქალი მხრებზე და გაჰწია თავის სახლისაკენ. არწივის შემდეგ ეშმაკი მოვიდა. უმცროსი და ვაშლამ ეშმაკს მიჰცა და შეასრულა მამის ერთი ანდერძი.

რომ დაღამდა ძმები სადარაჯოდ დაემზადნენ. წილი ყარეს და მამის საფლავის ყარაულობა წინა ღამეს უფროს ძმას ერგო. უფროსი ძმა წავიდა სადარაჯოდ. დაჯდა საფლავზე და დაიწყო ლოდინი. ცოტა ხანი გავიდა და მაიღო საფლავზე გრიალი. შავრაშიანმა მხედარმა. მხედარი ყორანივით შავად იყო შემოსილი, რაშიც შავი ჰყავდა, იარაღიც შავი ჰქონდა, შავი ნისლი ებურა.

— ვინ ხარ? რას დაეთრევი? — დაუძახა უფროსმა ძმამ, — წადი შენს გზას გაუდექო!

შავმა მხედარმა შემოჰკრა რაშს და სიბნელეში მიიმალა. შუაღამის დროს წითელი მხედარი მოვიდა, წითელი რაში ჰყავდა, წითელი ტანისამოსი ეცვა, წითელი აბჯარი ჰქონდა ასხმული, წითელი ნისლი ეხვია. ისიც გააფრთხო ვაჟმა და დაჯდა ისევ. თენების დროს თეთრი მხედარი მოვიდა, თეთრ ცხენზე იჯდა, თეთრად შეკაზმულზე, თეთრი საცმელით, თეთრი აბჯრით. თეთრი, როგორც წიმარო* თოელი. თეთრი ნისლი ებურა პირზე. ისაც გააფრთხო უფროსმა ძმამ და წავიდა ძმებთან. ძმებს უამბო:

— ესე, ესე, ასეთ-ისეთი კაცები მოვიდნენ და გავაფრთხეო.

მეორე ღამეს საშუალო ძმა წავიდა. იმ ღამესაც ვახშმობის

---

* წიმარო — სპეტაკი (თ. რახიკაშვილის შენიშვნა).

დროს შავი მხედარი მოვიდა, გააფრთხო, შუაღამის დროს წითელი მხედარი, ისიც გააფრთხო, თენებისას თეთრი მხედარი მოვიდა, ისიც გააფრთხო. დილით დაბრუნდა სახლში და ძმებს უამბო:

— წუხელ ასეთ-ისეთ კაცები მოვიდნენ და მე დავაფრთხეო.

მესამე ღამეს უმცროს ძმაზე ვაშლაზე მიდგა რიგი. იმან აიღო მშვილდი და ისარი და წავიდა სადარაჯოდ.

ვახშმობის დროს გამოჩნდა შავი მხედარი, მივიდა საფლავთან. ჯერ მიიხედ-მოიხედა, მერე გადმოხტა ცხენიდან, დაჰკრა ბარი სამარეს და სთქვა:

— აი, შე ასეთ-ისეთო, სანამ ცოცხალი იყავ, ვერაფერი გიყავ დი ახლა მკვდარი ხომ ჩემ ხელში ხარო.

ამის თქმა და ვაშლასაგან მშვილდის დამიზნება ერთი იყო. იტეტა მშვილდმა, და შავი მხედარი ცხენიდან კი გადმოვარდა.

ადგა ვაშლა, გაჰხადა ტანისამოსი, აჰყარა აბჯარი, ცხენი წამოიყვანა, დამალა და თვითონ ისევ დაჯდა სადარაჯოდ.

შუაღამე რომ გახდა, პირველი მამლის ყივილი, მოვიდა წითელი მხედარი. იმანაც ისა ჰქნა და ისა სთქვა, რაც შავმა მხედარმა. ვაშლამ ისიც მოკლა, აჰყარა იარაღი, გაჰხადა ტანისამოსი, წაიყვანა რაშიც, ისიც დამალა და დაუჯდა თვითონ ისევ სადარაჯოდ.

თენების ხანს თეთრი მხედარი მოვიდა. ისიც მოკლა ვაშლამ და იმის მოკაზმულობაც შეინახა. გათენდა. მივიდა სახლში და, ძმებმა რომ ჰკითხეს:

— რა ჰქენ?

იმან უთხრა:

— დავხოცე და მოვიშორეო.

ძმებმა არ დაუჯერეს და არც ვაშლამ შეატკია თავი. ორი ანდერძი რომ აასრულა მამისა, ვაშლამ უთხრა ძმებს:

— ძმებო, აბა ეს ორი ანდერძი ავუსრულეთ მამას, ეს მესამეც ავუსრულოთ, ნუ შევრცხვებით ბოლოს, წავიდეთ და

მამამ რო გვირჩია ცოლად შესართავად, ის მზეთუნახავები მოვიყვანოთო.

ძმებმა დაჰკინეს:

— შენმა მზემ, შენ კი ეგ არი სამივეს ერთად მოიყვან; თუ წახვედი, შენ ალარა დაგიდგებაო.

ადგა ვაშლა, შეკაზმა შავი რაში ჩუმად, ჩაიცვა შავი საცმელი, შავი აბჯარი აისხა, შემოჰკრა და გააჟრინა სპილენძის ქალაქისაკენ. როდესაც სპილენძის ქალაქთან მივიდა ვაშლა, ნახა, რომ ქალაქს გალავანი არტყია, რომ თვალი ვერ აჰწვდება. რაშმა უთხრა ვაშლას:

— გალავანთან რომ მივალთ, სამი ისეთი გადმომკარ, სამი შოლტი საქალმე ტყავი ამძვრეს. ზედ მარილი გადმომაყარე, გამაგრდი ზურგზე და მე ვიცი და იმ ქალებმაო.

მართლაც, გადაჰკრა ვაშლამ რაშს სამი მათრახი, სამი პირი ტყავი აჰძვრა, ზედ მარილი გადააყარა, ისკუპა რაშმა და გალავანს ზედ კი გადაევლო. მოიტაცა უფროსი ქალი და გამოჰწია შინ.

სახლში რომ მივიდა, ვაშლამ დამალა ქალიც, გაიხადა შავი ტანისამოსიც, შავი რაშიც დამალა და ისე გამოეცხადა ძმებს. ძმებს არაფერი არ უთხრა.

მეორე დღეს ისევ დაემზადა ვაშლა და უთხრა ძმებს:

— აბა, ძმებო, წავიდეთ, მზეთუნახავები მოვიყვანოთო.

— აი, შენმა მზემ, — უპასუხეს ძმებმა, — გუშინ რო შავი მხედარი იყო, სუ იმას არა ჰგევხარო!

წავიდა ვაშლა. შეკაზმა წითელი რაში წითელი უნაგირითა, წითლად შეიმოსა, წითელი აბჯარი აისხა, შეჯდა ცხენზე და გაემართა ისევ მზეთუნახავებისაკენ. წითელმა რაშმაც ისე უთხრა. გადმოიყვანა საშუალო ქალიც და მივიდა სახლში. მეორე დღე რომ გათენდა, ვაშლა ისევ ადგა წასასვლელად, ისევ უთხრა ძმებს, მაგრამ იმათ ისევ უარი უთხრეს.

ადგა ვაშლა, შეკაზმა თავის თეთრი რაში, თეთრი ტანისამოსი ჩაიცვა, თეთრი აბჯარი აისხა და გაფრინდა ქარივით უმცროსი მზეთუნახავის წამოსაყვანად. გალავანთან რომ მივიდა, რაშმა უთხრა:

— მოსართავები მაგრა მამიკირე, სამი მათრახი გადმომ კარ, სამი შოლტი ტყავი ამძერება, ზედ მარილი გადამაყარე, და მე გადმოვიყვანო.

ვაშლამ ყველაფერი ისე ქნა, როგორც რაშმა ასწავლა, ისკუპა რაშმა, გადახტა და წამოიყვანა უმცროსი ქალიც.

მოვიდა სახლში. შეიყვანა ქალი დებთან, რაში რაშებთან, თვითონ ძმებთან შევიდა. წამოიყვანა ჯერ ქალებთან შეიყვანა. უფროსი უფროსს მისცა, საშუალო—საშუალოს, უმცროსი თავად დაიკირა. მერე რაშებთან შეიყვანა. შავი რაში უფროს ძმას მიჰცა და შავი ტანისამოსი და მორთულობა, წითელი საშუალო ძმას და თეთრი თვითონ დაიკირა.

— აი, ეს რაშები და ეს ტანისამოსი იმ კაცებისაა, თქვენც რო ჰნახეთ, მამაჩვენის საფლავზე რო მოდიოდნენ, მე დავხოცე. ეს ქალებიც მამაჩვენმა რო ანდერძად დაგვიგდო მზეთუნახავის ცოლად შერთვა, ესენი არიან. ის კაცები, ერთხელ შავი რაშით რო ჰნახეთ, ქალი რო მოიტაცა, ერთი წითლის რაშით და ერთიც თეთრის რაშით და თეთრი აბჯარ-აბგით, მე ვარო. გაუხარდა ძმებს. დაიწყეს ცხოვრება ტკბილად და გემრიელად.

ერთხელ ვაჟები სანადიროდ იყვნენ. მინდორში ერთი ციდა-მტკაველა კაცი ნახეს, თვითონ მუშტისტოლა ძლივ იქნებოდა და ულვაშები კი თითო ადლი ჰქონდა. უფროს ძმებს ძალიან გაუკვირდათ, სთქვეს კიდეც:

— წავიყვანოთ, ჩვენს ცოლებს გასართობლად გამოადგებაო.

ვაშლამ უშალა:

— ნუ გინდათ, უბედურებას რასმეს შეგვამთხვევსო, — მაგრამ ვერ დააშლევინა.

წამოიყვანეს ციდა-მტკაველა სახლში და წამოვიდნენ. ცოლებს ძალიან გაუკვირდათ ციდა-მტკაველა და სულ იმის ჩაჩმუილში იყვნენ. *

ერთხელ სამივე ძმა სანადიროდ იყვნენ. იმათ ცოლებმა

---

* სულ იმას ჩასცქეროდნენ (თ. რაზიკაშვილის შენიშვნა).

გამოიყვანეს ციდა-მტკაველა კარში და ეთამაშებოდნენ. უცებ ეს ციდა-მტკაველა უშველებელ ვეშაპად კი იქცა. მოიტაცა ვაშლას ცოლი და ჰერი,—გაუსვა, წაიყვანა და წაიყვანა. დაბრუნდა ვაშლა სახლში. სადღაა ცოლი! შემოიკრა თავში და პირში, მაგრამ რას უშველიდა?

შეკაზმა ბოლოს თავის თეთრონი, ჩაიცვა თეთრი ტანისამოსი, თეთრი აბჯარი აისხა და გაჰწია საძებნელად. ბევრი იარა, ცოტა იარა და მოვიდა ღრუბლის სახლში. ღრუბელი სანადიროდ ყოფილიყო. უფროსი და კი შინ დაჰხვდა. დას ძალიან გაუხარდა ძმის მისვლა. გადაეხვივნენ ერთმანეთს, დაუწყეს კოცნა. ვაშლამ უამბო დას, რადაც მივიდა იმათას, ან სად მიდიოდა. რომ დასაღამოვდა, დამ უთხრა ვაშლას:

— ძმაო დაგმალავ, თორემ შენი სიძე მოვა და ვაითუ ვერ გიცნოს და ზიანი რამ გიყოსო.

აქცია ვაშლად და დადო ტახტზე. მოვიდა საღამოზე ღრუბელი და ცოლს უთხრა:

— კაცის სუნი მომდისო.

— აქ კაცს რა საქმე აქვსო,—უთხრა ცოლმა; გადუკრა ლაპარაკი და მერე უთხრა ცოლმა ღრუბელს:—აქ ჩემი ძმა რო ვინმე მოვიდოდა, რას უზამდიო?

— უფროსი იქნება, მწვადად ავაცვამ, საშუალო იქნება, დავციცქნი, თუ უმცროსი, და სულში ჩავისვამო.

აიღო ქალმა ვაშლი ხელში და უთხრა:

— შენი ცოლის უმცროსი ძმა არის აქაო.

ვაშლი იქცა ვაჟად და ვაშლამა და ღრუბელმა ერთმანეთი ჩაკოცნეს. ღრუბელამ გამაჰკითხა ყველაფერი ვაშლას, ვაშლამ უამბო, სადაც მიდიოდა, ან რადაც და ჰკითხა:

— ხომ არსად გინახიაო?

— ვნახე, — უთხრა ღრუბელმა, — კიდეც გამოვუდექ, ხელსახოციც წავართვი ქალს, მაგრამ ის ისეთი ვაჟია, რომ იმას ვერავინ რას გამოართმევს. მე ვერაფერი ვერ ვიცი სხვაო,—

მისცა ხელსახოციც და უთხრა:—როდესაც გაგიჭირდება ეს ხელსახოცი გამოგადგებაო.

გამოეთხოვა ვაშლა და წავიდა საძებნელად, თან გაუვსო ჭიქა წყლით და უთხრა:

— სანამ ეს წყალი ჭიქაში ფერს იცვლის, ცოცხალი მიგულეთ, გაწითლდება და—მკვდარი ვარო.

გზაზე არწივს შეუარა. გამოეგება საშუალო და დაუწყო კოცნა. შეიყვანა შინ და დაუწყო ამბის კითხვა. ძმამ უამბო ყველა თავის თავგადასავალი და უთხრა:

— ახლა საძებნელად მივალ და სიძეების თავი მჭირიაო...

საღამო ხანი რომ მოახლოვდა, დამ უთხრა ვაშლას:

— ძმაო, კი თუ დაგმალავ, თორემ შენს სიძეს ვაითუ სხვა ვინმე ეგონო და შეგამთხვიოს რამეო,—აქცია ხელსახოცად და მუთაქის ძირში ამოდო.

საღამოზე არწივი მოფრინდა და სთქვა:

— სულიერის სუნი მომდისო.

— აქ კაცს რა უნდა შენი შიშითა,—უთხრა ცოლმა და გადუკრა ლაპარაკი;—ჩემი ძმა რო საითმე მოვიდოდა აქ, რას უზამდიო?

— უფროსი იქნებოდა, მწვადად ავაცვამდი, საშუალო იქნებოდა, წვრილად დავჭრიდი, თუ უმცროსი იქნებოდა და სულში ჩავიძვრენდიო.

— აქ არის შენი უმცროსი ცოლის ძმაო,—უთხრა ქალმა და გამოუჩინა ვაშლა.

ვაშლამა და არწივმა დაჰკოცნეს ერთმანეთი და ჰკითხეს ამბავი. ვაჟმა უამბო, რადაც იყო მოსული და ჰკითხა:

— ხომ არსად გინახიაო?

— ვნადირობდი,—უთხრა არწივმა,—იმ დროს გადმოატარა ქალი, გამოვუდექ, ქოშის წართმევა კი მოვასწარ და ვერ წავართვი კი. ის იმისთანა ვაჟია, რომ ეგრე ადვილად იმას ვერავინ წაართმევსო.

გაუვსო იქაც ჭიქა წყლით და უთხრა:

— სანამ ეს წყალი ჭიქაში ფერს არ იცვლის, ცოცხალი მიგულეთ, გაწითლდება და — მკვდარი ვარო. — გამოეთხოვა ამათაც მეორე დღეს და გაუდგა გზას.

მივიდა ეშმაკთან. გამოეგება უმცროსი და და დაუწყო კოცნა. შეიპატიჟა სახლში, დასვა და დაუწყო ამბის კითხვა. ვაშლამ ყველაფერი უამბო დას, სადაც მიდიოდა და ან რადაც. საღამო რომ მოახლოვდა, დამ ვაშლა წყლიან ჭიქად აქცია და ქმარს მარტო მაშინ გამოუჩინა, როდესაც ქმარმა უთხრა, რომ უმცროს ძმას სულში ჩაეიძვრენო. ვაშლამ უთხრა ეშმაკს, თუ რადაც გაისარჯა და მოვიდა იმასთან. ეშმაკმაც უთხრა:

— მეც ენახე, მიჰყავდა, დავედევნე კიდეც წასართმევად, მაგრამ მე იმას ვერ წავართვი. ის ისეთი ვაჟია, რომ ჩემისთანები იმას ქალს ვერ ართმევენ. ეს კი იყო, რომ ქალს ბეჭედი წავაძრე ხელიდანაო.

გამოთხოვების დროს, აავსეს აქაც ჭიქა წყლით, და უთხრა ვაშლამ ეშმაკს, რომ თუ ჭიქაში წყალი გაწითლდა, მაშინ მკვდარი ვარო. გამოეთხოვა და გაუდგა თავის გზას.

ბევრი იარა, ცოტა იარა და მოვიდა ვეშაპის კარზე. იცნო ცოლმა და ტირილით მიეგება წინ:

— რად მოხველ, რადღა დამაღონებ, ისეც დაღონებულს, ხო მოგკლავს ის უსურმაგიო!

— ნუ გეშინიან, — უთხრა ვაშლამ,—გამამყევ, და იმან რაც უნდა; ისა ქნასო!—შეისვა ვაშლამ ქალი თავის თეთრონზე და გაუდგა გზებს.

მოვიდა ციდა-მტკაველა შინ. მოიკითხა, აღარსად ცოლი. მააჯდა თავის სამფეხიან რაშს და გაუქროლა. ცოტა ხნის შემდეგ დასწვდა ვაშლას, წაართვა ქალი და უთხრა:

— ახლა კი მიპატიებია, რადგანაც მეც მოგტაცე ცოლი და მეორედ კი აღარ გაჰბედოვო. — გაუშო ვაშლა თავის გზაზე, ქალი თვითონ შეისვა ცხენზე და გასწია სახლში.

ვაშლამ ამით არ მოიშალა. ადგა ისევ და წავიდა ციდა-მტკაველას სახლში. ქალმა უარესად დაიწყო ტირილი:

— ეგ არი, აღარა გიხსნის, რად მოხვიდოდი, რაღა დაღონება და დაძმარება მაკლდაო!

ვაშლამ მეორედ მაიტაცა ცოლი და გაუდგა გზას. გზაზე ‘ოლსა ჰკითხა:

— რით, ან როგორ უნდა გავეხვეწოთ ციდა-მტკაველასაო?

— სხვით არაფრით არ შეიძლება, იმას გაასწროს კაცმა, თუ ისეთივე რაში არ იშოვა, როგორიც ციდა-მტკაველასა ჰყავს; იმან ის რაში ზღვიდან გამოიყვანა, წავიდა ზღვის პირს, წაიღო სამი დუმა, უსო, უსო ქვას ერთი დუმა და გამოჩნდა რაში ზღვიდან. რაშს უკან სამი მგელი მოჰყვა. ის ორი დუმა ორი მგლისთვის გადაეგდო; მესამე გალეული ყოფილიყო, და აბა, მესამე მგელს რას გადუგდებდა; იმ მესამე მგელს მოეჭამა იმის რაშისთვის მეოთხე ფეხი, და ახლა სამფეხა იმითა ჰყავსო.

ესენი ამ საუბარში იყვნენ, რომ ციდა-მტკაველა სახლში დაბრუნდა, ცოლი შინ ვერა ნახა; მაშინვე მიჰხვდა, ისევ ვაშლა წაიყვანდაო, და გამოუდგა; დაეწია, დაკუწა, ჩაყარა გახურებულ რკინის ყუთში, დაკეტა და ზღვაში გადააგდო ვაშლა. ქალი უკან დააბრუნა და ავიდა სახლში.

აქ რომ ვაშლა დაკუწა ციდა-მტკაველამ, იქ ღრუბლისას, არწივისას და ეშმაკისას ჭიქაში ჩაყენებული წყალი გაწითლდა, იქცა სისხლად. ღრუბელმა დაუარა სხვა სიძეებს და შეატყობინა, რომ ვაშლას საქმე უჭირსო. მაშინვე შეიყარნენ ერთად ღრუბელი, არწივი, ეშმაკი და გასწიეს ვაშლას საშველად.

ჩაწვა ღრუბელი ზღვაში, ამოიღო ზევით ვაშლა, არწივმა დაუქროლა, გამოიტანა ნაპირს, ეშმაკმა გატეხა ყუთი, გადაასხა ვაშლას ძვლებს უკვდავების წყალი და გააცოცხლა.
ადგა ვაშლა, მაიფშვნიტა თვალები და სთქვა:

— ჰო, რა ბევრი მძინებიაო!

— ბევრი მაშინ გეძინებოდა, რომ ჩვენ არ შეგსწრებოდითო,—უთხრეს სიძეებმა და უამბეს, თუ ან მკვდარი როგორ იპოვეს და ან როგორ გააცოცხლეს.

ვაშლა დაემზადა ისევ წასასვლელად. სიძეებმა უშალეს, მაგრამ არ დაიშალა. წავიდა ზღვის პირას, წაიღო ბევრი დუმა, დაჯდა იმ ქვაზე, რომელიც ცოლმა ასწავლა და დაუწყო დუმას სმა ქვისად. ერთი დუმა რომ გალია, გამოჩნდა კიდეც ზღვიდან რაშის ყურები; მერე რაშიც გამოვიდა და მაჰყვნენ მგლებიც. მგელს ვაშლამ დუმები დაუყარა, თითოს მგონი,

ხუთ-ხუთიც შეჰხვდა; იმათ ისენი დაირიგეს, და ვაშლამ კი თავის რაშით მოუსო ციდა-მტკაველასაკენ.

მოვიდა ქალთან, მოიტაცა და გააფრინა. მოვიდა ციდა-მტკაველა, აღარ დაჰხვდა ცოლი და მაშინვე რაშთან მიიჭრა:

— დავეწევით თუ არაო? — წინათაც ჰკითხავდა ხოლმე რაშს და ააჩქარებდა, მაგრამ რაში ეტყოდა:

— ფიქრი ნუ გაქვს, ვერსად წაგიელენო! — ახლა კი რაშმა გადუწყვიტა იმედი: — ეგ არი, იმათ ჩვენ ვეღარ მოვეწევითო.

მაინც შეჯდა ციდა-მტკაველა რაშზე, გამოუდგა ვაშლას, მაგრამ ვაშლას რაში სხვანაირად მიფრინავდა. ციდა-მტკაველას სამფეხი დარჩა, და ვაშლა კი გავიდა სამშვიდობოს...

ვაშლამ გზაზე შეუარა სიძეებს, ყველგან ლხინი გაუმართეს და მერე გასწია თავის სახელმწიფოში.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ელასა—მელასა,
ჭიქა მეკიდა ყელასა,
მთქმელსა და გამგონებელსა,
ძილი გაამოსთ ყველასა.

ჩიტი გაფრინდა ცხრაფრთანი,
ასი ტყუილი, ერთი მართალი...

ᲙᲘᲢᲠᲘᲡ ᲥᲐᲚᲘ

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი დიდებული ხელმწიფე. იმ ხელმწიფეს ერთი ვაჟი ჰყავდა.

ერთ ხელ ხელმწიფის შვილი ჯალაზე ქვიშაზე იჯდა და ლამსა ჰწყავდა. ამ დროს ერთმა ბებრის ქალმა წყლიანი კოკა გამააატარა. ხელმწიფის შვილმა ესროლა ქვა და ბებრის ქალს კოკა კი გაუტეხა. წავიდა ტირილით სახლში ეს ქალი. დედას უთხრა:

— ერთმა ვაჟმა კოკა გამიტეხა, რიყეზე იჯდა, ქვიშასა სწყავდაო.

დედამ აიღო კოკა და წავიდა წყალზე. გამოვლის დროს ხელმწიფის შვილმა იმასაც ესროლა და გაუტეხა კოკა. ბებერი მობრუნდა. დაინახა ხელმწიფის შვილი და დაუძახა:

— ხელმწიფის შვილი ხარ, როგორ დაგწყიო და კიტრის ქალის სურვილიმც ჩაგვარდნია, რომ არც სმა-ჭამა გიამებოდეს და არც წოლა-ძილიო!

ბებრის სიტყვები მართლა ასრულდა. ჩაუვარდა ხელმწიფის შვილს სიყვარული, და ჰკლავდა კიტრის ქალის სურვილი. უდროოდ ჩამოხმა. შეატყო ხელმწიფემ და დაიწყო მიზეზის ძევა. ბოლოს ჩეიტყო ხელმწიფემ, რომ იმის შვილი სიყვარულისაგან იყო ავად, დაიბარა და უთხრა:

— აბა, შვილო, მითხარ, რაზე ჰკვდები, სად არის, ვინც შენ გიყვარს, და ახლავ მოვაყვანინებთო.

ვაჟმა უთხრა:

— მე კიტრის ქალი მიყვარს და, თუ იქნება, იქნება, თორე მე არ შემიძლიან სიცოცხლეო.

ხელმწიფე დაღონდა და ბოლოს უთხრა:

— ისევ ის ბებერი თუ გიშველს რასმეს, რომელსაც დაუწყევიხარ, თორემ სხვა წამალი არ არისო!

დაუძახეს ბებერს. ბებერი ეტყვის:

— მე მოვიყვან იმ ქალს, გამომაყოლეთ ხელმწიფის შვილი და ექვსი შაური ფული მოგვეცითო.

ხელმწიფეს ძალიან გაუხარდა. ფულიც მისცეს, ხელმწიფის შვილიც გაჰყვა და წავიდნენ.

ბევრი იარეს, ცოტა იარეს, მიადგნენ ერთ ბაღს.

ბებერმა უთხრა ხელმწიფის შვილს:

— ეს ბაღი ხელმწიფესია, აქ მებაღეებს კიტრს შეევეჯროთ, ექვსი შაურის კიტრი ვიყიდოთ; შენ შედი ჩუმად, შეიარე შუა ბაღში, ერთი დიდი კიტრი აბია, ის მოწყვიტე და დამალე. რომ გაჰთლი, ერთი ნათალი არცად ჩაგივარდესო.

მართლაც შეევაჭრებიან მებაღეებს, იყიდეს ექვსი შაურის კიტრი. ხელმწიფის შვილი შეიპარა შუა ბოსტანში, მოჰწყვიტა დიდი კიტრი, დამალა და გამოვიდა გარეთ. გათალა ხელმწიფის შვილმა დიდი კიტრი, და ისეთი ქალი კი გამოჩნდა კიტრში, ისეთი რომ ამისთანას კაცის თვალი ვერაფერსა ჰნახავდა. გადაეხვია მაშინვე ხელმწიფის შვილი მზეთუნახავს კიტრის ქალს და დაუწყო კოცნა. წაიყვანეს ქალი და წავიდნენ. იარეს, იარეს და თავის სახელმწიფოში რომ მივიდნენ, ხელმწიფის შვილმა უთხრა კიტრის ქალს:

— ხელმწიფის შვილი ვარ, აბა ისე რო მიგიყვანო, ან რა სახელია და ან ნამუსი, წავალ, ჩემ ჯარსაც წამოვიყვან და ამალასაც. სანამდისინ ამ ხეზე შეგსვამ და მომელოდინეო!

კიტრის ქალმა უთხრა:

— ხელმწიფის შვილო, ინანებ, აქ ნუ დამტოვებო!

ხელმწიფის შვილმა არ დაიჯერა, შესვა კიტრის ქალი ერთ ალვის ხეზე წყლის პირას და თვითონ კი წავიდა სახლში.

ხელმწიფის შვილი რომ წავიდა, ხმ გზით გამოიარა ერთმა

არაბის ქალმა წყლისათვის, დაინახა კიტრის ქალი ხეზე და დაუძახა:

— მანდ რა აგიტანია, რასა ჰშერებიო?

კიტრის ქალმა ყველაფერი ჩაჰძახა:

— ჩემი ქმარი ხელმწიფის შვილია, აქ შემსვა ხეზე და თვითონ კი ჯარის მოსაყვანად წავიდა, რომ ისე წამიყვანონო.

არაბის ქალმა რაკი ეს გაიგო, მაშინვე კბილები დაუკრიჭა კიტრის ქალს:

— ჩამოდი მანდედან, თორემ თმას სუ სათითოოდ გაგაგლეჯო!

რას იზამდა? ჩამოვიდა კიტრის ქალიც. არაბის ქალმა გააძრო ტანისამოსი კიტრის ქალს, იმისი სამოსელი თვითონ ჩაიცვა, იმას ხელი ჰკრა, წყალში ჩაგდო, თვითონ იმ ხეზე შეხტა და დაჯდა.

მოვიდა ჯარით ხელმწიფის შვილიც. ნახა რომ მზეთუნახავის მაგიერ ერთი შავი ჯოჯო რამა ზის.

— ეგ რა მოგსვლიაო? — დაუძახა ხელმწიფის შვილმა არაბის ქალს, იმას კიტრის ქალი ეგონა.

— აკი გითხარ, აქ ნუ დამტოვებ, — დაუძახა არაბის ქალმა, — მზე მომეკიდა, იმან გამაშავაო.

რაღას იზამდა ხელმწიფის შვილი? წაიყვანა ეს არაბის ქალი, მაგრამ გული კი არ მიჰდიოდა იმაზე... კიტრის ქალი კი წყალში ოქროს თევზად იქცა, წავიდა და იქ დაბინავდა, სადაც ხელმწიფის ჯოგს წყალს ასმევდნენ.

ხელმწიფის შვილს მოახსენეს:

მესამე დღეა წყალში ერთი რაღაც თევზია, მზესავით ანათებს, ცხენებს გვიფრთხობს, წყალი ვერ დაგვილეინებიაო.

ხელმწიფის შვილი წავიდა თვითონ თევზის სანახავად. გაიკეთა წყლის პირზე ლოგინი და იქ ეძინა ხოლმე ღამე. როდესაც ხელმწიფის შვილს დაეძინებოდა, მოვიდოდა თევზი, დააწვებოდა გულზე და ისე იყო. როდესაც ხელმწიფის შვილს გაეღვიძებოდა, ისევ წყალში გადუხტებოდა. ბოლოს ბევრი ცდით დააჭერინა ხელმწიფის შვილმა ოქროს თევზი და თავის ორთავე თვალებივით ინახავდა. არაბის ქალმა იცოდა, ვინც

იყო ის თევზი და ეი ერთხელ გახდა ტყუილად ავად, ქმარი დაიბარა და უთხრა:

— თუ მაგ თევზს არ დამიკლავ, მოვკვდებიო.

ხელმწიფის შვილი ჯერ დიდ უარზე იყო, მერე კი დაჰთანხმდა. დაკლეს ეს თევზი, და არაბის ქალმა უბრძანა:

— ერთი ფხა, ერთი პატარა ძვალი არსად გადაგივარდეთ, ცეცხლში ჩაწვითო! — მაგრამ ბედზე ერთი ძვალი ბალში გადავარდნილიყო, და იმაზე ისეთი ხე ამოვიდა, ისიც ოქროვერცხლისა, რომ იმის ჩრდილი მკვდარს გააცოცხლებდა. გააკეთებინა იმ ხის ქვეშ ლოგინი ხელმწიფის შვილმა და ეძინა ხოლმე იქ ღამე. ხე კიდევ ჩამოუშვებდა ტოტებს და დაუწყობდა გულზე ხელმწიფის შვილს.

ასე მიდიოდა დრო. არაბის ქალს ქალი ეყოლა. იცოდა არაბის ქალმა ეს ხე საიდანაც იყო. გადაეკიდა ქმარს:

— ეკ ხე უნდა მოჰკრა და მაგისა ჩემი ქალისათვის აკვანი უნდა გააკეთებინოვო.

ხელმწიფის შვილს არ უნდოდა, მაგრამ ძალად მააჭრეინა ცოლმა.

— ერთი ნაფოტი არსად გადააგდოთ მაგისა, თორემ ცოცხლები ვეღარ გადმირჩებითო, — უთხრა არაბის ქალმა ხისმჭრელებს. ბედად ერთი ნაფოტი ლობის პირზე დაცემულიყო. ერთი უშვილო ბებერი საყდარში მიდიოდა. ნახა ნაფოტი, მოეწონა და წაიღო სახლში: რო მოვკვდები, თავით დავადებ�ებ კუბოშიო...

მიდიოდნენ დღეები, და ნაფოტი კი ბებერს ჰქონდა შენახული. ერთხელ ბებერმა დაიჩივლა: ნეტავი ერთი ისეთი ვინმე მომცა, რომ სანამ მე ლოცვაზეით მოვიდოდი, სახლს დამიგვიდა, ცეცხლს დაანთებდა და ლობიოს დაჰდგამდაო.

ამის შემდეგ, როდესაც ბებერი წავიდოდა სადმე, იქცეოდა ნაფოტი ქალად, დაჰგვიდა, დაჰწმენდდა იქაურობას, დაასუფთავებდა ჯამ-ჭურჭელს, ჩაჰდგამდა ლობიოს და ისევ ნაფოტად იქცეოდა. მოვიდოდა ბებერი, ჰნახავდა დაგვილ-დასუფთავებულ სახლს, დადგმულს ლობიოს; უკვირდა და არ იცოდა, ვინ იყო ეს ღვთისგან კურთხეული, რომელიც იმას ჰშველოდა.

ერთხელ ბებერი ადრე დაბრუნდა სახლში და ეს ქალი კი ნახა. უთხრა ქალმა:

— შენ — დედა და მე — ქალიო.

ამის შემდეგ ბებერმა და კიტრის ქალმა დაიწყეს ერთად ცხოვრება. კიტრის ქალი სხვა სახით დადიოდა მუდამ, რომ იმის სილამაზე არავის შეეტყო.

ერთხელ კიტრის ქალმა უთხრა თავის ნადედობს:

— ასე ტყუილად რადა ვართ, ვიშოვოთ ან ცხენი, ან ძროხა სადმე და გაეკვებოთო.

ბებერი წავიდა ხელმწიფის შვილთან, გამოართვა ერთი კოჭლი ცხენი და დაუწყეს კვება. ისე მოუარეს, ისე ასვეს და აჭამეს, რომ კოჭლი ცხენი სულ ვარსკვლავებს ეთამაშებოდა. კიტრის ქალი პირს დაიბანდა და იმის პირის ნაბანზე ისეთი ბალახი დაწვებოდა, რომ ცხენს თავიც აღარ დაუჩნდებოდა.

ერთხელ ხელმწიფის შვილმა გაგზავნა კაცები ბებერთან შესატყობლად: რა უყვეს იმ ცხენს, ისევ ცოცხალია თუ მოუკვდაო. მოვიდნენ ნაზირ-ვეზირები, ნახეს ცხენი, რომ ვარსკვლავებს ეთამაშება. უნდოდათ დაჭერა, მაგრამ სანამ ბებრის ქალი არ მოვიდა, ვერავინ დაიჭირა. წავიდნენ ნაზირ-ვეზირები, მოახსენეს ხელმწიფის შვილს:

— ბებერს რო ქალი ჰყოლია, იმას ისე მოუვლია იმ კოჭლი ცხენისათვის, ისე გაუსუქებია, რომ ირემივით ველად დარბის, ხელში ვეღარ ჩაგვიგდიაო.

ხელმწიფის შვილმა მააყვანინა მაშინვე ის ცხენი თავისთან, მაგრამ ცხენი კარებში ჩაწვა და ვეღარ ააყენეს. ხელმწიფის შვილი გაბრაზდა:

— როგორ თუ მომატყუეთ, ეს რა ცხენია, ამას აქებდითო?

ნაზირ-ვეზირებმა მოახსენეს:

— თვითონ ბებრის ქალი დავიბაროთ, ის ააყენებს და მერე ნახეთო. — ცხენს კიტრის ქალისაგან ჰქონდა ნათქვამი, — რომ სანამ მე არა გკრა წიხლი, არ ადგეო.

დაიბარეს ბებრის ქალი. მივიდა ცხენთან, ჰკრა წიხლი და წამოაფრინა. გაიღერა ყელი ამ ცხენმა და გაიქცა მინდორზე. მთელი ჯარი, ნაზირ-ვეზირი იმას დაედევნენ, მაგრამ ვერ დაი-

ჭირეს. ბებრის ქალმა კი ერთი სიტყვა დაუძახა და დააბრუნა. ნახა ბებრის ქალი ხელმწიფის შვილმა და საშინლად მოეწონა. სულ იმას ცდილობდა ის ენახა თვალით.

ერთხელ ხელმწიფის შვილმა არაბის ქალს უთხრა:

— გოგოებს დავუძახოთ და ბრინჯი გავარჩევინოთო.

არაბის ქალს არ ეეაშნიკა, უარი უთხრა, მაგრამ ხელმწიფის შვილმა თავისი გაიყვანა, და დაუძახეს გოგოებს. ბებრის ქალიც (კიტრის ქალი) იქ იყო. ხელმწიფის შვილიც იმათთან იყო და თვალს არ აშორებდა ბებრის ქალს. ბოლოს ხელმწიფის შვილმა უთხრა ქალებს:

— აბა, ქალებო, ვინმემ ზღაპარი თქვით, ეგები გავერთოთო.

ყველა ჩუმად იყო. არავინ არ ილებდა ხმას. ბებრის ქალმა დაიწყო:

იყო და არა იყო რა, და მოუყვა იმას, რაც გადაეხდა თავს. არაბის ქალი პირდაპირ უჯის და ულესავს კბილებს, მაგრამ ბებრის ქალი არ იშლის და აბოლოვებს ზღაპარს. ხელმწიფის შვილი გადაეხვია კიტრის ქალს და ჩაჰკოცნა:

— შენა ხარ ჩემი ცოლი, მე სხვა არავინ მინდაო!

გამოიყვანეს არაბის ქალი კი თავის ქალიშვილით, გამოაბეს ცხენის ძუას და ისე ათრეინეს. დაიწერა კიტრის ქალზე ჯვარი ხელმწიფის შვილმა, გამეფდა და დაიწყეს ტკბილი ცხოვრება...

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ელასა, მელასა,
ჭიქა მეკიდა ყელასა,
მთქმელსა და გამგონებელსა,
ძილი გვაამოს ყველასა!

კობრე

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი გლეხი კაცი, ჰყავდა სამი ვაჟი. უმცროსს ვაჟს კობრეს ეძახდნენ, უფროსისა და საშუალისა არ არის ნათქვამი.

გლეხი კაცი მოკვდა. ძმებმა მამის სიკვდილის შემდეგ ერთად დაიწყეს ცხოვრება. უმცროსი კობრე არაფერს არ აკეთებდა სხვას, ჰთლიდა კომბლებს და ჭერში აწყობდა. რაკი მააბეზრა ზარმაცობით თავი ძმებს კობრემ, ძმებმა აიღეს, მისცეს ოთხი თხა და გამააგდეს სახლიდან კობრე.

კობრემ აიგო ერთი ქოხი, დადგა შიგ, ჰთლიდა ისევ კომბლებს და ჭერში აწყობდა. თხები თავგანებებულები დადიოდნენ ტყეში, ბევრჯერ დაბრუნდნენ კობრეს თხები შინ მშვიდობით, მაგრამ ბოლოს უბედურება ეწვია. ერთ დღეს ორი თხაღა მოუვიდა, მეორე დღეს ერთიც აღარ მოჰსვლია.

ადგა კობრე, აიღო ოთხი კომბალი, ორი ერთ მხარეზე გადაიდო, მეორე მეორეზე და წავიდა ტყეში თავის თხების დამშმელის საძებნელად. გზაზე მელია შეჰხვდა.

— გამარჯვება, მელიავ!

— გაგიმარჯოს!

— ჩემი თხები შენ ხომ არ დაგიჭამიაო?!

— არაო, — უთხრა მელიამ.

— მაშ, აბა, კბილები დაკრიჭეო? — დაკრიჭა მელიამ კბილები, არაფერი არ ეტყობოდა, დაანება კობრემ თავი მელიას და წავიდა ისევ.

გზაზე შველი შეჰხვდა:

— გამარჯვება, შველო!

— გაგიმარჯოს კობრე!

— საიდან? ჩემი თხები ხომ არსად გინახიაო?

— არაო!

— აბა, კბილები დაკრიჭეო. — დაკრიჭა კბილები შველმა. აბა ის რა თხებს დაჰჭამდა? გაჰცდა ამასაც კობრე და ახლა დათვს შეჰხვდა:

— გამარჯვება!

— გაგიმარჯოს!

— საით, დათვო, ჩემი თხები ხომ არ გინახია სადმეო?

— არაო, — უპასუხა დათვმა.

— აბა, მაშ კბილები დაკრიჭეო! — დაკრიჭა დათვმა კბილები, არაფერი ეტყობოდა, გაჰცდა დათვსაც და წავიდა...

კობრეს თხები თურმე ტყეში დადიოდნენ. შეხვდათ მელია:

— გამარჯობათ, თხებო!

— გაგიმარჯოს, მელიავ!

— საიდან მოჰდიხართ, ან საისაკე, არ გეშინიანთ რო შეგჭამოსთ რამანმეო?

— არა, — ეტყვიან თხები, — ჩვენი პატრონი კომბლებსა ჰთლის, ჭერშია ჰსხამს, ვინც ჩვენ დაგვჭამს, თავშია ჰსხამსო.

გაჰცდა მელია და წავიდა. მერე კობრეს შეჰხვდა მელია, მაგრამ არ უთხრა, თუ ვნახეო...

თხებს წინ შველი შეჰხვდათ.

— გამარჯობათ, თხებო!

— გაგიმარჯოს! სად მიჰდიხართ, არ გეშინიანთ ან მგლისა, ან დათვისა, რო შეგჭამოსთო?

— არა, — ეტყვიან თხები, — ჩვენი პატრონი კომბლებსა სთლის, ჭერშია ჰსხამს, ვინც ჩვენ დაგვჭამს, თავში ჰსხამსო.

გაჰცდა შველი, აღარაფერი უთხრა და გაუდგა თავის გზას. თხებიც წავიდნენ. თხებს დათვი შეჰხვდათ:

— გამარჯვებათ, თხებო!

— გაგიმარჯოს, დათვო! — საითკენ გაგიბედნიათ, თხებო, აშ დაბურულ ტყეში, არაფრისა გეშინიანთო?

— რისა უნდა გვეშინოდეს, — ეტყვიან თხები, — ისეთი პატრონი გვყავს, კომბლებსა ჰთლის, ჭერშია ჰსხამს, ვინც ჩვენ შეგვჭამს, თავშია ჰსხამსო...

შეშინდება დათვი, აღარც ავს ეტყვის, აღარც კარგს, გაჰ-ცდება და წავა თავის გზაზე. დათვი ამის შემდეგ კობრეს შეჰ-ხვდება, მაგრამ დაუმალა და არ უთხრა: თუ მე ვნახე შენი თხებიო.

იარეს თხებმა და მგელი შემოჰხვდა გზაზე:

— გამარჯვებათ, თხებო, კუდ-თეთრებო! — ეტყვის მგელი.

— გაგიმარჯოს, მგელო ღორმუცელო, — უპასუხებენ თხები.

— საისაკე გაგიბედნიათ, თხებო, არ გეშინიანთ, რო მე შეგჭამოთ?

— არ გვეშინიან, — უპასუხებენ თხები, — ჩვენი პატრონი კომბლებსა ჰთლის, ჭერშია ჰსხამს, ვინც ჩვენ შეგვჭამს, თავშია ჰსხამსო.

— აბა, მაშ მე მცხას თავში თავის კომბლები თქვენმა პატ-რონმაო, — ეტყვის მგელი და ამ თხებს კი გამაჰლადრავს ყე-ლებსა. თხის ხორცით გამძღარი მგელი მოდის, და შეჰხვდება გზაზე კობრე.

— გამარჯვება, მგელო!

— გაგიმარჯოს!

— ჩემი თხები ხომ არ გინახია?

— არა!

— აბა, მაშ კბილები დაკრიჭეო, — ეტყვის კობრე.

მგელმა არ დაკრიჭა კბილები.

— დაკრიჭე კბილებიო! — დაუყვირა კობრემ.

მგელმა კიდევ არ დაკრიჭა. მესამედ რომ გაუმეორა კობ-რემ, დაკრიჭა მგელმაც კბილები და ე თხის კუდი კბილებში კი ეჩარა ისევ. მოიყრეინა კომბლები კობრემ და ერთი თუ ორი ამ მგელს, ტყიპა, ტყიპა. გამოუდგა კობრე, გაექცა მგელი. მგელმა ინატრა:

— ღმერთო, ისეთი წვიმა მაიყვანე, რომ კობრე დაახრ-ჩოსო!

კობრემ ინატრა:

— ღმერთო, ისეთი კამეჩის ტყავი გადმომხურე, რომ ნამი არ დამეცესო!

წამოვიდა საშინელი წვიმა, კობრეს კამეჩის ტყავი გადაეფარა, მგელს კი სოროში წყალი და კინაღამ დაახრჩო.

— კიდევ ინატრებო? — მიუხდა სოროში კობრე მგელს. მგელმა უთხრა:

— კაცო, ოღონდ თავი დამანებე, და ერთ ფარა ცხვარს მოგცემ. წავალ, მეცხვარეებს რომ ოქროს ბატკანი ჰყავს, იმას მოვტაცებ, ზღვაში შევვარდები, შემომყვებიან, დაიხრჩობიან, შენ კიდე წადი და ფარებს დაჰპატრონდიო.

— კარგიო, — დაჰთანხმდა კობრე.

წავიდა მგელი, მოუარა მეცხვარეებს, მოჰტაცა ოქროს ბატკანი; გამოუდგნენ მეცხვარეები უკან, მგელი ზღვაში შეცურდა; შეჰყვნენ მეცხვარეებიც თან, მაგრამ ცურვა არ იცოდნენ და დაიხრჩვნენ. იმათი ფარები კობრეს დაჰრჩა. წამოასხა ეს ამოდენა ცხვარი კობრემ და წამოვიდა.

კობრეს ძმებს შეჰშურდათ კობრეს ამთვენი ცხვარი და ჰკითხეს:

— კობრე, საიდან იშოვე მაგთვენი ცხვარიო?

— ჩემი თხები მგელს დავაჭმიე, და იმან სამაგიეროდ ეს ფარები მომცაო.

ადგნენ კობრეს ძმები, იმათაც დააჭმიეს მგელს, რაც რამ თხები ებადათ, მაგრამ მგელმა იმათ არაფერი მიჰცა. აჰმტერდნენ ძმები კობრეს. გამართეს იმის ბანი სანეხვედ და სულ იქ გადაჰყრიდნენ. კობრე კიდევ ახმობდა ამ ნეხვს, ჰყრიდა ტომრებში და ინახავდა.

ერთ ადგილს მეღორეებს ღორის ფარები ჰყავდა. კობრემ მაიკიდა ნეხვიანი ტომრები, გაიტანა ღორებთან, დაუყრიდა ცოტ-ცოტას, და მიჰდევდნენ ღორებიც. წავიდნენ საჩივლელად მეღორეები:

— კობრემ ჩვენი ფარები მიითვისაო.

კობრემ მოსამართლეებს უთხრა:

— თუ ჩემი ღორები არ იყვნენ, მე რად გამომიდგებოდნენო! — მოიგო ღორები კობრემ და წაასხა ფარები.

ძმებმა რომ ნახეს კობრეს ღორის ფარები, ჰკითხეს:

— საით იშოვე, ვინ მოგცაო?

— აი, თქვენ რო ნეხვი გადმომიყარეთ, წავიღე და ღორებზე გავცვალეო.

ადგნენ ეს ძმებიც. წაიღეს ნეხვიანი ტომრები და ჩაატარეს:

— ნეხვი ღორზედა, ნეხვი ღორზედაო!

გამოუცვივდნენ ეს მეღორეები და ერთი თუ ორი, ერთი თუ ორი. დაბრუნდნენ ძმები უფრო დაჯავრებულები, დაცეცხლებულები. მივიდნენ და მიუკიდეს ცეცხლი კობრეს სახლს. ადგა კობრეც, შეკრიბა რაც ნახშირი იყო, აამსო ერთი დიდი ტომარა, ზედ ერთი ლიტრა გროშები წააყარა, წაიღო და, ერთი მდიდარი კაცი იცოდა, მივიდა იმასთან. მიუტანა და მიაბარა:

— შემინახეთო!

მეორე დღეს მოჰთხოვა ტომარა და მაუდვა შარი:

— ფულის მაგიერ ნახშირი ჩამიყარესო!

გაავსებინა ტომარა ფულით, წამაიღო და წამოვიდა. შეჰშურდა ძმებს კობრეს ფული. დაუწყეს კითხვა:

— როგორ იშოვეო?

— როგორ ვიშოვე? — უთხრა კობრემ, — თქვენ რო სახლი დამიწვით, ნახშირი მოვაგროვე, წავიღე სოფელში, ვიძახე: ნახშირი ფულზე, ნახშირი ფულზე, და გამიცვალესო!

რაკი ამდენი ფული იშოვა, კობრემ ცოლი შეირთო...

აიღეს ძმებმა, მიუკიდეს ცეცხლი თავის სახლებს, შეკრიბეს ნახშირი, ჩაყარეს ტომრებში და ჩაატარეს სოფელში და დაიწყეს ძახილი:

— ნახშირი ფულზე, ნახშირი ფულზეო!

გამოუხტნენ სოფლელები და კარგა მიბერტყეს. დაბრუნდნენ დაბერტყილი და ნაცემი ძმები სახლში. გაჯავრებული ძმები წავიდნენ და მაუკლეს ცოლი. დაქვრივდა კობრე, შეწუხდა ძრიელ. ადგა, ჩააცვა მკვდარ ცოლს მდიდრულად, წაიღო. ერთ წისქვილში სამი ლამაზი ქალი ეგულებოდა. საროესთან დააყუდა, თვითონ წისქვილში შეევიდა და უთხრა ქალებს:

— წადით, იქ ქალბატონი დგას და შემოიყვანეთო.

გავიდა რომელიც ლამაზი ქალი იყო, ჯერ ეძახა:

— ქალბატონო, მობრძანდიო! — რომ არ გაუგონა ქალბატონმა, მივიდა და ხელი მოსჭიდა. მკვდარი დედაკაცი წაიქცა; დაიწყო ძახილი, — მომეშველენით, ქალბატონი წამექცაო!

გამოვიდა კობრე:

— რაზე მომიკალით ცოლი, გიჩივლებთო! — დაიწყო კობრემ.

— რა გინდა, რო მოგცეთ, ოღონდ კი ნუ გვიჩივლებო, — შეეხვეწნენ ქალები კობრეს. კობრემ უთხრა:

— თუ ჩემი ცოლის მამკლავი გამომყვება ცოლად, აღარაფერს ვიტყვიო.

წაიყვანა ერთი ლამაზი ქალი და წავიდა. მიიყვანა სახლში და დაიწყო უფრო ტკბილად ცხოვრება...

ძმებს გონჯი ცოლები ჰყავდათ, და შეჰშურდათ კობრეს ლამაზი ცოლი და ჰკითხეს:

— საით იშოვე მაგნაირი ცოლი, ჩვენც გვითხარიო.

— თქვენ რო მომიკალით, — უთხრა კობრემ, — ავიღე, ჩავაცვი კარგად, ჩავატარე სოფელზე და ვიძახდი:

— მკვდარი ცოცხალზედაო, მკვდარი ცოცხალზედაო! — გამიცვალეს, მკვდარი გამომართვეს და ცოცხალი მომცესო.

ეს რომ გაიგონეს კობრეს ძმებმა, მაშინვე გასწიეს, დაახრჩეს ცოლები, ჩააცვეს მკვდრებს და ჩაატარეს სოფელ-სოფელ:

— მკვდარი ცოცხალზე, მკვდარი ცოცხალზეო! — გამოუხტნენ ჯოხებით და კეტებით სოფლელები და სულ კუდით ქვა ასროლინეს.

წამოვიდნენ ნაცემი კობრეს ძმები. კობრე მუქარაზე მიიმწყვდიეს ქოხის ყუნჭულში, დაიპირეს, ჩასვეს ერთ გოდორში, გადუფხანთეს პირი, აიტანეს და ერთ საშავარდნეთ კლდის* სიმაღლე კლდეზე დადგეს, დაანებეს თავი და წავიდნენ. მეორე დღეს უნდა ამოსულიყვნენ და უნდა გადაეგორათ.

---

* საშავარდნეთ კლდე—დიდი მაღალი კლდეა სოფ. ჩარგალში.
(თ. რახიკაშვილის შენიშვნა).

იმღერის, იმღერის იმ ღამეს კობრე, აიკლა იქაურობა. გაიგონა ერთმა მეცხვარემ, მივიდა იმასთან და ჰკითხა:

— რა გამღერებს, კობრე, რა გაგხარებიაო?

— რა არ გამხარებია, ქვის სეტყვა უნდა მოვიდეს, სუ გააწყოს ყველა სულდგმული, და ჩემის მეტი ვერავინ გადაჰრჩება, რადგანაც მე ამ გოდორში ვზივარო.

— მეც ჩამსვი, — შეეეედრა მეცხვარე,—მადლი არისო.

— კარგიო, — უთხრა კობრემ.

შეიყვანა ეს მეცხვარე, იქ გაწირა, თვითონ იმის ცხვარს დაედევნა. მოვიდნენ კობრეს ძმები და გადააგორეს ეს გოდორი კლდეზე. მეცხვარე იქ მოკვდა, კობრეს იმის ფარები დაჰრჩა. წამოასხა ცხვარი და წამოვიდა ღიღინით სახლში კობრე.

ძმებმა რომ ნახეს კობრეს იმდენი ცხვარი, ჰკითხეს:

— კობრე, სად გიშოვია ეგ ცხვარიო?

— სად მიშოვია, და თქვენ რო კლდეზე გადამაგდეთ, იქ მაჩუქეს, მძლივაც დამესწვრნენ და იქ ვიშოვეო.

მაშინვე წავიდნენ კობრეს ძმები, მოქსოვეს გოდრები, ჩასხდნენ შიგ და გადაგორდნენ კლდეზე. გახდნენ საეშმაკოდ და საჩიტ-ყორნედ. იმათი სარჩოც კობრეს დაჰრჩა, და დარჩა მარტოკა კობრე. გამდიდრდა ძალიან, შვილებიც გაუჩნდა და ერთმა იმის შვილიშვილმა მიამბო ეს ამბავი.

წავედი მთაში, წავიღე ცელი,
შემომხვდა მგელი, მოვწყვიტე წელი.
ვინც თამბაქოს არ მიყიდის,
გაჰცვივდება წვერი.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

სიზმარა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ცოლი და ქმარი, ჰყავდათ ერთი გიჟი შვილი სიზმარა.

ერთხელ ცოლი და ქმარი საქმეზე იყვნენ, სიზმარა ფეტვს დაუყენეს. სიზმარას დაეძინა, მივიდნენ ქათამ-ინდაურები და დაფენილი ფეტვი კი სულ ერთიან მოკენკეს. სიზმარამ ძილში სიზმარი ნახა:

მე ძილი მეძინებოდა,
ძილმა წამიღო ბურასა,
ცალი ფეხი ბაღდადს მედგა,
ცალი ბაღდადის ბოლოსა,

მზე იქით მედგა, მთვარე აქეთა, შუქურვარსკვლავი ხელ-პირს მაბანინებდაო.

დაბრუნდნენ სიზმარას დედა და მამა საქმიდან, ნახეს აკენკილი ფეტვი, გაუჯავრდნენ სიზმარას და ჰკითხეს:

— სად იყავ, რად დააჭამე ფეტვი ქათმებსაო?

— დამეძინა, — უთხრა სიზმარამ, — სიზმარი ვნახე:

მე ძილი მეძინებოდა,
ძილმა წამიღო ბურასა,
ცალი ფეხი ბაღდადს მედგა,
ცალი ბაღდადის ბოლოსა,

მზე იქით მედგა, მთვარე აქეთ, შუქურვარსკვლავი პირს მაბანინებდაო.

— ეგ სიზმარი მამაშენს უნდა აჩუქოო, — უთხრა დედამ.

— სიზმარი სიზმრად წავა, სიზმრის ჩუქება როგორ შეიძლება, — უპასუხა სიზმარამ, — თუ როგორმე გამომართმევთ, თქვენი იყოსო.

სცემენ დედ-მამა სიზმარას, ათრევენ და სთხოვენ სიზმარს.

ადგება სიზმარა და წავა სახლიდან. ივლის, ივლის და ერთ ხელმწიფის ბაღში შეიპარება, დაბინავდება იქ. იპარავს საზამთროს, ყარფუზს და იმითი იკვებება. შაატყობენ მებაღეები ნავალს, ნაჭამ ყარფუზს, დაუწყებენ ძებნას ქურდს. ეძებენ, ეძებენ, იპოვიან და დაიჭერენ სიზმარას. წამოიყვანენ ხელმწიფესთან და მოახსენებენ:

— ეს ნესვ-საზამთროს გვპარამდაო.

ხელმწიფემ ჰკითხა სიზმარას:

— ვინა ხარ, რას დადიხარ, საიდან მოსულხარო?

— მე, — უამბო სიზმარამ, — დედ-მამამ გამომაგდეს სახლიდან, სიზმარი ვნახე:

მე ძილი მეძინებოდა,
ძილმა წამიღო ბურასა,
ცალი ფეხი ბაღდადს მედგა,
ცალი ბაღდადის ბოლოსა,

მზე იქით მედგა, მთვარე აქეთ, შუქურვარსკვლავი პირს მაბანინებდაო.

— ეგ სიზმარი მე უნდა მომცეო, — უბრძანა ხელმწიფემ.

— სიზმარი სიზმრად წავა, სიზმრის მიცემა როგორ შეიძლებაო, — უპასუხა სიზმარამ.

ხელმწიფე განრისხდა და უბრძანა იმისი ხაროში ჩაგდება. აიყვანეს პატარა სიზმარა და ხაროში კი ჩააგდეს. იჯდა იქ მარტოკა სიზმარა, არც წყალს უგზავნიდა ხელმწიფე და არც პურს.

ხელმწიფეს ერთი ქალი ჰყავდა, მუდამ დღე ხელმწიფის ნასუფრალს ჩაუყრიდა ხოლმე, და იმითი ჰკვებავდა დღე მუდამ.

გავიდა ხანი, გაიზარდა სიზმარაც; ასეთი ლონიერი გახდა, რომ ქვას რძეს გაადენდა. ერთხელ დასავლეთის ხელმწიფემ გამოუგზავნა წისქვილის ქვა აღმოსავლეთის ხელმწიფეს და შემოუთვალა: „თუ ამ წისქვილის ქვაში კეტს არ გაუყრი და ისე არ გამომიგზავნით, შენ ქალს მე წავიყვან; თუ გააკეთებთ და ისე გამომიგზავნით, ჩემ ქალს თქვენ მოგცემთო!“

შეწუხდა აღმოსავლეთის ხელმწიფე, შეწუხდა იმის ქალიც. წავიდა და სიზმარას ჩასძახა:

— დასავლეთის ხელმწიფეს წისქვილის ქვა გამოუგზავნია: თუ კეტს გაუყრით და ისე გამოგზავნით, ჩემს ქალს თქვენ მოგცემთ, თუ ვერ გაუყრით და შენს ქალს მე წავიყვანო... ეცადნენ, მთელი ჯარი დაახვია მამაჩემმა და ვერავინ ააყენა. აბა, რაღა ვქნა, დასავლეთის ხელმწიფე წამიყვანსო.

ამოვიდა მაშინვე სიზმარა, ააყუდა წისქვილის ქვა, გაუყარა კეტი, თვითონ ჩუმად ისევ ხაროში ჩავიდა.

მეორე დღეს აყუდებულ ქვასთან მიდგებ-მოდგება ერთი უცხო და იძახის:

— ეს წისქვილის ქვა მე ავაყენე, დავაყუდე, კეტიც მე გავუყარე, და ხელმწიფემ თავისი ქალი მე უნდა მომცესო.

ხელმწიფეს კი ისე ჰქონდა პირობა დადებული, რომ ვინც იმ წისქვილის ქვას ააყუდებდა და გაუყრიდა კეტს, თავის ქალს იმას მისცემდა.

ხელმწიფის ქალმა გაიგონა ეს სიტყვები, წავიდა დასაკითხად სიზმარასთან:

— ესე, ესე არის საქმე და რა ვქნაო?

სიზმარამ უთხრა:

— წადი, უთხარ: აბა, თუ შენ ააბრუნე ეგ ქვა, ახლაც გადააბრუნე და კეტიც გამოაძრე-თქო.

ქალი წავიდა, როგორც სიზმარამ ასწავლა, ისე ქნა. მაგრამ უცხომ წისქვილის ქვა ვერც დააყუდა, ვერც წააქცია და ვერც კეტი ამოაძრო.

გაიგო დასავლეთის ხელმწიფემ, რომ წისქვილის ქვა დაუყენებიათ გვერდზე, კეტიც გაუყრიათო და არ ესიამოვნა. გამოუგ-

ზავნა ახლა მარილის ქვა: „ეს ქვა საბანდად* უნდა დამიხიოთ და ისე გამომიგზავნოთო.“

დაღონდა ისევ აღმოსავლეთის ხელმწიფე. მარილის ქვას თასმად ვინ დაუბევდა? ქალი ისევ სიზმარასთან წავიდა. სიზმარამ უთხრა:

— პირი აართვი და თვითონ დაიხევაო.

ქნეს ისე, როგორც სიზმარამ ასწავლა, და მარილის ქვა მართლა ისე დაიხია.

გამოუგზავნა ცხენები და კვიცები დასავლეთის ხელმწიფემ აღმოსავლეთისას და შემოუთვალა: „ყველას თავისი კვიცი უპოვეთ, გამოაყოლეთ, და ქალს მაშინ მოგცემთ, არა და — თქვენ ქალს მე წავიყვანო!“

წავიდა ქალი ისევ სიზმარასთან და ჰკითხა, თუ რა უნდა ექნა, რომ გაეგო, რომელი რომლის კვიცია. სიზმარამ უთხრა:

— წაასხით ცხენები და კვიცები, ერთ ღამეს ერთ ბაკში შეჰყარეთ, მეორე დღეს გამოუშვით და ყველა დედას თავისი კვიცები უკან გამოჰყვებიანო.

წავიდა ქალი, ყველაფერი ისე ქნა, და მართლაც ყველა ცხენს თავისი კვიცები გამოჰყვნენ.

გაუგზავნა ცხენ-კვიცები ხელმწიფემ და ჰკითხა ქალს:

— ვინ არის ის, ასე რომ გვშველოდა, რატომ არ იტყვი და არ მაჩვენებო?

ქალმა მოახსენა:

— თქვენ რომ ერთი საწყალი ვაჟის ჩაგდება ბრძანეთ ხაროში, იმან გვიშველაო.

ხელმწიფემ უბრძანა, მაშინვე ამოეყვანათ სიზმარა ხაროდან, მიათხოვა თავისი ქალი და გადასწერა ჯვარი.

ახლა სიზმარა დასავლეთის ხელმწიფესთან გაემგზავრა, იმისი ქალი უნდა შეერთო ცოლად. გამოეთხოვა ცოლსაც, ხელმწიფესაც და გასწია დასავლეთის ხელმწიფესთან. ბევრი იარა, ცოტა იარა, შემოჰხვდა ერთ კაცს: მოუხნავს ერთი

---

* საბანდი — კოპი. (თ. რახიკაშვილის შენიშვნა).

დიდი მამული, მოუსვამს ხელს და რაც რამ ბელტია, ჰყლაპავს. მივიდა იმის ახლოს სიზმარა, მიესალმა და ჰკითხა:

— კაცო, მაგას რას შვრები, ბელტის ჭამა ვის გაუგონია, რა საკვირველი კაცი ვინმე ყოფილხარო?!

— საკვირველი სიზმარა არის, რომ აღმოსავლეთის ხელმწიფის ქალი შეირთო და ახლა დასავლეთისა უნდა შეირთოსო,— უპასუხა ბელტიყლაპიამ.

— სიზმარა მე ვარო, — უთხრა სიზმარამ.

— მაშ ან მიყმე და ან მიძმეო! — შეეხვეწა ბელტიყლაპია, სიზმარამ იძმო და გაუდგნენ გზას.

იარეს, იარეს, ერთ კაცს მოადგნენ. მისჯდომია ერთ ტბას, დაეჭუჭება, ამოჰწრუხავს, და ხირხიტოლა* დაიწყებს იმისპირში შედენას. სიზმარა მივა ზღვაყლაპიასთან, მიესალმება და გაიკვირვებს იმის სმას:

— ეს რა საკვირველია, — უპასუხებს ზღვაყლაპია, — საკვირველი სიზმარაა, რომ აღმოსავლეთის ხელმწიფის ქალი ცოლად შეირთო და ახლა დასავლეთის ხელმწიფის ქალის შესართველად მიდისო.

— მე ვარ სიზმარა, — უპასუხა სიზმარამ, — თუ გინდა ვიძმობილნეთო. — ზღვაყლაპიას ძალიან გაეხარდა, მაშინათვე გაჰყვა სიზმარას და წავიდნენ.

იარეს, იარეს ამ სამთ და ერთი ფეხდოლაბა ნახეს. მიუკვრია ფეხებზე დოლაბები, დარბის წვრილიანში, იპერს კურდღლებს და ერთ ხელში აგროვებს. სიზმარას ძალიან გაუკვირდა:

— ჯერ კურდღლის დაპერა სთქვი და მერე ისიც ფეხებზე დოლაბებმიკრული კაცისაგანაო!

— რა საკვირველია, საკვირველი სიზმარაა, რომ აღმოსავლეთის ხელმწიფის ქალი შეირთო და ახლა დასავლეთის ხელმწიფის ქალი უნდა შეირთოსო!

— მე ვარ სიზმარაო, — უთხრა სიზმარამ.

---

* ხირხიტო — ნაძირალი (თ. რაზიკაშვილის შენიშვნა).

— მაშ მიიმეო, — სთხოვა ფეხდოლაბამ. სიზმარამ იიმო, და ოთხი ძმობილი გაუდგა გზას.

იარეს, ბევრი იარეს, ცოტა იარეს, ერთ ადგილას ერთი კაცი ნახეს. ცხრა მთას იქით მჯდომ ჩიტს ისარს უმიზნებს. სიზმარამ გაიკვირვა:

— კაცო, მე წინ მჯდომ ჩიტსაც ვერ მოვარტყამ, და შენ ცხრა მთას იქით ისვრი? რა საკვირველი კაცი რამ ყოფილხარო!

— ეს რა არის. — უპასუხა იმ კაცმა, — სიზმარამ აღმოსავლეთის ხელმწიფის ქალი ცოლად შეირთო და ახლა დასავლეთის ხელმწიფის ქალის შერთვა ჰსურსო!

— მე ვარ სიზმარა, თუ გსურს გამომყეო, — უთხრა სიზმარამ. ჩიტიკალიას ძალიან გაეხარდა და გაჰყვა.

იარეს, იარეს და ერთ კაცს შეხვდნენ. მიწაზე ყური ედო და იცინოდა.

— რა გაცინებსო? — ჰკითხა სიზმარამ.

— რა მაცინებს? ჭინჭველებს ჩხუბი მოუვიდათ და გასამართლებლად მე მეძახიანო!

— საკვირველი კაცი ყოფილხარო! — უთხრა სიზმარამ.

— საკვირველი ეს კი არ არის, ის არის, რომ სიზმარამ აღმოსავლეთის ხელმწიფის ქალი შეირთო და ახლა დასავლეთის ხელმწიფის ქალი უნდა შეირთოსო!

— მე ვარ სიზმარაო, — უპასუხა სიზმარამ.

— მაშ, ან მიიმე და ან მიყმეო, — სთხოვა ყურმახვილამ.

— ძალიან კარგიო, — უთხრა სიზმარამ, იიმო და გასწია.

იარეს და ერთი კაცი შეჰხვდათ. გვრიტს კვერცხებს უცვლიდა, ჰპარავდა და გვრიტი კი ვერაფერს ტყობილობდა. სიზმარას ძალიან გაუკვირდა იმისი საქციელი, მივიდა, მიესალმა და უთხრა:

— რა საკვირველი კაცი რამა ყოფილხარო.

— საკვირველი მე კი არა, სიზმარაა, რომ აღმოსავლეთის ხელმწიფის ქალი შეირთო და ახლა დასავლეთის ხელმწიფის ქალის შერთვა უნდაო.

— მე ვარ სიზმარაო, — უთხრა სიზმარამ.

— მაშ ან მიიმე და ან მიყმეო, — სთხოვა იმანაც. სიზმარას ძალიან გაუხარდა იმისი ძმობა, იიმო და წავიდნენ გზას.

იარეს და ერთ მღვდელს შეხვდნენ. ზურგზე ერთი საყდარი ეკიდა. სადაც მზის მყუდრო იქნებოდა, მიიტანდა, იქ დაჰყუდებდა, დადგებოდა და დაიწყებდა ლოცვას. მივა სიზმარა მღვდელთან და გაიკვირვებს იმის საქციელს.

— ეს არაფერი, — ეტყვის მღვდელი, — სიზმარამ აღმოსავლეთის ხელმწიფის ქალი შეირთო, ახლა დასავლეთის ხელმწიფის ქალის შესართველად წავიდა და აბა, ვაჟი ის არისო.

— მე ვარ ისაო, — უთხრა სიზმარამ.

მღვდელმა სთხოვა:

— ან მაყრად გამოგადგები, ან ჯვარს დაგწერ, წამიყვანე, ან მიძმე და ან მიყმეო.

იძმო სიზმარამ ეს მღვდელიც და გასწიეს ყველამ ერთად დასავლეთის ხელმწიფის სახლისაკენ. რომ მივიდნენ იმის არემარეში, კაცი გაუგზავნეს:

— სიზმარა მოვიდა და ქალსა გთხოვსო.

ხელმწიფემ შემოუთვალა:

— თუ რაც მე პური მაქვს გამომცხვარი, იმას სულ შეეამენ, მივცემ, ვერ შეეამენ და არაო.

— საშენო საქმეა, ბელტი არა ჰყლაპო, პური ქამეო, — უთხრა სიზმარამ ბელტიყლაპიას და გაუგზავნა ხელმწიფეს.

მოუსო ამ ბელტიყლაპიამ და სულ ერთიანად კი მიწმინდმოწმინდა, რაც ხელმწიფეს გამომცხვარი პური ჰქონდა. ეს პური რომ გაათავა, ხელმწიფემ მაინც არ მისცა ქალი და შეუთვალა:

— რაც ქვევრებში ღვინო მიდგა, თუ იმას დაჰლევთ, მოგცემთო.

სიზმარამ უთხრა ზღვაყლაპიას:

— აბა, ძმობილო, ზღვების ხვრეპას, ღვინის ხვრეპა სჯობიან, შენ ერთი მოხვრიპე იმის ქვევრები და ხირხიტოლა გაუწირეო.

მოუწვა ეს ზღვაყლაპია ამ ღვინიან ქვევრებს, მოეეუპა, მოხვრიპა, კამეჩი რომ გუბეს მოხვრეპს და თხლის ხირხიტომლა დაიწყო კბილებში ყრანეისაკენ გადადენა. რაკი ესეც შეასრულეს, ხელმწიფემ შეუკვეთა:

— მე ერთი ფეხმარდი მყავს, თუ იმას ვისმეს დააჯიბრებ

და უკვდავების წყალს მოატანინებ, და თუ თქვენი ფეხმარდი მოუსწრებს ჩემს ფეხმარდს, ქალს მოგცემთ, არა და — არ მოგცემთო.

მაშინვე წამოაფრინა სიზმარამ ფეხდოლაბა და უთხრა:

— შენი თავი მიჭირსო.

გაიქცა ფეხდოლაბა, წამოიღო უკვდავების წყალი, წამოვიდა, გამოასწრო ხელმწიფის ფეხმარდს, მაგრამ გზაზე დაიძინა. ის იყო ხელმწიფის ფეხმარდი მოსვლას აპირებდა, რომ სიზმარამ უთხრა იმ კაცს, ჩიტს რომ ისარს უმიზნებდა ცხრა მთას იქით:

— აბა, უშველე რამე, ისარი ესროლე, გააღვიძეო.

ესროლა ჩიტიკალიამ ისარი, მოარტყა ერთ დოლაბს, მოამტვრია, გამოეღვიძა ფეხდოლაბას, წამოხტა და მოუსო ხელმწიფისკენ. მოუსწრო მაინც ხელმწიფის ფეხმარდს და მიიტანა უკვდავების წყალიც. ხელმწიფე მაინც არ აძლევდა ქალს. მაშინ სიზმარამ უთხრა მღვდელს:

— აბა, მღვდელო, რაღასა ვწვალობთ და ვიტანჯებით, მოიკიდე ხელმწიფის მთელი სასახლე და დედაბუდიანად წავიღოთ და წავასხათო.

მოჰხვია მართლა მღვდელმა თოკები და დააწყებინა სახლებს ჭიქინი. ხელმწიფე შეშინდა, გამოუგზავნა კაცი სიზმარას და შემოუთვალა:

— ოღონდ სახლს კი ნუ დამინგრევთ და ქალიც წაიყვანეთ, და კარგადაც გაგიმასპინძლდებითო.

დაანებებინა თავი სახლისათვის მღვდელს სიზმარამ. დასხდნენ პურის საჭმელად. ხელმწიფემ გაიკითხა ნაზირ-ვეზირი, და ჩურჩული დაიწყეს. სიზმარამ უთხრა იმ კაცს, ჭინჭველების ჩხუბს რომ უსმენდა:

— წადი, შენ კარგა გესმის და ერთი დაიყურე რას ლაპარაკობენო.

დაიყურა ყურმახვილამ, დაბრუნდა და მოახსენა:

— იმას ლაპარაკობენ, რომ ჯამები მოვუწამლოთო.

ჯამები რომ ჩამოატარეს, სიზმარამ უთხრა კვერცხიპარიას:

— აბა, კვერცხიპარიავ, იმ კვერცხების ცვლას, ჯამები გა-

მოცვალე, მოწამლულები იმათ დაუდგი და მოუწამლავები ჩვენაო!

მართლაც გამოუცვალა კვერცხიპარიამ ჯამები ყველას. ხელმწიფესა და იმის მხლებლებს მოწამლული ჯამები დაუდგა, თავად და თავის ამხანაგებს კი მოუწამლავები. ჭამეს პური და ხელმწიფემ და იმისმა მხლებელმა ნაზირ-ვეზირებმა ფეხები კი ფშიკეს. ქალიც წამოიყვანა სიზმარამ, სიმდიდრეც წამოიღეს და წამოვიდნენ.

პირველ ცოლთან ოქროსქოჩრიანი ვაჟი გასჩენოდა. სიზმარი:

მე ძილი მეძინებოდა,
ძილმა წამიღო ბურასა,
ერთი ფეხი ბაღდადს მედგა,
ერთი ბაღდადის ბოლოსა,

მზე იქით მედგა, მთვარე აქეთა, შუქურვარსკვლავი ხელ-პირს მაბანინებდაო, — ასე აცხადდა. ორივე სახელმწიფო სიზმარას დარჩა. მზე და მთვარე იმისი ცოლები იყვნენ და შუქურვარ-სკვლავი კიდევ, იმათი ოქროსქოჩრიანი შვილი.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ელასა, მელასა,
ჭიქა მეკიდა ყელასა,
მთქმელსაც და გამგონებელსაც
ცხელი ხინკალი ყველასა.

ერთი მზეთუნახავისა და ხელმწიფის შვილის ზღაპარი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ხელმწიფე. ჰყავდა იმას სამი ვაჟი.

იმ სახელმწიფოში ერთი მზეთუნახავი ქალი იყო; ის ქალი არავის არ ეჩვენებოდა უფასოდ. ერთი ხელი რომ ენახათ, უნდა ასი თუმანი მიეცათ და მთლიანად რომ ენახათ ქალი, უთვალავი ფული უნდა მიეცათ. ხელმწიფის შვილებს ძრიელ უნდოდათ იმ ქალის ნახვა. უფროსსა და საშუალოს მიჰცა მამამ უთვალავი ფული და ორივემ ნახეს. უმცროსს კი არ მიჰცა. დაღონდა და ეწყინა ძალიან უმცროსს შვილს. წავიდა გზაზე, მიდის და ტირის. შემოჰხვდა ერთი ქოსამატყუარა და ჰკითხა:

— რა გატირებსო?

— ჩემმა ძმებმა კი ნახეს მზეთუნახავი, — მიჰცა მამაჩემმა უთვალავი ფული, და მე კი არ მომცა, რომ მენახაო, — უპასუხა ხელმწიფის შვილმა.

— წადი, ერთი თხა და სადგისი იყიდე, წავიდეთ და იმ ზეთუნახავს მალე გაჩვენებო, — უთხრა ქოსამატყუარამ.

წავიდა ვაჟი, იყიდა ერთი თხა, იშოვა სადგისები, წამოიყვანა, წამოიღო და მოიტანა.

მივიდნენ მზეთუნახავის სახლის წინ, წააქციეს თხა და აუწყეს სადგისებით ჩხვლეტა, ვითომდა ჰკლავდნენ, აჩხავ-

ლებენ თხასა. შეცვივდნენ მოსამსახურეები და მოახსენეს მზეთუნახავს:

— აბა, გამოდი, ქალბატონო, რანაირად ჰკლავენ იმ თხას ის კაცებიო!

გამოვიდა მზეთუნახავი და ხელმწიფის შვილმაც დაინახა. ეს ერთხელ.

უბრძანა მზეთუნახავმა მსახურებს:

— ჩადით, დაუკალით, როგორც რიგი და წესი იყვესო!

ჩავიდნენ, დაუკლეს, ქვაბში ჩაუყარეს და დადგეს ცეცხლზე. აიღო ქოსამატყუარამ ქვაბი და პირქვე მოაბრუნა. შევიდნენ კიდევ მოსამსახურეები მზეთუნახავთან და მოახსენეს:

— აბა, გამობრძანდი, ქალბატონო, რასა ჰშვრებიან ის კაცებიო.

გამოვიდა მზეთუნახავი და უბრძანა მსახურებს:

— ჩადით და, როგორც რიგი და წესი იყოს, ისე მოუხარშეთო.

ეს მეორედ ნახა ხელმწიფის შვილმა მზეთუნახავი.

ჩავიდნენ მსახურები, გაურეცხეს ხორცი, ჩაყარეს ქვაბში და შედგეს ცეცხლზე. როდესაც მოიხარშა, მოუსხდნენ ქოსამატყუარა და ხელმწიფის შვილი. ხან ერთი ჩაჰცემს პირს და ხან მეორე, იწვენ ლაშებს. ამას ჰნახვენ ქალის მსახურები, შევლენ და მოახსენებენ მზეთუნახავს:

— აბა, გამობრძანდით, ქალბატონო, ის კაცები რასა შვრებიანო!

მზეთუნახავმა უბრძანა:

— ჩადით, ამოიყვანეთ აქ, მადლია, დავსხათ და ვაჭამოთ, როგორც რიგი და წესი იყოსო.

ჩავიდნენ, ამოიყვანეს, დასხეს, ასვეს და აჭამეს. ბოლოს ძილი მოეკიდათ. ხან ქოსა გაწვება ხელმწიფის შვილზე, ვითომ ლეიბიაო, ხან ხელმწიფის შვილი ქოსამატყუარაზე.

უბრძანა მზეთუნახავმა მსახურებს:

— ეგ ქოსა თქვენ წაიყვანეთ, დააწვინეთ და ამას მე დავაწვენო.

დაწვა ქალი და მოიწვინა ხელმწიფის შვილიც გვერდზე, უთხრა:

— აი, ესე უნდა წოლა. ხელი არ გაანძრიო, თორემ ახლავე თავს მოგჭრი. ხვალ სამ ოქრო-ვერცხლით აკიდებულ ჯორს მოგცემ, წაიყვანე და, თუ ერთიორად აქცევ, ქმრად შეგირთავ, — და თუ ვერა — არაო.

წამოასხა ეს ჯორები. არის დაღონებული: ერთიორად როგორ უნდა ვაქციოვო. მოვიდა ერთ მეხაშესთან და უთხრა:

— აჰა, ეს ჯორი, და რო ჩამოვიაროო, ერთი თავი მომეციო.

გაუხარდა მეხაშეს ძალიან. აიარა კიდევ, ერთი შემაწვნეს მიჰცა:

— რო ჩამოვიაროო, ერთი ქილა მაწონი მომეციო.

წავიდა და ერთიც მესაბლეს მიჰცა:

— რო ჩამოვიაროო, ერთი საბელი მომეციო. — დარჩა ცარიელი და წავიდა დაღონებული. შემოეყარა ერთი კაცი და ჰკითხა:

— რათა ხარ დაღონებულიო?

— იმათა ვარ დაღონებული, რომ მზეთუნახავმა სამი ოქრო-ვერცხლით აკიდებული ჯორები მომცა; თუ ერთიორად ვაქცევდი შემირთავდა; სამივ ტყუილუბრალოდ დავკარგე, ერთი ერთ მეხაშეს მივეც, ერთი ერთ მემაწვნეს, ერთიც — მესაბლეს, და დავრჩი ცარიელიო.

კაცმა უთხრა:

— ამა და ამ ადგილას ერთი ხე დგას, იქ წადი, იმ ხესთან მოვლენ ის შენი მეხაშე, მემაწვნე და მესაბლე. შენ იმ ხეზე დაიმალე. იქ მოვა მათი უფროსიც და იმას ეტყვიან ყველა თავის ზარალ-სარგებელსა, თუ გეშველება იქ გეშველებაო.

წავიდა ხელმწიფის შვილი. მიაგნო იმ ხეს, ავიდა ზედა და დაიმალა. მოვიდნენ ის კაცებიცა და იმათი უფროსიც.

— აბა, რა მოიგეთ, რა წააგეთო?—ჰკითხა უფროსმა.

მეხაშემ უთხრა:

— მე გუშინ კარგი მოგება ვნახე: ერთი კაცი მოვიდა, ერთი ოქრო-ვერცხლით აკიდებული ჯორი მომცა და რო ჩამოივლის, ერთი თავი უნდა მივცეო.

— შენ მოგება არ გიქნია,—უპასუხა უფროსმა,—იქნება ის კაცი კაცის თავსა გთხოვსო?!—დაბრუნდა დაღონებული მეხაშე.

ახლა მემაწვნე მოვიდა.

— შენ რაღა წააგე, ან მოიგეო?!—ჰკითხა უფროსმა.

— მე გუშინ დიდი მოგება მქონდა,—უპასუხა მემაწვნემ,—ერთმა კაცმა ჩამოიარა, ერთი ოქრო-ვერცხლით დატვირთული ჯორი მომცა და, რო ჩამოივლის, ერთი ქილა მაწონი უნდა მივცეო.

— შენ ვერ გიქნია კარგი მოგება,—უთხრა უფროსმა,—იმან რო ჩამოიაროს და ადამიანის რძის წველა გთხოვოს, საიდან მოუტანო?—წავიდა ისიც დაღონებული.

ახლა მესაბლე მოვიდა.

— შენ რაღა ჰქენიო?—ჰკითხა უფროსმა.

— მეც გუშინ დიდი მოგება ვქენი; ერთი კაცი მოვიდა, ერთი ოქრო-ვერცხლით აკიდებული ჯორი მომცა და, რო ჩამოივლის, უნდა ერთი საბელი მივცეო.

— ვერაფერი მოგება გიქნია,—უპასუხა უფროსმა,—იმ კაცმა რო შენი ულვაშების თოკი გთხოვოს, საიდან მოუტანო? ისიც დაღონებული წავიდა. უფროსიც თავის გზაზე წავიდა.

ჩამოვიდა ხელმწიფის შვილიც და წამოვიდა მაშინვე მეხაშესთან.

— აბა, გამომიტანე დაპირებული თავიო!

მეხაშემ ერთი კარგა გაკეთებული თავი გამოუტანა:

— აჰა, წაიღეო.

— არა,—უპასუხა ვაჟმა,—ჩვენი პირობა ეგ არ იყო. ან ერთიორად ჩემი ოქრო-ვერცხლი და ან კაცის თავიო!

რა მეტი ღონე ჰქონდა მეხაშეს, გამოუტანა და ერთიორად მიჰცა ოქრო-ვერცხლი. წამოიღო ვაჟმა და ახლა მემაწვნესთან ჩაიარა.

— გამომიტანე ჩემი ქილაო!

მემაწვნემ ერთი წველა ქილა გამოუტანა.

— პირობა ეს არ იყო,—უთხრა ხელმწიფის ვაჟმა,—თუ

ადამიანის რძისა არ იქნება, არ მინდაო.—წაართვა იმასაც ერთიორად ოქრო-ვერცხლი და წამოვიდა. ჩაუარა მესაბლეს.

— გამომიტა ჩემი საბელიო!

მესაბლემ ერთი კარგი საბელი მოჯტანა:

— აი, ინებეთო!

— ეს არ მინდა,—უპასუხა ვაჟმა,—უნდა შენი ულვაშისა იყოს, არა და, ერთიორად რაც მომიციაო.

წაართვა ერთიორად და წამოვიდა გახარებული. მიუტანა ქალს, შეირთო და გაიხარა.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ცხვრის შვილი

ერთ მეცხვარეს ცხვარი თურმე მიუდიოდა შინა. ერთი ჯანდაგი ცხვარი თურმე დარჩა გზაზე. არც მეცხვარემ უგდო ყური და დაანება თავი. იმ ცხვარმა ერთი ნატყლაპი იპოვა და ის შეჭამა, იმისგან გაინებრა.

მოუხტნენ მგლები:

— უნდა შეგჭამოთო.

ცხვარი შეეხვეწა:

— ახლა ხო მხედავთ, ლუბი ვარ, ან თქვენ რა გემოს ჩამართომთ, დამაცადეთ, გავსუქდები და შაშინ თქვენს ხელთა ვარ, სამღირველოც ვიქნები და გემრიელიცაო.

მგლებმაც უსმინეს ვედრება, არ შეჭამეს. ცხვარს გაუჩნდა ვაჟი, იმის სახელი—ცხვრის შვილი. ის ვაჟი დღეში თითო მათრახის ტარს თურმე იზრდებოდა.

ათი დღისა რომ გახდა, მეედელს მშვილდ-ისარი გააკეთებინა. როდესაც გაიგო, რომ ის მგლები ახლა კი მოვლენო, იმათ მოსავალ კარებში ცხრა ისარი შეინახა. მგლები მართლაც ცხრანი მოვიდნენ. ესროლა თითო და სათითაოდ დახოცა. მერე დედას ერთ-ერთ კლდეში გაუკეთა ბინა და მუდამ იქ უზიდავდა წყალსა და ბალახსა.

ბოლოს სთქვა ცხვრის შვილმა: ერთი ისეთი კაცი უნდა ვიშოვო, რომ ძმად გამომადგეს, ჩემისთანა იყოს და მტრის წონა ჰქონდესო. წავიდა. ბევრი იარა, თუ ცოტა იარა, შეხ-

ვდა ერთ კაცს. ერთმანეთს გამარჯვება უთხრეს. მერე ჰკითხა:

— შენ რა კაცი ხარო?

— მე ის კაცი ვარ, ემ გორას მოვგლეჯ და ამ გორას მივარტყამო,—უპასუხა იმან.

— მეც ეგეთი მინდოდა, დავძმობილდეთო.

— აგრეო.—დაძმობილდნენ.

ბევრი იარეს, თუ ცოტა იარეს, შეხვდნენ ერთ კაცსა.

— შენ რა კაცი ხარო?!—ჰკითხეს.

— მე ის კაცი ვარ,—უპასუხა იმან,—ემ წიფლიანს ავუელი—ავამტვრევ, ჩამოვიელი—ჩამოვამტვრევო.

— კარგი, ჩვენც ეგეთი გვინდოდა, დავძმობილდეთო!

— ძალიან კარგიო!

დაძმობილდნენ. წავიდნენ, ერთ მაღალ მთაზე გავიდნენ. ჩაიხედეს და ნახეს, რომ ქვევით ერთი ჭყანტიანია, და იმ ჭყანტიანს იქით, კარგა შორს, დევების სახლია.

ძმობილებმა სთქვეს:

— აბა, რომელიც იმ დევების სახლს ისარს დავკრავთ, ის ვიქნებით კაი ბიჭიო.

— აბა, აგრეო.

გაჰკრა გორთამგლეჯელმა, და ჭყანტის აქეთ დაეცა ისარი, სახლამდე ვერ უწია.

გაჰკრა წიფლიანისმტვრეველმა და ჭყანტიანში ჩაგდო ისარი. ცოტათი აჯობა გორიდრეკიას. დევების სახლთან ვერც იმან უწია.

ახლა ცხვრის შვილმა გაჰკრა. ისარი დევების სახლის ბანზე მივიდა, შიგ თავხეში მიიჭედა, წვერი სახლში ჩააჩინა. დევებმა სთქვეს:

— რამ დაადგრიალა ეს ბანი, რო კინალართ დაიქცა, გავიდეთ, ვნახოთ რა არისო.

გამოვიდნენ, ნახეს, ისარი არის დაცემული, აჰხედნეს მაღლა მთაზე და ნახეს, რომ კაცები გადმომდგარან და მშვილდ-ისარი უჭერიათ ხელში, სთქვეს:

— აბა, ვცადოთ, ამოვაძროთ ისარიო.—ეზიდნენ, ეზიდნენ და, რაკი ვერ ამოაძრეს, გაიქცნენ და გადიყარნენ ცხრა მთას იქით. იმათ იქით დაჰკივლეს და დაუტიეს.

დევებს ერთი ბებერი ჰყავდათ, ის ვეღარ გაიქცა, მაღლა თავხეზე შესვეს და დაანებეს თავი. მოვიდნენ ძმობილებიც. ცხვრის შვილმა ნეკურა თითით ამოაძრო ისარი და შეინახა. მერე ჩაიარეს და სახლი ძალიან მოეწონათ: აქ დავდგეთო, სთქვეს.

მეორე დღეს გორთადრეკელს უთხრეს:

— ჩვენ სანადიროდ წავალთ, ეს ხორცი კი არის და სადილი მოგვიმზადეო.

ისინი წავიდნენ. იმან ყველაფერი რომ გააკეთა, ბებერმა დაუძახა:

— აქ ამომაწოდე, რაც რამ გააკეთე, თორო ჩამოვხდები და შენც შეგჭამ და მაგასაცაო.

ააწოდა გორთამდრეკელმა. მოვიდნენ ისენი და რომ არაფერი დაჰხვდათ, ჰკითხეს:

— ყველაფერი იყო, და რატომ არ მოამზადეო?

— დამძინებიყო და ვეღარ მოვასწარიო!

მერე წიფლებისმტვრეველი დარჩა. ბებერმა იმასაც ისე უყო.

მესამე დღეს ახლა ცხვრის შვილმა უთხრა:

— წადით ახლა თქვენ, და აბა ახლა მე დამეძინოს აქაო.

გააკეთა იმანაც და დადგა. ბებერმა იმასაც დაუძახა:

— ამომაწოდე, რაც რამ მანდ გააკეთე, თორო ჩამოვხდები და შენც და მაგასაც ერთად შეგჭამთო.

შეიხედა ცხვრის შვილმა მაღლა და დაინახა, რომ თავხეზე დევების დედა ზის და დაუტყვრეცია თვალები. მაშინვე ესროლა ისარი და თავხეს ზედ მიაკრა. დადგნენ იქ სამნივენი, მოიყვანეს ცხვარიც და უცხოვრიათ.

უბედური ხელმწიფის ზღაპარი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი უბედური, მაგრამ ძალიან მდიდარი და დიდებული ხელმწიფე. უშვილობა ძალიან აღონებდა, და ღმერთს მუდამ შვილსა სთხოვდა.

ერთხელ ხელმწიფე სანადიროდ იყო წასული, იმისი ცოლი შინ იყო. მოუვიდა ერთი მთხოვარა, მოწყალება ითხოვა. ხელმწიფის ცოლმა ერთი მქანისოდენა* ოქრო გადმოუგდო. მთხოვარამ დიდად დაუმადლა და უთხრა:

— ვიცი, ღმერთს რასაცა სთხოვთ. მე გასწავლით მაგ უბედურების წამალს. დილაზე გარედან ერთი ცვრიანი ფოთოლი შემოიტანე, მუცელზე მიიდე და ისე დაჯექი, დილამდე ვაჟი გეყოლებაო. ხელმწიფის ცოლმა ისე ქნა, როგორც მთხოვარამ დაარიგა. დილით ცვრიანი ფოთოლი მუცელზე დაიდო და ეყოლა ვაჟიშვილი.

ამ დროს ხელმწიფე ზღვით გამოემართა საშინაოდ. ზღვაზე ერთი დევი აუდგა და დაიჭირა. ხელმწიფე შეეხვეწა:

— გამიშვიო!

— რას მომცემ,—ჰკითხა დევმა,—რო გაგიშვაო?

— რასაც მთხოვო,—უთხრა ხელმწიფემ.

— მაშ შინ რო მიხვიდე, რაც პირველად გახვარონ, ის მომეციო.

---

* მქანე—ორი ხელი ერთად (თ. რაზიკაშვილის შენიშვნა).

— კარგი,—დაჰთანხმდა ხელმწიფე,—ისეთს რას მახარებენ, რო მიხაცემი არ იყოსო.

გაუშვა დევმა და წამოვიდა. ხელმწიფის ცოლმა რომ ქმრის მოსვლა გაიგო, მაშინვე მახარობლები გაუგზავნა:

— ვაეი გეყოლაო!

ხელმწიფემ რომ ეს გაიგონა, შემოიკრა თავში და პირში, დაიწყო ტირილი და ერთი ამბავი. ვინც იქ იყო, ყველას გაუკვირდა:

— ეს ხელმწიფე ხომ არ გაგიჟდა, რა ატირებს; სასიხარულო ახლა აქვს. აქამდის ღმერთს სულ შვილსა სთხოვდა, იმასა ტიროდა, რომ არა ჰყავდა, და ახლა, როცა ღმერთმა მისცა, ტირისო?!

ბოლოს ხელმწიფეს ჰკითხეს:

— რა გატირებსო?

ხელმწიფემ ყველაფერი უამბო, რაც გზაზე შეემთხვა. ამ ამბავმა ყველა დააღონა; მაგრამ რაღას უშველიდნენ, რაღა იქნებოდა?!

ის ვაეი დღეში თითო მათრახის ტარი იზრდებოდა. გავიდა ხანი. მოვიდა იმისი წაყვანის დროც. დევი უნდა მოსულიყო. ვაემა, რასაკვირველია, გაიგო თავისი უბედურება, ადგა და ტირილით სხვისა ქვეყანაში გაიქცა.

იმ ქვეყანაში ერთი ბებრის სახლში მივიდა:

— შვილო, რა გატირებსო?—ჰკითხა ბებერმა.

— რა არ მატირებს, მამაჩემი დევს მაძლევსო.

— რათაო?—ჰკითხა ბებერმა.

ვაემა ყველაფერი დაწვრილებით უამბო.

— ნუ გეშინიან, შვილო,—უთხრა ბებერმა,—მე გასწავლი წამალს, თავი როგორც უნდა მოირჩინო. ამა და ამ ადგილას ერთი კოშკი რო დგას, იმ კოშკში იმ დევის ქალები სხედან. ღამე კოშკში წვანან, დღე მტრედად იქცევიან და ცაში ფრინავენ. სამნი არიან ის ქალები, უმცროსი ნატრაცხადა არის. როცა ისინი გაფრინდნენ, შენ კოშკში შეიპარე და იმ უმცროსს ქალს ტანისამოსი დაუმალე და თვითონაც იქ დაუდექი. საღამოზე დები დაბრუნდებიან ციდან, შენ ის უმცროსი ქალი შე-

მოგეხვეწება: მომეც ტანისამოსიო, შემოგაძლევს ზოგ რას და ზოგ რას, შენ არ მისცე, სანამ ცოლობაზე არ დაგთანხმდეს. შენ უთხარ: შენ ცოლი და მე ქმარი და მერე მოგცემ-თქო და ისიც დაგთანხმდება. იმ ღამეს იმ ქალთან დაწევ და შენი თავგადასავალი შესჩივლე. მერე იმან იცის, როგორც დაგარიგებსო.

წავიდა ბიჭი და დაიმალა კოშკთან. როცა ქალები გაფრინდნენ, შეიპარა კოშკში, დამალა უმცროსი ქალის ტანისამოსი და თვითონაც იქ დაიმალა.

როცა მოვიდნენ საღამოზე, სხვა დებმა ტანისამოსი ჩაიცვეს და უმცროსი ისე დარჩა.

— რა სულიერი ხარ,—დაუძახა ქალმა,—რა გინდა ჩემგან, ეგ ტანისამოსი მომეციო.

ვაჟმა არ მისცა. ქალმა კიდევ დაუძახა:

— შენ ძმა და მე—და, მომეც ეგ ტანისამოსიო.

— არა,—უპასუხა ვაჟმა,— შენ ცოლი და მე ქმარიო.—ქალი დაჰთანხმდა.

იმ ღამეს ბიჭი იქ დარჩა ქალთან. ყველა თავის თავგადასავალი უამბო. ქალმა უთხრა:

— შენ წადი, მიდი მამაჩემთან და ასე უთხარ: ოღომც კი ნუ შემჭამ და, რაც გინდა, იმას აგისრულებ-თქო. მერე რაც გითხრას, ყველაფერი კარგად დაისწავლე და მე მომიტანე ამბავიო.

ბიჭი წავიდა და დევთან მივიდა.

— ოღონდ ნუ შემჭამ,—უთხრა,—და რაც გინდა, აგისრულებო. დევმა უთხრა:

— აბა, მაშ ამალამ ამ ზღვაზე ისეთი ოქროს ხიდი აეშენე, რომ ჯერ ხიდი იყოს, ზემოთ ბანი, იმას ზემოთ ხიდი და კიდევ ზემოთ ბანიო.

— კარგიო,—უთხრა ბიჭმა და წამოვიდა ქალთან. ყველაფერი კარგად უთხრა.

ადგა ქალი ღამეს, წაიღო ერთი ოქრო, დადგა ზღვის პირზე და ინატრა:

შენ გენაცვა, მზეთამზეო,
უკეთესო ოქროზედა,
ზღვაზე დადგი ოქროს ხიდი,
ბანი დაჰხედავდეს ზედა!

ქალმა როგორც ინატრა, სწორედ ისეც აუსრულდა. ზღვაზე ბანითბანიანი ოქროს ხიდი გადიკიმა.

მეორე დილით ბიჭი მივიდა დევთან და უთხრა:

— გავაკეთე თუ არაო?

გადმოიხედა დევმა და ძალიან მოეწონა. ბიჭი შეიპატიჟა და ბანგი შეაპარა. წამოვიდა ბიჭი, და ქალთან რომ მიდიოდა, ჯაგებში წაიქცა. ქალმა იფიქრა: უთუოდ მამაჩემი ბანგს დაალეინებდა, მოეწევა და მძინარს შესჭამსო. ინატრა ისე ქალმა:

გენაცვალე, მზეთამზეო,
უმჯობესო ოქროზედა,
ის ბიჭი მერცხლად მიქციე,
მოიყვანე ჩემს კარზედა!

მართლაც აუსრულდა ნატვრა. იმ დევს თურმე გულთმისანი ცოლი ჰყავდა. იმან უთხრა დევსა.

— შენი ქალი ჰყავ იმ ვაჟს ცოლად და ისა ჰშველისო.

გაიგო თუ არა დევმა ეს ამბავი, მაშინვე კბილების ლესვით გაიქცა იმათ შესაჭმელად, მაგრამ იმათაც მოუსვეს და გაიქცნენ. ინატრა ქალმა: ვაჟი ვენახადამც იქცევა და მე იმის ყარაულად, თოფი მეჭიროს ხელში და გარს ვუვლიდეო.

იქცა ვაჟი მსხმოიარე ვენახად და ქალი იმის ყარაულად. მოვიდა დევი, ჰკითხა:

— მამაშვილობას აქ მგზავრი ხომ არავინ გინახიაო?

— არაო,—უთხრა ქალმა.

— ერთი მტევანი მაინც მამახლეჩინეო.

— ვერც ერთ მტევანს მოგახლეჩინებო,—უთხრა ქალმა.

დევი გამობრუნდა და მივიდა ცოლთან. ცოლმა უთხრა:

— ის ვენახი ის ბიჭი იყო და ის ყარაული შენი ქალი, რატო ხელი არ ჩაჰკიდეო.

დევი უფრო გაბოროტებული წამოვიდა იმათ საძებნელად. იქცა ვაჟი ეკლესიად და ქალი მღვდლად. დგას ეკლესია და შიგ მღვდელი ხუცობს. გამოივლის დევი.

— მგზავრები ხომ არავინ გინახიაო?

— მე რა ვიცი,—უთხრა მღვდელმა,—მე მგზავრებისა რა ვიციო?

დევი ისევ უკან დაბრუნდა, ცოლმა უთხრა:

— ის საყდარი ბიჭი იყო და ის მღვდელი—შენი ქალიო.

დევმა უთხრა:

— აბა, ახლა შენ წადიო.

ახლა დევის ცოლი წამოვიდა. ქალმა ინატრა: ჩვენს გარს ზღვა გაჩნდეს, ჩვენ შუაზე ვიყოთ, მშრალი ადგილი იყოს, წელთ ჩემ ქმარს ხმალი შემოარტყიო. მართლა ისე იქნა. შემოერტყა გარს ზღვა, მოვიდა დევის ცოლი, დაეწაფა და შესვა ზღვა. მიეწადა ახლა იმათ ჩასაყლაპად. შემოჭკრა ბიჭმა ხმალი და მოჭრა თავი. მერე დევიც მოიშორა და დაიწყო თავის ცოლით ტკბილი ცხოვრება.

ჭირი იქა, ლხინი აქა
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ხელმწიფის გიჟი შვილი

იყო ერთი დიდებული ხელმწიფე. ხელმწიფეს ორი ვაჟი-შვილი ჰყავდა. ერთ ვაჟს გიჟს ეძახდნენ, გიჟიც ეგონათ და არც ბრაფერს ყურს უგდებდნენ. მეორეს კი ჭკვიანს ეძახდნენ და ტახტის მემკვიდრეთაც იმას ამზადებდნენ.

გიჟ ხელმწიფის შვილს დილით ჩააცმევდნენ მშვენივრად, მოჰრთავდნენ ვერცხლითა და ოქროთი; მიეფარებოდა მერე სადღაც და საღამომდის აღარ გამოჩნდებოდა. საღამოზე დაბრუნდებოდა ჩამოხეული და ჩამოწეწილი, საძაგლის კონ-კებით, თითქოს გლახა არისო. მეორე დღეს ისევ ახალი უწდა ჩაეცმიათ ხელმწიფის შვილისათვის; თუმცა არ მოსწონდა არც ხელმწიფეს შვილის საქციელი, მაგრამ რას იზამდნენ, ხელმწი-ფის შვილი იყო და ტიტველს ხომ ვერ ატარებდნენ?!

ხელმწიფეს ერთი ვეზირი ჰყავდა, ბრძენი და მეცნიერი, ერთგული ხელმწიფისა, რომ სიერთგულეში სწორი არა ჰყავ-და; მთელი თავისი სიცოცხლე ხელმწიფის სამსახურში გაეტა-რა, ხელმწიფეც პატივსა ჰცემდა და აფასებდა იმის ერთგულე-ბას. ვეზირიც ჰხედავდა, რომ ხელმწიფის შვილი დილით ატლა-სიონს ჩაიცვამს, წავა და საღამოზე ჩითიონითაც აღარ მოვა. ერთხელა სთქვა: მოდი, გავყვები ამ გიჟს ისე, რომ ვერ გაი-გოს, ვნახავ, ან ტანისამოსს რითა ჰხევს, ან მთელ დღეს რას აკეთებს, სად ატარებსო?

ერთხელ, როდესაც ხელმწიფის შვილი, მორთული მშვენივ-რად, სასახლიდან გავიდა და გაჰწია მინდვრისაკენ, ვეზირიც

თან გაჰყვა. მიდის ხელმწიფის შვილი და მიჰყვება შეუმჩნევლად უკან ვეზირიც. გაიარა ხელმწიფის შვილმა მინდორი, გავიდა შარაგზაზე და გზა გასაყარში დადგა. ააყოლებს და ჩააყოლებს თვალს გამვლელ-გამომვლელს, ხმას არავის არა ჰცემს. ბოლოს ერთი საბრალო, ჩამოხეულ-ჩამოფლეთილი გლახა ჩამოივლის, ტანზე არაფერი არ აკრია ძონძების მეტი, ერთი საბრალო და ღვთის ცოდვილი. გადუდგება წინ ხელმწიფის შვილი და შეაყენებს გლახას:

— გაიხადე ახლავე, რაც გაცვია და მომეც მეო,—უბრძანებს გლახას.

გლახა გაჭკვირდება:

— რა მაცვია, რად უნდა, რისთვის გავიხადოვო.

როგორც იქნება გაახდეინებს გლახას ტანისამოსს ხელმწიფის შვილი, იმას თვითონ ჩაიცმევს და თავის ტანისამოსს იმას მიჰცემს, მერე გაუშვებს გლახას და ეტყვის:

— ახლა წადიო!

გლახა გაჭცდა და ხელმწიფის შვილმაც გულდასვენებით გაჰწია წინ. იარა, იარა და ერთ რიყეზე მივიდა და დაჯდა ლამზე. მიჰყვა ვეზირიც. აიღებს ხელმწიფის შვილი ჩანახს, აავსებს ლამით და დააგროვებს ერთკენ: ეს იმას, ვინც ძმას გაეყაროს და ცოლს შეეყაროსო! აავსებს მეორედ ჩანახს და დააგროვებს: ეს იმას, ვინც ცოლს გულის სიტყვა უთხრასო! დააგროვებს მესამედ და იტყვის: ეს იმას, ვინც ბატონს უერთგულოსო! ამას რომ მორჩება, ადგება და გამოჰწევს სახლისაკენ.

ვეზირს გულში ჩაეჭრა ხელმწიფის შვილის სიტყვები; იფიქრა: თუ ყველა ეს არა ვცადე, არ იქნებაო.

მეორე დღესვე ძმას რაღაც შარი მოუდო, მოუვიდათ ჩხუბი, შეუჩნდა ძმობილი ვეზირს:

— გაეყარე ძმას, მე შემეყარეო!

გაეყარა ვეზირიც ძმას და ძმობილს შეეყარა. სანამ ვეზირი ფულს აძლევდა და აჭმევდა, მეგობარსაც ძალიან მოჰწონდა და უყვარდა, მაგრამ როდესაც ვეზირმა ქისას მოუჭირა, ძმობილი ჩამოვიდა სხვა ბაქანზე; ცოტა ხანს ითმინა მეგობარმა, ბოლოს ჰკრა ჭიტლაყი და გამოუძახა.

აუსრულდა ხელმწიფის შვილის სიტყვა ვეზირსა. მერე მეორე და მესამის სიტყვის გამოცდა მოინდომა.

ხელმწიფეს ერთი შველი ჰყავდა, საშინლად უყვარდა. თავისთან აჰმევდა, ასმევდა და აძინებდა. სულ იმის ალერსში და სიყვარულობაში იყო. ვეზირმა იმის მოპარვა განიზრახა და აასრულა კიდეც; წამოიყვანა შველი და დამალა; თხა დაკლა და ცოლს უთხრა:

— ეს ხელმწიფის შველია, მე მოვიპარე, დავკალ და ვჭამოთო.— ჭამეს თხის ხორცი. რა იცის ცოლმა, თუ შვლისა არ არის.

შვლის მოპარვამ ხელმწიფე ძალიან გააბრაზა. გაჰცა საშინელი ბრძანება, რომ აუცილებლად უნდა ეპოვათ იმისი მომპარავი. საქმე გამოძიებაში ჩავარდა.

ერთ დღეს ვეზირმა ცოლი ლაზათიანად მიბეჟა. გაიქცა ცოლი და მაშინვე ხელმწიფეს მოახსენა:

— შენი შველი, ღმერთმანი, ჩემმა ქმარმა მოიპარა, დავკალით და შევჭამეთო.

დაიჭირეს ვეზირი მაშინვე და წაიყვანეს სახრჩობელაზე. რომ უნდა დაახრჩონ, ვეზირმა სთხოვა ხელმწიფეს:

— ერთი სიტყვა მათქმევინეთო!—დააცადეს.—ის შველი ცოცხალია, არ დაგვიკლავს. ესე, ესე გამოცდა მინდოდა ცოლისა და იმათ მოვიპარეო.

მოიყვანეს შველი და გადაჰრჩა სახრჩობელას ვეზირი, მაგრამ გაიგო კი ვეზირმა, რაც უნდოდა; დარწმუნდა, რომ ბატონის ერთგულება მართლა არა ღირებულა არაფრად: ხელმწიფემ ერთი შვლის გულისთვის სახრჩობელაზე წამიყვანა ერთგული ვეზირი, და... ცოლმა კი პირველ წყენაზედვე გამცაო.

მაშინ მიხვდა ვეზირი, ვინც გიჟი იყო და ვინც ჭკვიანი.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

მელიას ეშმაკობა

მელიამ ნაფეტვარზე გაიარა, ნახა, რომ ბევრი თავთავი ეყარა ტყუილად. იფიქრა: ამ თავთავებით ბევრ ზიანს ვიზამო. დაჯდა და დაიწყო თავთავების კრეფა. აკრიფა ერთი კონა, ამოიდო იღლიის ძირში და გაუდგა გზას. გზაზე დაუღამდა. მივიდა ერთი სახლის კარებზე და შესძახა:

— არ დამაყენებთო?

— დაგაყენებთო! — დაუძახეს.

მელიამ მიაბარა თავთავების კონა და უთხრა:

— საქათმეში შეიტანეთო!

მელიას თავთავები შეიტანეს საქათმეში და ისე დადეს, რომ ქათმებს არ გამოეჩურჩათ.

შუაღამის დროს, როდესაც ყველას ეძინა, ადგა მელია, აიღო თავთავები და ერთ დიდ წითელ მამალს დაუდო ცხვირწინ.

მეორე დღეს მოჰთხოვა მასპინძელს ანაბარები. შევიდა მასპინძელი და მელიას გამოკენკილი თავთავები კი გამოუტანეს. მელიამ ტირილი დაიწყო:

— მაგის მეტი არაფერი მებადა და ეგეც თქვენმა მამალმა შემიჭამაო!

მასპინძელმა ჰკითხა:

— რა გიყოთ, ახლა, მელიავ, რაღა ეშველება შენს თავთავებსაო?

— ან უნდა მომიტანოთ ჩემი თავთავები, არა და—ის მამალი უნდა მომცეთო!

რას იზამდა მასპინძელი? აიღო და მისცა მამალი. აიყვანა მელიამ და გასწია თავის გზაზე.

ბევრი იარა, ცოტა იარა, დაუღამდა. გზაზე ერთ მეცხვარესთან დადგა. მიაბარა მამალი და უთხრა:

— ეგ მამალი არ მომიკლათ, თორემ ცხვარს წაგართმევთო.

— კარგიო,—უთხრეს მელიას.

ღამე ადგა მელია, აიყვანა მამალი და ჩამოაცო რქებზე ერთ ერკემალს.

მეორე დღეს მელიამ მამალი მოითხოვა.

— უნდა წავიდეო!

შეეიდნენ, ნახეს და მამალი ერკემალს კი ჰყავს ჩამოცმული რქებზე. მელიამ ისევ განგებ დაიწყო ტირილი:

— ეგ ერთი მამალი მყავდა, ღამე ეგ მაღვიძებდა და ახლა კი დავრჩი ცარიელიო.

მისცეს მელიას ერკემალი და გაისტუმრეს.

გახარებულმა მელიამ გასწია თავის გზაზე. მოდის მელია, მიიმღერის:

ფეტვი გავყიდე მამლადა,
მამალი ერკემალადა.

დაუღამდა მელიას. დადგა ერთ გლეხთან. ერკემალი მიაბარა და უთხრა:

— ეგ ერკემალი არამც ხარებს არ მომიკვლეინოთ, თორე დამღუჰავთ და იმ ერკემლის მომკვლელ ხარს წაგართმევთო.

ერკემალი შეიყვანეს და დააბეს ხარებთან ცალკე.

ღამე ადგა მელია, აიღო ერკემალი და ჩამოაცვა რქებზე ერთ დიდ ხარს.

მეორე დღეს გამოართვა მასპინძელს ერკემლის მომკვლელი ხარი, გაიგდო წინ სიხარულით.

გზაზე დაუღამდა, მაგრამ სახლში არავინ შეუშვა. ბოლოს ერთ ქვრივთან მივიდა და სთხოვა:

— ხარი მყავ, მეშინიან, მგელმა არ შემიჭამოს, ბოსელში

დამაბმევინეთ, მე კი კარებზე დავწვები და ვუყარაულებ ჩვ ხარსაო.

ღამე ადგა მელია, გამოჰკრა ხარს ყელი და ბებერის უმ-ცროს ქალს ჩაუდო დანა ჯიბეში.

მეორე დღეს მოითხოვა ხარი:

— უნდა წავიდეო!

ნახეს, ხარი მკვდარია. შეწუხდა სახლის პატრონი, შეწუხდა ვითომ თვითონ მელიაც. მელიამ უთხრა:

— ვინც ის ხარი დაკლა, ის უნდა წავიყვანოვო.

დებმა უარი სთქვეს:

— ჩვენ არ დაგვიკლავსო!

— მაშ ვისაც სისხლიანი დანა ჰქონდეს, ის არის მკვლელიო.

გაუსინჯეს ჯიბეები და სისხლიანი დანა უმცროს დას კი უნახეს. წამოიყვანა ქალი მელიამ. ჩაისვა გუდაში, მოიკიდა ზურგზე, მიდის და იმღერის:

ფეტვი გავყიდე მამლადა,
მამალი ერკემალადა,
ერკემალაი ხარადა,
ხარაი ლამაზ ქალადა.

გზაზე მხვნელებს შეჰხვდა. მხვნელებმა დაუძახეს:

— დაისვენე, მელიავ, პური ჭამეო.

დაისვენა მელიამ. მისცეს ერთი ცხრილი და უთხრეს:

— წადი, სანამ ჩვენ სამხარს მოვამზადებთ, წყალი ამოგ-ვიტანეო.

წავიდა მელია. ავსებს წყალს, მაგრამ ცხრილი რას დაი-ჭერდა?

ეძახის მელია მხვნელებს:

— გასდის, გასდის!

— კურკლე და გლისე მელიავ, კურკლე და გლისეო!— ეძახიან მხვნელები.

დაკურკლა მართლა მელიამ და წაუსვა ცხრილს, მაგრამ კურკლი რას დაიჭერდა წყალს? სანამ მელია წყალზე იყო, მხვნელებმა მოხსნეს გუდის პირი, ამოიყვანეს ქალი და იმის

მაგიერ ერთი ძაღლი ჩაუსვეს, ჩაუდეს პური, რომ ჩუმად ყოფილიყო და მოუკრეს ისევ პირი. მელია მოვიდა მხვნელებთან და უთხრა:

— ახლა კი წავალ, გამიშვითო!

მხვნელებმა გაისტუმრეს მელია თავის გუდით.

მიდის მელია და მიიმღერის ისევ წინანდებურად. გაათავა ძაღლმაც პური გუდაში და დაუწყო ფხაკუნი ხმელ გუდას. მელიას ჰგონია ქალიაო და ეუბნება:

—რა არი ქალო, რა გაწუხებს, თუ გწყურიან—დალიე, თუ გშიან—ჭამეო...

მაინც არაფერი შეისმინა მელიისა ქალმა, ისევ აფხაკუნებდა ფხროკ გუდას. ბოლოს მოვიდა მელია თავის სოროში, მოჰხსნა პირი გუდას, ამოფრინდა გუდიდან ძაღლი, გაიგდო მელია და გააძრო ქურქი.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

წიქარა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ცოლ-ქმარი. ჰყავდათ ერთი ვაჟი. კაცი მალე დაქვრივდა, ვაჟიც დაობლდა, დარჩა პატარა. სახლისა და შვილის მოსავლელად ვაჟის მამამ მეორე ცოლი შეირთო. ვაჟი დედინაცვლის ხელში ჩავარდა. უდიერი დედინაცვალი ჰყავდა. მუდამ სცემდა პატარა ვაჟს და აყენებდა ცეცხლის კალოში. დედინაცვალს მეგობარი ჰყავდა, ქმარმა კი არ იცოდა. ვაჟმა იცოდა და დედინაცვალსაც გულით იმიტომ უნდოდა ვაჟის მოშორება.

კაცს ერთი ხარი ჰყავდა—წიქარა. ვაჟსა და წიქარას ერთმანეთი საშინლად უყვარდათ. მუდამ დადიოდა წიქარასთან, აძოებდა იმასაც და თვითონაც ერთობოდა.

დედინაცვალი კი დროს ელოდა, რომ ვაჟი თავიდან როგორმე მოეშორებინა.

ერთხელ მოიავადა თავი და დაიწყო ტყუილად კვნესა და გმინვა. ქმარმა ჰკითხა:

— რა გიშველისო?

ცოლმა უთხრა:

— შენი შვილის გულ-ღვიძლის მეტი ვერაფერი მიშველისო!

მამა ცოტა შეწუხდა ამ სიტყვის გაგონებაზე, მაგრამ რომ მეტი ღონეც არა ჰქონდა? ირჩია ცოლი შვილსა და დაკვლა დაუპირა.

მეორე დილაზე ვაჟი ჰხედავს, რომ მამა დანებსა ჰლესავს.

— რად გინდა, მამავ, ეგ დანა, რო ლესავო?—ჰკითხა ვაჟმა.

— წაიყვანე, შვილო,—ეტყვის მამა ვაჟს,—წიქარას დაალევინე, უნდა დავკლათო.

წაიყვანა ვაჟმა წიქარა წყალზე, ასმევს წყალს და ტირის, ტირის, რომ იმის ცრემლები წყალთ ეწეეიან.

— რა გატირებს, ჩემო მეგობარო?—ჰკითხავს წიქარა,—რაზე ითხრი თვალებს, შემოგევლოს შენი წიქარა თავსაო!

— დაკვლას გიპირებენ, დაკვლასო!—ეტყვის ვაჟი.

დაღონებული წიქარა ამოიდგამს ენას და ეტყვის ვაჟს.

— მე კი არა მკლავენ, შენ გიპირებენ ყელის გამოჭრას; წადი წამოიღე ერთი სალესავი, ერთი სავარცხელი და ერთი ბოთლი წყალი. შემჯექ და წავიდეთო.

წავა ვაჟი, მოიტანს ყველაფერს, რაც წიქარამ უთხრა და მოვა. შეჯდება ვაჟი წიქარაზე და გაეჭესლავს.

გაიგო ვაჟის მამამ შვილის წასვლა, შეჯდა ერთ წყეულ ღორზე და გამოუდგა. მირბის წიქარა, მიარბენს პატარა მეგობარს, მისდევს მამაც ღორზე მჯდომი დალესილი დანებით, მისდევს და ის არის უნდა დაეწიოს.

წიქარამ უთხრა ვაჟს:

— რაღას ელი, მეგობარო, სიკვდილი თვალწინ გვიდგა, გადაღვარე წყლიანი ბოთლიო.

გადააქცევს წყალს ვაჟი, გაჩნდება საშინელი ზღვა. ჰღელავს შავად ზღვა, გაბრაზებულია, ტალღები სიკვდილს უქადის ყველას, მაგრამ ღორი არ უდრკება ზვირთების ცემას და მიცურავს. სანამ ღორი ზღვას გადაცურდება, წიქარა და იმისი მეგობარი კარგა გზას გაივლიან. ბოლოს გამოვა ღორიც. წიქარა ეტყვის ვაჟს:

— თავი მიიბრუნე, აბა, მოდის თუ არაო?

მიიბრუნებს ვაჟი თავს; შორს ბუზივით რაღაც მორბის და მოფრინავს. წიქარას ეტყვის:

— ბუზისტოლად კი ჩანს რაღაცაო!

— ეგ ღორია, და ზედ მამაშენი ზის,—ეტყვის წიქარა და გაეშურება,—წავიდეთ, მეგობარო, გავექცეთ უსამართლობას, როდესაც იმის წინააღმდეგი ფარი არა გვაქვსო!

მირბის წიქარა და მიაქროლებს პატარა ვაჟს; მირბის ღორი და მიაგელებს ვაჟის მამა დააფთრებულ დანებს... ცოტა კიდევ და ღორი დაეწევა წიქარას!

— გადააგდე სავარცხელიო!—შესძახა ვაჟს წიქარამ.

გადააგდო ვაჟმა სავარცხელი. უცებ ისეთი წვრილი და ხშირი ტყე აიყარა, რომ შიგ თაგვი კუდს ვერ მოიბრუნებდა. სჭრა კბილით ღორმა, სჭრა და გავიდა. წიქარა და ვაჟი კი მირბიან.

კარგა გზა აქვთ გავლილი. მოისედავს ვაჟი, შორს ბუზივით რაღაც მოჩანს.

— ღორი მოგვდევსო!—ეტყვის წიქარა... ცოტა კიდევ, ცოტა კიდევ და ღორი წიქარას დაეწევა, მაგრამ გადააგდებს ვაჟი სალესავს და აიმართება საშინელი თვალუწვდენელი კლდე წიქარასა და ღორის შუა. სჭრის ღორი, სჭრის, რაც ძალი და ღონე აქვს, აკეთებს კლდეში საკიბურებს და ადის ზევით. შუა ადგილში რომ მივიდა ღორი, ჩააჭრა კლდის ფხას ფეხი და თავის მაედრით უფსკრულში კი ჩაინთქა... წაიღო ჩემიცა და თქვენი ჭირიც.

ვაჟსა და წიქარას ხსნის იმედი მოეცათ... იარეს და გავიდნენ სამშვიდობოს. წიქარამ წაიყვანა ვაჟი ერთ ტრიალს მინდორზე, იქ ერთი ალვის ხე იდგა, რომ იმის წვერი ცასა ჰხევდა. შესვა ზედ, მისცა ორი სალამური: ერთი საჭირო, ერთი სალხინო და უთხრა:

— მე წავალ, მარტოკა ვივლი მინდვრებზე, ვძოვ, დავირჩენ თავსა, შენ აქ იჯექ: გაგიჭირდეს, დაუკარ საჭირო სალამური და მე მაშინვე აქ დავიბადები, გილხინდეს, დაუკარ სალხინო სალამური, საქმელსაც ის მოგიტანს და სასმელსაცაო,—გამოეთხოვა და წავიდა წიქარა.

ვაჟი იჯდა ალვის ხეზე და უკრავდა სალხინო სალამურს... გაიგონა ერთმა მეცხვარემ სალამურის ხმა, საშინლად მოეწონა და გადაჰწყვიტა იმისი შოვნა. მიჰყვა სალამურის ხმას. მივიდა ალვის ხესთან და ნახა, რომ ბიჭი სალხინო სალამურს უკრავს, პეპელები კი მოგროვილან იმასთან და სალამურის ხმაზე თამაშობენ და ირევიან ერთმანეთში.

მეცხვარეს შურით თვალები გადმოუბრუნდა, ვაჟს დაუძახა:

— ჩამოდი ძირს, სალამური მაჩვენე, რისაა გაკეთებულიო.

მაგრამ ვაჟი არ ჩავიდა: წიქარასაგან ჰქონდა ნათქვამი, რომ ალვის ხიდან არ ჩამოხვიდეო. ვაჟმა არ გაუგონა მეცხვარეს და არ ჩავიდა...

ადგება შურიანი მეცხვარე და წავა ხელმწიფესთან. ხელმწიფეს მოახსენა:

— ამა და ამ ადგილას ერთი ვაჟი ზის ალვის ხეზე და ისე უკრავს სალამურს, რომ იმის დაკვრით მთელი ქვეყანა ხარობსო.

ხელმწიფემ მაშინვე დაიბარა ნაზირ-ვეზირი და უთხრა:

— ან თქვენ უნდა მოიყვანოთ ის ვაჟი და ან უნდა კაცი იშოვოთ იმის მომყვანიო.

ნაზირ-ვეზირმა ხელმწიფესთან ერთი ბებერი მიიყვანეს. ბებერმა უთხრა:

— მე მოვიყვან იმ ვაჟსაო.

ადგება ბებერი, წაიყვანს ერთ თხას, ერთ სადგისს წაიღებს და მივა ალვის ხის ძირში. ვაჟი ზის ალვის ხეზე და უკრავს სალხინო სალამურს. ბებერი ალვის ხის ძირში დგას, ჰჩხვლეტავს სადგისით თხას და აჩხავლებს.

ვაჟი დაინახავს, რომ ბებერი თხას აჩხავლებს და დაუძახებს:

— რასა ჰშვრები, დედილო, რად აჩხავლებ მაგ თხასაო?

— დაკვლა მინდა და ვერ დამიკვლია. იმდენი სიკეთე მიყავ, ჩამოდი, დამიკალიო.

ვაჟი რას მოიფიქრებდა თუ ბებერს ღალატი ედო გულში? ჩავიდა ვაჟი ძირს. ბებერმა დაათრო და დააძინა.

წაიყვანეს ხელმწიფის კაცებმა და ჩასვეს ცხრაკლიტულში. ვაჟს გამოეღვიძა, ნახა თავის თავი დატყვევებული და დაღონდა. დაიწყო ტირილი, ინატრა თავის სალამურები, მაგრამ იმის სალამურები ალვის ხეზე იყო ოხრად დარჩენილი. ვაჟი ფანჯარასთან იჯდა და გაჰსცქეროდა ცასა. ცხრაკლიტულს ყვავმა გაუარა გვერდზე. დაინახა ვაჟმა და შესძახა:

— ყვავო, ყვავო! სად მიფრინავ, სად მიგეჩქარება? წადი შენი შვილების მზეს, მინდორთ რო ალვის ხე დგას, იქ ჩემი სალამურებია და აქ მომიტანეო!

— მე რო ლეშსა ვეჯამდი და შენ კი ქვებს მესროდი, ალარ გახსოვსო?—უპასუხა ყვავმა და გაუდგა გზას. გააყოლა ვაჟმა თვალი და ჩამოყარა ცრემლები.

გაუარა ყორანმა.

— ყორანო! ყორანო! წადი, შენი შვილების მზეს, ალვის ხეზე სალამურები დამრჩა და აქ მომიტანეო!—გასძახა ვაჟმა ახლა ყორანს

— მე რო წიქარას ლეში გთხოვე, და არ მომეცი, სალამურს რად მოგიტანო!—ჩამოსძახა ყორანმა. გასცილდა და თავის სიშავით უფრო გააშავა ისეც შავი და მწარე დღე პატარა ტყვისა.

გადაუარა არწივმა.

— არწივო! არწივო, მხარკვერიანო!—გასძახა ვაჟმა,— ფრინველთ მეფე ხარ, სადაც მაღალი კლდე არის და ხე, შენი საბუდარია. მაშ წადი და მინდორთ ალვის ხე დგას, იქ სალამურები დამრჩა და მომიტანეო.

— მე ჩემი საქმე მაქვს; შენგან კრავი როდის მიმიღია საჩუქრად, რო მე სალამური მოგიტანო! —უპასუხა არწივმა და მხრების შხლარტუნით გასცდა.

გადაიფრინა ჩიტმა. ამასაც შესძახა ვაჟმა:

— ჩიტო, ჩიტო, შენი ბარტყების გაზრდას, მინდორთ სალამურები დამრჩა და მომიტანეო!

— შენ რომ მახეს გვიგებდი და ბუდეს გვიშლიდი! მე ვერ მოგიტან. სხვას სთხოვე,—უთხრა ჩიტმა და გასცდა ჟივილ-ხივილით. გააყოლა თვალები ვაჟმა და ჩამოსცვივდა ცრემლები.

ბოლოს მერცხალი დაინახა. ვაჟმა შესტირა:

— მერცხალო, მერცხალო, გაზაფხულის მახარობელო! მინდორთ სალამურები დამრჩა და მომიტანეო!—გაფრინდა მერცხალი და მოუტანა სალამურები.

დაუკრა საჭირო სალამური ვაჟმა, დაუკრა და აატირა. წიქარამ გაიგონა სალამურის ხმა და გაეშურა ვაჟისაკენ. გაფთრებული ეცა რქებით ცხრაკლიტულს და დაუწყო მტვრევა. რვა კარი გატეხა, მაგრამ მეცხრე კარი გასატეხი ჰქონდა.

და მოსტყდა ერთი რქა. დაღონდა წიქარა. ისე თავის რქას არა ჩიოდა, როგორც თავის მეგობრის ტყვეობას. ღმერთს რქა შესთხოვა.

ერთი თაგვი გამოძვრა და წიქარას უთხრა:

— რას მომცემ, რომ რქა მოგაბა? შენს ლეშს ხომ მაჭმევო?

— გაჭმევო,—უთხრა წიქარამ.

თაგვმა გაუმთელა რქა, ეცა წიქარა და შელეწა მეცხრე კარიც. შევიდა ვაჟთან, შეისვა ზურგზე მეგობარი და გააშორა ალვის ხისაკენ. შესვა წიქარამ ვაჟი ალვის ხეზე და თვითონ კი ისევ მინდორში წავიდა.

არის ვაჟი ალვის ხეზე. უკრავს სალხინო სალამურს და ერთობა. ბოლოს მოაგონდა წიქარა, მოუნდა იმისი ნახვა, დაუკრავს საჭირო სალამურს, დაუკრავს, მაგრამ არსად არის წიქარა! ელის ვაჟი წიქარას, მაგრამ არსად ჩანს წიქარა!

დაღონდა ვაჟი. ჩამოვიდა ძირს. დაუკრა საჭირო სალამური, დაუკრა და აატირა მთელი ქვეყანა. იმის ცოდვით ბალახნი ტიროდნენ, პეპელებიც აღარა ფრინავდნენ და ცრემლებსა ჰღვრიდნენ, ხეებიც აღარ ინძრეოდნენ. უკრავდა სალამურს, და ცივ კლდეებსაც ცხელი ცრემლები სდიოდათ. უკრავდა სალამურს და შავი ყორანი კი ნალეშარით საითღაც ბიეშურებოდა...

წავიდა ვაჟი, ეძება წიქარა და ბოლოს მინდორში მკვდარი იპოვა. შავ ყორანსა და უგვანო სვავ-ყაჟირებს თვალები დაეთხარათ, ყვავ-კაჭკაჭებს გამოეხრათ. დასტირა ვაჟმა წიქარას, დასტირა ცხარედ; აღარც სალხინო და აღარც საჭირო სალამური არ დაუკრავს, შეძვრა წიქარას გვამში და მოკვდა იმასთან.

ჭირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ელასა, მელასა,
ჭიქა მეკიდა ყელასა,
მთქმელსაც და გამგონებელსაც,
ძილი გვაჩამოს ყველასა.

ბადრისა, უსუპისა და ამირანისა

გიამბობთ ამირნისასა,
თუ ზღაპრად მოგეწონებათ...
ბადრის, უსუპის ამბავი
მალი-მალ მოგეგონებათ.

ხალხში დაშთენილი მოძახილი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი კაცი, სახელად სულკალმახი. სულკალმახს სამი ვაჟი ჰყავდა: უფროსი—ბადრი, შუათანა—უსუპი და უმცროსი—ამირანი. ამირანი ქრისტე ღმერთის ნათლული იყო. სულკალმახის ცოლს, დარეჯანს, ამირანი სულ ბოლო დროს, სიბერეში ეყოლა. დარეჯანს ძალიან უყვარდა თავისი უმცროსი ვაჟი ამირანი და ამიტომ ამირანს დარეჯანის საკუთარ ძეს ეძახდნენ.

სულკალმახი მოხუცებული იყო და ეშინოდა: მე რომ მოვკვდე, ამირანს აღარავინ გაზრდისო. ამირანი უნდოდათ მდიდრის კაცისათვის მოენათვლინებინათ, რომ სულკალმახის სიკვდილის შემდეგ ამირანი ნათლიას წაეყვანა და გამოეზარდნა. დაიპატიჟეს კიდეც ნათლიად მდიდარი კაცი, მაგრამ ნათლობის დროს სულკალმახის სახლში გლახად ჩაცმული ქრისტე ღმერთი მივიდა და სთხოვა სულკალმახს: შენი შვილი მე უნდა მომანათვლინოვო. სულკალმახმაც უარი ვეღარ უთხრა და მოანათვლინა შვილი. ქრისტე ღმერთმა ამირანს დაანათლა: გაქანებული ხის სიჩქარე, გაქანებული ზვავის სიმარდე, თორმეტ

ულელა ხარ-კამეჩის ღონე და მგლის მუხლი, ბალღობით სი-საწყლე და სიბეჩავე, ვაჟკაცობაში—ომი და ჭირსახდიელი.

მართლაც დიდხანს არ გაუელია, რომ სულკალმახი მოკვდა. იმის მტერს დევებს დრო მიეცათ ჯავრის ამოყრისა, დაეცნენ ობლების სახლ-კარს და სულ ცეცხლის ალი ადინეს, ააოხრეს და დააბუნდოვეს. ძმები, დევების დაშინებულები, სულ გადი-კარგნენ, გასწირეს თავისი ქვეყანა.

ბადრი, უსუპი, ამირან
ობლები მოვიზარდენით;
დევების დაშინებულნი
ჩაბალხეთს ჩავიყარენით.

მოკვდა დარეჯანიც. შვილებს დააბარა: შვილებო, დევებს მოერიდენითო. მაგრამ გზაზე ქვას ვინ აარიდებდა მუდამ ფეხს. ბევრი ბეჩაობა გამოიარეს ძმებმა, სულ ცის ქვეშ აღამებდნენ და ათენებდნენ. კერა-ნაცარი ენატრებოდათ.

ბადრი, უსუპი, ამირან
ობლები მოვიყარენით;
ღველფ არ გვინახავ, კერაი,
საჩალეს მოვიზარდენით;
ვინაც კარგ გვიყვა ობოლთა,
შუაში დავეტანენით;
ვინაც ავ გვიყვა ობოლთა,
იმას შინ შევეტანენით.
დედამ დარეჯანმ გვაბარა:
„დევებს ნუ შეეყრებითო,
„თუ შეეყარნეთ დევებსა,
„ადვილ ნუ გეეყრებითო!“
სამნი ჩვენ, სამას დევები
ჩაბალხეთს შევიყარენით,
თავს მოვხდით ბალხის კარავსა,
ბოლოში გავიყარენით,
ომისა ვერა გავიგეთ,

ფარისქვეშ მოვიმალენით.
დავსხედით ღვინის სმაზედა,
ზოგნ დევნიც დავიტანენით.
ვინაც სვა ღვინო ჩვენთანა,
ძმებურად გავიყარენით;
ვინაც არა სვა ღვინოი,
დავკარით, არ ვიწყალენით.
დევებ ხო არა ყოფილან,
სუ ხმალქვეშ მოვატარენით.

გავიდა ხანი. გაიზარდა ამირანიც; ისეთი ლონიერი გახდა, რომ მიწას უმძიმდა იმისი ტარება. უსუპი და ბადრი მშვენივრები იყვნენ.

ცოტა კაცია ამირან,
ცოტა სმა-ჭამა ეყოფა:
სადილად ბუღა კამეჩი,
ვახშმად არც სამი ეყოფა...
ბადრი ქალსა ჰგავს ლამაზსა,
საქმარედ გამზადებულსა;
უსუპი—ბროლის ციხესა,
თავ-ბოლოთ გამაგრებულსა;
ამირან შავსა ღრუბელსა,
საავდროდ დამზადებულსა.

ერთხელ ამირანი და იმისი ძმები სანადიროდ იყვნენ. ცხრა მთაზე ინადირეს, ვერაფერი მოკლეს; ცოცხალ სულს არ შეჰხვედრიან; გადავიდნენ მეათე მთაზე და გაინადირეს. უცებ უზარმაზარი ტანისა და უზარმაზარრქიანი ხარ-ირემი გამოუხტათ. დაიწყო ირემმა რქები ზურგზე და ჰერი! ესროლა ამირანმა და დასჭრა.

სანადიროდ წამოვიდნენ
ამირან და ძმანი მისნი;
გადიარეს ცხრანი მთანი,
მეათენი ალგეთისნი.

მინდორს კვალი მაუკვლიეს,
დანაქლიკი ეშმაკისი.
მთას ირემი წამოუხტათ,
ოქრო იყო რქანი მისნი.
უცხოს მთაზე კოშკი ნახეს,
ანაგები ბროლის ქვისი;
მაუარეს გარემურგვალთ,
ვერ იპოვეს კარი მისი...
სადაც რო მზემ პირი ძოჰკრა,
ამირანმა მუხლი მგლისი,
კოშკმა პირი იქ გააღო,
იქ შეება კარი მისი.
კოშკში ლომი წოლილიყო,
მამრევ არვინ იყო მისი.
იმას თავით რაში ება,
ტოტით მიწას სთხრიდა ისი;
მარცხნივ რო შუბი ეყუდა,
წვერი ცასა ჰხევდა მისი;
მარჯვნივ ედო თავის ხმალი,
პირი ჰქონდა ალმასისი;
ერთ კუთხეში ოქრო-ვერცხლი,
ნაგროვები ცამცუმისა.
გვერდით ეჯდა თავის დედა,
ცრემლად დასტიროდა შვილსა,
თავით ერთი ქალი ეჯდა,
ზღვას ერევა ცრემლი მისა.
თითებსა და თითებს შუა
წიგნი ჰქონდა ქალალდისა.
წაიკითხეს, შიგ ეწერა:
ძმისწული ვარ უსუპისა,
სანამ ვიყავ, მტერი ვმუსრე,
არ შევჭამე ჯავრი სხვისა;
მოვკვდი, მხოლოდ ჯავრი გამყვა
ერთი დევის ბაყბაყისა,

ვინაც მოჰკლავს ბაყბაყანსა,
ჩემი შუბი ალალ მისა;
ვინც დედ-მამას დამიმარხავს,
ჩემი ფული ალალ მისა;
ვინაც რომ დებს გამითხოვებს,
ოქრო ვერცხლი ალალ მისა;
ვინც მე მამიელის, დ-მმარხავს,
ცოლიც, რაშიც ალალ მისა!

ამირანმა უთხრა ძმებს, წიგნი რომ წაიკითხა:

— ხომ მოვკლავთ და მოვკლავთ იმ ბაყბაყ-დევს და ბარემ ეს სარჩოც წავიღოთ და ეს ქალი და რაშიც წავიყვანოთ. მაინც ხომ ანდერძიც ესეაო.

ძმებმა დაუშალეს:

— სირცხვილია, ვინ რას იტყვისო

ნუ ამირან, ძმათა მზესა,
ნურა გინდა ნურავისა,
გამოდი და გამოხურე
საყდარი და კარი მისა,
თორემ გმირნი დაგვძრახავენ,
მკვდარი გაუცარცვავ სხვისა!

ნკვდარს მოუარეს, დამარხეს, გამოხურეს კოშკის კარი და წავიდნენ ბაყბაყ-დევის საძებნელად. ამირანს ომი სწყუროდა. დიდი ხანი იყო გასული, რაც თავი არ ეცადნა. უნდოდა ომის გადახდა. მართლაც გზახე ბაყბაყ-დევი შემოჰხვდათ. გაეგო: ცამცუმი მომკვდარაო და მოდიოდა საშველად. ამირანმა შეუტია დევს:

— სად მიდიხარ, შე აყროლებულო, საითკე მიეჩქარებიო?

— უსუპის ძმისწული ცამცუმი მომკვდარა და იმის მძორის საშველად მივალო, — უპასუხა დევმა.

ამირან, დევი ბაყბაყი
ჩასაუბრობენ მტრულადა;

ხმალზე ხელი აქვს ამირანს,
ცხარე ომი აქვს გულადა.

შენ ქრისტიან კაცს არვინ შეგაპმეევს, — უთხრა ამირანმა, — ტყუილად მიხვალ და მიეხეტებიო.

— მაშ, შენ დამიუერ გზასაო? — უპასუხა ბაყბაყანმა დაცინვით.

ეძგერა კიდეც ამირანი და დაიწყეს ცხარე ომი. დასძლია ამირანმა, დასცა, მოსტეხა მხარი და დააზიანა.

დევ და ამირან იბრძოდნენ,
მიწა და ბყარი ხვიოდა;
იმაო ნაომარ ადგილზე
სუ ქვა და ლოდი ცვიოდა.

ამირანის ძმამა სთქვა:

დევ და ამირან შეიბნენ,
მიწას გაჰქონდა გრიალი;
ამირანმა დევი დასცა,
ადგილი შეეხვდა ქვიანი;
დასცა და მხარი მოსტეხა,
დააწყებინა ღრიალი.

დევი შეშინდა, ღრიალი დაიწყო, ამირანს აფიცა ხმლიანი ხელი, დედის მანდილი, ოქროიანი თაკლაი და შეევედრა: ნუ მომკლავო.

ნუ მომკლავ, დარეჯანისძევ
ხელი გაფიცო ხმლიანი,
მანდილი დედიშენისა,
თაკლაი ოქროიანი.
ზღვას გაღმა ქალი გასწავლო,
სახელად ყამარ ჰქვიანი.
საყამაროსა კაბასა
შვიდი დღე უნდა მზიანი,
შვიდ კვერეული საპონი,
შვიდ მეტი კოკაწყლიანი.
წასვლა ადვილი იქნება,
მოსვლა გახდება გვიანი;

მოყვარული ხარ ომისა,
გზა იქ გექნება მტრიანი...
თან შიკრიკს გამოგაყოლებ,
ვაჟია ღალატიანი.

ამირანს უნდოდა ისევ ცოცხალი გაეშო ბაყბაყ-დევი, მაგრამ ძმებმა უთხრეს:

— თუ არ მოჰკლავ, ცუდ საქმეს გიზამს, დევი არ დაიზავებაო.

ბაყბაყ-დევი სამთავა იყო. ამირანმა უსვინა ძმებს. ორი თავი მოსჭრა და მესამესაც რომ დაუწყო ჭრა, ბაყბაყ-დევმა სთხოვა:

— ხომ მკლავ და მკლავ და ჩემი თხოვნა არ შეისმინე, ეს მაინც ამისრულე: ჩემი თავიდან სამი ჭია ამოძვრება და იმათ ნუ დაჰხოცავო.

მოსჭრა ამირანმა მესამე თავიც. ბაყბაყ-დევის თავებიდან მართლა სამი ჭია ამოძვრა. უსუპმა უთხრა ამირანს:

— რაკი ერთი ჭირი მოიშორე თავიდან, ძმაო ამირან, ბარევალ მეორეც თან გააყოლე. ეგ ჭიები სასიკეთოდ არ ამოძვრნენ დევის თავებიდან, მოდი ეგენიც დახოცეო!

— რას ამბობ, — უპასუხა ამირანმა, — დევმა რა მიყო, ჭიები რას მიზამენო. ჭამამ რა მიყო, ლოკვამ რა მიყოსო. ეს ერთი თხოვნა ხომ აგისრულე, ერთიც დევისთვის ამისრულებიაო. — არ დახოცა ჭიები, გაანება თავი.

— მაშ რაც იმ ჭიებმა გიყონ, მე უბრალო ვიყოვო, — მოიხადა ბრალი უსუპმა.

რაკი ბაყბაყ-დევი მოჰკლეს და მოიშორეს, ამირანმა უთხრა ბაყბაყანის მოცემულ შიკრიკს:

— აბა, შიკრიკო, გვასწავლე გზა, ყამარისკე სავალი; აჩქარდი, ფეხი ააჩქარეო.

გაუძღვა წინ შიკრიკი. ბევრი ატარა. იარეს მრავალი დღე და ღამე, მაგრამ შიკრიკს რომ ერთ გზაზე გაეტარებინა ძმები, დააბრუნებდა სხვა გზით და იმაზედვე წაიყვანდა. უნდოდა იმათთვის გზის არევა და მათი დახოცვა. უსუპმა შეატყო შიკრიკს ღალატი და გავლისას ერთ კუნძს ისარი დაჰკრა. მართლაც

მეორე დღეს შიკრიკმა იმაზედვე გაატარა. უსუპმა თავისი ისარი და ნაისრალი დაინახა, აემღვრა სისხლი, გაუშვირა ხელი ამირანს ნაისრალ კუნძისაკენ და უთხრა:

ვერ გაგიგია, ამირან,
არ გამარჯვების ნიშანი;
მესამედ იქვე მოვედით,
გუშინ რო დავკარ ისარი!

ამირან გაჯავრდა და შიკრიკს შეუტია:

შიკრიკო, გზანი გაიხვენ,
თუ არ ხარ თავის მისანი,
თორო აგიღე, გაგთალე,
რო საკიდობნე ფიცარი!

გაუძღვა შიკრიკი ძმებს და გაიყვანა ერთ ტრიალ მინდორზე. გაიხედა ამირანმა და დაინახა, რომ ის სამნი ჭიანი, ბაყბაყის დევის თავებიდან რომ ამოცოცდნენ, ვეშაპებადა ქცეულიყვნენ. ერთი თეთრი იყო. ერთი წითელი და ერთიც შავი, მინდორში მიდიან და მიიმღერიან.

მინდორში სამნი ჭიანი
მიდიან, მიიმღერიან,
თვალს უცემს დარეჯანისძეს
მაგათთან ომი მწადიან.

ამირანმა უთხრა ძმებს:

— აბა ძმებო, მეტი ღონე აღარ არის, უნდა მაგ ვეშაპებს შევებნეთო.

— თეთრი ბადრს, წითელი უსუპს,

— შავი ჩემდ გინებებიათ!

— თეთრიც შენა და წითელიც,

შავიც შენ ნაგონარია, — უპასუხა უსუპმა, — აკი გითხარ, ინანებ-მეთქი; შენი გაფუჭებული საქმე შენვე გააკეთე, შენი გამრუდებული გზა შენ გაასწორეო.

— ჰაი, უსუპო, უსუპო! — უთხრა ამირანმა,

უსუპო, ჩემი სიმუხთლე
სულ მუდამ გულში გდებია;
ტვინი სადები თავშია,

ჩაბალახშია გდებია!

— მაშ, შენ ამინც მომეშველე, ბადროვო, — უთხრა ბადრს ამირანმა, მაგრამ ბადრმაც უარი უთხრა. მაშინ ამირანმა უთხრა ბადრს:

არა ჰყოფილხარ, ძმავ, ბადრო,
ფერი არქატი გქონია,
დაჯე და ჰკერე ტყავები,
სხვა ხელი არა გქონია!

კიდევ უთხრა უსუპს: მომეშველენითო, მაგრამ უსუპმა უარი სთქვა:

შენისა ცოლის გულისთვის
სულ ძმები დავილიენით.

მაშინ ამირანი თავის აბჯარს მიუბრუნდა და უთხრა:

ჩემო ხმალო და აბჯარო,
საძალედ მომეშვილენით!

და დაუწყო სასტიკი ომი გველვეშაპებს. მოჰკლა თეთრიც, მოჰკლა წითელიც.

თეთრი მოჰკლა და წითელი,
შავსა შეება მაშვრალი.

გაიხედა ამირანმა და დაინახა, რომ ბადრი და უსუპი წასულან და გადადიან მთაზე, დაუძახა:

რომელი მიხვალ მა მთასა,
რომელი მიჰკეც მაგ გზასა,
გადადი და დაუძახე
ბადრსა, უსუპსა, ჩემს ძმასა:
თეთრიც მოვკალ და წითელიც,
ნულარ გადიელით მა მთასა! — დაბრუნდითო.

შეება შავ გველვეშაპს დალალული და დამაშვრალი.

შავმა აიღო, ჩაყლაპა,
შავი ზღვისაკენ გასწია.

ჩაყლაპა შავმა და გასწია თავის დედისაკენ. რაკი დაინახეს ძმებმა, ამირანს უპირსო, მაშინვე გაიქცნენ ამირანის საშველად. დაეწივნენ ქარცეცხლს. ესროლა უსუპმა ისარი და ცხრა ადლი კუდი მოსწყვიტა შავს გველვეშაპს. ქარცეცხლს ისე მოწყვეტილი კუდი არა სტკიოდა, როგორც ჩაყლაპული ამირანი

ატკიებდა მუცელს. დარეჯანისძე ჰგლეჯდა გულ-ᲐᲣᲪᲔᲚᲡ და იკლაკნებოდა ქარცეცხლიც საშინლად. ქარცეცხლს ერთი რკინის ბოძი ჰქონდა. ვინმე რომ ჩაეყლაპა, მოვიდოდა, შემოეხვეოდა იმ ბოძს გარს, დაამტვრევდა და მოინელებდა. ახლაც ამირანის დამტვრევა უნდოდა, შემოეხვია ბოძს, მაგრამ კუდი პირს აღარ მოსწვდა, რადგან უსუპმა მოაწყვიტა. მივიდა დედასთან ქარცეცხლი და შესჩივლა:

— მუცელი მგვრემს, ცეცხლი მეკიდებაო.

— ვაიმე შვილო, თუ დარეჯანიანთ ვინმე ჩაჰყლაპე, იმათ კაცს შენ ვერ მაინელებ. რა კაცი იყო, რა ფერი ჰქონდაო?

— საცერივით თვალები ჰქონდა და ერთი ოქროს კბილი ედგაო.

— ამირანი ყოფილა, შვილო, დარეჯანისძეო.

ამირანს ჯიბეში ალმასის დანა ედო, მაგრამ არ მოაგონდა. ბოლოს უსუპმა უთხრა ბადრს:

— ძმაო, ჩასძახე, შენი ხმა მშვენიერია, დანა მოაგონეო.

ჩადი, ბადრო, და ჩასძახე,
ხმა შენი მშვენიერია:
„მაუდის დარეჯანის ძეთ
ჯიბეს ჩადება დანისა,
ამოღება და გამოჭრა
მაგ შავი გველვეშაპისა!“

მართლაც, მოაგონდა ამირანს დანა, ამოიღო, გამოსჭრა ქარცეცხლის მუცელი და გამოვიდა, მაგრამ წვერი და თმა კი გასცვივნიყო. უსუპმა შეჰხედა გაქოსავებულს ამირანს, გაეცინა და დასცინა:

ამირანი დაიბადა,
გოჭსა ჰგავდა ხუზალასა
წვერ-ულვაᲜᲘ გასცვივნოდა,
ჩაეყარა ტომარასა.

ეწყინა ამირანს უსუპის სიტყვა და გაჯავრებულმა უპასუხა:

ისივ ვაჟია ამირან,
გუშინ რო ჩამოქარობდა;

არც არა ბევრი ტანთ ეცვა,
არც არა მკლავთა ჰფარობდა...
კაცი გამოვა კაცობრი,
წვერი არ დაეხავსოსო
თხასაც ასხია ბალანი,
მაზმანი დააფასებსო.

— შენ ძმა კი არა, ჩემი მოსისხლე მტერი, ჩემი ძირის მთხრელი ჰყოფილხარ, — უთხრა ამირანმა უსუპს. — მტერიც არ მიზამდა იმას, რაც შენ მიყავი. მუდამ მღალატობ, მუდამ ჩემი მარცხი და ღალატი გიძე გულში. მტერს ვებრძოდი, არ მიშველე, განექე, დამანებე თავი; მტერმა ჩამულაპა, თავი არ შაიხვიე შავით, მტერს გადავრჩი და ახლაც დამცინი. მე არც თქვენი ძმობა მინდა და არც მტრობა. „არც მინდა შენი ლეშიო, ნურც არას შემოვხვნეშიო,“ — ამისა არ იყოს, წავალ, ან მე მოგშორდებით და ან თქვენ უნდა მომშორდეთო.

— ნუ გეწყინება, ძმაო ამირან, უსუპის სიტყვები, გულად ნუ მიუშვებ. ხო იცი, უსუპი როგორი კაცი არის; წვერულვაშზე კი ნუ იჯავრებ. იგრი ბატონთან ჩავიდეთ, ის გაგიკეთებს, როგორც გინდა. იგრი ცოტა ავი კაცია, იმის კარებზე რო მიხვიდე იგრი ბატონი დაუძახე, თორემ არ გაგიკეთებსო, — დაიოიგა ბადრმა ამირანი.

წავიდა ამირანი. მივიდა იგრის სახლის ბანზე და საკმისას ჩასძახა:

— იგრი! იგრი! კარში გამოდიო.

იგრი ხელკვერიანი გამოუვარდა ამირანს და შეუტია:

— ვინ მოთრეულხარ, რომ „იგრი ბატონის“ დაძახებასაც არ ჰკადრობ! — მერე კი იცნო, რომ ამირანი იყო და ენა ჩაუვარდა პირში, — რა ვინდა, ამირანო, ჩემი თავი რაში დაგჭირდა, მე მუდამ მზადა ვარ სამსახური აგისრულოვო, — უთხრა იგრიმ დარეჯანისძეს.

— ხომ ჰხედავ, წვერ-ულვაში გამცვივნია, შენ თუ გამიკეთებო? — უთხრა ამირანმა.

— მე ხელმწიფის ყმა ვარ, — უპასუხა იგრიმ, — და სანამ იმის ბრძანებას არ მომიტან, წვერს ვერ გაგიკეთებო.

ამირანი წავიდა ხელმწიფესთან ბრძანების მოსატანად, მაგ-

რამ ხელმწიფემ ვერ იცნო გაქოსავებული ამირანი და დაითხოვა:

— გასწი, გაეთრიე, ვინ მოთრეულხარ, ბრძანება ვის უნდა მოგცე, მე რა ვიცი, შენ ვინა ხარო.

— თუ არ მომცემ ნებით, ძალით წავიღებო, — უთხრა ამირანმა. წასწვდა, წაგლიჯა თავი, გამოიხვია კალთაში, წამოუღო იგრის, გაუგორა და უთხრა:

— ესეც შენი ბრძანება, ჩქარა, ჩქარა საქმეს შეუდექო!

იგრი რაღას იზამდა, მაშინვე გაუკეთა მშვენიერი წვერ-ულვაში და გაისტუმრა. ამირანი წავიდა ძმებთან...

ძმები ისევ წავიდნენ ყამარის საძებნელად. ათასი თავგადასავალი გადაჰხდათ, ათასგან იომეს და ღვარეს სისხლი. ბოლოს მოსწყინდათ სისხლის ღვრაც, გარეთ უსახლკაროდ ყოფნაც და სთქვეს ძმებმა:

— რას დავდივართ, როგორც ნადირები და ცხოველები. დათვსაც კი აქვს თავის ბინა და ჩვენ კი, სულკალმახის შვილებს. არა გვაქვს. ვიშოვოთ სახლი, დავბინავდეთ, ოჯახობას მოვეკიდნეთ, — (უსუპსა და ბადრს კი ჰყოლიათ ცოლები, და ამირანს კი ჯერ არა).

უსუპმა ურჩია ამირანს;

— იქ ჩავიდეთ, გუშინ რომ ვიყვენით, ქორწილი რომ ჰქონდათ დევებსაო:

აიქ ჩავიდეთ, ამირან,
გუშინ რომ ქარი ხვიოდა;
დევებსა ჰქონდათ ქორწილი,
სიმღერა ამოდიოდა.
შეგვიპატიჟეს, შევედით,
ამირანს პური ჰშიოდა.
დედობილების ნაცხობი
ქადა კეცებში შხიოდა;
შამაჰჭრეს, შამააყენეს,
კაცის თავ-ფეხი დიოდა;
საღვინით ღვინო მოგვართვეს,
შიგ გველ-ბაყაყი წიოდა;

უსმელ-უჭმელად დაეძებით,
ყელშიაც ამოგვდიოდა.
ამირანს შემოეხედნოდით,
ცრემლები ჩამოჰდიოდა:
პატარა შვილი მამასა
ლოგინით წამოჰკიოდა:
„აკი მას მიქადებდია,
ამირანს მოგაკვლევინებ,
ბადრისა წითელთ გალოთა
სადილად დაგახვრევინებ,
უსუპის ქამარ-ხანჯალსა
წელზე შამოგარტყმეინებ!“
მამას შვილი ჰკარ პირშია
სისხლ წავა დასაგუბარად;
წარბის თავს დაჰკარ ხანჯალი
სისხლისა გასადინარად.
დევებმ დაიწყეს სიცილი
ამირნის დასაძვიდარად;
ყმაწვილის საუბარზედა,
ამირან, ომი გინდა რად?!
თხორს სძახდა დევების დედა,
ჯარა ხვიშტაკი ხვიოდა;
ამირანს მაგათ ხუვილი
ფოთვლად არ შამოსდიოდა;
ბადრი ქარს ჰგავდა, ფურცელსა,
ცაშიით ჩამოსჭყიოდა;
უსუპს დაჰკვლევდი, დნებოდა,
დაკვლევით სადამ ჰქრებოდა!

— მართლა, ასლი საჩვენო სახლი ის არის, — უთხრა ამირანმა ძმებს, — თქვენ გამამყევით და მე ვიცი და იმ დევებმაო.

ამირანმა წაიყვანა ძმები და ცხრა ძმა დევების კარზე მიიყვანა. ცხრა ძმა დევები ძალიან გახვევებულები იყვნენ, ერთი უზარმაზარი ოჯახი ჰქონდათ, უთვალავი ქალი და რძალი ჰყავ-

დათ, ბალღები და მოხუცებულები. მუდამ დღე აუღებელი სუფრა ედგათ, არც მუშაობდნენ და მუდამ უქმად ეყარნენ.

ამირანი მივიდა დევების კარებზე. გაივლის და გამოივლის დარეჯანისძე და უყურებს დევის კარებს. ერთმა ქალმა დაინახა კარებზე მოარული ამირანი, შევიდა და უთხრა დევებს:

— აქ ვიღაც კაცი მოსულა, კარებზე დასეირნობს და აინუნშიაც არ იგდებს, თუ თქვენ აჭა ხართო.

დევებმა სთქვეს: ის თუ იქნება დარეჯანისძე იქნება, სხვა აქ ვერავინ მოვიდოდაო.

გამოგზავნეს ერთი ქალი და უთხრეს:

— გადი, გაუარ-გამოუარე, გაიცინე და ეგები იმანაც გაგიცინოს. თუ ოქროს კბილი გამოუჩნდა, შემოდი შეგვატყობინე, თავდარიგი უნდა დავიჭიროთ, თორემ დარეჯანისძე ადვილი სასტუმრო არ არისო.

გამოვიდა დევის ქალი, გაუვლის და გამოუვლის ამირანს, გაუვლის და გაუცინებს. ამირანმა უთხრა:

რას იცინი, დევის ქალო,
რას მიელვი თეჰრსა პირსა,
გამივლი და გამომივლი,
გამისინჯავ ბაგე-კბილსა!
სომეხი ვარ, ტანტრე მქვიან,
დავკარგე და ვეძებ ვირსა;
დღეს დავკარგავ, ხვალ ვიპოვი,
ჩემი ბედიც ასე სჭრისა!

ქალი შევიდა შინ და მოახსენა დევებს:

— ოქროს კბილი აქვს ამ კაცს, საცრისოდენა თვალები აქვს, ვირები დაუკარგნია და იმათ ეძებსო.

სანამ ქალი ლაპარაკს გაათავებდა და დევები იარაღს აისხამდნენ, ამირანი შეუვარდება დევებს და წაიკაფიავებს:

ვაჟიკაცო, გულოვანო,
ღვინის ფერო, მცინარეო,
ხმლის სიმოკლე რას დაგიშლის,
ფეხი წადგი წინარეო!

დაერია თავის მოკლე ხმლით და სულ ერთიან ამოჭლიტა. დევების სისხლით სახლი თავამდე აივსო. სისხლის გუბე ყელამდე მოადგა ამირანს, შეიკრა, შეკუთდა და დაახრჩობდა კიდეც ამირანს უცილოდ, რომ ბედისაგან გაწირული ყოფილიყო. ამირანი ამ ყოფაში იყო. მიიწ-მოიწია, მისძრა-მოსძრა სისხლის ტბა, მაგრამ აბა! შველა აღარსაით იყო. თავის ნახოცი დევების სისხლში იხრჩობოდა ამირანი. მოაგონდა ყამარი, დაეწანა თავი და სთქვა:

მოვლალე გმირის მარჯვენა
ამდენი ომში ქნევითა,
ჯაჭვის კალთები დამაცვდა
ამდენი სისხლში რევითა...
ვაიმე, ჩემო ყამარო,
ვერ გავძეხ შენი ხვევითა.

ბედად, ამირანის ახლოს, ერთი დაჭრილი დევი სისხლში ფართხალობდა. ამირანი დასწვდა დევს, ესროლა სახლის კარებს დევის მძოვრი და გაამტვრია. სისხლმა ერთი დაიტეკა, ერთი დაიგრიალა, იქუხა და ბურთიეით გავარდა გარეთ... ამირანს რაკი მოჰშორდა სისხლი, მხრები გაიწია, გაიბერტყა და თავისუფლად ამოისუნთქა. გამოვიდა... გაწმინდეს სახლი, მიალაგ-მოალაგეს, მააწყეს და დაიწყეს შიგ ცხოვრება. მაგრამ ამირანს დიდხანს ვერ დაუდგა გული სახლში, იმას თავისი ყამარი ელანდებოდა სიზმარშიაცა და ცხადადაც. ბადრს თეთრონი სთხოვა:

— უნდა მათხოვო შენი თეთრონი, ყამარის წამოსაყვანად წავალ. თქვენ თუ წამოხვალთ და იმოდენა სიკეთეს მიზამთ, ზღვის გამოლმა მომიცადეთ, ზღვას მე გავალ და მე მოვიყვანო.

ბადრო, მათხოვე თეთრონი,
ზღვაში გავიდე ნგრევითა,
გავიდე, გამოვიყვანო,
ქალია თეთრი მზე ვითა;
თან ყურძენ გამოვაყოლო,
ტკბილია დედის რძევითა.

ათხოვა ბადრმაც თეთრონი, ძმებიც გაჭყვნენ და წავიდნენ ყამარის მოსაყვანად. ამირანმა ძმები ზღვის გამოღმა დატოვა, თვითონ კი თეთრონზე შეჯდა და შევიდა ზღვაში. გააპო ზღვა, გავიდა გაღმა და გააშორა ცხენი ყამარისაკენ. გაიარა კარგა გზა და ყამარის კოშკს მიადგა.

ყამარს დედ-მამა ცაში ჰყოლიყო, თვითონ მარტოკა იყო, ფანჯარაში იჯდა და ჭურჭელს ჰრეცხდა. მივიდა ამირანი ფანჯარასთან და შესძახა:

— ჩამოდი, ყამარო, ჩვენსა წავიდეთო!

— ამოდი, ცოტა შეისვენე, მეც ჯამ-ჭურჭელს დავრეცხ და მერე წავიდეთო, — ჩამოსძახა ყამარმა.

ამირანმა დაბა რაში ძირს და თვითონ ყამართან ავიდა. ყამარმა დარეცხა ჯამები და ამირანს უთხრა:

— შენ კი დააწყე. ფრთხილად დაალაგე, არაფერი არ გატეხოვო.

აწყობს ამირანი ჯამებს და ერთი ჯამი, რამდენჯერაც ამირანი პირქვე დადგამს, იმდენჯერ გადმობრუნდება გულაღმა. გაბრაზდა ამირანი, დასცა წიხლი ურჩს ჯამს და დაამსხვრია. გატყდა თუ არა ჯამი, მთელმა მთელს უთხრა, ნატეხმა ნატეხს, დადგა ერთი ჟრიამული და ხმაურობა, აიშალა ჭურჭელი და სულ ერთიან გასწია ცისაკენ, ყამარის მამისაკენ.

— ყამარი მოიტაცეს, მიეშველენით, დაგვეკარგა, მდევარი, მდევარიო!

ყამარმა უთხრა ამირანს:

— ის ჭურჭელი ჩვენ კარგს არ დაგვაყრის, მამაჩემი გამოგვიდგება, ადვილად ვერ გადავურჩებით, თუ ჩქარა არ წავედითო! — შემოისვა თეთრონზე ყამარი ამირანმა და გაქუსლა.

ცოტა გზა რომ გაიარეს, საშინელი ქარი ავარდა, გრიგალი ატყდა. ამირანმა აიხედა მაღლა და სთქვა:

— ამ ცაში კი არაფერი ნიშნებია და ამ მიწის პირზე რაღა ამბავიაო...

კარგა გზა გაიარეს და დაუშვა წვიმამაც. ამირანმა კიდევ აიხედა ცაში და სთქვა:

— დიდება შენთვის, ღმერთო, წელან ცა ვათვალიერე, საავდრო ჰაერი არ იყო და ახლა საით მოვიდა წვიმაო?!

— ეგ ქარი მამაჩემის ლაშქრის ფეხის მტვერია, — უპასუხა ყამარმა, — ეს წვიმა კიდევ დედაჩემის ცრემლია, ჩემს დაკარგვასა ჩივიან. აჩქარდი, ამირან, აჩქარდიო, — დააჩქარა ყამარმა:

ამირან, გვალე-გვალესა,
მუხლად გაქებენ მალესა!
ამბრნი, უმბრნი და არაბნი
ცხენს შესხდებიან ჩქარესა,
მალედვე მოგეწევიან,
ომს გაგიწევენ ცხარესა!..

ამირანმა შეაგულიანა ყამაი: ამოდ იარეო!

ამოდ იარე, ყამარო,
გზათა ვერ დაჰლევ ბრძოლითა,
არცა ვარ ტყისა ხოხობი,
მომინადირონ ქორითა;
არცა ვარ ჭალის კურდღელი,
რომ დამიპირონ მწევრითა;
არცა ვარ ხისა ფურცელი,
გადამიტანონ ქარითა!
მოვლენ და მეც აქ დავხვდები
ამ ჩემი გორდა ხმალითა,
უსუპითა და ბადრითა,
მესამით ამირანითა.
სუყველას თავებს დაგიჭრი
საპურყველაი დანითა...
იმ მამაშენის ლაშქარსა,
გაუმაძღარსა ღომითა,
მარტო გაუხდი ჩხუბადა,
მარტო ვეყოფი ომითა!

გამოვიდა ამირანი ზღვას, გამოიყვანა ყამარიც. მოდგა და მოდგა მდევარი ჯარიც ყამარის მამის ხომალდებით. გაიესო ზღვის მიდამო. ბადრს უთხრა ამირანმა:

— შეკაზმე ძმაო, შენი თეთრონი, შეჯე, ჩადი და აბა, რამდენი ხანი დაგელევა ლაშქრის შემოვლაშიო.

ბადრის თეთრონი ისეთი იყო, რომ ერთი წლის სავალს ერთ საათში გაირბენდა, ზღვა და ხმელი იმისათვის ერთი იყო. ადგა ბადრი, შეკაზმა თავის თეთრონი, შეჯდა და ჩავიდა. დაარჭო ერთ ადგილს ისარი, რომ იქვე მოსულიყო, საითაც წინაწინ გააქცია ცხენი. ჩაარჭვა ისარი, გააქცია ცხენიც, მაგრამ ეშმაკებმა მოგლიჯეს ისარი და უკან გამოუდგნენ ბადრს (ყამარის მამის ლაშქარი სულ ქაჯებისა და ეშმაკებისაგან იყო შემდგარი). არბინა ბადრმა დიდხანს თავის თეთრონი, მაგრამ ისართან მაინც ვერ მივიდა. ბოლოს დაბრუნდა ამირანთან და უთხრა, რომ ტყუილად ვირბინეო:

ცხრა დღე მივლია, ცხრა ღამე,
გარსა ვერ მომირბენია,
ამ ჩემი თეთრონისთვინა
ოფლი არ შემიშრენია,
ამ ჩემი მათრახისთვინა
ფოჩი არ შემირჩენია!

მერე შეჯდა ამირანი და ჩავიდა ჯარის დასათვალიერებლად, დაარჭო ისარი და გააფრინა თეთრონი. მოცვივდნენ ეშმაკებიც, დაებღაუჭნენ დარეჯანისძის დასმულს ისარს, მაგრამ ვერ ამოაძრეს. შემოურბინა ამირანმა ლაშქარს ერთ წამიერ ხანს და მოვიდა ძმებთან. უსუპს უთხრა:

— ჩადი, უსუპო, იომე, მერე ჩვენც მოგეშველებითო!

ჩავიდა ვაჟი უსუპი, ჩავიდა სახელიანი, ჩავიდა და ჩაზომა სალაშქრო გზები, შეუტია ჯარს, იომა, იბრძოლა, გაანახევრა ჯარი, მაგრამ თვითონაც იქ დადვა ვაჟკაცურად თავი. მოჰკლეს უსუპი. ამირანს გულმა გაუგო, უსუპის თავს ჭირიაო, და ბადრს უთხრა:

ან ჩადი, ბადრო, ან ჩავალ
ან გაშილესე ხმალია;
ჩავალ და ვეღარც ამოვალ,
ვაიმე, შენი ბრალია!

ამირანის წესი ის იყო, სადაც ომში ჩავიდოდა, ან გაიმარჯვებდა და ან მოკვდებოდა. სირცხვილიანის შინ მისვლას,

სიკვდილი სჯობს სახელოვანიო, — იტყოდა ამირანი, კიდევ უთხრა ბადრს... ძმა უსუპი ჰქონდა გულში.

ან ჩადი, ბადრო, ან ჩავალ,
მე შემიკაზმე შენ ცხენი,
უსუპის მუხარადისა
აღარ ამოდის ნაცხერი.

შეჯდა ახლა ბადრი და ჩავიდა ძმის სისხლის საძევრად. იომა ბადრმაც, მაგრამ მოჰკლეს ისიც. მაშინ ყამარმა უთხრა ამირანს:

— შენი აბჯარი მე მომეც, მე ჩავალ საომრადაო.

— რას ამბობ, — გაუჯავრდა ამირანი, — დედაკაცებს თავისი საქმე ნუ გავიწყდებათ, რა შენი საქმეა ხმალი. ხმლიანი მე ვარ, მე ჩავალ — ეგ რა ნამუსია, ან სახელი ჩემთვის, რომ შენ იომო და მე აქით გიცქერიდეო!

— მაშ თუ ჩახვალ, — უთხრა ყამარმა, — არ დაიშალო, ეს მაინც ამისრულე; ომშიით რო გამოჰდიოდე, ხმალს ნუ ჩააგებ, ჩემთან ხმლით ამოდიო!

ჩავიდა ამირანი საომრად, გაუსვა და გამოუსვა სიმამრის ლაშქარს, სჭრა ცხვრეესავით თავები, გაწყვიტა მთელი ლაშქარი და შეჰხვდა ბოლოს სიმამრს პირისპირ. შეუტიეს ერთმანეთს ამირანმა და ყამარის მამამ. სცეს ერთურთ ხმალი, ფარი უფარეს. ორივეს ბექთრები ეცვა. ვერც ერთის ხმალი ვერა სჭრიდა ჯაჭვს. ამირანის ხმალი ყამარის მამის მუზარადს რომ მოჰხვდებოდა, ნაპერწკლის ცეცხლი ენთებოდა. ყამარის მამის ხმალი ამირანის ბექთარს რომ მოჰხვდებოდა, ჯაჭვი გველივით წიოდა. უცქეროდა ყამარიც დიდხანს ამირანის და მამის უნაყოფობას; ჰხედავდა, რომ ამირანს გაუჭირდებოდა და უჭირდა კიდეც ქაჯთ ბატონის მოკვლა, შეუშფოთდა გული ყამარს და დაჰგმო ამირანი:

ამირან ცოლ-დედა ბოზო
ომი ვერ იცი კილოსა;
მაღლა კი ნუ სცემ სპილოსა,
დაბლა შემოჰკარ რბილოსა;
დააწყდებიან ძარღვები,

დაეცემიან ძიროსა...
ბოძნი რო დეეჭრებიან,
დარბაზნი დეეცემიან!..

გაიგონა ქალის სიტყვები ყამარის მამამ, მამისად ღალატი, ქმრისად მხრის ჭერა, გული აევლვრია და დაუძახა ყამარს ყვედრებით:

უყურეთ, ბოზას, ქალასა,
ქმარი ირჩია მამასა!
ქმარი ხეს ასხავ ფოთვლადა,
მამას ვინ მისცემს საწყალსა?!
რისთვის გაგზარდა დედამა,
რისთვის გეტყოდა ნანასა,
რად გაწუებდა ძუძუსა,
გირწევდა აკავანასა!

— დედაშენს რომ შობამდისვე გასწყალებიყავ მუცელში, ან ძაღლი ეშობა და გაეზარდა შენს ბაგიერ, ისა სჯობდა, შენს გაჩენასა და გაზრდას, ის უფრო ნამუსი და სახელი იქნებოდა, ძაღლი უფრო ერთგულიც იქნებოდაო...

ყამარმა უპასუხა:

არც რა გამზარდა დედამა,
არც რას მეტყოდა ნანასა;
მიმაგდის სახლის ყურეში
თაგვების ანაბარასა...
არც არას მათირებოდით,
არც რას მეტყოდით ნანასა.
დამსოდით დავიწყებული,
მაღირებოდით დანასა!

— მაგას გაზრდას ეძახით, რომ ერთხელაც არ მიბრუნებდით თავს, ტირილით რომ მოვმკვდარიყავიო.

ამირანმა გაიგონა ცოლის სიტყვები, შემოჰკრა ქაჯთ ბატონს ფეხებში ხმალი და დასჭრა. მოკლა სიმამრი, გაწყვიტა იმის ლაშქარი და გამარჯვებული და გახარებული მიდიოდა ყამართან. წინ ერთი ქალი შეჰხვდა, ნახა ხმალამოღებული ამირანი და უთხრა:

ნეტა ხმლიანი სად მიხვალ,
ამირან თარაქამაო,
გაწყვიტე ცოლეულები,
ვინ გითხრა ბარაქალაო.

— შენ, თუ კაცი იყო, ხმალს ჩააგებდი და წახვიდოდი ძმების საძებნელადაო.

მოაგონდა უსუპის სიტყვა ამირანს: „შენი ცოლის გულისთვინ სუ ძმები დავილიენითო“, დაავიწყდა ყამარიც, თავის თავიც და გამარჯვებაც. იმის გულში მარტო ძმების საგონარს ჰქონდა ადგილი: „მაშ თქვენი ცოდვის მზიდველი ვიყო, თუ არ გიპოვოთ, მკვდრები იქნებით, თუ ცოცხლები, — გაივლო გულში ამირანმა. — ცოცხლები იქნებით, მეც თქვენთან გავიხარებ, მკვდრები და, მეც თქვენთან გავითხრი სამარეს და თქვენთან მოვკვდებიო, — ესა სთქვა ამირანმა და გავიდა მკვდრებით მოფენილ ველზე ძმების საძებნელად.

თვალგადაუწვდენელი მინდორი დახოცილი ლეშით იყო შერთული და შეფარული. ყვავი და ყორანი ხარობდა მტრების მძოვრზე. ცალკე ნადირნი ხარობდნენ უპატრონო მკვდრებზე და ცალკე ცის ფრინველნი. სისხლი რუებად მიდიოდა. ეძებდა ამირანი თავის დახოცილ ძმებს მკვდართა შორის, ეძებდა, მაგრამ იმოდენა დუნია მკვდრებში ეგრე ადვილად როგორ იპოვიდა. ბოლოს, როგორც იყო, იპოვა მკვდარი უსუპი, აიღო ხელში ამირანმა და წავიდა ახლა ბადრის საძებნელად. დიდი ძებნის შემდეგ იპოვა ბადრიც, ისიც მკვდარი. დააწყო ერთად მკვდარი ძმები ამირანმა, დაჯდა თვითონაც იმათთან და ერთხელ კიდევ ჩასძახა მკვდარ ძმებს:

„ძმებო, ნუ დამემდურებით, მეც თქვენთან წამოვალო!“ და დაიცა გულში თავის მოკლე ხმალი, უნდოდა იმითთან ერთად სიკვდილი, მაგრამ ხმალმა არ გასჭრა... ამირანი არ მოკვდებოდა, თუ ნეკა თითს არ მოიჭრიდა...

დაჯდა ამირანი მკვდარ ძმებთან და დაიწყო ტირილი: „სიკვდილიც აღარ მეღირსა თქვენთანა. ღმერთი სიკვდილსაც კი იშურებს ჩემთვისო“. ზის ამირანი და გარს ორად ნაკაფი ქაჯები ჰყრია. წამოიწევს ერთი მკვდარი ქაჯი და გადასძახებს მეორე მკვდარ ქაჯს:

— ადე! ადე! რა მოვიხილე, ამირანს თავის მოკვლა უნდოდა, ხმალი დაიცა გულში, მაგრამ არ მოკვდა. ამირანი ისეთი რეგვენი ყოფილა, რომ არა სცოდნია, როგორ მოკვდება. იმან რომ ნეკა თითი მოიჭრას, მეტიც არ უნდაო! — გაათავა ეს მკვდარმა ქაჯმა, მიდვა თავი და ისევ მიწვა.

დადგა ისევ სიჩუმე და სიკვდილი. გაიგონა ამირანმაც იმათი ლაპარაკი, ამოიღო ხმალი და მოიჭრა ნეკა თითი. უდინა სისხლმა და მიწვა ისიც ძმებთან.

ყამარო, დამსხენ ძუძუნი,
შენც ჩემთან დასთმე თავიო,
ცოცხალსა სიარსამულსა
მე გირჩევნივარ მკვდარიო!

ეს სიტყვები კიდევ მოასწრო და მიაბარა სული.

ცხრათა ფრინველთა მხარგრძელთა
ალგეთის ჭალა გაექნა...
უძმოსა, უმამისძმოსა
ამირანს თავი მოეკლა.

მოვარდა ყამარიც ცრემლის შლით, დასტირა და დაჭგლოვა ამირანს, მაგრამ ვინ იყო იმის მეშველი... ზის და ტირის ყამარი. იმისი ცრემლები ზღვას ერთვიან, იმის ცოდვით ხეებს ფოთლები სცვივა, ამირანი კი გდია უმეშველიო... უცებ გამოძვრება ერთი თაგვი და დაიწყებს ამირანის სისხლის ლოკვას. მოუვა გული ყამარს, გაიძრობს ქოშს ფეხიდან, დაჰკრავს თავში თაგვს და იქვე მოჰკლავს. თაგვის სიკვდილზე გამოვარდება იმის დედა და დაუწყებს ჩხუბს და ლანძღვას ყამარს:

— შე კახპავ, შენა, შენი გულისთვის შენმა მამამ მოიკლა თავი, შენი ქმარ-მაზლები წინ გიწყვია მკვდრები, ამდენი ჯარი გაწყდა და შენ კი არ შეგრცხვა. იქნება ისა გგონია, რომ მეც არ მენანებოდეს ჩემი შვილი, როგორც შენ შენი მამა და ქმარ-მაზლები. ბრალი შენი, შენ რას უზამ მაგდენს მკვდარს, თორემ მე ჩემ შვილს მალე გავაცოცხლებო! — ესა სთქვა თაგვმა, გაიქცა, მიირბინ-მოირბინა, იპოვა რაღაც ერთი ბალახი, მოიტანა, წაუსვა შვილს, გააცოცხლა და კისერში ქისტის ცემით გააქანა სოროში.

ადგა ყამარიც, მოძებნა იგივე ბალახი, იპოვა, მოიტანა, წაუსო ამირანს და გააცოცხლა. ადგა ამირანი, მოიფშვნიტა თვალები და სთქვა:

— ოჰ, რა ბევრი მძინებიაო!

— ბევრი მაშინ გეძინებოდა, — უთხრა ყამარმა, — თაგვი რომ არ გამოგვჩენიყოო! — მერე მოჰყვა ქალი ყველაფერს და უამბო, რაც საქმე გადაჰხდა. გააცოცხლეს ბადრიც, უსუპიც და სამივე ძმა წავიდნენ სახლში...

ნეტავი ძმათა მრავალთა,
ცხარე მზე ამოუხდება,
ვერც ვინ წაართომს დიაცსა,
ვერც ვინ შინ შამაუხდება!

გავიდა კარგა ხანი. ამირანმა ბევრს ბევრი რამ გადაჰყარა: ბევრ დევს უტირა დედა, ბევრს აურია ჟამკარი, ბევრგან შაა-ცოტავა დაბევრებულნი ოჯახნი, ბევრი გველეეშაპიც გამოა-სალმა ქვეყანას. ამირანს თავის მამრევი აღარავინ ეგონა ქვე-ყანაზე.

ერთხელ ამირანი გზას მიდიოდა. იმისი მტერი ამბრი მომკვდარიყო, იდვა ურემზე და თორმეტი უღელი ხარ-კამეჩი ძლივს სძრავდა.

ამბრი ჩაჰქონდა დედასა,
თორმეტ უღელა ხარსაო;
გადმოვარდნიყო ბარკალი,
მიწას არღვევდა მყარსაო.

მკვდარს ამბრს დედა ედგა გვერდზე და მიჰყვებოდა შვილს. ამბრის ბარკალი კიდევ მიწაზე მიეთრეოდა და მიჰღარავდა. ამბრის დედამ დაინახა მომავალი ამირანი, იცნო, მოინდომა თავის შვილის მტრის გამოცდა და დაუძახა:

— დარეჯანისძევ! შვილის ბარკალი გადმომივარდა მიწაზე, დაბლა ეთრევა, უპატიურად ხდება, ასწიე, შედე ისევ, დედა-შვილობას, ურემზედაო.

ამბრი მაჰთრევავ დედასა,
გირაოდ უყრავ ხარები.
ამირანმ მაგის ზიდილსა
ასოკაიგდო, მხარები.

ამირანი ტყუილად ებორძიწკებოდა ამბრის ბარკალს. ძვრაც ვერ უყო, მიწასაც ვერ ააცილა, თორემ ურემზე ხომ ვერ შედო.

აის ქვეყანამც კრულია,
სადაც შენ ამირანობდი;
თავს იხურავდი ჩაჩქანსა,
ბოლოზე ჰჯაჭვიანობდი!
წესი თუ იყოს დედათი,
ადვილად გინადირებდი;
მოგკრავდი მათრახის წვერსა,
ცის გიდელ-გიდელ გაგრევდი!
ღმერთმ იცის, ჩემო ამირან,
ამბრის ვერ ედარებოდი;
ვერც სმაში, ვერცა ჭამაში,
ვერც ომმი ედარებოდი;
მკვდარმა გაჯობა ცოცხალსა,
ცოცხალს რას ედარებოდი;
თუ მაგის მეტი არ იყავ,
ჩემ შვილს როგორა ჰმტერობდი?!

— ე მაგის პატრონი თუ უბარებდი ამბრის მუქარას, დარეჯანიანთ ამირანო, მაგ ღონით თუ უპირებდი ჩემ შვილს შებმასაო?

გაწბილდა და დაღონდა ამირანი. მიწა რომ გახეთქილიყო და ჩავარდნილიყო, იხ ერჩივნა. მზისაცა სცხვენოდა და კაცისაცა. თავი მკვდარში ჩათვალა. ვინ ამირანი, ვინ ამბავი?! გული ჰკლავდა, ჯავრი და ვარამი დღეს უბნელებდა მზიანსა, სიცოცხლეს ჰგმობდა, სიკვდილსა ნატრობდა ნამუსიანსა.

საბნელოს ჩაჯდა ამირან,
შამაიკრიფა ფეხები;
თუკი ამის მეტ არ ვიყავ,
სამზეოს რას ვეხეხები?!

ჩაჯდა საბნელოს. დღე და ღამე იმისათვის ერთი იყო. არც კაცი იცოდა და არც სხვა რამ სულიერი. არავის არ

იკარებდა ახლოს. მაშინ მოუმატა ღმერთმა ამირანს კიდევ: სამი ალაღებული წყლის ღონე და სამი ფერდო ზოვის ძალა და სიმარდე.

ამირან, ძალს რო გიმატა,
მე რაით შემეცოდები;
ზღვას აქათ არა დაგიჭერს,
ზღვას იქით გაეხეხები?!

უთხრა ღმერთმა: ვერ შეიფერებ, ვიცი, ავზე მოიხმარებ, კიდევ სირცხვილსა სპამო...

რაკი ღონე მოემატა, ამირანმა ისევ ბიჭობა დაიწყო, ისევ და ისევ მკლავზე დაიწყო გახედვა, ახლა კი იმის მომრევი აღარავინ იყო. გაამაყდა ამირანი, გაიდიდა თავი. ბოლოსა სთქვა: „ის ჩემი ნათლია, ღონე რომ მომცა, ნეტაი ერთი მაჭიდა, მეცადა რა ვაჟიაო“.

ერთხელ ქრისტე ღმერთი შეჰხვდა ამირანს. ამირანმა უთხრა:

— ნათლიავ, შენ იმოდენა ღონე მომეცი, რომ ქვეყანაზე ვეღარავინ მიწონს, და მოდი, რაც იქნება, იქნება, ერთი მეჭიდეო.

— ამირან, ფილაფოზი კაცი ხარ, მაგდენი როგორ არ იცი, რომ ნათლიას არ უნდა ეჭიდოვო, — უთხრა ქრისტე ღმერთმა.

— არა, უნდა მეჭიდოო, — გაინიჟა ამირანმა.

— მაშ კარგი, — უთხრა ქრისტე ღმერთმა, — მე ამ ჯოხს, ხელში რო მიჭერია, დავარჭობ და თუ შენ ამოიღე, გამარჯვებული შენ იქნებიო.

— კარგი, — უთხრა ამირანმა, — მაგრამ ეგ ჯოხი თუნდა ამომიძვრია და თუნდა არაო.

დაარჭო ქრისტე ღმერთმა ჯოხი, მივიდა ამირანი, დაეზიდა და ადვილად ამოიღო. დაარჭო კიდევ მეორედ ჯოხი ქრისტე ღმერთმა და ამირანმა კიდევ ამოსწია, ისევ ადვილად ამოიღო ამირანმა ჯოხი.

— ეჰ, რას მეთამაშები?! — უთხრა ქრისტე ღმერთს, — თუ გინდა მეჭიდე, თუ არა და, თავი დამანებეო.

მაშინ აიღო ქრისტე ღმერთმა თავის ჯოხი, დაარჭო და უბრძანა ისეთი ფესვების გადგმა, რომ მთელ ქვეყანას ჰქონიყოს იმის ფესვები ირგვლივ სარტყელივით შემორტყმული;

იმისი წვერი კიდევ ზეცაში ყოფილიყო გართხმული. მერე უბრძანა ამირანს ამოწევა. დაეზიდა ამირანი ჯოხს, მაგრამ ტყუილად, ძვრაც ვერ უყო. მაშინ შესწყია ღმერთმა ამირანი და დააბა ზედ იმ ხეზე. დაბმულ ამირანს ზედ თოვლ-ყინულიანი გერგეტი და ყაზბეგის მთა დაახურა, რომ ამირანს ცა ქვეყანა ვეღარ ენახა და მოწყვეტილი ყოფილიყო სინათლესა და სიხარულს.

მას შემდეგ იქ არის ამირანი მიჯაჭვული. დღეში ღვთისაგან ერთი პური აქვს და ერთი მინა ღვინო საზრდოთ. ყოველდღე ყორანი მიუტანს და დაუდგამს წინ. ამირანს ერთი გოშია ჰყავს. ის გოშია ყორნის ნაშობია. დახავსებულსა და დაჟანგულს ჯაჭვს დღე მუდამ ჰლოკავს ერთგული გოშია, ჰლოკავს და ათხელებს რკინას. მიდგება ჯაჭვიც გაწყვეტაზე. გაეხსნება ამირანსაც ჩახურული გული, იმედი მოეცემა კიდევ თავისუფლად სიარულისა, მაგრამ ამ დროს წყეული მჭედელი დაჰკრავს დიდ ხუთშაბათს კვერს, დაჰკრავს გრდემლსა და გასაწყვეტად დამზადებული ჯაჭვი ისევ სქელდება, ისევ ისეთი საზარელი ხდება და ისევ ისე ამორებს სიკვდილსა და სიცოცხლეს, ისევ ისე ხდება სინათლისა და სიბნელის საზღვრად, თავისუფლებისა და მონობის ბეწვის ხიდად. იქავე ახლოს უდევს თავის მოკლე ხმალიც ამირანს, მაგრამ ვეღარცა რას ის არგია: ისიც ჟანგისა და მიწის შეჭმულია. უპატრონობას ცალკე ისა ტირის და ცალკე ამირანი უიმისობას.

წელიწადში ერთხელ კიდევ გაეღება ამირანს საბნელოს კარი. გერგეტი კიდევ უზამს კარებს დაბმულ გმირს, მაგრამ ამირანი სანთელს აღარც კი უცქერის. ქვეყნის დანახვა მიყუჩებულ ტკივილებს ისევ უღვიძებს, გული ისევ უწყლულიანდება...

გერგეტზე ერთი გველეშაპია გაქვავებული და მოკლული. ის გველეშაპი ამირანის მტერი იყო. გაეგო ამირანის დაბმა, წამოსულიყო შესაჭმელად, მაგრამ ქრისტე ღმერთს შეუწყევია ისიც და ისე გაუხმია. მას აქეთ იქა წევს ის გველეშაპი, ისიც ღვთის რისხვას ვეღარსად გაჰქცევია; ვერც ცეცხლს დაუწვავს და ვერც მზეს; ვერც ქარს გადუგორებია უფსკრულს

ხევებში და ვერც ყინულის ზვავებს; არც ცას უთვისებია და არც ქვეყანას. იმ ადგილს, სადაც გველვეშაპია, არც თოვლი ეკარება და არც ყინული. ნისლებსა და ღრუბლებს რომ მთელი გერგეტი ჰქონდეს დაფარული და მოცული, ის ადგილი კიდევ შავად გამოიყურება. წვიმაც ერიდება იმას და ნიავიც. ჭიუხში მცხოვრები ჯიხვები და კლდის ვაცებიც კი არ შეეფარებიან იმ არემარეში თოვლბუქის დროს. ყველა მიურბის და მიერიდება... ირგვლივ მარტო წყევლაა და წყევლა, სიკვდილი და სიჩუმე...

ამ ყოფაში ამირანი ერთ მონადირეს ენახა. ის მონადირე თურმე გერგეტის გარშემო ჩონჩხებით ნადირობდა ჯიხვებზე. ერთ ჯიხვს ესროლა, დასჭრა, მაგრამ დაჭრილი ჯიხვი გაექცა და შეიხიზნა ერთ ეხში. გასავალი აღარსაით ჰქონდა თურმე. ვერცსაით მიუდგებოდა მონადირე და ვერც ესროდა. თუ ესროდა და მოჰკლავდა, მკვდარი ჯიხვი მაინც დარჩებოდა და მაინც კლდეში, ვერც ხორცით ირგებდა და ვერც ტყავით. ამ ყოფაში თურმე არის მონადირე და ვერ შენიშნა, რომ მზე ჩავიდა და ის არის ბინდდება; მაშინვე იქით ეცა, აქეთ ეცა, ეძება გზა, მაგრამ ველარ იპოვა ჩამოსავალი. იქ უნდებოდა დადგომა. საბრალო მონადირე ორ ჭირში იყო: თუ წავიდოდა, გადილეწებოდა სადმე, არ წავიდოდა და, სიცივე მოჰკლავდა. ბევრი იღონა მონადირემ და ბოლოს უკანასკნელი არჩია: „ისევ გზაში მოვკვდე, აქ სიკვდილსაო“. ებღატა ბევრი, ებღაუჭა კლდეებს, ხან ხანჯლის წვერითა თხარა, ხან კლდეებში საფეხურები აკეთა და იარა ასე. მონადირე ერთ კლდეს მოიდგა და იქ შეისვენა. უცებ ერთი საშინელი კვნესა და გმინვა მოესმა. მონადირე შეშინდა: ჯერ ეშმაკი და ქაჯი ეგონა, გაქცევა გაბედა, მაგრამ გასაქცევი არა ჰქონდა; მერე იფიქრა: „იქნება ან ზვავმა ვინმე ჩამოაგდო, ან ყინულზე იყოს შესხლეტილი და დამტვრეული, ან კიდევ იქნება ჩემსავით ვინმე მონადირე გაჰყვა ჯიხვებს, საფარში შერეკა, თვითონაც თან შეჰყვა; ჯიხვებმა რქის ჯარი შეუყარეს და დალიეს კლდეზედა. — წავალ, ავბა ერთი გავიგებ, ვინ არის, რასა ჰშვრებაო?!“

წავიდა მონადირე იქისაკენ, საითაც კვნესა ისმოდა, და გამოქვაბულს კლდეში კი შევიდა. ნახა, რომ ერთი უზარ-მაზარი დევივით კაცი მიბმულია კლდეზე ჯაჭვით. თმა-წვერი ასხია ისეთი, რომ დაბლა ლოგინადა ჰქონია; ერთი გოშია კიდევ გვერდზე უდგა და ჰლოკს ჯაჭვებს. მონადირე შეშინდა, გაქცევა გაბედა, მაგრამ დაჯაჭვულმა გმირმა დაუძახა:

— თუ ქრისტიანი ხარ, ნუ გაიქცევი, აქ მოდი ჩემთან, დაჯაჭვული ვარ, რას გიზამო?!

გაბედა მონადირემ და მივიდა ახლოს. გმირმა უთხრა ჩუმად:

— მე ამირანი ვარ და ნუ შეშინდები. წადი, ის ჩემი ხმალი მომაწვადე, იქ რომ ცრემლად იღვრება და მერე მე ვიცი!

წავიდა ხმალთან მონადირე, მოეპიდა რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, მაგრამ ადგილიდან ვერ დასძრა. ეს დაინახა ამირანმა და ისე დაიკვნესა, რომ მთებმა დაიწყეს ნგრევა და ქუხილი.

— აქ მოდი, — დაუძახა ისევ ამირანმა მონადირეს, — ვერ მოათრევ მაინც ისე, რომ მივწვდეო?

მონადირემ კიდევ ვერ უყო ძვრა. მაშინ ამირანმა უბრძანა მონადირეს:

— დაწევ მიწაზე, ხელები ხმალს მოავლე, ფეხები მე მომეც ხელში, მე შენ დაგეზიდები, შენ ხმალს და იქნება მოვათრიოთო.

დაწვა მონადირე მიწაზე, ხელები ხმალს ჩაავლო, ფეხები ამირანს მისცა ხელში. მოსწია ამირანმა, მაგრამ მონადირემ დაიწყო ყვირილი:

— გავწყდი! გავწყდიო!

უშო ხელი ამირანმა და დანანებით უთხრა:

— წადი და ეცადე, ჯამბარა-დასაკიდელი მოიტანო ისე, რომ ვერავინ გნახოს; თუ გნახვენ, არავის არ უთხრა, რადაც გინდა და არც თავი მიიბრუნო უკანაო.

გამოვიდა მონადირე. გათენებულიყო. წამოვიდა შინ, აიღო ჯამბარა-საკიდელი და გასწია ამირანისაკენ, მაგრამ ნახა ცოლმა და გამოეკიდა ქმარს:

— კაცო, სად მიგაქვს ეგ ჯამბარა-საკიდელი, რად გინდაო?

ჯერ თავი იმაგრა მონადირემ, არა სცემდა ხმას და არც თავს უბრუნებდა ტუტუც ცოლს, მაგრამ როდესაც საქმე გაუჭირა, დაბრუნდა, დადვა ცოლი, აიღო და ერთი თუ ორი, მიტყეპა თქვენი მოწონებული და წამოვიდა ამირანთან. მოვიდა იმ ადგილას, სადაც ეგულებოდა ამირანი, მაგრამ აღარც სად ამირანი იყო და აღარც სად გამოქვაბული.

— ჰაითუ დაჰგლეჯდა ჯაკვებს ამირანი, თვითონ იცოდა რასაც იქმოდაო! — იტყეის ჩვენი გლეხკაცი და ამოიქშენს დაკრილ ლომივით...

დაჰკარ და დაჰკარ ფანდურო,
კარგა მაძლიე ბანია!
შე გამოთხრილო ღვიისო,
ვერ დაგაკარბებს ბალია;
სუ შენ მაგონებ ლექსებსა,
ნახევარ შენი ბრალია.

მამალი, კურდღელი, მელია, მგელი და დათვი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი წუწიანი კურდღელი. ერთხელ ერთი მუხის ქვეშ ეძინა. რკო ჩამოვარდა და დაეცა თავში. კურდღელს დაეწვა თავი. წამოხტა და მოკურცხლა, იფიქრა: ქვეყნის დაქცევა მოდისო. ბევრი ირბინა და ბოლოს ერთ მამალს შეჰხვდა. მამალმა ჰკითხა:

— სად მირბიხარ, კურდღელო, რა დაგმართვიაო.

— ქვეყანა იქცევა, — შეჰჩივლა კურდღელმა, — და მივრბივარ, თავს უნდა ვუშველოო.

— მეც წამიყვანეო, — უთხრა მამალმა.

— წამოდიო, — უთხრა კურდღელმა. — გაჰყვა მამალი და გაიქცნენ.

ირბინეს, ირბინეს და გზაზე ერთი მელია შეჰხვდათ.

— სად მიჰრბიხართ, კურდღელო და მამალოო?!

— ქვეყანა იქცევა და უნდა სადმე შევაფარიოთ თავიო, — უპასუხეს ერთად კურდღელმა და მამალმა.

— მეც წამიყვანეთო, — ჰთხოვა მელიამ.

— წამოდიო, — უთხრეს და გასწიეს სამივემ.

გზაზე მგელი შეჰხვდათ, ისიც გამოუდგა უკან. ბოლოს დათვიც შეჰხვდა და გაუამხანაგდა. წავიდნენ ეს ძმობილები ერთად.

გზაზე დაუღამდათ. დაანთეს ცეცხლი და შემოუსხდნენ ირგვლივ. ვახშმობა რომ მოვიდა, მელია ადგა და სთქვა:

— ჰო, ეს დათვი დათვია, ეს მგელი მგელია, ეს კურდღელი კურდღელია და ეს მამალი რისღა მაჩანჩალა არისო.

მოჰგლიჯა თავი და ჩადეს მოსახარშად. ხორცი შეჭამეს და ქონი ქოთანში ჩაასხა მელიამ.

ახლა მგელი ადგა. იმანაც სთქვა:

— ეს დათვი დათვია, ეს მელი მელია, და ეს კურდღელი რაღა მაჩანჩალაა.

მოჰგლიჯეს კურდღელსაც თავი, მოხარშეს, ხორცი შეჭამეს და ქონი მელიამ ქოთანში ჩაასხა.

ახლა დათვი ადგა და სთქვა:

— მამალი მამლის ადგილას წავიდა, კურდღელი კურდღლის ადგილას, და ეს მგელი რაღას აკეთებსო.

მოჰგლიჯა დათვმა მგელს თავი და მოხარშეს ისიც.

დარჩნენ მელია და დათვი. მელიას ეშინოდა დათვის ღონისა და არაფერს ეუბნებოდა. დათვსაც ეშინოდა: მელიამ არაფერი მიგდოსო, და არაფერს ეუბნებოდა.

გავიდნენ დღეები. შემოელიათ საქმელი მელიას და დათვს. წავიდნენ ტყეში, ინადირეს, მაგრამ ვერაფერი იშოვეს. დათვმა უთხრა მელიას:

— მოდი, მელიავ, მოვიგონოთ რამ ისეთი, რომ მუცელი გავიძღოთო.

მელიამ უთხრა:

— მე არაფერი მაქვს და აბა რას გაქმევო?

დათვი გამოვიდა, დაჯდა კარებზე და დაიწყო ყვირილი:

— არა მცალიანო!

მელიამ ჰკითხა:

— რას იძახი, რა საქმე გაგიხდაო.

— ნათლიად მეძახიან, — უთხრა დათვმა, — და აბა, რას შეტყვი, წავიდე თუ არაო?!

მელიამ უთხრა:

— წადი, შენ მაინც ჭამე რამ, მე კიდევ გავძლებ მშიერიო.

წავიდა დათვი, ამოთხარა საერთო ქონიანი ქოთანი და მოასვლიპა თავი. როდესაც დაბრუნდა უკან, მელიამ ჰკითხა, თუმცა კი იცოდა, სადაც წავიდა დათვი:

— როგორი ნათლობა გქონდათ, ან რა დაარქვით ნათლულსაო.

— ნათლობა ცუდი იყო, — უპასუხა დათვმა, — ერთი ლუკმაც არაფრისა შემიჭამია; ნათლულს კი თავმოლოკილა დავარქვითო.

მეორე დღეს ისევ წავიდა დათვი.

— არ მეშვებიან ეგ ოხრები, არ ვიცი რა უნდათ ჩემგანაო! ამოანახევრა ეს ქონიანი ქოთანი და დაბრუნდა სახლში.

— რა დაარქვითო? — ჰკითხა მელიამ.

— რა დავარქვით და შუანელაო, — უპასუხა დათვმა.

მესამე დღესაც ისე ქნა დათვმა.

— იმას რაღა მააქვინეთო, — ჰკითხა დათვს მელიამ.

— ძირმოლოკილიო, — უპასუხა დათვმა.

მეოთხე დღეს მელიამ უთხრა დათვს:

— ახლა მე წავალ, შენ აქ იყავ, მამშივდა; დეგებ* თაგვი მაინც სადმე დავიჭიროო.

წავიდა ეს მელია, აამსო ეს ცარიელი ქოთანი ნაცრით და ჩადგა წინანდელ ადგილსვე. მობრუნდა სახლში და უთხრა დათვს:

— ვერაფერი ვიშოვე, მშიერი ვარ, იმ ქონიან ქილას რაღა შავი დღესთვის ვინახავთ, წავიდეთ, ვჭამოთ. მაგრამ რადგანაც ორს ვერაფერს გაგვიხდება, გავიქცეთ და რომელიც მივასწროთ, იმან შევჭამოთო.

დათვი რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, გაიქცა. იფიქრა: რაკი მე მივასწრობ მელიას, ის იფიქრებს, რომ ახლა შემიჭამია ეს ქონი და წინანდელი ჩაიფარცხებაო.

მიირბინა ამ დათვმა და ჩაჰცა პირი ამ ნაცრიან ქილაში. ნაცარი თვალებში შეეყარა და გადმოჰბზარა. დარჩა ბრმა დათვი. მელიამ უთხრა:

— ბიძავ, რაკი დაჰბრმი, ახლა აღარაფერი გეშველება, მე კუდზე საკღარუნებელს შევიბამ და იმის ხმაზე იარეო.

---

* დეგებ — ეგები. (თ. რახიკაშვილის შენიშვნა)

გაუძღვა მელია და წაიყვანა ერთ კლდის თავზე. გაირბინა მელიამ ამ კლდეზე და გააღარუნა კუდი. გაჰყვა დათვიც, მაგრამ აუსხლტა კლდეზე ფეხი და გადაილეწა ხევში. ჩავიდა მელია და მიაძღა ამ დათვის ხორცს, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა.

ხიდან სამი ვაშლი ჩამოვარდა,
ერთი მე, ერთი შენ და ერთიც ამ ზღაპრის მთქმელს.

განმარტება

ძნელად გასაგები სიტყვებისა *

ცერა

1. კვერია—კვერი, პატარა მრგვალი პური (გვ. 21)
2. ხახაბი—ჩაყლაპვა (გვ. 22)
3. მუგზური—მუგუზალი (გვ. 23)
4. მიბერტყეს—სცემეს (გვ. 23)
5. მოძუძგა—მოუსვა, გაიქცა (გვ. 24)

ერთი ხელადის ამბავი

1. გატყვრა—გასკდა, გატყდა. გატყვრა კვერცხი (გვ. 26)

ოარი შაური ალალი, თუ ოარი თუმანი არამი

1. გასაღდა—კარგად გახდა, გაჯანსაღდა (გვ. 29)
2. საგძალი—საგზალი, გზაში საჭმელი (გვ. 30)
3. ებღატეზოდა—ბღოტვით ადიოდა, აწვდენას ცდილობდა (გვ. 30)

სამი ძმისა

1. უნჯი—საქონელი (გვ. 32)
2. გორა კარს გიზამს, ე. ი. გორა კარს გაგიღებს (გვ. 33)
3. სუდარა—მკვდრის გადასაფარებელი მიტკალი (გვ. 34)
4. ანდი—აზრი, მიგნება. ხარაზმა იარა ანდით (გვ. 34)
5. აბჯარით არიან შელესილნი, ე. ი. აბჯარით არიან შემოსილნი (გვ. 35)

ხუთკუნჭულა

1. ხალიჩასაც ადრე მოიტანსო, ე. ი. ხალიჩის მოტანაც არ გაუჭირდებაო (გვ. 39)
2. ეჩო, ხუსტარა, საწარბელა—სადურგლო იარაღებია (გვ. 40)
3. ბუსხუსი—გაქცევა (გვ. 40)
4. დაიზიდა—გაიწია (გვ. 41)

---

* განმარტებანი დალაგებულია ზღაპრების მიხედვით. ა. ღ.

იადგნისა და ბულბულისა

1. დაჰცქვრა—ბაუშვა, გაუცურდა (ხელიდან) (გვ. 47)
2. ხუილი—ხმაური (გვ. 48)
3. დაყმენდილი—მომშეული, დამშეული (გვ. 48)
4. ჯარში რომ ჩაჯდა. ჯარი აქ ხალხს ნიშნავს (გვ. 48)
5. ფთე—ფრთა (გვ. 50)

ხელმწიფისა და მისი ცხრა ვაჟის ამბავი

1. ჩემი ნაქნარი ექნა, ე. ი. რაც მე გამიკეთებია, იმის მსგავსი რამ გაეკეთებინა (გვ. 51)
2. წყლის ამოსაკრებად, ე. ი. წყლის ამოსაღებად (გვ. 52)
3. დაწყეული—დაწყევლილი (გვ. 52)
4. დუხ—გაშლილი ადგილი, ტრიალი მინდორი (გვ. 52)
5. ფთის საკვირველებიდან იყო გამოსული, ე. ი. ფრთისაგან გაკვირვებული იყო (გვ. 53)
6. მალე კი გაუცვდა სიხარული, ე. ი. მალე გაუცრუვდა სიხარული (გვ. 56)
7. მააღებინეს გრიალი ხელმწიფის კარზე, ე. ი. თქარათქურით, ხმაურით მოვიდნენ ხელმწიფის კარზე (გვ. 57)

მოზნადირის შვილი

1. წყლის ხევა—წყლის გარღვევა (გვ. 62)
2. შხლარტუნი—ტყლაშუნი, ტალღათა ხეთქებიდან გამოწვეული ხმაური (გვ. 63)

მელია და მეფისაქვილე

1. მე გზაზე დავძაბავ სულ-ტყავს, ე. ი. გავნაბავ სულსა და ტყავს; მკვდარს დავემსგავსები (გვ. 64)
2. გატეხეს შაქარი და გამართეს ლხინი,—ძველად იცოდნენ, ქალის დანიშვნისას თავიან შაქარს გადატეხდნენ ნიშნად დანათესავებისა, სიტკბოსი, შაქრის ერთ ნაწილს ქალის ოჯახში დატოვებდნენ, მეორე ნაწილს ვაჟის ოჯახში წაიღებდნენ (გვ. 66)

ოგოლი და ძოსამატყუარა

1. სულ გააძევა—ე. ი. სულ შეეპამა, გაანადგურა (გვ. 69)
2. დავრგეთ ვაზი, ისე გავაჩიხრიხეთ, რომ მტერსაც კი ეამებოდა. გავაჩიხრიხეთ—მოვუარეთ, გავამშვენიერეთ (გვ. 69)
3. სულ ხელი აგვაღებინა, ერთი სიტყვით, წყალი გადაგვიწურა, ე. ი. აღარაფერი დარჩა, წაილეკა (გვ. 69—70)

სამი ძმა და ძოსამატუარა

1. ოსოქოლური ვარ, ჯანაბას მივალ, ე. ი. მეც არ ვიცი, სად მივდივარ (გვ. 74)

ხელმწიფის შვილი

1. ზედ დაღამდა კიდეც—ამ დროს დაღამდა კიდეც (გვ. 78)
2. მოაგონებენ ხელმწიფის შვილს. მოაგონებენ — გულწასულს მოაბრუნებენ, გონზე მოიყვანენ (გვ. 79)

მეცხვარე და გველი

1, ააშენა ცხვარი. ააშენა—მოამრავლა (გვ. 81)
2. აჰხვევენ საფქვავსაო—სანამ აილებენ საფქვავსო (გვ. 82)

ოძროსძოჩრიანი ძალ-ვაჟის ზღაპარი

1. თვალში ეკალივით ეხირებოდა გერები — სძულდა. დანახვა მათი ეჯავრებოდა (გვ. 87)
2. დააყენა სადარიელად — დააყენა საყარაულოდ, სადარაჯოდ (გვ. 88)

ლოქრის ამბავი

1. შუქმა მთა გადაიარა — იმისი სილამაზის შუქი მთას გადასწვდა (გვ. 91)
2. მოფხუჭა ფარაში. მოფხუჭა—გაიქცა, მოუსვა (გვ. 93)
8. მღვდელი ქვეშ გაინაგვა. გაინაგვა — გაჩგდო, თითქმის გასრისა (გვ. 93)

ჰინდრაბა

1. კარგ ყელშიაც იყვნენ, ე. ი. კარგ მდგომარეობაში იყვნენ, ყელთამდის სავსენი იყვნენ (გვ. 94)
2. ააჩინა დევის ტახტის ქვეშ, ე. ი. გაჩნდა ტახტის ქვეშ, თავი ამოყო დევის ტახტის ქვეშ (გვ. 95)
3. სტაცა ხელადასა და მოჰხუჭა, ე. ი. დასტაცა ხელი ხელადას და გაიქცა (გვ. 95)

მზის ძალი

1. მოიქურუშა ცამ პირი. მოიქურუშა — მოიღრუბლა, გაშავდა (გვ. 98)
2. მზეს რომ ოქროს ერკემალი ჰყავსო. ერკემალი — ცხვარი (გვ. 101)
3. და სამზეოს მოება, ე. ი. მზის ქვეყნის გზას დაადგა (გვ. 101)

4. ზოგს კი ჩამოსდიოდა, ე. ი. სიმწიფისაგან ხიდან სცვიოდა (გვ. 102)
5. გაიკითხა მგელი იქით. გაიკითხა—გაიხმო, გაიძახა (გვ. 102)
6. ყველა იმაზე გაჯდება და გამოხდება, ე. ი. ზედ გაივლიან და გამოივლიან.

ა ნ ა ნ ა

1. განა მე ვერ ვიქ მაგასო. ვიქ—გავაკეთებ, ვიზამ (გვ. 115)
2. დაუწყეს ერთმანეთს კოცნა და სურვილება. სურვილება—ალერსი (გვ. 116)

ა რ ა ბ ი

1. დაიწყო მდუღარის ღვრა. — იგულისხმება ცრემლები, ცრემლების ღვრა (გვ. 117)
2. ჯანი წაერთვა—ღონე წაერთვა, ძალა დაკარგა (გვ. 118)

ზღაპარი ცხრა ძმაზე

1. გათქვირდა—ხორცით აივსო, გასუქდა (გვ. 129)
2. აღარ ქნა ძრა — აღარ დაიძრა, ადგილიდან არ დაიძრა (გვ. 129)

გაუცინარი ხელმწიფის ზღაპარი

1. ქოჩორზე დაატრიალა, ე. ი. შავი დღე დააყენა, შეაწუხა (გვ. 139)
2. ქოჩახი—ქოთანი, ქილა (გვ. 142)

ძაჩალ-მებატე

1. ხალხი სულ ტატნად იყო მომდგარი. ტატნად — შეჯგუფულად (გვ. 150)
2. ადგა რაში ტოტებზე, ე. ი. ყალყზე შედგა რაში (გვ. 151)
3. დაეღირება კალთაში ჩასაჯდომად, ე. ი. მოემზადება, დააპირებს კალთაში ჩაჯდომას (გვ. 154)
4. უთუოდ შენ კი მოიტან, არ მოგირჩებაო, ე. ი. შენ კი მოუტანელს არ გაუშვებ; მოტანა არ გაგიჭირდებაო, დაცინვით ეუბნებიან (გვ. 155)
5. ჩაიცვა ძველი ტარტლები —ჩაიცვა ძველი, ჭუჭყიანი, დაგლეჯილი ტანისამოსი (გვ. 156)
6. ვეფხვების თერგში რომ მივიდნენ.—აქ თერგი ადგილს, ჯოგს ნიშნავს (გვ. 156)
7. თუ ყურის ფიმჟილოებს დამიჭრით. ფიმფილოები — ბიბილოები (გვ, 157)

8. კოკოშა—ყელიანი გოგრა (გვ. 158)
9. შეეტევა ამ მტრის ლაშქარს. შეეტევა — შეესევა, შეუტევს (გვ. 159)
10. დააჯარებს ლაშქარს, ე. ი. ჩაამწკრივებს, დააწყობს (გვ. 160)
11. შურით თვალებიდან ძმარი სდიოდათ, ე. ი. ძალიან სწყინდათ, შურდათ (გვ. 161)

ზღაპარი მინდოურთ ძალისა

1. თავიც დამიშვრია. დამიშვრია — მიშრომია, დამაშვრალი ვყოფილვარ (გვ 167)
2. იქნება ერთი თული და გავარდნილი ხარ. თული — უპატრონო, შორიდან მოსული (გვ. 167)
3. დებიც ისე გადავთხ... გადავთხიე—გადავკარგე (გვ. 168)
4. რაც უნდა დასაკლებარი იყოს. დასაკლებარი — დანაკლისი, (გვ. 172)

ზღაპარი ხაკვირველისა

1. თავის გოხა—თავის ქალა, გამხმარი თავი (გვ. 179).
2. მოჩანჩარებს—მოსდევს (გვ. 179)
3. რაში სულ ვარსკვლავებს ეთამაშება, ე. ი, ლამაზია, მშვენიერია, ვარსკვლავების დარია (გვ, 180)
4. ხელმწიფე ძლივს ესწრობოდა, ე. ი. ძლივს მოესწრო მეგობრის შვილის ნახვას (გვ. 181)
5. სადაც რომ მეკაცური ველი იყო. მეკაცური ველი—კაცის მკბენავი, ბავნებელი (გვ. 182)
6. ყორნები ჩამოეტივნენ დასაპენელად. ჩამოეტივნენ—ჩამოფრინდნენ, წამოესივნენ (გვ. 185)
7 დევებს მამის რიგი ჰქონდათ, ე. ი. დევებს მამის მოსახსენიებელი რიგი ჰქონდათ (გვ. 189)

ხამნი ძმანი

1. მუცელი დეენაბრა იმ ლამისათვის. დეენაბრა — დაედო. (გვ. 192)

ე თ ე რ ი

1. უშვილოდ გადაგებას აპირებდნენ—უშვილოდ სიკვდილს, ან უშვილოდ გადაშენებას აპირებდნენ (გვ. 211)
2. ორბმა დაჰყოყინა კანჭს, ე. ი. ორბმა დაჰყვირა, დასძახა (გვ. 211)

ძვადძცეული ვაუისა

1. ერთ ნაფთევს ერთ დღეს უნდებიან, ე. ი. ერთ გუთნის გა-ტანას მთელ დღეს უნდებიან (გვ. 228)
2. რკინის დუქაოდი—ცხვრის საკრეკი მაკრატელი (გვ. 229)

ოსტატისა და შეგირდისა

1. კარგად რომ მოფეთქა, ე. ი. კარგად რომ მოთეთქვა, სცემა. (გვ. 244).

ნაბიჯვრიშვილისა

1. განამლაც თუ ჰქონოდა, ე. ი. არა მარტო არა ჰქონდა (გვ. 246)
2. ლრატე—ლრანტე (გვ. 250)

ალეძსანდრეული

1. ციხეე, კარი მიყავ, ე. ი. კარი გამიღე (გვ. 267)
2. დორი—ზურგის მისაყუდებელი ბალიში (გვ. 268)
3. უამისოდ—სხვა დროს (გვ. 270)

ფაშკუნდი

1. ძმებს სიცილადაც არ ეკმავა, ე. ი. სიცილადაც არ ეყოთ, არ ყოფნიდათ (გვ. 276)
2. ქობი წურვილი ერბო, ე. ი. ერთი ქვაბი გაწურული ერბო . (გვ. 277)

ზარმაცი

1. სად დაიხაფრე, ე. ი. სად დაბანდდი (გვ. 287)
2. ღვიძლს ამოგარიდებ — ღვიძლს ამოგიღებ, ამოგაცლი (გვ. 288)
3. დაჯდა გადაწყვეტილი. გადაწყვეტილი—დაღლილი, დაქან-ცული (გვ. 288)

ვ ა შ ლ ა

1. არც ვაშლამ შეატკია თავი, ე. ი. თავი არ შეიწუხა იმათ დარწმუნებაში (გვ. 293)
2. ხომ მოგკლავს ის უსურმაგიო. უსურმაგი — გაუმაძღარი (გვ. 298)
3. როგორ უნდა გავეხვეწოთ. გავეხვეწოთ — გავეცალოთ, დავიმალოთ (გვ. 299)

ᲙᲘᲢᲠᲘᲡ ᲫᲐᲚᲘ

1. როგორ დაგწყიო, ე. ი. როგორ დაგწყევლო (გვ. 301)
2. დაიწყო მიხეხის ძევა. ძევა—გამოძებნა (გვ. 301)
3. სანამ ლოცვაზეით მოვიდოდი—სანამ ლოცვიდან მოვიდოდე (გვ. 304)

ᲙᲝᲑᲠᲔ

1. საისაკე—საითკენ (გვ. 308)
2. თავში ჰსხამსო—თავში ჰკრავსო (გვ. 308)
3. გადეფხანთეს პირი—გადაეწინეს, მოეკრეს პირი (გვ. 312)

ᲡᲘᲬᲛᲐᲠᲐ

1. ერთ ტბას დაეჰეუბება. დაეჰეუბება—დაეწაფება (გვ. 318).

ᲪᲮᲕᲠᲘᲡ ᲨᲕᲘᲚᲘ

1. ლუბი—გამხდარი (გვ. 328)
2. სამლირველო—ლირებულება მექნება (გვ. 328)
3. ჯანდაგი—გამხდარი (გვ. 328)

ᲕᲘᲫᲐᲠᲐ

1. აყენებდა ცეცხლის კალოში, ე. ი. ძალიან სტანჯავდა, შავდღეში ჰყავდა (გვ. 343)
2. იმის ცრემლები წყალთ ეწევიან, ე. ი. ისე ძლიერ სტიროდა, რომ მისი ცრემლები წყალს ერთვოდა (გვ. 344)
3. ყაჟირები—სვავის ბარტყები (გვ. 348)

ᲑᲐᲓᲠᲘᲡᲐ, ᲨᲣᲨᲕᲘᲡᲐ ᲓᲐ ᲐᲛᲘᲠᲐᲜᲘᲡᲐ

1. მათირებდით—მიალერსებდით (გვ. 368)
2. გაეხეხები—დაეხეტები (გვ. 373)
3. ქრისტე ღმერთს შეეწყევია. აქ შეეწყევია—შეერიხავს, დაეწყევლია (გვ. 374)

ს ა რ ჩ ე ვ ი

გვ-

ხალხური სიტყვიერების გამოჩენილი შემკრები თედო რაზიკაშვილი 3

კახეთში შეკრებილი ზღაპრები

ცერა 21
ერთი ხელადის ამბავი 25
ორი შაური ალალი, თუ ორი თუმანი არამი 27
სამი ძმისა 32
ხუთკუნტულა 37
იადონისა და ბულბულისა 43
ხელმწიფისა და მისი ცხრა ვაჟის არაკი 51
მონადირის შვილი 59
მელია და ნეწისქვილე 64
ობოლი და ქოსამატყუარა 68
სამი ძმა და ქოსამატყუარა 71
მეთევზე და სამი თევზი 76
ხელმწიფის შვილი 78
მეცხვარე და გველი 81
ცოლ-ქმრის ამბავი 84
ოქროს ქოჩრიანი ქალ-ვაჟის ზღაპარი 87
ღორის ამბავი 91
ჭინჭრახა 94
მზის ქალი 98
„იამ რა უთხრა ვარდსა, ვარდმა რა უთხრა იასა“ 109
ანანა 114
არაბი 117
ზღაპარი ცხრა ძმაზე 121
ეშმაკის გასაღები 130
ზღაპარი ველის ყვავილისა 133
გაუცინარი ხელმწიფის ზღაპარი 139
ქაჩალ-მებატე 147
ზღაპარი მიხდორთ ქალისა 167

ზღაპარი საკვირველისა 178
სამნი ძმანი 191
ედემის ყვავილი 196
სამნი ძმანი 201
კუნძი ძისა 207
ეთერი 211
გიორგი მონადირისა, ცოლმა რომ ძაღლად აქცია 221
ჭვადჭეშული ვაჟისა 226
ზეგზათუნის არაკი 231
ხელმწიფის შვილს ქალი რომ არ მისთხოვდა, სანამ ხელობას
არ ისწავლიო 238
ოსტატისა და შეგირდისა 241
ნაბიჯვრიშვილისა 245
კომბლესი 252
მზეპაბუკისა 256
ერთი მანეთის ხამით დამარხული მკვდარი 260
ალექსანდრესი 265

ფშავში შეკრებილი ზღაპრები

ფაშკუნდი 275
შაშვი და მელია 283
ზარმაცი 286
ვაშლა 291
კიტრის ქალი 301
კობრე 307
სიზმარა 314
ერთი მზეთუნახავისა და ხელმწიფის შვილის ზღაპარი 323
ცხვრის შვილი 328
უბედური ხელმწიფის ზღაპარი 331
ხელმწიფის გიჟი შვილი 336
მელიას ეშმაკობა 339
წიქარა 343
ბადრისა, უსუპისა და ამირანისა 349
მამალი, კურდღელი, მელია, მგელი და დათვი 378
ვ ა ნ მ ა რ ტ ე ბ ა ძნელად გასაგები სიტყვებისა 383

რედაქტორი—მ. ჩ ი ქ ო ვ ა ნ ი
მხატვარი—ი. გაბაშვილი
ტექრედაქტორი—შ. გვინჩიძე
კორექტორები { დ. კაკაბაძე
მ. ტყემალაძე

გადაეცა წარმოებას — 4/III-50 ხელმოწერილია დასაბეჭდად 9/X-50 ნაბეჭდ ფორმათა რაოდენობა — 24,5. სააღრიცხვო ფორმათა რაოდენობა — 23. ანაწყობის ზომა—5½×9. ქაღალდის ზომა—54×84 შეკვეთის № 939 უე06212 ტირაჟი 8000

საკპოლიგრაფგამომცემლობის 1-ლი სტამბა, ორჯონიკიძის ქ., № 50.
1-я типография Грузполиграфиздата, Тбилиси, ул. Орджоникидзе, № 50.